

P A N

VII.

VOICES & VISIONS

edition

CYPRICH

1 9 8 1

Voices and Visions

Norman O. Brown: Norman O. Brown's Body

Herbert Marcuse: Civilizácia a eros

Joseph Campbell: Človek a mýtus

John Lilly: Od delfínov k LSD

Carlos Castaneda: Čarodejníkov učeň

Oscar Ichazo: Netúžime posilniť Ego alebo ho urobiť šťastným

Stanley Keleman: Nemáme tela, my sme našimi telami

Ernest Becker: Hrdinstvo každodenného života

Roberto Assagioli: Syntetický pohľad

Alvin Toffler: Na ceste k „tretej vlne“ civilizácie

Arnold Brown: Vek Osirisa.

Sam Keen

VOICES AND VISIONS

Perennial Library
Harper and Row, Publishers
New York, Hagerstown, San Francisco, London
1976

prel. 1979

V o i c e s a n d V i s i o n s

rozhovory s:

Normanem O. Brownem
Herbertem Marcusem
Josephem Campbellm
Johnem Lilly
Carlosem Castanedom
Oscarem Ichazo
Stanleyem Kelemanem
Ernestem Beckerem
Roberto Assagiolim

Ú v o d

..... V tomto období zajímaly mou mysl dvě hlavní otázky? 1. Co se děje? Byl jsem urpostřed navzájem se prolínajících revolucí. Koncem 60-tých let a začátkem let 70-tých vzbouřila Nová Levica univerzity a přivedla politiku zpět do ulic. Hnutí "lidského potenciálu" rozdmýchalo každou možnou, představitelnou emoci. Psychedelická revoluce otevřela dveře zácpou postižené imaginaci a rozházela všechna nebesa a to více než méně instantní šílenství. A všude obhájci nového vědomí předpovídali počátek nové doby. Nělo se za to, že vřava, rozruch jsou pouze traumaty zrození doby Vodnáře. Naše národní neurosa rychle spěla ke krisovému bodu, kde by odpadly všechny staré represivní struktury a my bychom se vynořili do účastenské demokracie, kosmického vědomí, post-technologické společnosti, znovu kmenově uspořádaného světa, transformace - Bodu Omega. Po krátké sarti se Bůh - znovu oživlý - kolem r.1970 otřepal a uvedl novou utopii. To, nakonec, bylo nadějí, která opatřila palivem pohyb kontra-kultury.

Otázka: Co se děje? se spojila s druhou otázkou: Kdo jsem? Může-li dojít k znovuzrození naší kultury, k revoluci vědomí, zdálo se mi rozumným domnívat se, že také po čtyřicítce by mohl být nějaký život. Jestli však se v dějinách žádný nový duch nevzdouvá, pak se má snaha být osvobozeným od represivního stylu kontrolování racionality zdála být méně než beznadějnou. Můj osud a osud mé kultury se zdály být spojeny. Obě byly ovládány intelektem, kalkulem, konkurencí a výkonem, a obě sahaly po intuitivnějším, spontánnějším a kooperativnějším stylu života. Amerika i já jsme žily etikou muže z reklamy na Marlboro, a teď jsme unavení pseudo-nezávislostí, arogancí, starými chlapeckými ctnostmi silného žaludku, tvrdého srdce a nepružného ducha. Jak rozumět tomu, co se s námi dělo? Byla naše krise identity známkou úpadku či metamorfosy? Bylo naše trauma sartelem chropotem nebo svíravou bolestí zrození? Vydali jsme se po cestě k dekadenci, nebo to byl začátek hrdinovy cesty? Shodily naše myslí korsety a bahnily se v okultním, nebo jsme objevili poesii ducha? To byly otázky, které jsem kladl některým lidem.

Začal jsem Normanem O. Brownem. Objevil jsem jeho knihy (*Life Against Death*, a *Love's Body*) ve svých zmatených profesorských do-
bách. Když mluvil o posedlosti pracovat a produkovat, a o těle, kte-
ré bylo zbaveno erotu a kontrolováno hlavou, poznal jsem sebe sama.
Poprvé jsem měl psychologickou a sociologickou mapu, která mi
umožnila pochopit povahu svého odcizení. Jsa Západním člověkem,
věděl jsem, že jsem zdědil kulturní tradici, která vsadila klín me-
zi ducha a tělo, já a svět. A když Brown mluvil o znovuspojení
které obsahuje vzkříšení těla a vytvoření dionýzovského vědomí, vi-
děl jsem visi celosti, kterou jsem prozkoumával ve své knize *Apolo-
gy for Wonder* (1969). Ale Brown me sátl. věděl jsem dosti o božs-
kém šílenství Dionýza ze své zkušenosti s LSD, abych si byl vědom
toho, kolik úzkosti a bolesti bylo obsaženo v odstranění rigidních
apolinských struktur psyché. Sladké šílenství Řeka Zorby bylo krásné
ale zuřivá zlost a zmatek, které doprovázejí strátu hranic byly
uděsnější. A to Brown nemluvil o smrtelných léčkách nevědomí, do
nichž se zamotává každý psychonaut. V *Love's Body*, svých aforismech
pokračuje s poetickou precisností v tvrdé polemice proti neprodyš-
ným systémům. Logika, s níž vypracoval dionýzkou visi světa mi vy-
razila dech. Ale co mání návratem k mysticismu těla a k polymorfní
perversitě dětství? Obhajuje, stejně jako Fritz Perls, že se máme
vzdát svého ducha a obrátit se ke svým smyslům? Máme se stát exper-
ty přes smyslové vědomí? Zajímalo me, zda Brown je jen "výletníkem
hlavou", nebo zda změnil svůj styl myšlení, cítění, dotýkání se,
čichání a jednání. Byl profokem, ukazujícím na zeslíbenou zemi,
v níž on sám nebyl schopen se usadit, tak jako Mojžíš?

K rozhovoru s Brownem jsem se dostal náhodou. Při víkendové
"dílce" jsem potkal T. George Harrise, editora *Psychology Today*,
a on si všiml mého zájmu o Browna. *Psychology Today* pověřila Warren-
na Bennis udělat s Brownem rozhovor, a ten byl také započat; ne-
zítím však na Bennisově universitě propukly politické zmatky a on
nemohl rozhovor dokončit. A tak jsem byl pověřen já dokončit to,
co Bennis započal.

Brownovo doupe, elegantní dům na pokraji golfového hřiště, bylo
klidné. Víno na terase a čaj a sušenky po anglicku servírované dá-
valy mi uhadnout, že bakchanálie se nejspíše odehrávaly v závitech

Brownovy imaginace. Zeptal jsem se ho, praktikuje-li to, co hlásá. Bylo dionýzovské vědomí, které obhajoval, pouhou vnitřní revolucí ve struktuře imaginace nebo zahrnovalo politickou akci a radikální změny stylu života? Brownova odpověď seřízla dualismus implikovaný mou otázkou. Trval na jednotě poesie a politiky, imaginace a sensace, vnitřního a vnějšího světa. "Věčným Tělem Člověka je imaginace". Tento citát pochází z Blaka, ale spíše by mohl být od Rachel Welchové, která, jak se proslýchá, řekla: "Nejnerogennější zónou je duch". Gordický uzel byl přetnut, a já viděl cestu za odcižujícím dualismem, který mne pevně držel. Neexistuje-li separace mezi tělem a duchem, významem a faktem, imaginací a činem, visí a revolucí, nemohl bych zakoušet více smyslnosti a vřelosti pouhým vyprázdněním své mysli od idejí. Jestliže eros rozehrál mé tělo neměl duch jej nechat změkčit koncepty, které jsem používal při myšlení o světě? Má řízená mysl by se musela naučit jasnosti. Namísto husího pochodu bych musel idejím dovolit nechat dělat přemety jedna přes druhou. Ale jak se naučit být hráčem (tím kdo si hraje) ve společnosti pracujících? A jak se koupat v rozkoši, když mi mé sensitivity také ukazaly hrůzu a tragedie světa? Svět možná nebude spasen bez nového snu, ale žádná poesie nemůže zastavit krveprolití ve Vietnamu nebo zbavit nás vředu chudoby. Transformace imaginace zdála se potřebnou, ale ne nezbytnou podmínkou metamorfózy Ameriky, a já čekal. Měli bychom změnit i způsob svého myšlení i způsob svého života.

Bylo jasné, že dalším mým rozhovorem musí být rozhovor s Herbertem Marcusem. Marcuse rozpálil Novou Levici visí erotičtější společnosti, v níž by nás stroje osvobodily od dehumanisující práce a daly nám čas vyrazit si svou vlastní cestou ke svobodě. Jeho vise nebyla nepodobna Brownově, ale Marcuse nahradil německou rigoremností Brownův irský mysticismus. Napadá Browna, že příliš ochotně ustupuje do poesie a utíká od tvrdých realit moci, třídního konfliktu a skutečné revoluce. Erotická revoluce je spíše privatistickým luxusem ve světě, kde konfrontace moci jsou nezbytné k zajištění spravedlnosti. Podle Marcuseho "skutečná emancipace člověka může nastat pouze v jiné společnosti po základní změně hodnot a politických a ekonomických struktur". Establishment musí

být zničen dřív, než přijde svoboda. A každá malá namísto úplné revoluce - volnější postoje k sexu, k tělu, a svoboda projevu - nejsou než represivní de-sublímace. Polovičatá měřítká, polovičaté nároky posilují moc existujícího Establishmentu.

Při čtení Marcuseových textů i v rozhovorech s ním jsem cítil přítomnost neústupného ducha, jehož kritéria na přijatelný svět jsou tak vysoká, že nic skutečného nemohlo dát vzor. Buď totální destrukce Establishmentu (entity ne nepodobné Absolutnímu Duchu v Hegelově systému), nebo pokračování represe. Povídání o totální revoluci způsobilo, že jsem se cítil neschopným, úzkostným, zoufalým. Musí Amerika (i já) být úplně zničena apokalyptickým požárem a znovu se narodit do panenské čistoty dřív, než dosáhneme autentického života? Jestli ano, nezbyvá žádná naděje. Zlostní proroci a kazatelé nám pošťradě rozdělují vinu, ale myslím si, že dělají málo pro to, aby nám usložnili změnit se. Dřív než dojde ke změně, musí být v psyché vše akceptováno a zváženo. Snahy znásilňovat se k perfekci u mne vždy skončily frustrací. Když jsem pozoroval odpor a resentimenty, motivující mnohé z Nové Levice, měl jsem za to, že ctnosti kapitalismu by měly být opěvovány dřív, než by se politika měla očisťovat od zlořádů a vykořisťování a nespravedlnosti. Možná, že nedosažitelná erotická utopie je sotva životaschopnou náhradou za nedokonalou demokracii, která dala většině svých občanů dostatek jídla a pohodlí, a udelala ze zvýšené hladiny cholesterolu a dietní stravy národní posedlost. Jsem si vědom toho, že mé odmítnutí cesty totální revoluce má dost co dělat s tím, že jsem WASP. Kdybych byl na nižším spíši než na vyšším konci škály příjmů, možná, že bych na naší nedokonalé demokracii, které jsme dokázali dosáhnout, nenacházel toho, tolik k uznávání. Ale i poté co bych se zbavil svých předsudků, své ideologické slepoty, bych si stále nemohl představit moderní komplexní, průmyslovou společnost, která by mohla běžet bez silné (a tudíž elitní) vlády. Je možné vyměnit jeden Establishment za jiný, jako na Kubě či v Rudé Číně, ale ideál společnosti bez represe, stejně jako ideál výlučně dionýzovského ~~xx~~ vědomí, které by bylo osvobozené od strachu ze smrti a všech fixovaných hranic či vztahů, byl pro mne příliš radikální, abych se mohl akceptovat. A přece se Brown i Marcuse

zapíchlí do mého vědomí jako červi. Oba si, Západní poesii a politickou filosofii, připomněli ideál - Východní ideál Bodhisattvy, člověka, který jeⁿⁱ pokraji nirvány a vrátí se do společnosti, aby pracoval tak dlouho, dokud se všechny žijící bytosti nebudou podílet na požehnání osvícení. Protože každé individuální vědomí je ve stálé resonanci s je obklopující společností, nemůže být nikdo svoboděn, dokud je někdo zotročován. Tentýž nerv registruje jak to, co cítíme jako své privátní vášně, tak i soucit s veřejným světem mimo naší psyché. Já a my jsme jedno. Neexistuje oddělení těla od politiky. Protože individuální a veřejné osvobození jsou spojeny a my žijeme v tragediích nynějších dějin spíše než v ideální utopii, je částečné osvobození tím nejlepším, v co můžeme doufat. Nejúplnější cestou jedince je být odpovědným za svou osobní transformaci a za nějakou akci, která by mohla umešnit společnosti pohnout se správnějším a erotičtějším směrem. Zlo je vždy s námi; žádný politický program ho nemůže eliminovat. Každé utopické schéma skrývá (v sobě) Velkého Inkvisitora. Děláme ze země peklo, trváme-li na tom, změnit ji v ráj. Nevíme, jak eliminovat zlo, ale, jak řekl Camus, můžeme nakrmit některé z hladových a uzdravit některé ze slabých a nemocných.

Bylo to Joseph Campbellovo odmítnutí všech utopií a jeho záliba v nedokonalé kráse nynějšího existování, co mne zaujalo nejdřív. Perfekce je nemožný a destruktivní ideál. Nejsme-li schopni milovat život se všemi jeho nedostatky, končíme u odmítnutí své afirmace a u odložení radosti až do nějakého budoucna, kdy bude svět uzpůsoben tak, aby odpovídal našim snům. Pro Campbella je hrdinou zavržený syn, který opouští známé hodnoty, odchází do vzdálené země ddcizení a šílenství, a nadto má odvahu vrátit se do každodenního života a přijmout jeho divy. Hrdina, jako Kierkegaardův Rytíř Víry, je poznamenán neobvyklou schopností být nadšen obyčejným. Ve skutečnosti není nepodobným Campbellovi samému, který po více než pól století prožíval vášnivou milostnou aféru s mýty a bájemi, a zůstal šťastným intelektuálem.

Objevil jsem Campbellovu knihu *Hero With A Thousand Faces* ve svém traumatickém 40-tém roce, kdy jsem žil ve zmatku. Jednou

z hlavních determinant psychické krise je určení kategorie, do které patří, aby ji bylo možné interpretovat. Byla má úzkost, můj zmatek, emocionální poruchou? Neúspěšou? Mentální chorobou? Jestli ano, bylo by přiměřenějším stydět se za své snahy objevit vášnivější způsob života a chodit k doktorovi, který by mou mentální chorobu léčil. Naštěstí mi Campbell dal odlišný model interpretace mé nemoci. Vystopovával mýtus o hrdinově cestě v různých kulturách a ukázal, že mnozí lidé uprostřed svého života musí projít radikální změnou, která obsahuje sestup do pekla psychického chaosu i eventuální znovuzrození. Když jsem četl *Hero....*, bolest z mého přechodu neustoupila, ale pozbyl jsem svůj stud. Z Campbella jsem věděl, že přede mnou už mnozí prošli tutéž změnu a všichni z nich prošli rozkousováním a smrtí ega dřív, než byli zázračně znovuzrozeni pro divy obyčejného života.

Campbell také naznačil cestu, dávající smysl paradoxnímu vztahu jedince a společnosti. Tvrdí, že hrdinova cesta je pouze pro tvůrčího jedince, který se odlišuje od davu a vstupuje do lesa tam, kde nejsou žádné stezky. Tato oslava individualismu dělá mému duchu dobře. V teorii zajišťuje Amerika každému právo "udělat si své jméno". Mýtus o jedinečnosti a hodnotě každého jedince zůstal jedním z našich vůdčích principů. Ale náš individualismus vytvořil společnost izolovaných lidí s malým smyslem pro společnost. Existují, ale přináležím, patřím (k)? Já jsem, ale kdo jsou má lidé? Hrdinova cesta připojuje jedince ke společnosti co nejhluběji. Dej se svou vlastní, jedinečnou cestou, trvej na své výjimečnosti, vyprávěj svůj příběh Každého (člověka). Jdi svou vlastní cestou a společnost najdeš v sobě. Ve středu svého privátu objevíš tutéž stezku, kterou prošli všichni opěvovaní i neopěvovaní hrdinové a hrdinky. Mýtus k nám nepřetržitě promlouvá, protože žádná autobiografie není jedinečná. I nejindividuálnější život je stále ještě impregnován archetypnými vzorci. Uprostřed své privátnosti objevujeme, nakolik jsme "veřejnými".

V určitých lidech jakoby krystalisovaly strachy a naděje generace. Charles Manson přišel reprezentovat zla psychadelické revoluce, a John Lilly naději, že mysticismus může být "provdán" za vědu. Rádi bychom, aby vědci nashromažďovali údaje a byli kom-

potentní v empirickém šetření, ale aby si též zachovali otevřený postoj ke kosmu. Lillyho práce s delfíny v isolačních nádržích a se změněnými stavy vědomí, a jeho přesvědčení, že opravdová věda by měla být doplněna psychodelickou visí, ukázaly šťastnou možnost, že bychom nemuseli obětovat své náboženské potřeby na oltáři vědy.

Lillyho technikou prozkoumávání psychodelických prostor je zříditi pozorovatelnou uvnitř já, z níž byt i nejdívočejší jevy klidně pozorovány. Doporučuje nám nastolit úplnou objektivitu k vnitřní zkušenosti. Toto vědecké odtažení umožňuje člověku prozkoumat každou z oblastí ducha. Zaujme-li tento postoj, věda a náboženství se potkají. Nestranný pozorovatel vnitřního světa, vědec mentálních fenoménů, je totéž co svědčící já, které se Východní náboženství snaží kultivovat meditací. V mysli mají všechny myšlenky stejné právo na existenci. Vědecká objektivita je jedinou opravdovou demokracií či láskou. Žádná idea nebo představa nesmí být potlačena; ani morálce, ani praktičnosti, ani zdravému rozumu není dovoleno požadovat po nás zadržet nějakou ideu.

John mě šokoval i uchvátil. Zdá se hrát si s limity víry, jakoby (tu) nebylo žádné nebezpečí. Jeho jediným pravidlem pro zkoumání mysli (ducha) bylo: každá víra je limitem, který musí být přešetřen, prozkoušen a transcendován. Když jsem toto pravidlo zaslechl poprvé, zatočila se mi hlava. Každá víra? Neexistuje nic, co bych si mohl podržet? Žádné místo, osvobozené od otázek? Jako plachému badateli v psychodelických prostorech mi dělala dobře představa prošetřování limitů svých starých systémů věr. Už jsem se zbavil několika opotřebovaných návyků. Ale divil jsem se, že je možné zbavit se chyb svých nynějších věr, přidat trochu víc elasticity, a vybudovat si tomu odpovídající filosofii. Po polovině života, přechodných, dočasných výnosů (z činže) jsem chtěl na svůj dům koncepcí opatřit si hypotéku. Ale Lilly říkal, že proces obrazoborectví musí pokračovat. Musím jednou provždy zůstat na cestě. Dojít k limitu a transcendovat ho, dojít k dalšímu, a transcendovat ho, a tak pořád dál. Jedinou naší jistotou je naše schopnost změny. Tato radikální perspektiva způsobila, že jsem se podíval na svou touhu po jistotě, postavil se čelem ke svému

odporu ke změně, a uvědomil jsem si, že jsem navždy zůstal filosofickým cikánem (Narážka na příhodu z jeho života, kdy utekl od ženy s mladou cikánkou, o níž je psáno na samém začátku knihy - tato část, protože nedůležitá, nepřeložena).

Jakmile (po tisíciáté) jsem se postavil čelem proti svému odporu k neznámému, pochopil jsem správnost Johnovy výzvy zůstat badatelem, komviator. Ale plně jsem pochopil metodu pozorování, až když jsem volně plaval v jeho isolační nádrži. Západní člověk měl vždy morální předsudek ohledně tíže. Jako vzřímená zvířata utrácíme velké množství své energie udržováním vztyčeného postoje ve světě. A tato zkušenost vertikální dispozice se vplížila i do našeho způsobu nakládání s vnitřní zkušeností. Existují "vyšší" a "nižší", "mělké" a "hluboké" druhy zkušenosti. Množství našich metafor morálního života spočívá na představě šplhání, stoupání od základní k vyšší úrovni bytí. A spiritualita nebyla ničím víc než speciálním případem pohybu vzhůru. Horizontální plávaní v isolační nádrži uvolňuje tělo a odtud uvolnění se od nutnosti zůstat vztyčen a vztahovat ideje k vnějšmu světu. Po dobu (pobytu v nádrži) neexistuje žádné lépe nebo hůře, žádné dobro či zlo. Všechny možnosti mohou být uváženy. Morální slova Sv. Františka a Markýz de Sade existují bok po boku, protože ve svých snech jsme svatými i vrahy. V izolaci nádrže - mysl bez kontextu - neexistuje potřeba posudku či akce, a tudíž žádného vyššího či nižšího stavu vědomí. Vnitřní svoboda znamená otevření všech dveří imaginace, takže můžeme cestovat do svých privátních pekel či nebes. Jakmile jednou je svoboda dosažena, můžeme umístit každou lidskou kvalitu - extázi, depresi, spokojenost, zlost, nudu, radost - do hranic naší životní zkušenosti. A jakmile jednou víme, kde psychologický prostor je, můžeme jím cestovat po libosti...

Být filosofickým cikánem spočívá v triku vědet, že v já existují nekonečné světy, které mají být probádány. Pokaždé, když se odvážím do neznámého světa, najdu seba sama schopnějšího porozumět vnějšmu světu. Svoboda "hrát" na polích imaginace a vnímat vnější svět "reality" jdou v ruku v ruce. Možná že jsou, možná že nejsou v lowě jednorožci, možná že existují, možná že neexistují spirituální průvodcové ze vzdálených galaxií. Ale jejich existenci

či neexistenci si nemohu nikdy plně ověřit, jestliže odmítám dbát na jednorožce a anděly skotačící v mé hlavě. Ve sféře ducha neexistují žádné limity toho, čeho má být dbáno.

Jestliže Lilly evokuje archeotyp mystika v bílém plášti, pak Carlos Castaneda vyvolává romantický mýtus moudrého a vznešeného Indiána. Generace předměstských dětí, hrající si s čvácháky (s marihuanou) a ovesená korálky, a komany na celé zemi si udělali své hrdiny z Castanedy a jeho gurua, dona Juana. Jestliže analýzy a technologie nám nenabízejí nic lepšího než zbraně a procházky po Měsíci, je snad na čase podívat se po jiných způsobech vědění a jednání. Je čas pro magii a čarodějnictví a probádávání separovaných realit, které plodí větší divy a kouzla než elektronkové mikroskopy. Carlos je pro kontra-kulturu totéž co Neil Armstrong pro Establishment: cestovatel k planetě mimo pozemský čas a prostor.

Jméno Carlos Castaneda podněcuje mnoho rozhovorů a otázek. Je skutečný? Nevymyslel si dona Juana? Je to podvodník? Periodicky se objevují pověsti, že Castaneda byl odvezen do blázince nebo že úplně zmizel. Když jsem se s ním měl setkat, byl jsem zvědav na to, jak se objeví, a zda nebude doprovázen ďáblem. Mohl jsem si ušetřit úzkost, kdybych si vzpomněl na Chestertonova slova, že neobyčejné věci se stávají jen obyčejným lidem. Carlos přijel na minutu přesně normálním autobusem, na sobě šněrovací boty, a doprovázen rozkošnou antropoložkou. V našich rozmluvách se ukázal takovým, jakým je ve svých knihách: i jako čarodějův učeň, i analytický vysokoškolský profesor. I jako umělec (spisovatel), i jako člověk je Castaneda uchvatný. Taká kouzla ze slov, která dávají posluchači věřit, že možné je vše. Čarodějnictví je mu stejně tak přirozené jako zpěv ptáku. Měl jsem radost z jeho díla a jeho přítomnosti a nasál tolik přímáčáreho stoicismu z jeho poznámek o nashromáždovávání osobní síly a stání se válečníkem, že jsem pustil z hlavy množství svých filosofických námitek k jeho pohledu na svět, které jsem měl ještě před několika měsíci.

Magický svět Castanedův mě přitahuje, ale necítím se ve své kůži s jeho literalismem, stejně jako tomu bylo s fundamentalistickým křesťanstvím /mých rodičů/ v době mého mládí. Démoni a duchové, které znám, bydlí v komplexech mé psýchy či mé kultury: komplex méněcennosti či komplex vojensko-průmyslový. Carlosevy poutě horami Mexika mi připomínají časy dětství, kdy jsem se za Měsíčních nocí plížil na hřbitov, abych postrašil sebe sama viděním duchů, o nichž jsem věděl, že neexistují. Nevěděl jsem, jsou-li to strašidla či duchovní entity, zabýdlující astrální dimenze. Ale dávám přednost pohledu na svět, který vylučuje pokud možno co nejvíc mimozemských entit - strašidel, duchů, andělů, démonů, bohů, z vnějšího světa. Lesy jsou dost kouzelné i bez elfů a hobbitů. A i v každodennu je i tak dost divů, aniž bychom se honili za zázraky. Castaneda a don Juan vyplňují svět nebezpečnými entitami, tak, že musí postulovat existenci "spojenců", aby jim pomohli v boji s nenáviditelnými, zlovolnými silami. Toto znásobení personálu - démonických a andělských hierarchií - odstraňuje lidskou odpovědnost. Autority a moci zůstávají vnějšími a my se musíme uchýlit k okultním prostředkům, abychom je ovládli.

Také nejsem ve své kůži s metaforami, které ovládají Castanedův pohled - vědění, síla, válečný stav, vidění, jsou-li brány jako definující autentický život. Podle Castanedy je nejlepším člověkem válečník, který soustřeďuje osobní sílu, nebo "muž vědění", který může zastavit svět a vidět. Od doby Platona se vede mezi filozofy spor, zda je vyšším ideálem vědění či láska. Ti, kdo dávají přednost vědění, věří /s Baconem/, že "vědění je moc". Ti, kdo věří, že nejvyšším určením člověka je stát se milovníkem /tím, kdo miluje/, mají za to, že se člověk musí vzdát hledání, usilování po moci, když se přibližuje k lásce. Po většinu života jsem utíkal od pocitů neschopnosti a hledal vědění a osobní sílu. Teď, co znám máxmx rozměr obou, sledávám, že jedinou cestou srdce je tá, která dělá srdce řídicím orgánem osobnosti. Nejnebezpečnějším a nejslibnějším modelem pro mne není válečník, ale milovník. Souhlasím s Miltonem Mayeroff/-em/, který říká v knize ^{ve} On Caring: "Jde-li o to, zda člověk je vůbec někdy doma mx světě,

pak určitě není doma ve světě tím, že ovládá, vysvětluje, oceňuje, ale tím, že se stará a je o něj staráno..." Velkým dobrodružstvím pro mne je risk pohybu za nepřátelský vztah k jiným mužům a ženám a za jasnou metafysickou paranoiou, která mne držela, abych hodně pracoval, dělal, pokoušel se, nashromážděval sílu /moc/ a osobní jistotu. Válečnicková cesta definuje svět v termínech nebezpečí a konfliktu a tudíž vyžaduje nashromáždění zbroje a síly. K používání meče je nezbytné mít sílu, ale obtížnějším je najít odvahu jej nepoužívat.

Oscaru Ichazo musím poděkovat za to, že rozkolísal jeden z mých předsudků proti Východní spiritualitě. Jako Západní člověk jsem byl vždy tvarován viděním světa jako bitevního pole dobra a zla. Život je agonální, konfliktní a tragický. Proto jsem, ~~žádně~~ ~~xxxxxxx~~ podezíral Východní náboženství, že nabízejí útek od dějin. Pozoroval jsem, že lidé, kteří se zasvětili meditaci, často ztrácejí i své urážky /ve smyslu: nereagují na ně/, i svůj soucit. Klidu mysli ~~xxxxx~~ může být dosaženo odtažením se od světa, utišením, zklidněním víření v mysli. Ale jak se vnitřní klid hodí ke světu, do kterého patří Vietnam, Jižní Afrika, Biafra, Pakistan atd? Nechtělo se mi brát v úvahu cestu meditace, protože jsem si myslel, že umožňuje elitě luxus věnovat se spirituálním cílům, zatímco ignoruje boj za nastolení správnějšího společenského pořádku. Proto jsem si vždycky zachovával vysoký stupeň vnitřního zmatku a agonie. Mé dlouhé přátelství s Michaelem Murphy/-m/, který po léta praktikoval meditaci, zeslabilo můj odpor. Při mých setkáních s Liliym a Ichazem jsem si uvědomil, že jsem nemusel připustit aby v mém vědomí zuřila bitva, zda být aktivně zaujat tragickými konflikty současného světa. Když jsem začal meditovat, objevil jsem sílu sebe-transcendence, schopnost stoupat vzhůru a z dálky pohlížet na nálady, pocity, obsedantní myšlenky, které dříve poutaly mou pozornost a dělaly ze mne oběť. Byl to enormní pocit, nalézt uvnitř sebe sama pozorovatelnou, klidnou a mírnou perspektivu, z níž mohu být nenásilný při ~~nakládání~~ se svou násilností, být spotánní v pozorování svých obsesí, pln naděje, když mám depresi, nebát se svých strachů, a být veselým

uprostřed své tragické vážnosti. Myslí, že každý člověk potřebuje dvě tváře, jako bůh Janus. Díváme-li se dovnitř sebe sama, musíme akceptovat roztomilost i zlo, a provádět jen nejjemnější tlaky směrem ke změně. Všechno to, co je v mysli /duchu/ ošklivé a pokroucené, musí být pochopeno a akceptováno dřív, než to může být změněno. Ale tvář hledící ven, do vnějšího světa, nemůže, nesmí být tak tolerantní. Jsme-li svědky brutality, nespravedlnosti a vykořisťování, která zamořuje svět kolem nás, musí nás soucit pohnout k jednání. Jenom pochopit politické reality, které vedou k destrukci naší ekologie, k napalování vesnic nebo k sarti hladem miliónů lidí v Africe nestačí. Musíme jednat, aby se věci změnily.

Ichazova metoda v integrování mysticismu a zájmu o sociální změnu mě zajímá, ale i mate. V Africa-Institute vytvořil organizaci, která vyučuje mnoha dovednostem, které se Carlos Castaneda naučil od dona Juana: techniky redukce ega, zastavení světa, a navrácení vědomí do těla. Ale v tomto případě Mohamed přišel k hoře. Oscar přišel z pouště Chile do kaňonů New Yorku, aby udělal své učení dosažitelným v zabalené formě, která je slučitelná s chutěmi Američanů. Znáím mnoho osob, které se hluboce změnilly po kursu v Africe. Většina z nich je silnější, jistější a šťastnější. Stále ještě mám obavy z konformity, ztrnulosti, neúcty, domácnosti, které Africa tu a tam plodí. Disciplína a techniky se snadno mohou stát cíly samy o sobě, a někdy se zdá, jakoby Africa dávala individuálním neurotikům společenskou oprávnění adoptovat skupinové neurosy. Privátní obsese je nahrazena veřejnými rituály a přesně vymezenými spirituálními disciplínami, které nechávají málo místa spontaneitě. Při nejlepším Africa učí širokou škálu technik měnění vědomí, které byly převzaty z náboženských škol a škol moudrosti Východu a Západu. Při nejhorším povzbuzuje, podporuje antiseptickou spirituální posedlost, v níž stálá práce na stavech duše nahraňuje riskantní rozruchy obyčejného života. Jsem šťasten, že jsem viděl rozmnožování Africy, Esalenu, transcendentální meditace, zen akademii a dalších nových škol moudrosti. Je nejvyšší čas, že se začínáme zajímat o výchovu ducha a integraci ducha /těla, sexu/ náboženství, psyché/kosmu.

Ale varování Sv. Pavla zní poctivě mému třetímu uchu: "Díla /práce/ neplodí milost"..Disciplina, rituál, neosylnost, bezhříšnost, vytrvalá práce na vlastní psýše, stejně jako ortodoxní nárok na správnou víru v Ježíše, mohou snadno zničit ono příležitostné přijetí nedokonalé skutečnosti života, které je esencí milosti. Halabala promíšení bezstarostnosti a odevzdání se /něčemu/ je nezbytné k útěku démonům vážnosti.

Na Stanley Kelemanovi mne nejdříve upoutalo jeho trvání na tom, že vitální sexualita a náboženský mysticismus jsou neoddělitelné. Věříme, že naše slova, ideje a vysvětlení obsahuje realitu. V letech dospělosti jsem žil svéhlavě, plný idejí, povinností, které jsem si sám uložil, a názorů. Nicméně hlas těla zůstával silný. Pokud si pamatuji, vždy jsem chtěl svůj život propojit pozemským mysticismem. Tešil jsem se na to, jak sjednotím imperativy myšlení a citění, kultury a přírody. Když jsem byl dítě, aluvily hymny Církve Řečí svatého: "Pane našich životů, i přes všechna bídná léta, věříme v Tebe". Ale borové lesy, zpívající ptáci a létající veverky pohnuly smou na úroveň daleko vyšší, než jakákoliv náboženská slova. Brzy jsem věděl, že svaté je k nalezení jen na divokých místech, která nebyla ovládnuta vůlí člověka. A později, když se sex probudil z latentního spánku a plně se rozběhl tělem, věděl jsem dokonce ještě jistěji, že se setkáváme se svatým na oněch nezkrocených místech, kde se třese v přítomnosti záhady, tajemství.

Norman O. Brown podal vizi mysticismu těla, která by znovu sjednotila eros s duchem, ale nenabídla žádnou praktickou cestu. Keleman je bioterapeut, který používal bio-energetické techniky k znovuožiti těla. V časech potulování se bez cíle, kdy jsem se cítil zablokovaným, umrtveným nebo v bolesti, jsem pracoval se Stanem. Naučil jsem se, že deprese vždy zahrnuje malé dýchání a svalovou tensi v prsou a ramenou. Naučil jsem se, jak udeřit kopnout, a jak říkat "ne" vůči silou svého těla. A poté, co vzpoura a zlost byly uvolněny, byl tu smutek, lítost, zármutek a zklamání sídlící v prázdnotě prsou. A pláč. Postupně se mé tělo začalo změkčovat a poddávat se zvětšujícím se pulsacím a prouděním tepla. A já zaznamenával narůstající společenství hlavy a srdce,

pohlaví a světa. Má práce se Stanem mi umožnila vážit si svého vlastního stylu tělesnění - a začít se otvírat k měkčím, ženš-
tějším stránkám sebe sama. V oněch dnech, kdy kontrolori a soud-
cové osobnosti spí, je snažším tolerovat doby spokojenosti, při-
jímat potravu, poddávat se sladkému i hroznému vědění, probíha-
jícímu myslí.

Apolónská stránka mé osobnosti, která miluje jasné hranice a ostré definice a vše, co je historické a limitované, si našla spojence v E.Beckerovi. Je dobré být schopen hrát si v Dionýzo-
vě psychedelickém Disneylandu, vymazat osobní dějiny a vznášet se v kosmickém prostoru imaginace, ale je úlevou přijít domů dle limitů historického. Jsem každý, bez limitů a universální. Ale jsem taky jen Samem Keenem. Becker pokračuje v tradici myslitelů jako Kierkegaard, Wilhelm Reich a Otto Rank, kteří zdůrazňují zkušenost limitů dějinnosti. V této tradici je konfrontace se smrtí klíčem k autentickému životu, protože smrt je konečným a nevykořenitelným limitem. Nesejde na tom, jak dlouho to /život/ trvá, stejně musí skončit.

Vždycky jsem cítil, že je něco nepoctivého na tom, jak Vý-
chodní mystikové nakládají se smrtí. Uvažují ji pouze v termí-
nech smrti ega. Pokaždé když hledáním Tvéří tvář nezbytnosti radikální změny ve svém životě, objeví se strašidlo smrti. Strach, že změna znamená smrt číhá pod povrchem vědomí a střeží pevnost konservatismu. Ale když procházím vrstvou smrti a strachu ze změ-
ny a poddávám se nějaké nové věci, která se pokouší se ve mně objevit, vynořit, strach ze smrti ustupuje. Ego musí zemřít ti-
síckrát dřív, než se narodí já /self/ a každá malá smrt je ritem přechodu do širšího života. Mohu souhlasit s bořiteli ega, kte-
ří vidí smrt jako rituální povýšení, předehtu znovuvzkříšení. Ale to neřeší problém smrti. Existuje smrt, která píše FINIS, která nás bere tomu, co milujeme, která udeří dřív nebo později, co jsme na ni připraveni, která nás naplňuje strachem, že ži-
votní příběh Jednoho Každého musí být napsán jako tragédie. Je snadné oslavovat smrt ega poté, co k ní došlo. Smrt, která končí kremací či pohřbením, je těžší kladně přijmout. Smrt snad je gradací k vyššímu stupni bytí. Ale je faktem, že nevíme, je-li

tomu tak. A bojíme se, že to je konec, a ně začátek. Každá filosofie, která nepočítá se strachem z mýzení, zdá se být neadekvátní. Kosmos snad může kroužit navěky, ale na lidské osobnosti spočívá něco lineárně a fatálně příkrého.

Beckerova kniha *Denial of Death* ukazuje podobu charakterových obran, které si vytváříme, abychom se vyhnuli hrůznému vědění o nevyhnutelnosti smrti. Jeho dílo může být považováno za morbidní, nejsme-li pro paradox: čím více hledíme tváří v tvář smrti, tím více jsme svobodnější vzdát se života.

Často jsem o smrti přemýšlel a byl jsem v její přítomnosti vícekrát než jednou. Ale nic v teorii či praxi nezeslabí dopad mého setkání se a rozmlouvání s Beckerem během jeho poslední bitvy s rakovinou. "Smrt" je pouze slovem pro SMRT, a tento fenomén, stejně jako tvář Boha, je obklopen neproniknutelným tajemstvím, záhadou. Cítil jsem se postrašen i poctěn pozváním do soukromí Ernestova umírání. Strávil jsem s ním pouze jeden den. Byli jsme tak brzy přáteli, a na tak krátkou dobu. A přece si ponesu po celý život v sobě obrazy onoho dne: odvahu, jasnost, zvolené na účet vydržení bolesti, triumf pravdy v době zoufale malé energie. Je privilegium být svědkem hrdinské smrti.

Po polovině života se tu a tam hledání moudrosti stává atraktivním. Jak řekl don Juan, potřebujeme být schopni sečíst své životy v kterou-koliv chvíli. Roberto Assagioli mne zajímá proto, že vytvořil syntézu technik a hledisek, která - má se za to - vede k moudrosti. Psychosyntéza slibuje harmonii. A tomu může málokdo odolat. Nebo ano? Jako filosof jsem, v teorii, hledal moudrost. Ale tu a tam mám podezření, že jsem ji najít nechtěl. Zdá se, že dávám přednost vášni, bláznovství a zajímavým omylům před klidem, harmonií a moudrostí. Můj perverzní vztah k moudrosti začal brzy. Mé filosofické spády a mí presbyteriánští rodiče mne předčasně vyhnaly hledat. Poté, co jsem dospěl od Ježíše a svatých k existencialismu a psychoanalýze, začal jsem mít podezření, že břitký duch a trocha vědění mne přivedly k obezřelosti a sobě samému uloženým donucením spíše než ke svobodě. Mnozí myslící lidé v naší kultuře trpí tím samým iracionálním používáním rozumu. Generace pečlivých, opatrných a věčných studentů prak-

tikovala umírněnost a střídmost, když se měla vrhnout do excessu. A mnozí z nás teď dosáhli druhé poloviny života potřebující moudrost a jsou neochotní ustoupit umírněným formám excessu, které jsme získali v "krizích identity" a jiným mini-šílenstvích. Připouštěje si toto všechno, blížil jsem se k Assagiolinu s jedním okem plným naděje, a druhým plným závisi.

Jsem šťasten mohouc uvažovat, že mezi protiklady - rozumem a emocí, povinností a touhou, duchem a tělem - je možné usmírnění. Jsem unaven válkou mezi nimi. Ale usmíření protikladů - psychosyntéza - má smysl jedinečně tehdy, když jsou tyto zkušeny. Nenávist, krutost, zmatek, zoufalství, šílenství, musí být pojmuty do vědomí dřív, než mohou být vintegrovány. Musím cítit svou zlost a strach dřív, než se stanou civilisovanými. V těchto letech přechodu nebyl jsem nikterak příjemný, milý. Potlačované emoce či třídy se nechovají slušně, zdvořile. Zatímco mohu toužebně hledět k příslibu syntézy a harmonie, mou nejtvořivější disciplínou posledních let bylo připouštění si desintegrace. V hrdinově cestě, výletu, je dob chaosu, kdy se cítění svobodně provalí a divoce bují protikladně vášně.

Ale energie nemůže být konzervována a každý člověk a kultura potřebují čas na syntézu. A možná, snad, že energie a syntéza půjdou zase dát dohromady. Jako kultura jsme všechno rozcupovali. Naše preferované mody vědění se specialisovaly na analýzu a rozpitvávání, a zapomněli jsme na sjednocující sílu citění a intuice. Naše vědění nám dalo moc, ale moc nás zkorumpovala. Takže teď potřebujeme začít se pohybovat směrem k moderní syntéze, která znovu spojí stroj a půdu, analýzu a intuici hledání a soucit, tvrdé srdce a měkké srdce. Nečekám, že syntéza stvoří utopii či konečné řešení. Vitální život bude vždy zahrnovat zmitání mezi chaosem a řádem, dobrodružstvím a jistotou, a proto bude vždy existovat oscilace mezi desintegračními a integračními tendencemi lidského já. Západní člověk byl, stejně jako vyhnaný syn /Bible/ vyhnán do vzdálené země, a teď je na čase začít cestu domů. Je čas, aby si vědci a mystici spojili ruce a aby mechanici a visionáři spolu-pracovali. Myslím, že je to právě to, co teď začíná.

Proroci a visionáři, ať praví či falešní, probudili instinkt

naděje a nechávají nás přemýšlet nad podobou budoucnosti. Bude zítřek podobný dnešku, plný dvojznačností a tragických dilemat? Nebo můžeme očekávat čas naplnění, brzký návrat domů? V co můžeme doufat po této době krise?

Největší naděje pro mne i Ameriku je to, že se naše desilu-
se vystupňuje v dospělost. Vietnam, Watergate a další, včetně
naší ekologie nás zbavily ilusí o nevinosti a pozitivních úmyslů.
Prohráli jsme válku a viděli jsme, jak se dobré vlastnosti kon-
kurence a výkonnosti obracejí v neřesti. Jsme v krizi poloviny
života. Ale už si nemůžeme^{me} nadále dovolit mrhat svou energií v do-
brodružstvích v cizích džunglích nebo v dosažení Měsíce. Teď se
musíme naučit opatřovat své zdroje. Příští generace stojí tvář
v tvář těmto téměř neomyšlitelným úkolům:

- omezení zisků
- dobrovolné vzdání se politiky síly /moci/
- omezení rakovinového růstu rychlosti národního dluhu
- změny ekonomie konsuzu v ekonomii ochrany
- kultivaci těla od /následků/ precivilisovanosti.

Je na čase zase studovat staré představy tragického smyslu
života, hledat cestu, jak žít radostně v limitech naší smrtelnosti.
Žili jsme tak, jako bychom mohli^{ne} konečně konsumovat, a mít nepřeruš-
ený pokrok. Náhle jsme konfrontováni s esenciální omezeností
života. Na všechno prostě není čas ani energie; není ani tolik
bohatství na světě, aby každý mohl žít nekonečně jako Američané.
Dospělost je radostné přijetí limitů. K té dospějeme pouze po ztrá-
tě ilusí o své nevyčerpatelnosti.

Myslím, že nebudou existovat alabastrová města, nezakelná
lidskými slzami /ani bych v nějakém z nich nechtěl žít/. Vise Uto-
pie jsou nebezpečné, protože tak snadno ničí naši schopnost být spo-
kojen v omezené realitě každodenní. Boj o chleba, spravedlnost, a
mírnou dávku krásy bude pokračovat tak dlouho, jak dějiny. Nesejde
na tom, jak tvrdě naše stroje pracují; tvorba láskyplné společnos-
ti bude vždy nejúplněnější zkouškou lidského srdce a rukou. Ocel a
komputery, moudré řízení, mohou vyprodukovat dostatek pro přeži-
tí; nemohou však stvořit eros. Takže nejlepší, v co můžeme dou-
fat, je to, že každá následující generace udrží při životě velký
a křehký úkol zápasu o tvorbu humánnějšího světa.

NORMAN O. BROWN'S BODY

/Norman O. Brown/

B R O W N, Norman O/liver/, nar. 25.zář 1913 v El Oro, Mexiko. Studia klasické filologie a dějin v Oxfordu a na University of Wisconsin. Profesorem klasické filologie a komparatistiky na Nebraska Wesleyan Univ., Univ. Rochester, nyní profesor klasické filol. na Cowell College, University of California, Santa Cruz. Autorem knih: *Hermes the Thief*, *Life Against Death*, *Love's Body*.

Norman O.Brown je považován za architekta nového pohledu na člověka, šamana moderní doby, krysaře svádějícího mládě Ameriky ze správné cesty. Jeho horoucnější obdivovatelé, jedním z nichž jsem i já, ho považují za originálního myslitele, který mocně vyzývá dominující názory doby. Ačkoliv je školním klasickým filologem, který pozdě přišel ke studiu Freuda a ještě později k mysticismu, vždy dělal revoluci v psychologických teoriích. Ze svého zalesněného útočiště v horách s výhledem na Pacifik v Santa Cruz zlehka vyhlašuje přicházející apokalypsu: "Permanentní revoluce, a ne permanentní /reifikované-viditelné/ struktury vycházejí ze smlouvy, závazku, slibu, moci či vůli k moci, které jsou s ega. Ne voluntarismus, ale spontaneita, milost; ne ego, ale id". Nepřekvapuje, že ortodoxní psychologové a vychovatelé byli schopni krátit svůj entuziasmus k Brownovi. Ale mladí, kteří slyší poselství o konci světa jako hymnus naděje v menší represi, udělali z Browna hrdinu nového řádu stejně jako z Herberta Marcusseho.

Brown začíná svou knihu *Life Against Death* hádankou, která straší všechny romantiky: Proč má člověk, který je narozen v zahradě nevinné radosti vytvářet kulturu, v níž je odcizen sám sobě, svým druhům i přírodě? Proč civilizace a nespokojenost s ní namísto ráje? V tradici Nietzscheho a Freuda považuje Brown člověka za nemocné zvíře. Kultura se objevuje tehdy, když je erotická energie sublimována a obrácena do produkování objektů, charakterových struktur a politických organizací, které skýtají malou rozkoš. Člověk jediný ze všech zvířat potlačuje své pravé touhy, své přání, žije v nepřetržitém konfliktu a vině, a konstruuje společně sdílenou neurozu, kterou nazývá civilizací.

Aby vyřešil hádanku věčně nešťastného vědomí člověka, obrací se Brown k Freudovu pojetí konfliktu mezi Erotem a Thanatem, instinktem života a smrti. Neupósa povstává z neschopnosti zemřít, pokroucení instinktu smrti; totož pokroucení můžeme vidět ve vývoji dětí i kulturních institucí. Dítě vnímá odloučení od matky jako opuštění a smrt, a tudíž odmítá si připustit tuto možnost. Ale v popření odloučení dítě také odmítá svou vlastní potenciální individualitu. Individualisace, smrtelnost a život těla jsou neodlučitelné. Tedy neschopnost afirmovat smrt nese s sebou neschopnost vstoupit do života.

Jakmile jednou je projekt vyhnutí se smrti formován, největší množství lidské energie je investováno do tvorby reifikované viditelné osobnosti a politických struktur, které působí iluze, že jsme imunní vůči změně a smrti. Kultura je řadou pomníků, na nichž je napsáno motto: "Smrt nevládne". Ale smrt, starý černě odděný válečník Viet-congu, nechce být odtažena ze své úrodné prsti. Čím více je popíraná a potlačovaná, tím více našich životních energií absorbuje. A na konci je Eros zničen a stáváme se rigidními a nucenými zajetí osobnosti, obranných mechanismů a politických institucí, které jsme si vytvořili, abychom bojovali proti svým nepřátelům.

Brownova odchylka od Freuda se začíná objevovat když hledá cestu za regresi. Freud viděl válečný stav mezi Erotem a Thanatem jako věčný a mohl tudíž navrhnout jen smutného, truchlivého pomocníka v nouzi - spojení ego a principu reality proti instinktuálním požadavkům id. Brown, naopak, naznačuje, že spojujeme ego a id proti principu reality. Chtěl by vytvořit nového dionýzovského člověka - erotického, hravého, a v neobratné, nešikovné mluvě Freudově, polymorfně perversního. Tento nový člověk by se těšil z erotiky celého těla, která je považovaná za perversní v omezených normách dospělé genitální sexuality, ale je přirozená v dětství. Tento nový člověk by byl natolik silný, aby vzkřísil tělo z otupělosti, zartvenosti, kterou mu ukládá a vnucuje kultura. Bez represe či pocitu viny by mohl čelit smrti tváří v tvář jako přirozenému závěru zralého smrtelného života. Toto je drzá, odvážná propozice, sníž Brown končí Life Against Death.

Poté, co dokončil Life Against Death, se s Brownem něco stalo.

Ozvěna této události je v jeho řeči ve sdružení Phi Beta Kappa, "Apocalypse - the Place of Mystery in the Life of the Mind" /opublikované v Harper's Magazine, May 1961/, v níž vychvaluje entusiasmus a božské šílenství. Úplný rozměr jeho obratu k dionýzovské cestě je zřejmý, jakmile otevřeme Love's Body. Starý styl je pryč. Pryč jsou racionální argumenty podpiřající konec argumentace, próza bránící poesii, rozumové apely na ekstasi. Na jejich místě jsou aforismus, poesie a volné asociace. Hravě a bohatě nadsazeně maluje Brown portrét božsky inspirovaného schizofrenika, který mění svět poetickou imaginací a svým odmítnutím akceptovat hranice, které šefinují normální /či průměrný/ smysl reality.

Nerad bych zavrhoval Browna jako nevyrovnaného visionáře. Ostatně, nejhůř o sobě mluví on sám. Chtěl by být prvním, kdo by připustil bláznovství svého projektu. Opravdu, na začátku Life Against Death nás varuje, že jeho úsilí obnovit myšlení o přírodě a osudu člověka není pravděpodobně tím "správným" myšlením a je si jist, že uráží zdravý rozum. Ale otázkou zůstává, zdá něco málo z bláznovství, které Brown velebí, by nás nemohlo spasit od jisté destrukce k níž nás, s racionálním šílenstvím, vede naše technologická kultura. Snad země, která ročně utrácí milióny^x dolárů na podporu království smrti potřebuje zaslechnout Dionýzovy pajány. Správný druh bláznovství by nás mohl spasit před zapomněním.

^x kilión /killion/ - měnová jednotka měřící výdaje na "obranu" - doslova: milión dolárů určený na zbrně, na zabíjení /to kill/

NORMAN O. BROWN'S BODY

/S Norman O. Brownem rozmlouvají Warren Bennis a Sam Keen.

/ Pro zjednodušení u všech otázek budeme psát pouze K, Keen/

K: Rád bych začal vysvětlením některých mých spojů mezi vaší imaginací a vašimi zkušenostmi. Jak se mohlo stát, že se klasický filolog stal hlavním architektem nového Dionýzovského pohledu na člověka a jedním z nejdiskutovanějších teoretiků psychologie naší doby? Z jakého tyglíku zkušeností vzešly vaše ideje?

B: Vždycky jsem se zajímal o mytologii a podal jsem v knize *Hermes the Thief* dosti úspěšnou sociologickou interpretaci, hodně ovlivněnou Marxem. A málem jsem se po celý život věnoval sociologické interpretaci mytologie. Pak jsem se náhle setkal s "blokádou" v klasické filologii i s katastrofou ve vnějším světě politiky. Zjistil jsem, že bych nemohl interpretovat mýtus adekvátně se sociologickými kategoriemi. V raných 50-tých letech jsem objevil Freuda, se šokem i intenzitou. Jak vidíte, dostal jsem se dost pozdě k dilematu mé generace. Jiní jako Leslie Fiedler dýchali vzduch Marxe a Freuda od konce 30-tých let. Mé intenzivní zaujetí Freudem v knize *Life Against Death* odráží překvapení pozdně příchodního k tomu, co mnozí znali už po léta. A hádám totéž je pravdou o druhém obratu v mém myšlení, volně by se dalo říct od psychoanalýzy k mystičtějšímu směřování, který se odehrál mezi mými knihami *Life Against Death* a *Love's Body*. I tady jsem objevil zas to, co mnozí má současníci, jako třeba takový John Cage objevili 20 let předtím. Vidím sebe sama jako žáka v pozdním věku, jako sv. Augustin, když říká ve své *Konfesi*: "Pozdě jsem se naučil milovat tě, krásno..."

K: Zdá se, že u tvůrčího člověka se často objevuje zásadní změna, cosi příbuzného s "krizí identity" Erika Eriksona, ale spíš než aby jej to postihlo v dospívání, přichází to v pozdějších letech. Je to to, co nazýváme krizí místa určení. Augustin, Freud, Shaw a Gandhí, ti všichni zakusili velký obrat kolem své čtyřicítky. Co se stalo, když Vám bylo 40 let? Zmínil jste předtím nějaké politické změny. Byla to kampaň Henry Wallaceho?

B: Ano. Mé emocionální a ideologické zaangažování v nadějích a snech Levice pokračovalo přes rok 1948. a Wallaceho kampaň. Do té doby, jsem se držel osvíceneckého názoru, že člověk má neomezenou schopnost zdokonalovat sebe sama tím, že manipuluje se svým okolím. Od posbytí mých ilusí s těmito volbami jsem došel k závěru, že tu bylo něco chybného s premisami a chápáním lidské povahy a podstaty a společnosti, s nimiž jsem operoval do té doby. Začal jsem pak dlouhý proces, který kulminoval v Love's Body, proces čelení neměnným aspektům lidské podstaty a temnoty, která je trvalou částí lidské situace... To znamená, pro mne, hluboké odtažení se, stažení se z každého druhu účasti na politice. Abych mohl myslět tak, jak se mi zdá nezbytným, musím být nezúčastněným. V této dlouhé, agonisující krizi, která pokračuje, angažoval jsem se v tázání sebe sama, co bylo špatného na tom, co jsem si myslel jako mladík. Vidíte jsem přestárklý žák, tématem jehož práce je palinóda či odvolání: "Mýlil jsem se".

K: Rád bych toho věděl víc o vašem předchozím životě a rodinném pozadí. Vaše kniha o tom mlčí. Norman O. Brown se narodil 1913 v Mexiku, kde jeho otec byl důlním inženýrem. Studoval v Oxfordu, na University of Chicago a University of Wisconsin, kde získal doktorát r.1942...

B: Přeskočte zbytek. Ten dlouhým počítaným lidem od novin atd., kteří se pokoušejí udělat ze mne záhadu. Ale to, jak to náhody často dělají, reflektuje mou určitou zálibu v anonymitě. Dovoluňte mi přejít. Myslím si, že biblický archeotyp exodu a exilu byl pro můj život základním. Nějakou zhodou náhod jsem se narodil v Mexiku. Můj otec, syn chudáka, se vypravil ze štěstím do Mexika jako důlní inženýr. Na lodi potkal mou matku, která byla z poloviny Němka, ze čtvrtiny Španělka a ze čtvrtiny peruánské indiánka. Cestovala po Německu a jela navštívit příbuzné do Havany. Její spekulace o psychodynamice svatby jsou stejně tak dobré jako mé. Představují si to jako zvláštní poblouznění pod karibským měsícem. Každopádně, rodina se brzy vrátila do Anglie, abychom já i mé sestry dostali vzdělání. Poté byl nejrozhodnějším gestem mého života let z Anglie do USA v r.1936. Opustil jsem svou mateřskou zem a matku otce a neviděl je po víc než 25 let. Ne, že by došlo k nějakému sporu či roztržce, byla tu hluboká a permanentní separace.

Exil mi připadá věrnou metaforou toho, jak jsem na světě, jak se nacházím v životě. Zamiloval jsem se své-nově-nalezené-země, Ameriky. Myslím, že v Anglii bych zemřel z nedostatku kulturního a intelektuálního prostoru. A věřím v budoucnost Ameriky daleko víc než v budoucnost Evropy. Amerika znamená pro mně možnost otevřeného prostoru, odklizení neřádu, pitomosti minulosti. A teď zjišťuji, že si dost protirečím ohledně svého exilu. Říkám, že miluju tuhle zemi a že se cítím v exilu všude. Amerika tehdy i teď mi symbolisují klima, duchovní a kulturní, v němž je možným myslet na to, co by mohl znamenat konec noční mýry, jíž jsou dějiny.

K: Vaše touha po post-historické komunitě je dobře vyjádřena v *Life Against Death*, kde se zříkáte principu reality ve prospěch principu elasti. Popisující nového člověka, který by už nebyl "spravován", ovládan depresí, říkáte, že by měl mít dionýzské vědomí a měl by se těšit, radovat v plném životě těla. Na rozdíl od spollinského člověka by ani ne-negoval, ani nezachovával omezení, limity. Dá se říct, že *Love's Body* jste dal konkrétní konstituci, v poetické formě, nerepresivní, Rájské společnosti? Mnozí studenti viděli *Love's Body* jako příručku revoluce, průvodce, který je dovede do Nového Jerusalema.

B: Kdybych přijal odpovědnost za interpretace, které mohou být k mému dílu přidány, byl bych paralyzován. Cítil jsem, když jsem psal *Love's Body*, něco jako závazek, nutnost odčinit to, co jsem spáchal v *Life Against Death*. Chtěl jsem uvolnit, vyvázat všechny následovatele, které jsem knihou *L.A.D.* získal, nebo je alespoň zmást. Nechtěl jsem být vůdcem, kterého ze mne udělali. Dovolte mi analogii: Shelleyho báseň "The Cloud" je o proměnách mraku. "Přinesl jsem čerstvé přehánky žiznivím květinám, atd.", ale jsou tu další dvě řádky, s nimiž se identifikuji: "Potichu jsem se smál na svém náhrobku a povstal, a přestavěl jej znovu". Směju se na svém vlastním náhrobku. *Life Against Death* je náhrobek. Je to můj hrob, neboť tam už nejsem. Hrob je prázdný, a jako duch v Hamletovi, rád mizím do podzemí a objevuji se někde jinde. Cítil jsem se tedy pod jakýmsi existencionálním stresem napsat *Love's Body* abych torpedoval *Life Against Death*, abych tuto knihu zničil jako svou pozici. A taky abych odhalil že si protirečím, aby se dalo říct, že jsem nestálou osobou, která by se neměla věřit.

Chtěl jsem uvolnit studenty z pozice, která by je mohla svázat. K: Nechápu, jak může Love's Body terpedovat posici, již jste zaujal v L.A.D. Mezi Těmito dvěma knihami vidím malou kontradikeci. Zdálo by se mi, naopak, že někdy po L.A.D. jste konvertoval ke svému vlastnímu poselství a že jste adoptoval, přijal poetický, aforistický styl, který je vhodným prostředkem exprese pro dionýzovského myslitele.

B: Jedna kniha šla daleko, a tak druhá musí jít ještě dál. Love's Body je výkladem pojmu a smyslu "vzkříšení těla", které se objevuje jako abstraktní slogan v L.A.D. Ale smysl "love's body" se měnil a je odlišný od toho, který je antizipován autorem L.A.D., je daleko poetičtější, daleko méně politickým. /"love's body", s malými písmeny je Brownův termín, všem pochopitelný, ale těžko přeložitelný - bez pomoci opisů - do češtiny. Love's Body s velkými písmeny je název knihy. L.A.D. je zkratkou názvu knihy Life Against Death - pozn.překl./

K: Byl jsem udiven zda jste náhle nezastavil implikace vašeho názoru, vaší vize dionýzovského stylu života. Navrhujete spro-
vodit ze světa uřačovanou, genitálně organizovanou osobnost, která charakterizovala západního člověka a navrátit erotické vědomí celému tělu. Pak jste dosáhl toho, co je pro mne nezvyklým závěrem, když definujete poesii-hru-slov jako nej přijatelnější expresi polymorfně perversního, či dionýzovského způsobu života. Proč ne-sensibilisovat a ne-erotisovat skutečně, reálné, smyslné tělo? Nevedla by re-edukce hmatu, chutě, čichu, sluchu rychleji k erotickému vidění reality než hra slov?

B: Boď, v němž Love's Body končí je identita skutku a slova, slova a těla, znovu-objevení původního významu poesie, jímž je skutečné, opravdové děláni či konání, těkavé gesto. To je poetické, ne? Jinými slovy, rozdíl, předpokládáný ve vaší otázce, mezi poesii a smyslným tělem, mezi imaginací a sensací je přesně to, co musí být překonáno.

K: Možná, že následující otázka bude nefér, ale stejně vám ji položím, protože je záležitostí neustálých spekulací vašich čtenářů. Nakolik jste schopen žít visi, kterou jste předložil v Love's Body? Jste polymorfně perversní?

B: Doslechl jsem se, že studenti, kteří se se mnou setkali v učebnách, často říkají: "Proč nepraktikuje to, co hlásá?"

Na svém vlastním případě si uvědomuji nezbytnou, nutnou mezeru mezi viděním /ve smyslu vědění/ a bytím. Nebyl bych schopen určité věci říct, kdybych byl ~~st~~o závazkem sjednotit slovo a skutek. Jen takhle mohu nechat svá slova napráhnout se k nemožným věcem a lapit je - k věcem, které jsou nemožnými pro mne je udělat. Takto se platí cena za mluvení o věcech či za vidění věcí. Vzpomeňte si, že jsem všechny tyhle věci objevil jako přestárly žák. Polymorfni perversita v doslovném, fyzickém smyslu není opravdu spornou otázkou. Nemám rád náznaky, že polymorfni perversita imaginace je jakási kvalitou horší než doslovná polymorfni perversita. Víte, že existuje jeden citát z Williama Blaka, který x-krát opakuji v Love's Body, a který říká: "Věčným tělem člověka je imaginace". Primární, či jestli Blake má pravdu, celou věcí je imaginace. Polymorfni perversita míří k tomu být poetickou spíše než doslovnou. Je to forma mentální hravosti jako ve Finegans Wake, něco, co dělám se svou myslí, změněný způsob vidění, který bych chtěl vnést do všeho co vidím.

K: Řekl byste ~~jste~~, že rozšířené požívání LSD a dalších halucinogenů dalo nynější generaci bez-precendentní "stvrzenku" pro dionýzský styl života? Někteří prohlašují, že LSD vytváří okamžitou polymorfni perversitu.

B: Nepřijímám standartní požívání slova "halucinogeni". Nemám rád halucinogeni věci jako jsou mass-media se svými reklamami a politickými kampaněmi, se svými ovládanými a manu-faktuovanými zprávami. Neužívám drogy. Nicméně je zřejmé, že potřebujeme průlom do wisconářské reality, poetické vise. Druhý příchod Mesiáše je jako na dlani, když vaši mláďa chtějí vidět vise.

K: Když už jsme u osobních otázek: rád bych se vás zeptal na vaše zkušenosti s psychoanalýzou. Jsem zvědav. Byl jste někdy analyzován?

B: Jelikož se snažím překonat svou rezervovanost, i pokud jde o mou biografii, pak vám taky mohu říct, že jsem nikdy nebyl nikým analyzován. Dělal jsem analýzu sám sobě. Čím více stárnu, tím více si uvědomuji, že se za to platí. To, že jsem prošel svou vlastní cestou psychoanalýzou, mi nedalo nic co by se dalo nazvat klidem, mírem mysli. Ve skutečnosti - teď máte další odhalení, pro vaši interpretaci - dalo mi to ne

spavost. Dokud jsem nepsal L.A.D., byl jsem perfektním spáčem. Ale když se jsem naučil interpretovat své sny, byla ode mne odňata síla snít či spát. Freud řekl, že přišel zničit spánek světa. V mém případě měl dokonalý úspěch.

K: Oba, Vy i Freud, jste "šli" k nevědomí - k hrůze, jež je přítomná, když se zvedá represe - svými intelektuálními silami. Vy jste do něj, do nevědomí víceméně "zajel" interpretováním mýtů a snů.

B: Víte, člověka to svádí; vědět předem, do čeho v tomto případě jdete, mám za to, že by to nikdo nedělal. Hodně na mne zapůsobilo, když jsem se zpětně podíval na svou vlastní zkušenost, to, jak L.A.D. začal v duchu téměř absurdní hry myšlenek, jako by člověk mohl vysvětlit tyto myšlenky a být nezasažen čistou hrůzou. Na mne zapůsobilo i to, že člověk je odsuzován svými vlastními sentencemi. Vysvětlujete určité věci šertem, hravě, a pak ty věci nějakým divným, zvláštním způsobem se stanou závazky, a nimiž je vám žit. Získal jsem hluboký respekt k démonické síle slova. Slova nejsou lichá, jalová. Mají konsekvence.

K: Změňme na chvíli směr rozhovoru. Velké množství revolučnějších studentů uvízlo mezi impulsem k politickému aktivismu, živému Marcusem a metapolitickému životnímu stylu, který je doporučován Love's Body. Ve vaší výměně názoru "Commentary" z r.1967 Vás Marcuse obvinil z mystifikace a z odmítnutí počítat, jednat s konkrétními politickými strategiemi, které by mohly vést k méně represivní společnosti. Vaší odpovědí bylo, že "příští generace musí být řešeno, že skutečným bojem není politický boj, ale konec politiky. Od politiky k metapolitice. Od politiky k poesii". Vysvětlíte, v čem se separujete od Marcuseho? Nebo se zeptám jinak: jak je poesie revoluční?

B: Pokusil jsem se zodpovědět tuto otázku ve své Athertonské přednášce na Harvardu "From Politics to Metapolitics", v níž jsem prozkoumával ideu visionářské, poetické a metapoetické revoluce. Politika je buď bratrovražda nebo sebevražda. To je první kapitolou Love's Body: to je situace, kterou teď máme, situace, z níž se snažíme utéct. Překážkami zabraňujícími unifikaci "politiky těla" jsou politická rozdělení a hranice. Ale na hlubší rovině je to princip reality, hranice mezi Já

a jiný, logika, která rozděluje, o níž si většina lidí myslí, že je samotným rozumem, či racionalitou. Poesie a dialektické myšlení převrací princip reality, sjednocují protiklady a v hlubším smyslu transformují tento svět. Nemám nijakou zvláštní radost z této přednášky. Má generace byla pronásledována následující hádankou: Kdy je revoluce ne-revolucí? Vážné uvažování o vztahu mezi poesii a revolucí by nás mělo přivést blíž k povaze, podstatě ruské revoluce a kulturní revoluce Maoovy.

K: Nejsem, vědec, ale mám vážné podezření, že povaha vědy byla vědci nepochopena. Nacházím útěchu v T.S. Kuhn/-ově/ knize *The Structure Scientific Revolutions*. Skutečně tváří vědci /na rozdíl od kodifikátorů a aplikátorů/, kteří došli k uvědomění si zlomu, přechodů a píší o nich v knihách, jsou i revoluční i básníky. Věda není protikladem poesie.

K: Každý velký zlom, objev ve vědě, každá vědecká revoluce byla tedy taky poetickou revolucí, protože vytvořily nové vzory myšlení.

B: Ano, zlo, přelom záleží na percepci několika nových organizačních metafor.

K: A na od-byrokratisování imaginace. Je to navrácení /nahrazení?/ metafory a nový způsob otevření restrukturace. Myslím, že Freud, je toho snad nejlepším příkladem.

B: Možná, že slovo "de-byrokratisace" je poněkud vyhybavé, protože to co Freud a jiní tváří vědci dělají je značně nebezpečné a já si nejsem jist, můžete-li mít klidný, mírumilovný přechod, změnu debyrokratisace. Myslím si, že existuje nějaká nevyhnutelnost vzednutí revolučních změn. Tak poesie, jako věda, by měly být jakousi podmínkou permanentní revoluce.

K: Dobře, ale kde je poesie dnes? Jak chcete dostat poesii do výchovy, vzdělání?

B: Jsem dost povzbuzen tím, co jsem udělal od té doby, co jsem napsal *Love's Body*. Pokouším se udělat z *Clio* znovu mýsu, udělat dějiny znovu poetickými. Shledávám, že existují mnohé možnosti dokonce i na universitě, jak udělat "zdivočení" společenských věd, dělat poesii i tam. Nej-smysluplnější poesie může být dělana i v těch prostorách na universitě, které jsou tak suchopárně pressické. Mít nedělní odpolední představení

s návštěvou básníka nemůže přece být spásou hanebností týdne.
K: To my připomíná ty přednášky o člověku, které jsou cyklostylovaně oznamovány na svazu studentů. Člověk je/suchopárem/vyhnan z učebny a "předelegován" na nedělní odpoledne.

B: Myslím si, že existuje hluboké spojení mezi poesíí a svobodou. Byl to psychoanalytický princip volné asociace, který mne upozornil na vztah mezi hrou slov a svobodou. Myslím, že poetická třída /t.j. ročník na universitě/ je ta, kde poesie je tvořena svobodou a volnými asociacemi. Poznávám, že mé vlastní přednášky tendují k tomu stát se jakousi koláží na níž se účastní studenti nebo posluchači.

K: Takže se třída může stát téměř jakousi skupinovou kolážní idejí.

B: Ano. I kdyby to mělo znamenat ztrátu smyslu pro soukromé vlastnictví idejí, tím lépe.

K: Opravdová věda by každopádně neměla být majetkem, vlastnictvím někoho.

B: Taky si myslím. A jestli věříte ve všudypřítomnost ~~xxxxxx~~ génia, pak v každé skupině najdete netušené poklady.

K: A jaké plány máte do budoucna? Jak bude vypadat post-apokalyptický, post-Love's Body Norman O.Brown?

B: Napsal jsem předmluvu k Love's Body, kde na velice krátkém prostoru několikrát říkám: "To je konec". Nejsem si jist, co to znamená. Myslím, že to neznamená žádnou metafyzickou změnu v mém životě. V určitém smyslu jsem "sešel k zemi" a dílo, které od teďka bych chtěl dělat je hutné dílo s podrobnostmi, jednotlivostmi /Particulars/, které jsou pro mne také poesíí. Poesie je dělána z podrobností, ne z abstrakcí. Pokouším se ve svém díle dostat se od abstrakcí a poetisovat "podrobnostní oblast. Dost mám rád věc, kterou jsem nazval "Daphne, or Metamorphosis", publikovanou v Myths, Dreams, and Religion, vydávané Josephem Campbell/-em/. Mé dílo se také vrací k politice. Chtěl bych dělat poetiku politiky, poetický přístup ke struktuře civilisace. Nicméně, mou zkušeností je to, že neočekávané ughovává v sobě zlomy, přelomy. Díky Bohu! Opravdové objevy jsou vždy překvapením. A já chci být zase znovu překvapován.

CIVILIZATION AND EROS

/Herbert Marcuse/

" Mar-coc-za, Mar-coc-za "

Sál je přečpaný studenty. Mnozí se shromáždili venku u ampliůnů. Jedna skupina buší do dveří zpívaje "Mar-coc-za, Mar-coc-za". Vysoký muž se hrbí na pódiu, čekajíc až lomez poleví. Nevypadá jako ohnivý pokrok a určitě ne jako divoký revolucionář. Jeho Tělo je staré a oči jsou unavené. Ale pak se rozezvučí jeho rozhodný hlas. Mluví o slobodě a útisku, práci a lásce, o tom, jak umění, sexualita a rozum sám jsou zotročeny kulturou. Vyvolává představu erotického světa hry a radosti, kde člověk, příroda a hudba budou spontánní a svobodné. Ztrácuje "progresivní moronizaci lidstva", a duní potlesk. Je to všední scéna v tuctu zemí, kde on, ke svému překvapení i radosti, 72-letý prorok z Berlína, zjišťuje, že je uctíván tážající se a militantní mládeží.

Jeho život byl plný. Privilegovaný syn bohaté židovské rodiny, studoval v mládí literaturu. Po povinné službě v armádě přestává mít iluze o německé revoluci a obrátil se ke studiu filosofie. Doktorát získal v r.1922 na universitě ve Freiburgu, a, jako Sartre, stal se Heideggerovým asistentem. Později, drážděn neortodoxními idejemi mladého Wilhelma Reicha začal pracovat v Institutu společenských věd v Ženevě na pozvání T.W.Adorna a Maxe Horkheimera, když ho nacisté donutili opustit Německo v r.1933. Po roce emigroval do USA, učil na Columbijské univerzitě a stal se americkým občanem r.1940. Během druhé světové války pracoval pro Office of Strategic Services a později ve State Departmentu, Harvard, a Brandeis, a pak, v r.1965, odešel na University of California v San Diego.

Teď žije svou ženou v domě v La Jolla na rohu univerzitního kampusu, kde vyučuje graduované studenty filosofie. Klidný ve stáří, kouří cigára, vyhřívá se na slunci v La Jolla a nedělá si nic z na něj valících se hrozeb a nadávek.

New York Times Magazine mu dal dvojitou nálepku "anděla apokalypsy", a "nejvýznamnějšího žijícího filosofa". Jeho texty se svou dvojicí témat rozumu a érotu nám řeknou proč. V Reason and Revolution /1941/ vykládá, že Hegelova pozice byla tím rozhodujícím obratem v historii, spolu s Francouzsko-revolucí, kdy moderní člověk poprvé objevil rozumový potenciál k výzvě a vzdoru existující společnosti. V Eros and Civilize-

tion /1955/ zavrhuje Freudovu tézi, že zatímco celé tělo dítěte je erotické, biologický vývoj a socialisace musí nezbytně kanalisovat erotiku do genitální sexuality, uvolňující tak zbytek těla neosobnímu dílu civilisace. Marcuse tvrdí, že i když toto bylo snad historicky pravdivé, není zapotřebí, aby tomu tak bylo i nadále, jelikož opatrná aplikace technologie by teď mohla osvobodit člověka od nedostatku, nouze a umrtvující práce. Jako Marx je i Marcuse přesvědčen, že jakmile bude člověk osvobozen, mohl by se probudit do nových sensibilit. Mohl by se stát hravým a něžným, erotickým ve všech svých dimenzích, už ne rozněcován dobýváním, dobrodružstvím a mocí. Nicméně, v Soviet Marxism /1958/ popisuje stalinistickou světovou realitu jako zbyrokratisevání Markovy humanistické vize.

V One-Dimensional Man /1964/, nejslavnějším svém díle, zříká se dnešních technologických států, dokazujíc, že všeobklopující nadbytek otupuje sensitivity a že honosně zděravovaná nová sexualita je při nejlepším nanicovitou zábavou, rozptýlením, a při nejhorším spojencem výdělků a manipulace. Zoufá si nad tím, že všechny aspekty existence jsou kooptovány represivní byrokratickou etikou. Dokonce i volný čas, umění a hra jsou zapřaženy do re-kreování energie potřebné pro energizující práci ve službách technokultury. Jak změnit tuto situaci? V eseji, který rozčilil tradiční liberály, Repressive Tolerance /1965/ podává určité náznaky modifikováním John Stuart Mill/-ova/ tvrzení, že ke změnám v sociální struktuře a hodnotách musí dojít až po prodiskutování a otestování na tržišti idejí. Marcuse uvažuje, že to má smysl jedině tehdy, když všichni zúčastnění na diskusi jsou racionální, informovaní a svobodní od indoktrinace. Tato podmínka neexistuje, neboť radikální rozkol je všude buď kooptován nebo potlačen. Konečně, v An Essay on Liberation /1969/, ve svém nejvíce nadějeplném výtvoru, tvrdí, že někteří mládežnickí a odcizení členové společnosti - militantní studenti a černí - jsou výživnými semínky nové sensibility, z níž by mohla event. vykvést nerepresivní Utopie.

Takové ideje způsobily ohromný rozruch. V National Rev byl portrétovan jako "apoštol chaosu" a odsouzen Arthurem Schlesingerem za to, že vychvaluje primitivní emoce nad mírnost, zdrženlivost a rozum. American Legion žádala, aby byl

upálen. Dopisy označené KKK mu hrozily zabitím. "Pravda" ho proklala jako "falešného profoka", a "vlkodlaka". ~~XXXXXXXXXX~~ Sidney Hook se vysmíval tomu, že "Marcuse by nemilosrdně zatočil s všemi těmi, kdo s ním nesouhlasí v tom, jak osvobodit člověka a společnost". Erich Fromm píše: "Marcuse jakoby naznačoval, že perverse, - jako sadismus nebo koprofilie - protože, že nemohou mít za následek tvorbu, jsou "svobodnější" než genitální sexualita"; zatímco /časopis/ Fortune oplakává jeho "bujný, kosmický romantismus", který "se věští zlo, odráží v chodbách naší doby".

To "sedí". Kritici jako Hook a Fromm, nehledě na svůj marxismus a humanismus, ve skutečnosti nevyzývají nejfundamentálnější premisy existující morálky. Marcuse ano. Jako Picassovy pozdní kresby, Marcusovo utopistické myšlení sděluje troufalými rozmachy visí erotických možností lidského života. Jeho koncept člověka jako hravého zvířete, toužícího rozvíjet svou smyslovou podstatu není vhod Pravdě, KKK či totalitárním moralistům všeho druhu. Mladí zas našli v Marcusevi výmluvný hlas svého instiktivního pohrdání kulturou. A starší zas přirozeně vidí Marcuseho, podobně jako Sokrata, jako svědce mládeže. A opravdu jeho knihy mohou vybízet k akci. Konfirmováním /schvalováním/ pocitů těch již desilusovaných neschopností industriální společnosti pěstovat svobodu, opatřuje ideologickou genesi rozvinutí alternativních životních stylů. Ale konec konců, mnoho z odporu k Marcusevi je založeno ne tolik na jeho textech jako na jeho radikálních politických postojích. Vyzývá militantní studenty k zápasu proti Establishmentu. Veřejně očerňuje "narůstající represi" ze Noxonova prezidentství. Odmítá se otočit zády ke své bývalé žačce Angele Davisové. Jeho důsledné hájení radikální akce je urážkou liberálů, kteří se rozhodli pro rozumné stupňování a modifikaci než pro vyhlazení politické kultury. Marcuse dokonce umlčel trojitě vědomí Charlese Reicha.

K člověku se dostaneme blíž, lépe ho pochopíme, když vpadneme do rytmu jeho dnů. Poslechněme si za dveřmi, jako napomíná přítel kvůli jeho motocyklu, protože "je to fašistický vynález, který činí stejným rychlost, moc, sílu s možnostmi a krom toho dělá děsný hluk a brozně znečišťuje okolí". Na první pohled ho poznáme protestujícího v mírovém pochodu.

Poslechněme si vrčící aklimatisaci v jeho šeredné kanceláři z cementu a oceli spojenou s řevem tryskáčů, utápějící jeho hlas, který říká: "Musíme se zbavit našich nynějších měst". Sledujme jak angažuje svého bohatého a ukázněného ducha při zkoušení svých studentů, vedouce je do nových dimenzí vědomí. Objevme ho procházet se po útesech Torrey Pines Beach ruku v ruce se svou ženou. Pozorujme jeho dvorné žertování se sekretárkami, které jsou poslední bariérou proti vždy zvědavému a často nepřátelskému publiku. Přetéká radostnou svěžostí, živostí, érotem, chcete-li.

Éros je klíčem k jeho myšlení. Jeho dílo je založeno na Freudově konceptu Érotu a Thanatu, instinktu k životu a ke kouzlu, pávabu pokonné smrti. Ale Freud byl posedlý civilizační represí instinktu života; Marcuse sní o zázraku rozumu a imaginace, jímž by člověk mohl utéct ze své vazby jako pracující zvíře a dosáhnout cestu k Utopii. Hegel byl otcem jeho odevzdání se rozumu - logu. Je to rozum, který arbitruje Eros a Thanatos. Rozumem může být instinkt smrti sublimován do služby životu. Rozumem se mohou lidé naučit odvrhnout pousta represe. A přes rozum může osvobozený člověk užívat vědu a umění k vytvoření společnosti, v níž erotika může proniknout celou jeho bytostí a zaplavit jeho vztahy k přírodě a svým druhům. Ale tato erotika není nezkrotně sebe-hledající sexualitou popsanou Freudem, ani to není metaforická jednota všech, vysnívána Normanem O. Brownem. Je to "tvořivá lidská existence" ukázněná rozumem, obohacená vášní, zalitá radostí. Transcendující represivní a odcizující společnosti mohl by člověk plně rozvinout své sensibility a kvést ve všech svých dimenzích. Jeho tělo by bylo změněno na nástroj rozkoše; jeho duch by se mohl rozepnout k vyšším úrovním vědomí; psyché a logos by mohly kvést.

V některých rysech se Marcusovy víse revoluce a Utopie málo liší od fundamentalistických^x sní vykoupení a nebe. Marcuse žije za zvláštní hranicí. Je filosofem evropské romantické tradice a jeho myšlení je velkou měrou nedotčeno prací přírodovědců a behavioralistů, od Ch. Darwina k Loren Eiseley, kteří tu a tam začali vysvětlovat brutální evolucionářské hnací mechanismy, jimiž život hledá vždy více komplexity, vždy nové hranice vědomí. Ani jeho Utopie nereflektuje narůstající dů-

kaz, že láska a agrese nejsou skutečně v opozici, ale jsou podstatně vpojeny do společnosti, psyché, a dokonce i do chémie těla. Nedotčen těmito novými visemi dynamiky života, je Marcuse omezen na Marxův "koniec dějin" a Freudovu "infantilní sexualitu". Téměř jako by chtěl svět, v němž člověk nebude radostně, vesele reagovat na výzvu, riziko a nebezpečí. Může Marcuse skutečně namalovat přírodní řád, v němž "se zvířata navzájem nepožírají"? Jestli ano, nesní opravdu o posledním útočisti a o konci evolucí vybaveného hledání? Je pak jeho erotismus uzavřeným kruhem, polapeným v imanenci, nikam nevědoucí? Nebo, na druhé straně, jak si můžeme být jisti, že jakmile jednou budou osvobozeny, lidské erotické instinkty nezdivočí?

Čím hlouběji se ho tážete, tím víc oživuje imaginaci. Jeho vise může být omezená, limitovaná, ale je zářivá a solidní. Je to vise člověka, který konečně užívá svých ohromných schopností a předností k maximalisování lidské radosti, štěstí. A "bez vise", jak říká prorok, "lidé zahynou".

x

fundamentalismus - pravověrné nábož. hnutí v Americe

John Raser
prof. politické filosofie
Claremont Graduate School

CIVILIZATION AND EROS

/Civilizace a Eros/

S Herbertem Marcusem/-a/ rozmlouvají Sam Keen a John Raser, profesor politické filosofie, Claremont Graduate School. Poprvé publikováno v Psychology Today magazine, February 1971.

M: Doufám, že nemáte v úmyslu vyptávat se na mé teorie a mé psaní. Je marné i pro mne pokoušet se pečlivě zpracovat to, co jsem napsal. Kdybych to měl říct jasněji, řekl bych to takhle: stále to zkouším. Ani se nemyslím, že by mohlo být nějak zvlášť zajímavým mluvit o mé psyché. Nikdy jsem nebyl analyzován. Zřejmě jsem to nepotřeboval. Psychologicky nejsem zajímavý. Jsem docela normální.

K: Jako veřejný fenomén jako byste náhle vyskočil, vzrostlý, z hlavy Diovy, Studenti rebelující všude na světě náhle prohlásili Marcuseho za svého spojence a hlavního věštce jimi žádané nové doby. Jaké události živily vaše vášnivě odevzdání se revolucionářské analýze moderního světa?

M: Z hlavy Diovy jsem zřejmě nevyskočil, i když to tak mohlo vypadat od té doby, co se mé knihy staly populárními tedy i v Evropě. Jako mladý student jsem četl Marxe a to, co bylo považováno za avantgardní literaturu.

K: Pamatajete si na doby, kdy jste nebyl tak intenzivně politickou a filosofickou bytostí? Z čeho pochází vaše vášně pro politiku?

M: ~~Zamrzly jste si na ně, že ne?~~ Má vášně z mé osobní zkušenosti zrahy a porážky německé revoluce a organizování fašistické kontrerevoluce, ~~byla to ta, která nakonec přivedla~~ Hitlera k moci. Bylo mi 20, když vypukla německá revoluce. Byl jsem v posledním pololetí své vojenské služby a byl jsem posádkou v Berlíně. Získal jsem svou první revoluční zkušenost jako člen Rady vojáků, ale byla to krátká zkušenost, protože revoluce byla brzo zrazena.

V 1919 jsem opustil Berlín a odešel do Freiburgu, kde jsem se ponořil do studia srovnávací literatury, filosofie a ekonomie. Byl jsem relativně politicky mrtvý po posledních 14 let, dokud jsem neopustil v 1933 Německo a nedostal se do Institutu byla znovuprobuzena má politická vášně pod vlivem kolegů Maxe Horkheimera a T.W. Aderna. Po mé emigraci do USA v 1934

tito lidé, spolu s Marxem, Hegelem a Freudem byli nadále dominantními vlivy na mé myšlení. Nedávno se vyskytly mezi Horkheimerem a mnou rozdíly.

K: Jaké to byly rozdíly?

M: Měli jsme odlišné názory na využití světově širokého studentského hnutí a na charakter americké politiky. Vidím ve studentském hnutí vitální společenskou a politickou sílu; má přátelé k tomu nejsou ochotní. Vidí Ameriku jako pokrokovou a dokonce liberální společnost ve srovnání s SSSR. I když souhlasím s jejich odsudky sovětského režimu a souhlasím s tím, že stále ještě existují pokrokové a liberální síly činné v Americe a její společnosti, vidím americkou politiku domácí stejně jako zahraniční, jako systematicky potlačující lidské svobody.

R: Vím, že antitézou mezi represí a svobodou je úhlavním kamenem vašeho myšlení, a že věříte, že radikální restrukturování společnosti je nezbytné ke skončení represe a k osvobození lidské psychy. Ale mimo tohoto utopistického restrukturování společnosti, vidíte nějakou roli pro psychoterapii v zasetí semen osvobození? Nebě si myslíte, že terapie tak, jak je nyní možná a jak je nyní praktikována, je ve svém efektu konformistická, privatistická a protirevolucionářská?

M: Samozřejmě že takovou dnešní psychiatrie skutečně je, pomáhá-li pacientovi pouze přizpůsobit se nemocné společnosti tak, aby v ní mohl fungovat, když jí, pacientem, hýbe z jednoho druhu nemoci do druhého. To přiznal i Freud, ale zamítl myšlenku, že by psychoanalytici mohli udělat z pacientů revolucionáře či rebely proti jejich společnosti. Freud jako člověk snad byl buržoasní a konservativní. Ale již jeho teorie obsahuje transcendující radikální prvky. Takže se nedá říct, že Freudova teorie či praxe jsou buď konformistické nebo nekonformistické. Jsou obojí dechremady - a já si myslím - ačkoliv by to Freud sám asi popřel - že jeho základní, rozhodující koncepty jsou určitě revoluční.

K: Myslím si, že Freud, stejně jako Melville, byl často návštěvován sny o snadné svobodě v Jižních mořích a o chaotickém teroru rolnické revoluce.

R: Možná, že tradiční americká psychiatrie je postižena těmi samými neduhy či defekty jako Freud v tom, že téměř totálně ignoruje politické implikace své teorie. Pouze Vy, Norman O.

Brown a snad Erik Erikson jste byli ochotni vážně počítat s politickými implikacemi Freudovy analýzy potlačované a osvobozené psychy.

M: Ale problém vzniká tady. Americká společnost plodí mezi jednotlivci množství patologie. Vytváří mnoho psychických nehod, poruch. Američtí psychiatři byli zaplaveni potřebou, nutností léčit pacienty, kteří prostě nemohou fungovat. Jestliže člověk nemůže trávit, nemůže-li, musí být tyto funkce obnoveny a politika a společenské vědomí musí být vyloučeny dokud se nestanou pro terapii esenciálními. Stejně tak jako lékaři se nepotřebují ptát pacienta na jeho morální a politické názory aby ho vyléčili z pneumonie, tak i psychiatři se obvykle nepotřebují probírat specifickou politikou pacienta, aby ho vyléčili z nějaké psychosomatické nemoci. Nemůžete tedy obecně říct, že psychiatrie je politicky reakcionářská či konformistická.

R: Myslíte v teorii. Ale v praxi snad ano.

M: V jakém smyslu?

R: V její struktuře poplatků, jejím privatismu, v jejím kladení důrazu na korekci patologie spíše než na stimulování růstu, a v její vlastnosti adjustovat lidi do existujícího světa práce a společenské nespravedlnosti. Myslím si, že jeden z nápadných projevů apolitického postoje amerických terapeutů je vidět na osudu díla Wilhelma Reicha. Reich trval na spojení mezi Freudem a Marxem, na spojení těla a politiky. Ale všichni američtí Reichovci však ugnorovali Reichův politický vhled a hledali se jenom k jeho analýze tělesné dynamiky charakterové struktury.

K: To by byl spíše pesimistický názor. Myslím si, že v celém tom hnutí ke skupinové terapii existují určité revolucionářské náznaky. Psychologie se stává populárnější a vulgárnější v pozitivním slova smyslu. Souhlasíte?

M: Musím vám říct, že cokoliv řeknu o skupinové terapii je nepřístojnost ne-li drzost, protože jsem ji nestudoval. Vím o "encounter" a gestalt skupinách pouze ze zpráv o věcech, o kterých se neustále mluví. Četl jsem katalogy Esalen-ského Institutu. Už to mi stačí, abych byl poděšen. Toto udílení rozdílné štěstí, z toho je mi na zvracení. Oni se učí lidi navzájem se dotýkat a držet se za ruce! Jestliže se to někdo nemůže naučit sám od sebe, tak jako se učíme všemu, pokusem a omylem,

měl by se toho vzdát.

R: Ale opravdu, v naší společnosti jsou mnozí, kteří se bojí "napřáhnout" se k jiným lidem, a dotýkat se jich. Zústavují izolování, osamělí a necitliví.

M: Pak asi stěží pomůže naučit se těmto věcem vynalezeným a mechanickým způsobem. Takové věci musí vyjít z osoby samé, bez organizace.

R: Dejte mi předložit mírně odlišný názor na význam těchto "sensitivity" a "encounter" skupin. Je to podobný argument užitý některými apology LSD. Jestli osoba vyrostla ve společnosti, kde od dětství její fantasie a sensibilita byly dušeny, potlačovány, nemůže ani vědět, jaké formy imaginace a intimity jsou možné. Někteří lidé prohlašovali, že halucinogeny odstraňují záclonu zastírající bohatý svět imaginace. Podobně tak se lidé v těchto skupinách mohou naučit jak "se napřáhnout k jiným a dotýkat se jich."

M: Ale vždyť jste přece denně dotýkáte a poplácáváte po zádech, atd., ať chcete či ne.

K: Ale když konkurenční společnost ničí nežnost a intimitu, pak snad musíme používat umělé, vymyšlené prostředky, aby jsme je znovuprobudily.

M: Možná, že se hrozně mýlím, ale myslím si, že lidská bytost se musí naučit některé věci sama od sebe. Jestliže někdo studuje knihy o sexuálním chování aby se naučil souložit se svou ženou či dívkou, je s ním něco v nepořádku.

K: Analýza studu, kterou jste provedl v An Essay on Liberation jakoby se zabývala touto záležitostí. Říkáte, že kapitalistická společnost přebírá Oidipovskou situaci a míchá či vyrovnává ji s autoritářskými a ekonomickými strukturami, a tedy že psychologická a politická represe vytváří osobnost, která je hluboce stydlivá a ovládaná pocity viny. Jestliže stud a vina nás odtrhává, odřezává od našich sensibilit, neměla by revoluční forma terapie zbavit jedince studu? Jak si představujete že rozběhneme proces zbavování se studu?

M: Myslím, že jste se dotkl zásadní otázky. Řekl bych, že stud je něco pozitivního a autentického. Existují kvality a dimenze lidské bytosti, které jsou jejím vlastním majetkem. Jsou lidské bytosti, které vlastní a ta je sdílí pouze s těmi, které si sama vybírá. Tyto kvality a dimenze nepřísluší společnosti

a nejsou veřejnými záležitostmi či veřejným majetkem.

K: Ale to vypadá, jakoby jste tvrdil, že pouze stud může uchránit soukromí. Určitě je to možné pro jedince - lidskou bytost - mít soukromí beze studu.

M: Nevím^{dí} jak. Jestliže se, např., po vás chce, aby ste měl sexuální styk před očima skupiny, je to regresivní a represivní vývoj. To je dokonce pravdou i pro něco tak malého jako je držení se za ruku. Jestliže to musí být zkoušeno ve skupině, je ztracen autentický erotický prvek.

R: Musím se s vámi přit pokud jde o osobní zkušenosti v takovéto skupině. Typ konkurenční společnosti, v níž žijeme, dělá velice obtížným např. pro muže, akceptovat jeho citění důvěrnosti a vřelosti k jinému muži.

M: Ano, to je pravda.

R: Téměř všechny naše vztahy muže k muži jsou nepřátelské, nebo na dálku, nebo mají v sobě poplácávání po zádech, mělké přátelské hry. Jak řekl D.R. Lawrence, mužá dnes dokonce ani neví jak být přátely bez riskování homosexuální paniky. V těchto skupinách jsem se naučil vynalezenými malými cvičeními, řízenými obratnými, inteligentními lidmi přiznat si své teplé, erotické pocity k jiným mužům.

M: Teď mluvíte jen o vztahu k jiným mužům? Řekl byste totéž o vztahu muž-žena či žena-žena?

R: Určitě. Mou zkušeností je, že některé z těchto nových terapeutických technik mohou pomoci v nárůstu erotické složky všech vztahů a mohou pomoci vytvořit nové sensibility, o nichž tak výmluvně píšete. Kdybyste dovolil sám sobě otevřít se v chráněném prostředí, které říká: "Je to pro vás O.K. experimentovat s novými způsoby vidění a bytí", pak byste otevřel ono okno k novým sensibilitám.

M: Ano, ale jediné tehdy, když jste je /t.j. nové sensibility/ v sobě už měl.

R: Myslím, že lidé je v sobě mají, ale společnost nás nutí je potlačovat. Nemluví o generování, ale o osvobození těch, které byly dlouho popírány a křiveny. O tomhle jsem se hodně naučil právě z vašich spisů.

K: V tomto smyslu je terapeut něco jako zen-mistr- jakýsi podvodník, který říká: Dávám ti povolení dělat něco, k čemu ve

tečnosti žádné povolení mít nepotřebuješ.

M: Máte úplně pravdu. Říkal jsem od začátku, že je ode mne drzost mluvit o takovýchto věcech. Ale chcete-li mou spontánní reakci, musím se vrátit k tomu, co jsem řekl předtím. Pro mne je v tom něco příliš didaktického. Učitel říká: "Buď opravdový, přirozený. Více pocítuj". Víte, že mám velké sklony k tomu učit. Někteří lidé říkají, snad právem, že jsem velice autoritářský. Existují však některé dimenze lidské existence, kde se koncept organizovaného vyučování a učení se zdá být neaplikovatelný. Opravdu nechci vynášet nějaké posudky či odsudky. To je jeden z mých předsudků. Považuji to za předsudek. Močná, že skupiny /t.j. skupinová terapie/ mají pravdu a já sepletu. Nevím.

R: Jestliže mluvíme o psychickém zdraví jako obsahujícím v sobě uvolnění represovaných sensibilit, které by mohly být hrozbou společenským normám, pak stavíme otázku, co míníme slovy moudrost, zdravý rozum. Nyní se v terapii hodně mluví o pozitivních hodnotách šílenství - minipsychózy jako průlomových zkušeností, které dovolují reintegraci psyché na vyšší úrovni. Pro některé lidi se stalo kritériem úspěšné terapie to, jak šíleným a autonomním - jak nezávislým na obvyklých společenských kontrolách - se pacient stává. Např. R.D. Laing vidí adjustování se ke společnosti jako nemoc. Musíte toto přece uznat za radikální přístup k terapii.

M: Setkal jsem se s Laingem, ale zdá se, že jsme nebyli schopni najít společný jazyk. Určitě jsem proti každému proudu který glorifikuje dejme tomu ořechy jen pro to, že jsou to ořechy. Společnosti určitě nepomůžete, budete-li dělat lidi ještě šílenějšími, než jsou. Co můžete z toho mít, je jen společnost s jedním šílenstvím proti jinému šílenství. Existuje druh šílenství, který potřebujete mít, když začnete revolučně pracovat v represivní společnosti, aniž byste jí byl rozmáčkнут. Ale tato forma šílenství nemůže být produkována psychiatrií. Je to šílenství LOGU a je vysoce racionální. Obsahuje vzhled do základních nemocí společnosti a analýzy způsobů a prostředků, které máte v ruce, ke změně věcí. Takže nevidím důvod, proč muset dělat lidi šílenými, abyste z nich udělali rebely proti společnosti. Naopak, každá osoba se všemi pěti smysly a s více /méně vyvinutým vědomím by měla být schopna stát se rebalem

bez pomoci psychiatra.

K: V An Essay on Liberation mluvíte o potřebě rozvinout i novou sensibilitu, i novou racionalitu. Nezahrnovala by nová sensibilita hlubší uznání, ocenění nevědomí, hravé a iracionální dimenze ducha? To by mohlo uvolnit hybnou sílu - radostnost, veselost, chcete-li, která nemůže být charakteristickou pro čistou racionalitu a analýzu, které vy vidíte jako hlavní vlastnosti, schopnosti rebela.

M: Ano, ale tento rozvoj nového vědomí a nové sensibility je sám o sobě racionálním procesem, který nemůže být dosažen ~~žádným~~ získán uměle či synteticky. Např. osvobození nemůže být dosaženo drogami. Ty mohou poskytnout individuální vhodnou příležitost, startovní šok, ale efekt může být udržen při životě pouze "přeložením" chemické reakce do politického závazku. Ke skutečné emancipaci člověka může dojít pouze v odlišné společnosti po základní změně hodnot a politických a ekonomických struktur. Tady je teď paradox, protože já jsem vždycky trval na tom, že nová racionalita a nová sensibilita se musí vynořit před změnou. Jsou nezbytné k tomu, aby přinesly změnu.

Nemůžeme snad ani očekávat, aby lidské bytosti, které byli křiveny a zmrzačovány tím, že se narodili a žili v této společnosti, zavedli a nastolili instituce a vztahy, které jsou skutečně osvobozující a emancipující. Jinými slovy - a snad to tento paradox změkčí - alespoň některé lidské bytosti s novými hodnotami a novými aspiracemi musí existovat a dělat svou práci před obrovskou změnou, která umožní obecné osvobození.

R: To zní podezřelé jako starý problém kuřate /alepice/ a vejce. /Co bylo dřív? Slepice nebo vejce?/. Odkud, z čeho vzajde takové panenské vědomí v nakažené společnosti?

M: Co myslíte tím, "odkud, z čeho vzajde?" Takové vědomí je tu vždycky. Vidím tento nový typ vědomí rašící mezi mladými, hlavně mezi studenty. Ty militantní děti udělali toto přehodnocení hodnot. Neakceptují etablované hodnoty společnosti. Jsou, pokud je znám, úplně ne-nebezpečnými a ne-agresivními ve svých instinktech. Oni cítí, vědí, že těmi zdroji, které máme k dispozici, bychom mohli vytvořit decentní společnost ze dne na den, nebýt ty zdroje k dispozici narůstání moci Establishmentu.

R: Řekl jste, že si nemyslíte, že by drogy byly vhodnými prostředky k nabytí této nové sensibility pro mladé. A co by jimi

mělo tedy být?

M: Víme velmi dobře, co jí /t.j. novou sensibilitu/ v této zemi sestavovalo. Tento nový postoj začal v raných 60-tých letech, kdy mnozí z těchto dětí odjeli na Jih USA a poprvé viděli, jak americká demokracie a rovnost skutečně fungují. Byl to pro ně traumatický šok. Jako druhý traumatický šok přišla válka v Jihovýchodní Asii. Pak represe doma i v cizině posílené Nixonovým presidentováním. Nemyslím, že musíte mít nějaké umělé či mysteriózní výklady nové militantnosti. To byste mohl očekávat od dětí, které nejsou vintegrované do této společnosti, které se ani nechtějí prodat. Často se říká, že militantní studenti, ^{jsou podporovaní} privilegovaná, středostavovská elita. To je pravdou jen ve velice omezeném rozsahu. A dokonce i v tomto omezeném rozsahu je pravdou to, že je to přesně tato privilegovaná posice, co jim dává dosti správnou distanci od společnosti, aby jí nebyli absorbováni.

K: Jak důležitá byla existence strašidla atomové smrti pro vytvoření desiluze o starých hodnotách a pro povzbuzení hledání nových hodnot?

R: Jedne mladá dívka, kterou znám, řekla: "Bomba spadla, a my jsme mutanti".

M: Výborně. Má pravdu. Nicméně, mám za to, že strach z nukleární války není nejhorší z toho, čemu stojíme tvář. Je dost možné, že supervelmoci dojdou k dohodě o nepoužití nukleárních zbraní ve svém vlastním zájmu. Opravdovou katastrofou je však výhled totální moronisace, dehumanisace a manipulování s člověkem.

K: Podivným způsobem je nynější generace vlastně posmrtná. Žili s možností smrti veškeré civilizace a tak rozvinuli jakési veselí či zdání se: postoj: co můžeme ztratit?

M: Denně viděli bolestný kontrast mezi tím co se skutečně děje s po ruce jsoucími zdroji lidské komunity a tím, co by se s nimi mohlo dít. Vidouce všechno to barbarství, represí, vykořisťování a bezpráví, ztratili iluze o tom, že žijí v civilisované společnosti. Takže, opakují, nevidím nutnost hledat nějaké skryté či mystické motivy vyrojení se militantní mládeže.

R: Má otázka nyní vyjde z vaší poznámky o tom, že se supervelmoci domluví. Anatol Rapoport tvrdil, že hlavním hrcem v dramatu lidských konfliktů nejsou již jedinci, ale systémy,

Dnes se to manifestuje /projevuje/ v protestu proti komerčnímu ničení přírody, proti plastikové kráse a skutečné hrubosti, proti pseudo-mužnosti a brutálnímu heroismu.

R: Mluvíte-li o instiktivní struktuře nového člověka, máte na mysli také návrat k přírodnějšímu, přirozenějšímu stavu? Je to neo-romantismus?

M: Byl jsem kritikován, že jsem proti vědě a technologii. To je naprostý nesmysl. Decentní lidská společnost může být založena pouze na úspěších vědy a technologie. Pohyblivý fakt, že ve svobodné společnosti všechna odečtená práce musí být redukována na minimum, předpokládá vysoký stupeň vědeckého a technického pokroku. Možnost estetické, radostné transformace prostředí závisí na pokračujícím technickém pokroku. Jak můžete mluvit o návratu? Tatáž víse anticipuje budoucnost, netouží po minulosti.

R: Mezi určitými složkami mládeže existuje dnes opravdová nostalgie po jednoduchém, primitivním, po divoších, zvířatech. Jak by to bylo založeno na nenávisti na zášť k technologii ve všech jejích projevech.

M: Řekl bych, že jde o zášť, o nenávist k současnému zneužití technologie. Nevidím na tom nic špatného; nejde zde o představu vznešeného divocha. Na nastolení libidinózního vztahu k přírodě není absolutně nic špatného; mám za to, že to je součást osvobození člověka. Ale v celospolečenském měřítku nikdy nemůže dojít k znovuoobjevení se přechodného stádia, které existuje pouze v mytologii a poesii.

K: Jeden váš přítel mi řekl o tom, že vás nalákal do Montany na přednášku pod slibem, že vám ukáže divokou horskou ovci. Mám za to, že někde ve vaší vizi Utopie musí existovat nějaké divoké místo?

M: Ano, ale ne příliš divoké. Nechceme zvířata která požírají jedno druhé a která žerou lidi. Nemáme ignorovat fakt, že příroda každopádně není laskavá. Proto trvám na tom, že osvobození člověka zahrnuje i osvobození přírody a usmíření se s ní.

R: "Vlk bude bydlet s beránkem, a levhart bude uléhat s dětmi; a tele s mladý lev a mladé dobytče dohromady..."

M: Moje alergie na Písmo není taková, že bych musel apriori říct, že každá věc v Písmu je reakcionářská a represivní.

K: Jak by vypadalo usmíření člověka a přírody?

M: Negativně řečeno, znamenalo by to skončení a nelítostným narušováním a destrukcí přírody. Ekologické hnutí je začátek toho, jak by se to mohlo dělat. Už existuje vědomí toho, že znečištění přírody je dílem člověka. Ale ekologické hnutí se musí snažit nejen o pouhé zkrásnění existujícího, ale i o radikální přeměnu institucí a podniků, které ničí naše zdroje a znečišťují Zeměkouli. Ty musí být zrušeny a nahrazeny těmi, které drasticky redukuje znečištění na minimum.

R: Myslíte, že určité znečištění je nevyhnutelné?

M: Nevím; to je otázka pro poctivé vědce a technology. Ale chtěl bych ujasnit, co myslím tím narušováním či znesvěcováním přírody. Je obecný souhlas s tím, že zásadní přeměna prostředí a humanisace života by znamenaly opuštění hynějících měst a vytvoření architektury, která znovu nastoluje harmonii mezi bydlením lidí a je obklopujícím přírodním prostředím, jako tomu bylo v případě středověkých měst v Evropě, kde stále ještě máte pocit symbiosy mezi člověkem a přírodou. Nevidím žádný důvod, proč takový cíl na vyšší úrovni by nemohl být dosažen dnes. Automobil jako hlavní prostředek dopravy musí být něčím nahrazen; hluk a masivní nakupení lidí by měly být eliminovány; růst populace redukován. Namísto toho, aby buldozery vytrhávaly stromy a zplošťovaly krajinu, by měly sledovat obrysy kopců a údolí a respektovat existující vegetaci. To neznamená zřeknutí se strojů, ale jejich citlivější používání.

R: Když takhle mluvíte, připomínáte mi N.O.Brownovu myšlenku zahrnutí racionálního myšlení a technologie do podzemí, a povolání poezii a šílenství "hrát na hladině". Zdá se, že sympatizujete s touto myšlenkou.

M: Ano. Ale nehrají ony již teď velkou roli? Liším se od mého přítele Normana O.Browna v tom, že podle mne je on příliš mystický a příliš utíká od problémů především ve své poslední knize, *Love's Body*. Brown chce zrušit věci, o jejichž zachování se já velice zajímám. Chápu-li jeho mysticismus správně, obsahuje např. zrušení rozdílu mezi mužem a ženou a vytvoření androgynní osobnosti. Jakoby viděl rozdíl mezi mužem a ženou jako produkt represe. Já ne. To je poslední odlišnost, kterou bych si přál vidět zrušenou.

K: Ale Brownův jazyk je tak metaforický, že je těžké poznat, zda se zastává konce genitální sexuality či pouze konce s ge-

nitální sexualitou. Vidím velkou podobnost mezi vaší řečí o nových sensibilitách a jeho myšlenkou, že erotické vědomí obsahuje zlomení hranic světa poesií, např. hranic mezi tělem a politikou.

M: Ale má zásadní námitka spočívá na politice. Chci aby můj koncept sensibility byl chápan, rozuměn jako revolucionářský koncept, zatímco Love's Sody žije v mystickém universu a uchyluje se do něj.

K: Rozumím rozdíl mezi Vámi a Brownem takto: když on hovoří o stávání se těla erotickým, obhájí hru slov a poetickou vizi, poetické vidění. Tudiž on používá slovo "tělo" metaforicky. Vy když mluvíte o nových sensibilitách, mluvíte o novém vztahu mezi skutečným tělem a politikou.

M: To je pravda. Erotizované tělo by rebelovalo proti vykořisťování, konkurenci, falešné mužnosti, dobývání prostoru a narušování přírody - proti všem etablovaným podmínkám. V tomto kontextu můžeme říct, že semena, zárodky revoluce leží v emancipaci smyslu /Marx/ - ale jen tehdy, když se smysly stanou praktickými, produktivními silami ve změně reality.

K: Tedy skutečná omezení vývoje citlivosti jsou nejdříve ve společnosti a teprve pak ve psyché?

M: Ne. Raději bych to řekl jinak. Budete schopni zřít, nastolit autentickou polečnost, komunitu pouze tehdy, bude-li ta v sobě obsahovat lidské bytosti, které mají tuto novou citlivost.

R: Mně to připadá jako uzavřený kruh.

M: Proč?

R: Jestli struktura naší psyché, která formuje naše vědomí je natolik determinována povahou společnosti, v níž žijeme, pak nechápu jak můžete mít transformaci, přeměnu individua bez přeměny společnosti a naopak.

M: Jasněji to nemohu podat. Ale jak jsme diskutovali o tom už předtím, můžete být determinováni svou komunitou a ta determinovanost může být negativní determinovaností.

K: Takže můžete být determinováni k tomu, bojovat proti tomu, co vás ^{na}determinuje?

M: Ano.

R: Když mluvíme o lidech, kteří, zdá se, jsou determinováni odporovat podmínkám, které je narušují, mohl byste říct něco

o Angele Davisové?

M: Mohu říct jen to, co jsem řekl předtím. Angela byla mým nejlepším studentem, či jedna ze tří-čtyř mých nejlepších. Uvědomovala si, že je nejen vysoce inteligentní, ale taky vysoce citlivou lidskou bytostí. A kdybyste se mne zeptal, jak se dostala k tomu angažovat se v tom Soledadském únosu a vraždění, mou první reakcí by bylo, že pokud vím, je nejvyšším principem anglosaského práva považovat člověka za nevinného tak dlouho, dokud jeho nebo její vina nebyla dokázána soudem. Žádný takový důkaz nebyl předložen. Co skutečně víme o její roli v této sféře? Víme jen, že byly koupeny a na její jméno registrovány dvě, tři či čtyři pušky. Je to dost k vynesení rozsudku? Tyto pušky byly, říká se, použity při únosu. Víme, jestli ona o tom vůbec něco věděla? Víme jak a pro jaký účel ty pušky rozdala, pokud je vůbec rozdala? Nic z toho nevíme. Angela se stala aktivní v černošské politice zdánlivě teprve teď. Když byla na universitě v Brandeis/-u/, a do r.1965 byla prakticky nepolitická. Pak byla dva roky ve Francii, a když přišla v 1967 do La Jolly, ihned se začala angažovat v černošském hnutí. Nevidím nic si navzájem protirečícího na osobě, která má neobvykle vysokou úroveň inteligence a citlivosti, že se stane aktivní politicky. Angela byla vychována v Alabamě a zažila na vlastním duchu i na vlastním těle deprivaci černých. Bylo pro ni naprosto přirozeným politicky se aktivisovat.

R: Obecněji: co si myslíte o narůstajícím obratu k násilí ze strany militantní mládeže, černé i bílé?

K: Jak asi víte, rozlišuji mezi násilím a proti-násilím. Násilí agrese je odlišné od násilí obrany nejen v prostředcích a cílech, ale i v instiktivní struktuře, z níž vyrůstá. Jestli vás napadne někdo na ulici, instiktivně reagujete se vším možným obranným násilím, jehož jste schopni. To se rozhodně liší od násilí střelení do davu či rozprášení demonstrace plynem. Jsou akty násilí pseudopolitických radikálů, které, myslím si, jsou stupidní, kriminální, a jenom hrají do rukou establishmentu.

R: Jako únosy a házení bomb?

M: Nechci oddělovat od ostatních určité příklady či skupiny. To ponechám vaší imaginaci. Teror byl historicky efektivní,

jen když terorizující skupiny byly u moci. Pomyslete např. na jakobínský teror ze Francouzské revoluce. To byl teror prováděný skupinou držící moc, nikoli skupinou bojující o ni. Skupiny pokoušející se získat moc nikdy nebyly schopny používat teror efektivně po dlouhou dobu. Podívejte se na anarchisty a nihilisty v Rusku.

R: Před chvílí jste řekl, že vidíte agresivní a obranné násilí vyplynout z odlišných instinktivních a psychických struktur. Můžete to rozvést?

M: Dovolte mi použít Freudovské termíny. Balanc mezi agresivním instinktem a životním instinktem se liší ve dvou formách násilí. V Ofensivním násilí agresivní složka prakticky potlačila erotiku. V defensivním násilí je tomu jinak. Uznávám, že je to velice spekulativní a abstraktní, ale zdá se to mít smysl. Existuje důvěrně známý příklad sublimace agresivních instinktů do zájmů životních instinktů ve Freudově interpretaci chirurga. Chirurgova primární agresivnost je sublimována tím, že je umístěna do služeb záchrany života.

V naší společnosti jako celku jsme neuspěli v sublimování těchto agresivních instinktů. Ty řadí tak, že to nemá na světě precedens. Naše společnost je snad najásilnější, jaká kdy v civilizaci existovala. To je proč potřebujeme koncept instinktu k vysvětlení toho, co se děje. Na rozdíl od Římanů, Medicejů, Hunů, či jiných společností charakterizovaných vysokou úrovní násilí mezi lidmi /interpersonal violence/, je násilí v Americe řízeno, manipulováno a kormidlováno shora.

Zdá se být zakořeněno ve společenských institucích a vztazích.

K: Jako by tu byla jemná dělící čára mezi násilím a konkurencí Huizinga ve své knize Homo ludens říká, že esencí hry je zápas AGON. Považujete člověka, v němž by všechno násilí, všechna soutěživost byly vykořeněny, za ne-agonálního člověka?

M: Rozhodně ne. Nemohu si představit lidskou společnost bez toho, co nazýváte agonální složkou. Nemyslím, že byste ji mohli či že ji můžete eliminovat, protože nese velký užitek, úspěch. Dovedu si však dost dobře představit soutěživost např. v zjemňování a zlepšování života na zemi.

R: Nemyslíte, že soutěživost má vnitřní logiku, která ji vede k vystupňování v destruktivní násilí?

M: Ne. Bojím se, že jsem hrozně optimistický. Uvědomuju si, že tomu tak je dnes - že soutěživost se stupňuje směrem k násilí - ale jestliže můžeme změnit společnost, jestliže ji změníme, pak tato nutnost zanikne.

K: Vaše myšlenky byly cílem opakovaných útoků od levice i pravice. Chtěl byste "nasmlátit" vašim kritikům nějakou sebekritikou?

M: Ano, musím vám o sobě přiznat, že jsem asi přílišně zdůrazňoval nejextrémnější a nejradikálnější cíle revoluce. A nevím, nakolik už jsme v tom, co nazýváme preventivní kontrarevolucí, v níž etablovaná společnost používá všechny možné mentální a fyzické prostředky k potlačení radikální opozice. Heroická perioda militantní studentské opozice je za námi. Víte, že tou heroickou periodou byla doba hippies a Yippies. Oni udělali svou věc. Udělali nepostradatelné. Byly hrdiny. A asi stále ještě jsou, ale my jsme se posunuli do jiné periody, vyšší periody v termínech historické sekvence. Teď jsme uprostřed organizované kontrarevoluce. S fašismem se nemižete dobře bavit. Co je zapotřebí, je úplné přeskoumání strategie hnutí.

K: Takže strategie politické konfrontace není v této etapě přiměřená, vhodná?

M: To záleží na tom, čemu říkáte konfrontace. Formy konfrontace se stále mění. Vzte si, např. univerzitu. "Sit-in", okupace budov a jiné formy protestu se teď setkávají s právními akcemi. Autority dostanou příkazy, odvedou demonstranty k soudu, a odsoudí je do vězení nebo k těžkým pokutám. To na mnohá léta skončí s mnoha protestujícími. Takže používat forem konfrontace, které byly použitelné ještě před pár lety, je stále "dražším". Každý v hnutí musí reflektovat a promýšlet, jaké formy efektivní konfrontace jsou pro něj stále ještě otevřené v této periodě kontrarevoluce.

R: Kterým směrem to povede?

M: Doleva. Víte, že jsem vždycky odmítal roli otce či dědy hnutí. Nejsem jeho duchovním poradcem. A mám dost důvěry v aktivní a autentické studenty, v to, že to mohou zvládnout sami. Nepotřebují mne.

MAN AND MYTH

/Joseph Campbell/

Člověk a jeho dílo jsou studií kontrastu. Campbell sedí, s narovnanými zády na lavici bez opěradla, v kanceláři obehnané kolem dokola knihami. Vybledlé předložky Navahů pokrývají podlahu; ikony a obrazy bohů a hrdinů zírají zpoza hor papírů. V tomto tichém místě, necelý blok od kakofonie Washington Squaru na dolním Manhattanu, neklidný učenec pracoval 35 let v knihách, které zněly udeřely nejdřív moderního experta na mytologii. V této době rád psal o hrdinovi, který se musí odvážit do neznámapovaného chaosu hledaje smysl. Campbellovo vědecké hledání v mytologiích světa kulminovalo v jeho 4-svazkové sérii, *The Masks of God*, která je jakousi moderní verzí J.G. Frazerovy knihy *Golden Bough* /česky *Zlatá ratolest*, Praha 1977/.

Campbellova fascinace mýtem se zrodila toho dne, kdy Buffalo Bill přivezl svou *Wild West Show* do Madison Square Garden. Pro malého newyorského chlapce s široce vyvalenými očima souprava divokých Indiánů z Planin, autentičtí účastníci bitvy u Wounded Knee, byly dobrodružstvím, vzrušením a tajemstvím slitým v jedno. Tato show byla opravdu mýtická - Wounded Knee byla spíše masekrem než bitvou - a přitáhla Campbella do Muzea přírodních dějin a do veřejné knihovny. Když mu bylo 11, znal hnedle vše, od Lewis Henry Morgan /-ovy/ *League of Iroquois* až po zprávy Úřadu americké etnologie. Brzy si začal všimnout paralely mezi indiánskými mýty a příběhy o stvoření, potopě, zrození z panny a vzkříšení, které byly pravdami římsko-katolické církve, do níž patřil. Snad to bylo tehdy, kdy formuloval svou první definici mýtu: mýtus je náboženství jiných národů. Prinejmenším začal mít podezření, že v příbězích rozličných národů byla společná témata.

Na Columbia University Campbell studoval kulturní dějiny, podařilo se mu stát se špičkovým běžcem středních tratí v zemi, a hrál na saxofon v jazzové kapele. Po ročním postgraduálu, kdy studoval Artušovské romány, obdržel cestovní stipendium a strávil rok na universitě v Paříži a rok na universitě v Mníchově, studující sanskrit, Východní filosofii a náboženství. V Paříži začal číst Freuda, Junga, Joyceho a Th. Monna. A zase narazil na paralely. Začal mít podezření, že nevědomé sny a vědomé umění moderního člověka obsahovaly tatáž témata, která dříve našel v indiánských mý-

tech. Vrátil se do Ameriky začátkem Deprese. Žijíc z peněz, které si vydělával hraním jazzu na škole, strávil dalších pět let studiem a hledáním universálního v mýtické imaginaci.

Syntéza, kterou hledal, se objevila v jeho studiu o hrdinovi a jejím výsledkem je jeho snad nejznámější kniha, *The Hero with A thousand Faces*. Tato kniha vytahuje mytologii z knohevny a umísťuje ji do středu moderního hledání identity. Za tisíci tvářemi starých i moderních hrdinů objevil prosté lidské hledání, standartní vzorec. Moderní doba nezměnila nijak zásadně repertoár lidských možností. Jak Campbell říká, "poslední inkarnace Oidipa, pokračující romance Krásky a zvířete, stála tohoto odpoledne na rohu 42-té ulice a Páté Avenue, čekajíc, až naskočí zelená". Tedy mýty nemohou už nadále být pouštěny z mysli jako nějaké zastaralé příběhy předvědecké mentality. Žijeme tentýž příběh jako Ježíš či Prometheus. Musíme, Jungovými slovy, "snít mýty dále", opakujíc věčná lidská témata způsobem, který je kolorován naší individualitou.

Kontrapunkt mezi jedinečností individua a dostupným repertoárem psychických možností je hlavním tématem Campbellova myšlení. V r.1954, po 30 letech ponoření do Východní filosofie, náboženství a umění, kdy se sám považoval "téměř za Hinda", cestoval po Indii. A bohové si s ním zahráli svou hru. Byl tak poděšen systémem kast a nedostatkem respektu k individuu, že se vrátil jako zatvrzelý Západan, oslavující jedinečnost osobnosti.

Malý div, že se Campbell vynořil ze svých studií mytologie se závěry které jsou spíše konservativní než radikální. Dostaneme-li se k původním, prvotním rukopisům, jistiž je lidská psyché strukturována, pak zjistíme, že pod sluncem je toho hrozně málo nového. Ani nepřekvapí, že Campbell, pozorujíc radikální rétoriky, které zahrívají Washington Square od jara každého roku, říká, že radikálové vždy prohlašují, že doba je zralá na změnu - a jejich ideje staví monumenty rychlého dosažení útěku /od skutečnosti/, a pak, končí na té samé obožné dráze, vracejíc se každého roku do téhož bodu v prostoru. Není pochyb, že tato tvrdá řeč je anathématem pro liberální duchy, kteří vždy věří ve slib spásného zítřka, který je hned za dneškem. Nejde však o radu zoufalství, ale o pozvání chopit se lidské situace, v níž jsme dnes.

Pouze ti, kdož jsou skroemí natolik, aby čelili tvář v tvář
nevykořenitelným limitům lidské energie a času, mohou najít od-
vahu hrdiny.

ČLOVĚK A MÝTUS

Rozmlouvají Sam KEEN a Joseph CAMPBELL. Campbell je autorem knih: *The Hero with a Thousand Faces*, 1949; *Masks of God*, Vol.I: *Primitive Mythology*, 1959, Vol.II: *Oriental Mythology*, 1962, Vol.III: *Occidental Mythology*, 1964, Vol.IV: *Creative Mythology*, 1967, *The Flight of the Wild Gander*, 1969., a editorem *The Viking Portable Arabian Nights*, 1952, *Papers from the Beros Yearbooks*, Vols.1-6, 1954-1968.

Rozhovor poprvé publikován v *Psychology Today /Magazine/*, July 1971

Keen: Kdyby, v dávných dobách mládí lidského druhu, právo osobní identity, s nímž se každý narodil, má dávalo plný podíl na sdílení legend, ritu a mýtů. Psychologie byla malou odnoží umění vyprávěčského a tvorby mýtů. Teď, v moderním sekularizovaném myšlení, jsou mýty staromódními mytologickým myšlením do plného světla rozumu?

Campbell: Pokusme se nejdříve trochu rozmotat zmatky kolem mýtu. V minulosti sloužil mytologický systém každého kmene či kultury těmto čtyřem funkcím:

- 1/ Mystické či metafyzické funkci spojení probuzeného vědomí s obrovskými záhadami a divy universa. Každá část může být symbolem celku. Např., u Danteho, Beatricina krása vede k uvědomění si božské lásky jako hybné síly universa,
- 2/ Kosmologické funkci představování nějaké srozumitelné představy či obrazu přírody. V primitivních kulturách je vztah mezi mužem a ženou často viděn jako zrcadlo přírody: universum je stvořeno spojením Otce Nebe a Matky Země,
- 3/ Sociologické funkci uvedení v platnost a uplatňování /prosazování specifického sociálního a morálního řádu. Příklady, jež jsme napadají, je Desatero přikázání a Zákon Páté knihy Mojžíšovy, o němž se věřilo, že byl Mojžíšovi vyjeven přímo Bohem,
- 4/ Psychologické funkci vyznačení stezky vedoucí individuum fázemi života: závislost dětství, odpovědnost dospělosti, moudrost stáří a poslední, rozhodný okamžik smrti. Každá kultura měla rity o "přechodu" a příbuzné mýty, jež sloužily této potřebě.

Keen: Ale mýty v moderní kultuře už nemají tyto funkce. Uznáváme

normálně probuzené mýty vědomí, a existuje-li smysl pro tajemství vesmíru, tak jen v schizofrenické izolaci, protože už nevěříme metafysickým či náboženským symbolům. Bereme, odvozujeme svou kosmologii z vědy a svou morálku ze zvyků.

Pokud jde o fáze života, pak Američané našich dnů, zdá se, dělají rozdíl pouze mezi prodlouženou periodou mládí a odsítanou periodou sešlosti a stáří. Jaké místo tu zbývá pro mytologii?

C: Nemyslím, že může existovat věčně jen jedna, všeobecná, souhrnná mytologie. Neboť sdílet mytologii znamená sdílet množství zkušeností. V malých, horizontem uzavřených společnostech byl každý ponořen do té samé sociální a vizuální reality. Tedy, žije-li někde s dobyt看em a ovce, jsou společnými pastýřské představy. Ale ~~xxxxxxxxxxxx~~ náš současný svět je tak heterogenní, že jen málo lidí má ty samé zkušenosti. Pluralismus dělá unifikující mytologii nemožnou. Ale nemůžeme-li se vrátit k takové mytologii, můžeme se, konec konců, vrátit k prameni z něhož mytologie prýští: do tvůrčí imaginace.

K: Jinými slovy, cesta do nevědomí je teď nezbytně nutnou k nalezení významů a útěch, jež nám mýty kdysi poskytovaly?

C: Ano. Konec konců, mýty původně vycházejí ze snového vědomí individua. V každém je to, co Jung nazývá kolektivní nevědomí. Nejme jen individua se svými nevědomými úmysly /záměry, vztahujícími se ke specifickému sociálnímu prostředí. Jsme taky reprezentanty druhu Homo sapiens. A universalita je v nás, ať to víme či nikoliv. Pronikáme na tuto úroveň dotýkáním se snů, fantasií, a tradičních mýtů, užitím aktivní imaginace.

K: V pluralistické kultuře se tedy každý jedinec musí vytvářet svůj privátní mytologický systém. Musím objevit v sobě samém Rajskou zahradu, z níž jsem byl vyhnán, a Nový Jerusalema, k němuž putuji. A musím nést břímě toho, že jsem svým vlastním vykupitelem, svým vlastním Kristem.

C: To je základní význam cesty hrdiny, kterou považují za centrální mýtus, který spojuje duchovní dobrodružství starých hrdinů s moderním hledáním smyslu. Jako vždy, hrdina musí riskovat vystoupit ze světa zdravého rozumu do oblasti nadpřirozených divů. Zde se setkává s bájnými silami - démony a anděly, draky a pomoc-

nými duchy. Po litém boji získává rozhodné vítězství nad silami temnoty. Pak se vrací ze svého mysteriozního dobrodružství s darem vězení nebo ohněm, který poskytne svým následovníkům. Kdekoli se sociální strukturování nevědomí rozplývalo a mizelo, tam musel jedinec na sebe vzít hrdinskou cestu a jít po ní hledat nové formy. Biblická tradice, která určovala strukturující mýtus Západní kultury, je velkou měrou dnes nepůsobivá. Její nároky na zjevení jsou vyvráceny. Musí tedy existovat nový směr hledání. Totéž se přihodilo americkým Indiánům, když byly vyhubeny buvolí. Indiáni se ovrátili ke kultu peyotu a našli nové bohy.

K: Jsou LSD a chlast částí duchovní technologie, kterou moderní hrdina může použít, aby získal rychlý přístup k mýtickým hloubkám?

C: Myslím, že drogy odhalily nevědomé hloubky ve společnosti, která je převážně racionální a spotřební. Ukázaly mnoha lidem, že archetypy jsou v nevědomí. Jsou reálné jako stůl a židle. Ale drogová kultura uvízla v křečovitém konci věcí - astrologii, Kabale, Tarotu, čarodějnictví, věštění, atd. - stejně jako v serióznějších setkáních s náboženskými mýty a praktikami Východu - Zen, meditace, yoga, atd. Ale bylo tu příliš mnoho zuřivosti, šílenství, prudkosti v tom všem. Mladí byli zavedeni na nesprávnou cestu světem psyche. Vnikli do něho příliš rychle. Je to jako situace v řecké mytologii, kde člověk říká bohu: "Ukaž se mi v plné své síle". A bůh to udělal a člověk je na kusy.

K: Jaká je alternativa?

C: Dávám přednost postupné cestě - cestě studia. Mým názorem je, že mýtické formy se objevují, odhalují postupně během života, víte-li, co ony jsou a jak věnovat pozornost jejich vynoření. Mé vlastní zasvěcení do mýtických hloubek šlo cestou dacha, přes knihy, obklopující mne v této knihovně. Poznal jsem ve svém hledání všechny stále hrdinovy cesty. Vyvolával jsem dobrodružství vídce, démony a iluminace. V konfliktu mezi Keltsko-Artušovským a Římsko-katolickým mýtem jsem objevil mnoho o napětích, formujících mou minulost. Taky jsem studoval primitivní mýty a později Joyceho, Th. Manna, Junga, Spenglera a Frobenia. Ti byli mými největšími učiteli.

K: Proč jste vynechal Freuda, největšího průvodce do nevědomí?

C: Freud měl pro me význam jen chvíli. Ale nemyslím, že je dobrým průvodcem do mytologie. Ukazuje, jak se mytologie stává patologickou. Např. je-li jedinec hysterický a neurotický, tak čte mytologické symboly pouze v termínech své omezené osobní fixace. Freudův základní omyl byl v tom, že se pokoušel rozšířit situaci infantilní krize a rodinné romance k obstarání si interpretace totality kultury. Základní mýty, které podporevaly historické kultury, nerepresentují regresi lidstva do vzorců dětství; jsou pomocníky v otevření lidského ducha do nekonečných sfér možnosti a vykonání.

K: Jinými slovy, dynamika Oidipova komplexu popisuje pouze represivní autoritářskou rodinu a nemůže být použita k pochopení politického problému vztahu autority a represe?

C: Přesně tak. Freud udělal tentýž omyl historizace mýtu, který byl udělán v Bibli, v židovsko-křesťanské tradici. Bible mluví o dětství židovského národa; všechna jeho mytologie byla založena na pseudohistorických událostech Izraela. Freud stejně tak našel formativní principy osobnosti v pseudoudálostech dětství - v Oidipově dramatu - a později ve své teorii primární hordy. Projektovat tento vzorec na společnost jako celek.

K: Divím se, že to nebyl tragický mýtus spíše než rodinná romance mezi Otcem, Matkou a malým Oidipem, jež vymezil Freudovo myšlení. Viděl nevyhnutelný tragický konflikt mezi dionýzskými silami id a apollonskými strukturami ega. Slast a realita, příroda a společnost, Eros a Thanatos jsou spojeny v nekonečné válce. Neviděl, např., možnost, o níž píšete v *The Hero With a Thousand Faces* - že hrdina musí sestoupit do podsvětí id a bude znovuzrozen tak, jak vyřeší konflikt mezi touhou a povinností.

C: Abychom porozuměli Freudovi, je důležité vidět způsob jeho myšlení, který, ač je velice sekularizován, vyrůstá z jeho židovství. Jeho psychologie byla jedinečně židovská.

To je jeden z velkých problémů ve světě mytologie. Proč Semitský lid - a to se týká starých Akadánů, Babyloňanů, Amoritů stejně jako Židů - umístil svá kmenová božství na vrchol své mytologie? Žádný jiný národ to neudělal. Ostatní kultury uznávají, přírodní božstva jako největší mocnosti, a kmenová božství jako nižší, podřadná. Hlavním na židovském mýtu bylo to, že nevěřil v příro-

du. Ve Starém zákoně byl Jahve ve stálém konfliktu s kulty ~~pří-~~
rodních úrody a přírodními bohyněmi. V kulturách, kde dominují
přírodní božstva, můžete jít z jedné lokality ke druhé a říci:
"Bůh, kterého vy nazýváte Neptunem, se u nás nazývá Poseidon, a
tak máme ty samé bohy". Ale když kmeny zakoušejí své kmenové
bohy a své zásady jako inkarnace svatého, nastolují situaci so-
siální a ekologické výlučnosti.

K: Náhody dějin, idiosynkratická zkušenost a morálka kmenů se
tedy stávají determinující formou náboženství a psyche.

C: Správně. Podívejte se na židovské slavnosti. Byly to tytéž
slavnosti slavené kdekoli jinde, odkazovaly však na pseudoudá-
losti židovských dějin. Pasah, obětování beránka, bylo vzkríše-
ním Adonise. Chanukan byl narozením Slunce. Jakmile židé zhisto-
rizovali tyto mýty, ztratili kontakt se světem přírody.

Teď je psychickým protějškem světa přírody kolektivní nevědomí.
Přeloženo: sdílíme ty samé bohy - jsme informováni těmi sa-
mými archetypy. Přírodní síly, jež nás oduševňují, jsou společné
a božské.

Freudovo tušení instiktivních sil id, a jeho předpoklad, že musí
být tvářovány a ovládány eg/-em/, byla reflexe animosity mezi
Jahvem a bohyněmi přírody. Každý ve Freudově tradici - a to za-
hrnuje existencialisty jako Sartre - se bojí přírody. Pro ně
je příroda absurdní. Způsobuje nevolnost.

Ale příroda není tak chaotická. Energie k nám přichází ohledná,
přesně vypočtená, organizovaná. Nemůžete nazvat přírodu absurdní
prostě jen proto, že se nevejde do karteziánských koordinát;
protože nemůže být zredukována na systém jasných a zřetelných
idejí. Její řád je záračný, ikdyž často uniká ostrým kategoriím
našeho rozumu.

K: Jestliže tradiční náboženské mytologie už nejsou uvěřitelné,
a s Freudem to není o moc lepší, jakého máme průvodce pro náš
sestup do nevědomí?

Je to tak, jak naznačuje R.D.Laing, že jsme ztratili dokonce i
tu malou útěchu, kterou měly předchozí generace? V tom, že měli
jména pro demony a duchy, kteří zabydlují prázdnotu? Máme odmít-
nout výlet do hlubin nebo být ztraceni v bludišti bez Adrianiny
nítě, jež by nás vyvedla?

C: Možná. Možná, že umělec je nejlepším prototypem moderního hrdiny. Joyce či Th. Mann vytvořili novou mytologii. Jung také poskytl několik představ základního charakteru, co hraje roli ve snech a mýtech všeho lidstva. Tyto archetypy stále ještě informují nevědomí a obstarávají standartní repertoár mytických fantasí. Ale každý jedinec bude zakoušet, zažívat archetyp - duše/anima/, nebo stínu, nebo soudného starého muže - svým vlastním jedinečným způsobem. Dána je pouze forma archetypu. Obsah je vzat z individuální zkušenosti. Takže, moderní hrdina, který se musí odvážit do podsvětí nevědomí má několik map, jež mu pomohou na této cestě.

K: Jestliže se umělec stává novým vůdcem, pak úloha tvořivého mýtu není už společným, obecným závažkem.

C: Přesně takhle je problémem moderního člověka. V tradičních společnostech symboly a mýty, jež byly prostředky přenosu sociálních hodnot, byly prezentovány ve společensky udržovaných, podporovaných ritech, jež jedinec byl povinen zakoušet. Všechn smysl /význam/ byl ve skupině, žádný v sebe-se-vyjadřujícím individuu. Teď je situace obrácená. Tvořivá mytologie moderního umělce se vynoří, když on individuum mělo svou vlastní zkušenost rádu, hrůzy, krásy - kterou se pokouší komunikovat tvorbou privátní mytologie. Tedy je to, tvořivý jedinec, kdo nám musí dát úplně nový typ - ne-teologického zjevení /odhalení/, kdo musí být novým duchovním vůdcem.

K: V pozici, kterou hájíte, se umělec stává novým mesiášem. Jeho osamělá, sebe-vědomá odysea dává modernímu člověku jeho jedinou mapu na cestě k osvobození.

Ve vašem názoru o vykupitelské funkci umění zaznívá elitářství. Jak mají nevzdělání najít svou identitu? Je hledání oddizeného intelektuála modelem cesty všech moderních lidí, musejících objevit smysl?

C: Myslím, že musíme rozlišovat mezi třemi různými typy lidí a cestami tvorby. Tradiční mýty, křesťanský a jiné, stále ještě nabízejí operu velkému množství lidí v naší společnosti. A zde je modus tvůrčího života, existující v obzoru známých a akceptovaných hodnot. Např., výchova v rodině je dobré a počestné dílo,

jež dává smysl a satisfakci. Je to odlišná, ne však nižší forma tvořivosti než tvořivost umělcova. Pak je tu stezka vědce, jehož hledání je namířeno k vnějšímu světu přírody. Třetím typem je jedinec, který je puzen pustit se do vnitřního hledání, protože ani akceptování mýtu ani cesta ven, cesta vědce, nejsou uspokojující. Hledač je člověk, který zklamal, sešel, zohátral; utekl se do vnitřních obtíží, jež udělaly pro něj nezbytně nutným reorganizovat svůj život na vyšší úrovni než je úroveň člověka, který ne-sešel. Tak práce umělce je v některých případech odpovědí, reakcí na nutnost /nezbytnost. Něco se mu přihodilo a on musí odpovědět, nebo se rozložit. Ve všech dobrodružných mýtech hrdina začíná nevinně hledáním něčeho ztraceného nebo následování zvířete do lesa, a předtím, než to najde či pozná, je na místě, kde nikdo nikdy předtím nebyl, na místě, jež je plné monster a démonů, které ho mohou zničit. Tvůrčí umělecká práce je odpovědí /reakcí na potřebu utéct z tohoto nebezpečí a chaosu a najít nějakou novou jistotu.

K: Všiml jsem si, že jste řekl, že hledání vede k integraci na vyšší úrovni než je ta, která je dosažena jedincem, který zůstává v kulturně akceptovaných vzorcích. Umělec a dobrodruh jsou tedy elitou.

C: Samozřejmě. Proč to popírat? Naše kultura, jako všechny kultury, potřebuje elity. Bez elit by nebyla literatura, věda, a dokonce ani zábava. Kultura bez snů je mrtvá. Nemá nic, co by ji motivovalo. Elita však není limitována jen na intelektuální třídy. Každý, kdo má dostatečné schopnosti na té které úrovni, a využívá je, přináší k elitě. Obecně řečeno, lidské bytosti jsou hrdé na to, co mohou udělat dobře, ať je to psaní knihy, stavění domu nebo svádění holek. Každá akce dobře udělaná má za následek elitní ocenění. Někteří lidé jsou dokonce pyšní na to, že jsou schopni dostat se do propasti /ve smyslu: zničit se/ o něco dříve, než jejich známí.

K: Schvalujete, potvrzujete a oslavujete individualismus. Mnoho lidí však zažívá desiluze z individualismu. Nové hledání společenství - objevení se komun, kolektivů a skupinového bydlení - napovídá,

že pro mnoho osob je západní romantismus individua skončen. Existuje nějaké společné dobrodružství, stezka k novosti a integraci, které by nebyly sdíleny?

G: Dejte mi odpovědět epizodou z Artušovských mýtů, které byly po leta mým ústředním zájmem. Král Artuš nikdy nechtěl dovolit rytířům kulatého stolu, aby začali jíst pokud se vyskytovalo nějaké dobrodružství, a samozřejmě, v těch nádherných báječných časech se nějaké dobrodružství vždycky vyskytlo. V této epizodě se Grál, pokrytý saténem, zjevoval uprostřed ve vzduchu v hale a pak se rozplynul. Sir Gawain, Artušův synovec, povstal, a navrhl, že všichni mají vyrazit na cestu a hledat odhalený Grál. Po mši tedy odjeli. A tady je řádek, který mne inspiroval: "Měli za to, že by bylo hanbou, vyrazit ve skupině". Tak každý dosáhl lesa v bodě, který si vybral, kde bylo nejtemněji a kde nebyla cesta ani stezka, protože tam, kde je stezka, je to stezka někoho /jiného/. To je pro mne esencí kvality Západního člověka. Každý jedinec je jedinečným fenoménem a úkolem života je dovést tuto jedinečnost k uskutečnění. Po čem touží západní člověk? My toužíme po něčem, co nikdy nebylo zemí či mořem, totiž po vykonání něčeho, co může vykonat jen jedinečný jedinec, co může jedinec přivést ke zrodu. To je to, co Schopenhauer nazval "záslužným rysem". Vy, a ne nikdo jiný zrodíte to, co je ve vás potencialní. Tato kvalita je Východu cizí.

K: Chcete říct, že osobnost je vanálezem západní kultury?

C: Na Východě je cestou spasení sledovat cestu, která byla již vyznačená guruem. Jdete ke guruovi s perfektní vírou a bez otázek. Ani on se netázal svého guru, a tak dále. Takže, teoreticky, čisté světlo staré moudrosti je odkazáno, předáváno dál a dál, nemodifikováno tvůrčími impulsy individua. Osobnost musí být vymazána v zájmu vynoření se pravdy. Cílem východního mysticismu je odstranit, vymazat ego. Mimochodem, myslím si, že ve východním myšlení je zmatek mezi ego a id. Oni interpretují ego jako "Já chci, ja sám /vlastním/", ale je to klid, jež je zdrojem touhy. Když se zbavíte přání a tužeb, co zůstane, je nic? Nirvána. A to je cílem Východu, ne touha a osobnost.

K: Zdá se mi, že vidíte opozici mezi jedincem a společenstvem,

vhledem a tradicí, dobrodružstvím a zasvěcením.

C: Ne tak absolutně. Ale myslím, že člověková odvaha žít nesmí být omezena na odvahu být s určitou skupinou. Tato filosofie která se zas objevuje v komunách, staví terapeutickou komunitu jako ideál. Jsou doby, kdy lidé potřebují terapeutické komunity, ale ty nesmí být ^{my}zařovány za opravdový, bohatý život - terapeutický dům není domov.

K: Vidíte skupiny jako vykonavatele specifických akcí? Není možné, např., aby 20 či 50 osob došlo ve stejný čas ke stejnému závěru najít si stejné místo v lese a spójit se ke společnému hledání Grálu?

C: Ano. Ale skupina je vykonavatelem akcí, které byly rozhodnuty a vybojovány jedinci. Individuum je v poměru ke skupině jako hledání Grálu k organizované církvi. V Artušovských legendách se Grál objeví pouze osobě, která je na to připravena, která je duchovně žádostivá vidění. V církvi jsou vůdcové, kteří říkají následovatelům, co si mají myslet, jak mají vykonávat bohoslužby. Kňeží poslouchají zpovědi, celebrují mše, a ujišťují věřící, že spása je jejich. Dobrodruh, člověk sám musí hledat Grál. Nemůžete sebou brát dav. Po dobrodružství může hrdina učít dav, vybere-li si to.

V mýtech o Kristovi a o Buddhovi je jeden velice zajímavý bod. V Buddhovských legendách je Ananda oblíbeným Buddhovým osobním sluhou a osobou okouzlujícího charakteru. Sv. Peter hraje tutéž roli v mýtu Kristově. Ananda nikdy neobstará věci úplně správně. Stejně tak Petr. Kristus jednou řekl "Petře, ty nerozumíš duchovním věcem. Udělám tě hlavou své církve". Buddha říká Anandovi. "Proč nemůžeš dělat věci správně? Udělám tě hlavou své církve". Vůdci davu jsou nezbytně nutné lidé. Ale ti nedělají věci úplně správně.

K: Mohl byste být méně metaforičtější? Jestliže skupina nemůže obstarat, dát normy, jak pak jedinec může vědět, zda je na správné cestě?

C: Najít svou vlastní cestu znamená sledovat své vlastní štěstí. To vyžaduje analýzu, pozorování sebe sama a pochopení, kde je skutečné, opravdové, hluboké štěstí - ne rychlá malá vzrušeníčka, ale skutečné, opravdové, život naplňující štěstí. Má cesta

byla cestou štěstí ve čtení. Neskončím knihu, která mě nudí či otravuje, nesejde na tom, jak je důležitá. To byla má disciplína. Výsledkem toho je, že jsem nepřečetl hromadu knih, které bych měl přečíst, a přečetl zas hromadu knih, které jsem číst neměl, nemusel. Není to zrovna nic moc účtyhodného, ale přečetl jsem snad všechno, co kdy Frobenius napsal.

K: Uděláme trochu hlubší sondy do sociální transformace. Mýtus hrdiny se týká procesu, v němž individuum roste sestupem do hloubek, je roztřásován, rozdrásán, a pak stoupá do plnějšeho života. Zdá se tu být přímá paralela mezi tímto mýtem a apokalyptickým mýtem Marcuseho a Nové Levice, která říká, že celá společnost musí podstoupit revoluční změny, smrt a znovuzrození. Musíme mít společenskou revoluci dříve než jedinec může najít zdraví?

C: Nevěřím na rozložení společnosti jako celku. Seděl jsem tu na rohu Waverly Place a Sixth Avenue, co by kamenem dohodil od Washington Square přes třicet let, a slyšel jsem všechny ty žvanily hlásající změny sociálních podmínek. A byla to vždycky ta samá písnička. Jednou ze zkušeností mého života bylo to, že doby jsou vždy zralé na změnu - a nikdy se nic nestalo. Ta samá věc je zralá po všem čas. Současné dogma, které je teď obecně rozšířeno na universitě, je marxistická idea nutnosti totální revoluce. Nesouhlasím s Marxem, a taky s R.D. Laingem, když říkají, že nemůžete mít harmonisovanou psychu, dokud nemáte harmonisovanou společnost. Podstatou života byl vždy boj, destrukce a znovuzrození. Neexistuje nic takového jako ideální společnost, a čekat na ni, namísto toho, udělat něco ze sebe sama - se mi zdá absurdním. Myslím, že ~~marxistická~~ buddhistická doktrína, že všem život je plný žalu, je počátkem moudrosti. Sprovází ze světa iluze, že v nějaké nevymezované budoucnosti bude existovat nějaká ne-žaluplná, utopická forma života.

K: Tedy všechno tohle apokalyptické myšlení nás odrazuje od akceptování trvalé ambivalence skutečného života? Marcuse, ne méně než nebe křesťanské teologie, nás odvrací - se slibem sacharino-vě sladké budoucnosti - od hořkosladké přítomnosti.

C: Správně. Apokalypsa je zásadně postavena na zášti, nenávisti. Vzpomeňte na Apokalypsu autorů bible, jak nenáviděli každého -

Assyřany, Babyloňanyo Řeky, Římány.

Jedna z nejlepších svých studentek z posledních let se one jednoho dne zeptala: "Zprotivil jste si, znenáviděl jste někdy život?" Zamyslel jsem se a pokoušel vyvolat si nějakou dobu, kdy bych mohl mít důvod nenávidět život. A řekl jsem: "Ne, nemyslím, že bych opravdově znenáviděl život, a ani nevím, jak bych to mohl udělat". "Dobře", řekla, "vy jste jediný intelektuál, kterého znám, kterému se to nikdy nestálo". Myslel jsem na dav, s nímž přišla na to, že všichni ti byli angažováni v sociální levici - což značí, že svět tak jak je, není dobrý, a že nemůžete žít, dokud nebude o něco lepším. Táto nálada jak se zdá, ovládá dnes universitu. A jakou destrukci lidského štěstí už stvořila!

Je to vždy den po zítřku, kdy všechno bude dobrým.

K: Apokalyptické myšlení má za to, že perfekce, harmonie a absence konfliktu jsou nezbytnými podmínkami štěstí. Od té doby, co tyto v nynější společnosti chybí /schází/, revoluce je nezbytně nutná pro vytvoření nového řádu, který nebude souviset se současnou nečistotou společnosti. Vy, zdá se, stojíte na opačné straně tohoto způsobu myšlení. Vaše práce naznačuje, že potřebujeme mytologii, která nám dovolí oceňovat kontinuitu a oslavovat svět takový, jakým jej nacházíme. Chcete na nás, abychom byli doma v nedostatečnosti tohoto okamžiku.

C: Především se potřebujeme naučit víc náklonnosti k vadám, nedokonalostem života. Intelektuálové příliš často očerňují existující řád z úcty k nějaké možné utopii.

K: Je možné naučit se takové náklonnosti?

C: Myslím, že ano. Th. Mann dal klíč v pojmu erotické ironie, kterou rozvíjí v příběhu Tonio Krögera. Tonio je citlivý mladík, který ztratil svou cestu světem. Pozná krásu, šarm a cenu života prostého občana, ale to ho neuspokojilo. A tak jde do Čech, které byly sídlem hippies těch dnů.

Tam se dá dohromady s intelektuály. Jsou kritičtí k celému světu normálního života, a zdá se, že ani oni jej nezvládají jako aktivní, vitální lidské bytosti; tak je Tonio dvojnásob zbaven ilusí, a dochází k formuli, která je jeho záchranou: svět umělce či intelektuála musí být divokým, prudkým a přesným v odsudku chyb

osob či společnosti. Ale vedle tohoto odsudku musí být afirmace a soucit. Důležitým je udržovat nesusuzvuk, neshodu mezi odsudkem a soucitem.

Umělec i milenec vědí, že perfekce není milování hodnou. Je to neohrabanost chyb, jež dělá jedince milováníhodným.

K: Jsme-li téměř autenticky lidští, když jsme schopni vnímat a milovat vše, co je chybné, vadné a nedokonalé, pak i výchova a vzdělání by si měly dát pozor na rétoriku triáfu - stávají se vším, uskutečňují všechny lidský potenciál, produkují člověka pro všechny "roční doby".

C: To je to, co mne zajímá na Jungově metodě terapie, která byla navržena spíše zesilovat než redukovat pacientovy chyby a nedostatky. Sny odkryly potlačenou stránku osobnosti, se všemi jejími prudkostí a slabinami. Rovnováha nastává jako výsledek opření se o naše nedostatky. To je také společné téma folkloru "1.001 nocí" kde klopýtnete a upadnete, tam najdete zlato.

K: Současné kultury jako by byly zaplaveny novými hrdiny a kvasmytologickými událostmi: Hobbits a Guruové, Beatles a Easy Riders, festivaly ve Woodstocku a procházky po měsíci. Je těžké rozlišit mezi umělými událostmi a pravými lidovými mýty. Jací hrdinové a události vám symbolisují pochopení já moderního člověka?

C: Astronauti jsou hrdiny a procházka po měsíci událost, již považují za velice významnou.

Podívejme se na symbolický význam přistání na Měsíci. Před Koperníkem korepondovaly lidské představy o kosmu s tím, co bylo viditelné. Slunce vycházelo a zapadalo a země byla zřejmým středem kosmu. Pak Koperník stvořil teorii, jež přemístila zemi ze středu a umístila ji mezi planety jako jednu z nich. Ačkoliv tato teorie byla intelektuálně přesvědčivá, ztratila emocionální dopad kosmologického obrazu toho, co bylo viditelné. Nemohl jste zakusit nový pohled na svět. Teď, náhle, očima astronautů a díky technologie, můžeme stát na měsíci a dívat se jak Zeme

vychází nad slunečným horizontem. Když se díváme na vycházející Zemi, jsme poprvé sto pochopit, že Země je na nebesích. Teď mi dovoďte další krok. Ve starém světě - ve skutečnosti až do moderní doby - existovala dichotomie mezi Zemí a nebem, hmotou a duchem, královstvím lidským a sférou bohů. A samozřejmě, hvězdy na nebi byly považovány za božské. Teď byla Země symbolicky vyzvednuta na nebesa, hmota byla oduchovněna. Podáno možná trochu nezvykle, má procházka po měsíci symbolický význam paralelní k papežské deklaraci tělesného nanebevzetí P. Marie, což Jung považuje za nejdůležitější teologický výrok 20. století. Matka Zem je vyzvednuta k důstojnosti Otce, Syna a Ducha svatého.

K: Jak toto reflektuje pohled moderního člověka na sebe sama?

C: Je to viditelný symbol, že už neexistuje duchovní řád vně člověka. Galileo demonstroval, že mechanické zákony nebes jsou identické s těmi na Zemi. Pak nám Kant ukázal, že formy prostoru jsou vybudovány v lidském aparátu vnímání. A teď NASA nám dala empirický důkaz, že jedině svět, o němž můžeme mít zkušenost, je podmíněn matematikou prostoru. A tak končí stará dichotomie mezi duchem a hmotou, Bohem a člověkem.

K: Tak člověk, který byl kdysi dítětem v kosmu - prach inspirovaný duchem - přišel do let a nárokuje si pro sebe tvůrčí sílu, která předtím přináležela Bohům.

C: Ano, a když se podíváte na mandaly, viditelné designy, které symbolisují vidění světa, které byly charakteristické pro různé doby, můžete vystopovat pokrok lidského sebe-vědomí. Když byl člověk lovcem, považoval zvířata za božská a nosil zvířecí masky, vytvářel zvířecí totemy, a bral si zvířecí jména, aby dal najevo svůj soulad se světem kolem

sebe. V zemědělských společnostech se staly ústředními cykly ročních dob, proces sarti a znovuzrození. Později matematická rychlost planet pohybujících se po fixních konstela-

cích se stala středem údivu a člověk projektoval bohy do formy slunečních božstev, která nosila korunu slunce. Ještě později se stal centrem mandaly křesťanský symbol kříže. Teď, jak Jung postřehl v mandalách svých pacientů, se ústředním bodem stala lidská postava. Lidstvo - já a oni - musí teď tvořit svět.

Co je to za bohy, kteří nejsou z člověkovy imaginace? Všichni bozi jsou v nás.

K: Jak skvělé. A jak smutné.

FROM DOLPHINS TO L S D

/John Lilly/

Vědci a mystici, jako posunovací pravítka a irští pídimu-
řici, jsou opatrní na to, aby zůstali ve svých privátních svě-
tech. A to je to, co nás na John Cunningham Lilly/-m/ trochu
zaráží. Protože když etablovaný neurofyzikolog-biofyzik začne
mluvit o úrovních satori a vyzvedává změněné stavy vědomí, ne-
víme, co s ním.

Od samého začátku tu byly náznaky a zlá znamení, že Lilly
se neuspokojí s krátkozrakostí, nedovolující bojácnému vědci
soustředit se na něco jiného, než co zná. Přišel na svět 40 mi-
nút poté, co se narodil Allan Watts /autor mnoha knih o Východ-
ní mystice a filosofii/, 6.ledna 1915 - zřejmě ročníku visio-
nářů. Když byl ještě v přípravce, oznámil svůj umysl sjednotit
mikro a makrokosmos; byl to jeho první "vědecký" text, skromně
nazvaný "Realite". Jeho ústředním zájmem bylo pak, stejně jako
teď: Jak je spokojen mozek s myslí /duchem/? Jak se vztahuje
tento vnitřní svět zkušenosti k vnějšímu světu?

Zbaviv se zděděného katolicismu, začal Lilly prošetřovat
realitu metodami vědy. Na California Institute of Technology
studoval fyziku, biologii a Freuda a zjistil, že musí jít na
medicínu, aby svému zájmu o mozek a ducha dodal další podněty.
Po medicíně na University of Pennsylvania odešel na F.R.John-
son Foundation of Medical Physics, aby pokračoval ve svých
zkoumáních v bio- a neurofyzice. Ve svém volném čase podstoupil
tréninkovou analýzu a navštěvoval Institute of the Philadelphia
Association for Psychoanalysis, a stal se kvalifikovaným psy-
choanalytikem. V 1953 odešel na Washingtonský National Insti-
tute of Neurological Diseases and Blindness a na NIMH, kde pra-
coval s mozky opiček, krys a koček. Zmapoval rozlohu elektric-
ké aktivity v kůře mozkové a studoval motorické a motivační
systémy v kůře a nadkoří.

V r.1954, při jednom experimentu, pokoušejícím se vymezit
co se děje s mozky, když je deprimován od stimulů okolí,
začal se Lilly ponořovat do tmavého vodního světa. Plující
svobodně, volně a beztlížně, pozoroval práci své mysli. Sledoval
jak se uchovávané víry, domněnky a koncepty rozpouštějí a za-
se znovu formují pod klidným, upřeným pohledem jeho vnitřního
oka. Nakonec objevil maximum, která byla jeho jediným průvodcem
při zkoumání vnitřního prostoru: každá víra je limitem, který

musí být prošetřen, prozkoumán, a transcendován.

Když byl ponořen v nádrži, začal Lilly přemýšlet o tom, co se děje v mysli zvířete, které má mozek stejně velký jako lidský, a které žije stále ve vodě. Po předchozích studiích mozku delfínů, se Lilly rozhodl, že nejlepším způsobem, jak dostat odpověď, je zeptat se delfína. V 1959 zřídil Communication Research Institute ve St. Thomas na Panenských ostrovech a začal smělý pokus o nastolení komunikace mezi člověkem a delfínem. Zprávy o výsledcích těchto experimentů jsou knihy *Man and Dolphin* a *The Mind of the Dolphin*. Někteří lidé mají za to, že se mu jeho práce dost podařila. Přesvědčil se, že delfíni mají sensibility stejné s lidskými a tudíž že on nemá morální právo držet je v experimentálních koncentračních táborech pro své vědecké potřeby. A tak zavřel institut a delfíny pustil na svobodu.

V 1969 se Lilly vnořil do nového světa hnutí "lidského potenciálu". Když byl v Esalenu, doslechl se o Mistrovi z Chile, Oscarovi Ichazo, který učí moderní verzi staré sufistické disciplíny rozšíření vědomí a dosažené osvícení. Lilly se odejel podívat na Ichazovu školu Arica, a zůstal tam a stal se členem zdejší skupiny. Plánuje pracovat s touto skupinou, až Arica zřídí svou školu v New Yorku, aby učil Američany dosáhnout různých úrovní satori.

Lilly je jakýsi Maslow vzhůru nohama. Nevidí žádnou potřebu soustředit se na příležitostnou vrcholnou zkušenost. Vlastní "svatba" moderní technologie se starými, esoterickými technikami nabytí osvícení - meditace, jóga, atd. - umožní i průměrnému člověku žít ve výšinách téměř stálého stavu satori.

Pro vědce je to děsivá vize. Ale Lilly není sám. Vědomí III., či něco podobného, zdá se, se vynořuje. Přinejmenším víme, že už déle nemůžeme tolerovat kulturní schizofrenii, která odděluje fakta od hodnoty, vědění od moudrosti, vědu od náboženství. Jestli kalkul nebude spojen s kouzly, brzy už na světě nebude co studovat a čeho užívat. Snad John Lilly obstará nějaké průvodce, kteří nám pomohou zůstat zakotvení v tom, co nazývá "výletem k planetám", a stále se vznášet ve vnějších galaxiích mysli. Svět snad bude jistější, podaří-li se nám dát irské pídimužíky a posunovací pravítka dohromady. Určitě by byl zábavnější.

Oč delfínů k LSD /From Dolphins to LSD/

S Johnem LILLY rozmlouvá Sam Keen. Poprvé uveřejněno v čas.
Psychology Today, December 1971

Keen: Existují nějaký zeměměřiči změněných stavů vědomí -
dálnic i cestiček do nitra - je to rozhodně John Lilly. Vy jste
vskutku vzácná kombinace vědce a mystika. Dostal jste se od
přírodních věd k esoterickým. Jakobyste inkaroval onu nespo-
kojenost, kterou cítí mnozí moderní lidé s úzce vědeckým způ-
sobem vědění a bytí ve světě. Mnozí lidé vás znají jako první-
ho člověka, který komunikoval s delfíny, a tím by snad měl za-
čít náš příběh /ale vlastně nezačne, protože vše o nich se
dozvíme z jeho knihy Člověk a delfín, vydané česky r.1966,
v nakl. Mladá fronta, edice Kolumbus - pozn.překl./

Keen: A kdy jste skončil práci s delfíny?

Lilly: V roce 1964 jsem zřídil 8-stop velkou nádrž, naplněnou
mořskou vodou a začal jsem pracovat s LSD a fyzickou izolací.
Delfíni byli v té samé laboratoři a já začal vidět etické im-
plikace mé víry s delfíny. Jestli to, čemu jsem věřil, bylo
pravdou, neměl jsem žádné právo držet je v koncentráku pro své
vědecké účely. A tak jsem se rozhodl skončit tento projekt...

Keen: Vratme se tedy k vašemu bádání o efektech LSD a fyzické
izolaci. Má to nějaké spojení s vaší prací s delfíny?

Lilly: Ne. Začal jsem experimentovat s fyzickou izolací když
jsem byl na NIMH ve Washingtonu. V neuropsychologii bylo dlou-
hou dobou otázkou, co udržuje mozek v chodu. Kde jsou jeho
zdroje energie? Samozřejmou odpovědí bylo, že zdroje energie
jsou striktně biologické a vnitřní a nezávisí na vnějším pro-
středí. Ale zase mnozí jiní tvrdili, že když mozku odříznete
všechny /vnější/ stimuly, uloží^{sc} ke spánku. Rozhodli jsme se
tedy otestovat tuto hypotézu. Nejsnadněji se to dalo udělat
vytvořením prostředí v tanku /nádrži/, které by člověka isolo-
valo od vnějších stimulů. Po dvě léta jsem se pravidelně po-
nořoval do nádrže a studoval tam své stavy vědomí. Během této
doby jsem neužíval LSD. Mnozí mí kolegové na NIMH s ním pra-
covali, ale já jsem nechtěl uškodit svým pozorováním psychode-
lických prostorů, když jsem chodil do nádrže.

Keen: Co se dělo s vaším tělem v tomto prostředí bez stimulů?

Lilly: Můžete zapomenout na své tělo a koncentrovat se na to,

jak pracuje vaše mysl. Ale jak zbyde nějaký stimul, stává se tělo převládajícím. Jednou když jsem byl v nádrži, začala z vody stoupat řada bublin a zasáhla mou nohu. Jak každá bublina cestovala po mé noze nahoru, zakoušel jsem intenzivní rozkoš. Ve skutečnosti ta rozkoš byla tak silná, že se zvrátila v bolest, když bubliny začaly přicházet v pětivteřinových intervalech. Keen: Byly efekty fyzické izolace srovnatelné s efekty, které jste později objevil užívaje LSD?

Lilly: Efekty jsou podobné. Pro člověka v nádrži, který ví, jak relaxovat, je možné "zaparkovat své tělo", dojít do každého psychedelického prostoru bez užití LSD. Liší se pouze hladinou, rovinou energie. LSD vám umožní zvednout hladinu energie. Fyzická, mentální a spirituální energie doběhne výše.

Keen: Je obtížné uvěřit, že fyzická izolace produkuje tak dramatické změny. Potřebujete propracovaný trénink či nějakou speciální dovednost, abyste se dostal na psychedelické roviny vědomí bez drog?

Lilly: Určitě je snazší dosáhnout roviny vědomí či psychického prostoru, jakmile jste už "tam" byl jednou předtím. Ale průměrnému člověku stačí jít do nádrže ve tmě a tichu a plavat kolem dokola, dokud si neuvědomí, že programuje vše, co se děje v jeho hlavě. Pak jste osvobozen od fyzického světa a ve vaší hlavě se může odehrát cokoli, protože vše už je ovládáno zákony myšlení spíše než zákony vnějšího světa. Tak můžete dojít k hranicím svých chápavostí.

Keen: Vaše imaginace je totálně svobodná?

Lilly: Nemám rád slovo imaginace. Když jste v nádrži, jste si jist realitou toho, co zakoušíte. Odpoutal jsem se od představy, že jsem stvořil vše, co jsem zakoušel. Ale udělo se mnoho věcí, které zapříčinily, že jsem si začal klást některé radikálnější otázky o povaze reality a různých modí percepce. Začal jsem chápat, že interpretování všech těch nezvyklých zkušeností v nádrži jako projekcí bylo arogantní domněnkou.

Keen: Co to bylo za zkušenosti, které jste shledal obtížné interpretovat zaběhanými pojmy?

Lilly: Jednou jsem žáčil, že se ve tmě, tichém prostředí nádrže, náhle ke mně připojila osoba, kterou jsem znal. Mohl jsem ji skutečně vidět, cítit a slyšet. Jindy jsem se zřejmě naladil na komunikační síť jiných civilizací v jiných galaxiích. Zakoušel jsem "zaparkování" svého těla a cestování na jiná místa.

Keen: To by mohlo znít jako zpráva o prvotřídní schizofrenii. Co vás odvádí od toho, interpretovat tyto zážitky jako důkaz psychózy?

Lilly: Myslím si, že snaha definovat všechny mystické, transcendentální a ekstatické zážitky a zkušenosti, které se nehodí do konsensu reality jako psychotické, je konceptuálně limitující a vychází z bázně, která není vhodná pro badatele s "otevřenou myslí". Tedy o světě psychózy něco vím. Měl jsem kompletní evičné, tréninkové analýzy u Roberta Waldera a seznámil jsem se s vlastními psychotickými prostory a pracoval jsem s katatonickými a schizofrenními pacienty. To co jsem prozkoumával v nádrži, nebyla psychóza, ale struktura víry. Prozkoumával jsem způsob, jak programujeme své víry, ukládáme si limity na to, co můžeme těmito vírami vnímat a zakoušet. Chtěl jsem poznat, jaké principy ovládaly lidskou mysl. Považujeme-li lidskou mysl za jakýsi komputer, pak jsem hledal základní programy které byly vbučovány do komputru, a meta-programy, které ukládáme do mysli vědomým výběrem či nevědomým donucením. A já chtěl objevit, jak mnoho těchto meta-programů by mohlo být povýšeno na vědomou úroveň /hladinu/ a být změněno a re-programováno.

Keen: Objevil jste nějaká základní pravidla, která mohou sloužit zkoumatelům vnitřních prostorů jako vodítka?

Lilly: Po deseti letech v nádrži jsem formuloval pracovní zásady. O čemkoliv člověk věří, že je pravdou, je buď pravdou nebo se pravdou stává v člověkově mysli v limitech, které budou determinovány experimentálně a zkušenostně. Tyto limity samy jsou, naopak, vírami, které budou transcedovány. Limity našich věr staví hranice pro možnou zkušenost. Takže pokaždé, když dosáhnete limitující víry, musí být tato prozkoušena a opuštěna. Pro zkoumatele neexistují žádné konečné pravé víry. Donucení bude v pasti ve známé psychické realitě, v prostoru s "mrtvým koncem". Svoboda je v neznámu. Věříte-li, že neznámé existuje všude - ve vašem těle, ve vašich vztazích k jiným lidem, v politických institucích, v universu - pak jste maximálně svobodný. Můžete-li prozkoušet staré víry a uvědomit si, že ony jsou limitní, které musí být překonány, zdolány, a můžete-li si taky uvědomit, že nemusíte věřit v něco, o čem ještě nic nevíte, jste svobodni.

Keen: Rozvinul jste nějaké specifické techniky v nádrži pro prozkoušení svých limitujících věř?

Lilly: Ano. Napsal jsem knihu *The Center of the Cyclone*, pojednávající o zásadách pro zkoumání vnitřně-vnějších prostorů vědomí. Základní dovedností je ta, která byla známa od starých dob. V józe a východním myšlení to bylo nazýváno nastolením postoje nestranného svědka či svědčícího já. Jde o to, stát se pozorovatelem a sledovat operování programů, které ovládají vaše myšlení a chování. Můžete se odtáhnout od zážitku, podstoupit, a dívat se, sledovat program. Mnoho psychoanalýzy obsahuje, zahrnuje získání této dovednosti tím, že "uvidíte" to, jak jste byl v minulosti chycen do pastí, polepen nějakým programem, který řešil nějaký problém v dětství, ale který byl přehnaně zveřejněn a přenesen a nadále operoval v nevhodných situacích. V těchto starých programech či v tom, co Jung nazval "autonomními komplexy" je uskládněna strašlivá energie. Můžete spustit, uvolnit tuto energii, máte-li dostatečnou vzdálenost od svého emocionálního zaangažování se v /těchto/ programech, abyste je viděl jako starý film v televizi či jako magnetofonový pásek, který jste slyšel tisíckrát. Jakmile máte tuto vzdálenost, uvědomíte si, že nejste programátorem, a nejste to, co je programováno, a nejste programem. Vaše identita se etabluje jako nezávislý činitel. Jakmile tato schopnost od-identifikovat sebe sama od starých programů, programování a programátora se zobecní, máte klíč k vyšším stavům vědomí. Tím, že odmítnete identifikovat se s programy, transcendujete je, překračujete je a získáte míru kontroly. Takto začnete cvičit, používat a uplatňovat meta-programující síly lidského bio-komputeru, schopnost s vědomím sebe sama /sebe-vědomě/ vytvářet principy, které ovládají myšlení a chování.

Keen: Funguje tato technika "svědka" pro nakládání s přítomným zážitkem a očekáváními do budoucna stejně jako pro prozkouávání donucovacích vzorů, které jsme si přinesli z minulosti?

Lilly: Ovšem. Předčasný soud a závěr je největším nebezpečím pro člověka, který si chce udržet psychickou hybnost badatele. Dobrou obecnou zásadou pro zacházení, nakládání se situacemi, kde jste zaplaven novostí je: když jste v novém prostoru kde nemůžete vysvětlit co se děje na základě minulých předpokladů, zůstaňte stát široce otevřen a nechte aby vás postoj svědka

uskladnil všechny informace, které jste obdržel. Později můžete zpomalit a všechno si to znovu přehrát bez redigování, a můžete zhodnotit to, co se vám přihodilo.

Konec konců je ideálním cílem být svoboděn od ne-prozkoušených programů, které ovládají myšlení a chování. Ve Východním myšlení tím bylo to, co bylo míněno osvobozením od karmy. Postoj svědka je schopen fungovat bez podvodu omezujících vzorců z minulé zkušenosti. Kdysi jsem toto popsal jako cíl univerzálnosti lidského biokomputera. V tomto smyslu v univerzálním komputeru nemůže být žádný display, žádné dění, žádný ideál, který je nedostupný pro vědomí. To je také blízké tomu, co Freud považoval za cíl dělání nevědomého vědomým. V komputru by neměly být žádné hranice.

Keen: Popisujete pokračující obrazoborectví, které je intoxikující a děsivé. Mohu cítit vítr dující přes obrovské otevřené prostory, ale nejsme si jist, že je možné žít v postoji trvalého prozkoumávání. Pokaždé když systém věr praskne nebo je transcendován, je výsledkem chaos a úzkost. Společenské a psychologické limity a hranice jsou zřízeny k tomu, aby udržely chaos a úzkost v tolerantních kvantitách.

Lilly: Ne! To je perfektní příklad toho, o čem jsem mluvil předtím. A když to jednou poznáte, nemusíte se tím řídit. Nemusíte snášet, trpět nepřetržitý chaos, abyste rostli. To je starý křesťanský program - nemůžete mít nebe bez pekla, nemůžete mít kosmos bez chaosu. To je to co nazývám trampolínovým efektem.

Keen: Jakobyste bral v pochybnost jeden z hluboce udržovaných principů identity, který ovládal Západní psychu. Mám na mysli Dostojevského: člověk zná anděla v sobě pouze natolik, nakolik hovoří se svým ďáblem. Nebo Freudovu představu, že ego je silné jen natolik, nakolik integrovalo podsvětí id. Neexistuje výstup do nebes bez sestupu do pekla, vzkříšení bez ukřižování, úspěch bez nezdaru, atd. Tento rytmus či oscilace byl ústředním pro Západní pojem růstu.

Lilly: Nepopírám existenci duality či plurality v člověku. Pouze říkám, že simultaneita spíše než oscilace je lepším, ekonomičtějším způsobem nakládání, zacházení s touto dualitou. Není třeba sejít dolů aby se vyšlo nahoru. Jakkmile jednou víte, že nějaký "negativní" systém takový jako strach, existuje,

můžete z něho dostat energii tím, že jej povznesete meditací a pozorováním.

Keen: Zde, v USA, je stále stoupající zájem o psychologické disciplíny a Východní filosofii. Meditace a jóga jsou dnes téměř tak běžné jako byly o generaci předtím schůze náboženských společností /obcí/. Jak jste se Vy dostal k mysticismu?

Lilly: Opustil jsem katolickou církev když mi bylo 13, kdy jsem rozhodl, že celá ta mystická záležitost - Bůh, andělé, posmrtný život - byly dětinským omylem. Vrhnu jsem se cele na vědu. Ale když jsem začal práci s fyzickou izolací, zakoušel jsem rovinu nad-já /super-self-level/, síť navzájem souvisících esencí. Vaše esence, má esence, esence každého člověka jsou k sobě navzájem připoutány. A existuje bezprostřední a totální komunikace s nimi po celou dobu, skrz celou galaxii.

Keen: Je to váš způsob zobrazení zkušenosti, z něhož vyrostl klasický pojem toho, že člověk je mikrokosmos makrokosmu, že jeho rozum či LOGOS se podílejí na rozumu či LOGU který informuje celou realitu?

Lilly: Ano. Ale klasická idea nikdy pro mne neměla smysl dokud jsem nezakusil síť inteligencí, galaktickou či universální síť či to, co je nazýváno Universálním Duchem v idealistické filosofii či Východním náboženstvím.

V r.1964 jako výsledek nehody, jsem prošel zkušeností smrti. Byl jsem v kómatu po 24 hodin a byl jsem ještě dva dny poté slepý. V kómatu jsem vstoupil do prostoru kde jsem nebyl od svých 22-ti let, kdy mi v narkose vytrhli čtyři zuby moudrosti. Byl jsem taky v tom samém prostoru, když mi bylo 7, když mi brali krční mandle, a když mi bylo 5, a já měl tbc. Pokaždé jsem téměř zemřel, nebo jsem si myslel že umírám, a pokaždé se mi objevily dvě postavy či průvodci. Pokaždé jsem se zabýval nějakým problémem, a tyto postavy se ukázaly a řekly mi, co je to za problém.

V nádrži na Panenských ostrovech jsem se pokoušel dostat se zpět do míst, do "prostoru", kde jsem potkal tyto průvodce, užívaje LSD bez strachu ze smrti. Navzdory /nějakému/ strachu jsem relaxoval, a byl jsem bezprostředně v jejich prostoru. Tito dva průvodci začali ke mně přicházet z obrovské vzdálenosti. Jak se přibližovali, jejich přítomnost se stávala silnou, mocnou, a já si všiml, že jejich myšlení, cítění a vědění

vtékají do mne. Zrovna když jsem začal pocítovat, že bych mohl být zaplaven jejich přítomností, zastavili se. Jak zastavili, řekli: "Nepřiblížíme se o nic víc, než by se ti mohlo v tomto čase zdát být tvým limitem. Mížeš se sem vrátit pokaždé, jakmile ses naučil znát cesty sem. Jsme posláni instruovat tě. Do teď sdělal své experimenty v osamění a naučil ses způsobům, jak se dostat sem. Teď bys mohl kontaktovat další lidi, tobě podobné, kteří mají tytéž schopnosti, pomáhat jim, i učit se od nich. Zdokonaluj své prostředky komunikování na této úrovni, ale zůstaň ve svém těle. Existují, kromě LSD a osamění, jiné metody jak dosáhnout těchto výsledků".

Po těchto iniciačních kontaktech jsem začal cítit přítomnost svých průvodců, aniž bych "šel do jejich prostorů".

Keen: Nepřipadá vám dnes, že tito vůdcové nejsou než poetické projekce vaší vlastní imaginace?

Lilly: Tito dva průvodci by mohli být aspekty /aspects/ mého vlastního fungování na rovině nad-já /super-self/. Mohou být nápočnými konstrukcemi nebo koncepty. Mohou být představiteli nějaké esoterické skryté školy. Mohou být příslušníky civilizace sto, tisíc let před naší. Nebo jsem se napojil do komunikační sítě civilizace mimo naši /civilisaci/, která šíří informace skrz galaxii. Nevím.

Keen: Mnoho z vaší práce s fyzickou izolací a LSD jako by bylo snahou nastolit řadu disciplín /oborů/, projednávajících typy zkušeností, které vědecká scientistická kultura považovala za paranormální či dokonce abnormální. Jsou teď rozvíjeny praktiky, které nám umožní nějaký pořádný přístup do jiných změněných stavů vědomí?

Lilly: Blížíme se ke "svatbě" mezi moderním hlediskem a starým esoterickým a mystickým věděním. Teď zkoumáme nové módy přístupu do stavů vědomí, které byly zakoušeny po staletí. Je to empirický přístup k oněm dimensím vědomí, o kterých Východní myslitelé mluví jako o úrovních, hladinách osvěcení či satori. Chci vypracovat sérii "map" a nějaká pravidla "cesty".

Keen: Jaký typ "map" jste vyvinul pro vnější prostory lidského vědomí?

Lilly: Ta, která mi nejvíce pomohla, byla vyvinuta Oscarem

Ichazo, mistrem který vede školu /Arica/ v Chile, kde jsem ztrávil posledních osm měsíců. Používá analogie délky a frekvence zvukových vln pro charakterisování různých úrovní vědomí. Úroveň 48 je racionální, neutrální stav. Na této úrovni naše mysl operuje zdatně, výkonně, ale bez emocí. To je typ vědomí, v němž "head tripper" žije po většinu času. Zkušenosti různých typů ~~xxxxxx~~ satori, či osvícení, začínají na úrovni 24. To zahrnuje požitky z vykonávání nějaké aktivity, která je dělána dobře a bez konfliktů. To je profesionální satori, stav integrovaného díla, práce. Jak postupujeme na úroveň 12, dostáváme se ke stavu blaženého uvědomování si, uvědomění. Na této úrovni nemůžete fungovat klidně, hladce ve světě, protože jste v blaženosti. Stále ještě jste ve svém těle, ale realita kolem vás vypadá živější, živá. To je první úroveň dobrého LSD "výletu". Na této úrovni je často obtížným mluvit. Akceptujete tady a teď. Tu a tam může tento stav být dosažen v sexuální styku. Je to taký druh osvícení, o němž mluví zen. Na úrovni 6 poprvé vystoupíte ze svého těla. Stáváte se bodem vědomí, lásky, energie, vřelosti, poznání. Tento bod je pohyblivý. Může cestovat vaším tělem nebo vnějšími prostory. Stále ještě máte své vlastní já, své centrum vědomí, ale tělo už není zakoušeno. Na úrovni 3, nejvyšší úrovni satori z něhož se lidé vracejí, se bod vědomí stává povrchem nebo pevnou hmotou, která se rozšiřuje celým známým universem. Obvykle se tomu říká fáze s Universálním Duchem či Bohem. V modernějších termínech jste udělal matematickou transformaci, v níž vaše centrum vědomí přestalo být putujícím bodem a stalo se povrchem či pevnou hmotou vědomí. Tady už téměř úplně ztrácíte své já, i když vám zůstane zachována nějaká vzpomínka na tento stav, když se vracíte zpět. Byl to tento stav, v němž jsem zakoušel "sebe sama" jako rozpuštěného roztaveného, ztrácejícího se a propleteného se stovkami bilionů jiných bytostí v tenkém pruhu vědomí, který je distribuován kolem galaxie.

Keen: Má-li člověk tuto mapu k dispozici, může se naučit dostat se do těchto stavů vědomí bez použití drog?

Lilly: Ano. Drogy mohou pomoci v tom smyslu, že dodávají /nějaké/ uvědomování si existence různých modů a úrovní vědomí. Postupně je zpevňována snášlivost na marijuanu a LSD, nový druh dovolující, umožňující změnu vědomí. Ale jakmile jednou

víte, že existuje "prostor", můžete se naučit jak se do něj dostat zpět. Můžete se naprogramovat přemístit se do každého prostoru, o němž víte, že existuje, jestliže užíváte kázeň a koncentraci.

To je nejprozárnější krajina, kterou kdy svět viděl. Zbytek světa je daleko vzadu. Naše děti jsou postrčeny k úrovním vědomí a možnostem "cestovat" do mentálních a spirituálních prostorů způsobem, jaký nemá precedens.

Keen: Myslíte si, že revoluce vědomí eventuálně změní způsob používání technologie?

Lilly: Ohromně je zlepší!

Keen: Prozkoumávání vnitřního prostoru produkuje hromadu nových znalostí, vědomostí. Kdo je bude rozšiřovat? a komu?

Lilly: Vidím je předávány Establishmentu a v něm. Nové bádání o vědomí je způsobem života. Uvidíte jej v televizi a v jiných médiích. Mladá generace už sdělí své vědění toho, jak změnit vědomí.

Ale lidé, o něž se nejvíce zajímám, jsou úspěšnými šéfy, hlavami korporací a byrokracií. Mnozí z těchto lidí již operují na úrovni satori 24. Jsou radostně zavření, zamčení ve svém díle. Ale oni nikdy neměli "mapy", které by jim naznačily možnosti dosažení blaženějších úrovní vědomí.

Co se třeba stane, až si představí možnost strávení víkendu v satori 12, nebo dokonce dosažení satori 3, v němž by si uvědomili, že jejich esence jsou připoutány ke každé jiné esenci v celém universu?

Keen: Dotyk mystického šílenství by nás mohl spojit s ne-lidskými formami vědomí - a dokonce bychom mohli začít i cítit příbuzenství s ostatními členy svého vlastního druhu, s lidmi.

Lilly: Mohlo by se ukázat, stát, že probádávání vzdálených prostorů lidského vědomí je nejrychlejší cestou k přeměně společnosti.

SORCERER'S APPRENTICE

/Carlos Castaneda/

Čarodějové nemají rádi statistické, verifikovatelné vědění či etablované individuality. Jejich tradice je stará, jejich vědění je esoterické a jejich způsob života je obzvláštní. Když Carlos Castaneda začal podávat zprávy o učení dona Juana byl více než divákem ve světě čarodějnictví, ale něčím méně než konvertitou. V následujících letech shledal, že moudrost dona Juana je nejjistějším průvodcem po "stezce srdce". Jako však je Carlos nezachytitelnější než byl jako antropolog. Čím více jeho knihy vstupují v obecnou známost, tím víc on sám ustupuje z veřejné pozornosti. Jeho knih, *The Teachings of Don Juan, A Separate Reality, a Journey to Ixtlan* se prodalo přes půl miliónu kopií.

Aby se odškodnil za to, že se z něj stále více stává modla a legenda, vymazává Castaneda své osobní dějiny a úmyslně zdržuje informace, které by mohly snížit anonymitu, kterou potřebuje, aby mohl cestovat svobodně v kterémkoliv existujícím či možném světě. Když je polapen úředním světem, kde zadržování autobiografické informace se rovná téměř velezradě, udá své jméno, postavení a pořadové číslo. A pak, jako Osamělý Jezdec, mizí v oblaku pověstí.

Spolehlivé zdroje obvykle udávají, že se narodil v Brazílii před 33-34 lety. Většinu svého mládí strávil v Argentíně, předtím než přišel do USA studovat antropologii. V létě 1960 pojal úmysl sbírat informace o léčivých rostlinách.

Potkal se, a stal se přítelem starého Indiána - dona Juana Matus /-eho/ - o kterém šla pověst, že ví mnoho o peyotu. Po roce pomalu narůstajícího přátelství don Juan vysvětlil, že je BRUJO /čaroděj, medicín-man, léčitel/ a rozhodl se předat své tajné vědění Carlosovi. Castaneda přijal, důvěřuje v jeho schopnost racionalisovat a transcendovat svět čarodějství, a ochladil svůj zájem o antropologii. Následujících 12 let pendloval Castaneda mezi UCLA /University of California, Los Angeles/ a strašidelnými kopci Mexika. Zatímco se pohyboval na okraji šílenství, podařilo se mu zachovat si zdravý rozum a pracovat na doktorátu filosofie z antropologie.

Zajímavější než údajná fakta o Castanedovi jsou transformace, které prodělal, a zážitky, jichž byl svědkem. Jednou se stal vránou. Pouze s malou pomocí kouře z magické rostliny, pozoroval jak mu rostou vrání křídla z toho, co bylo čelistním

kostmi, a ocas ze zad. A pak odletěl s třemi dalšími vránami na třídní výlet. /Každý, kdo kdy lovil vrány, závidí každému kdo měl šanci pomaluse procházet mezi jejich tajuplnými, zlověstnými hlavami. Jako experti přes zdechliny - sanitární technici - musí být vrány schopné rozlišovat mezi živým a mrtvým. To z nich dělá experty přes pohyb. Jejich moudrost spočívá ve schopnosti říct, kdy se věci pohybují příliš rychle, příliš pomalu, či správným tempem. A to není dost malé vědění. Mohlo by dobře sloužit v naší kultuře, kde se klaníme démonubáhu, zvanému Pokrok, který nás nutí pohybovat se a měnit se šílenou rychlostí.

A to je pouze počátek. Během svých učňovských let se Carlos setkal se stvořeními vzácně nalezitelnými na této straně zrcadla. Když se pokoušel vstoupit do separované reality čarodějnického světa, byl zastaven komárem, který byl velký hnedle sto stop. Byla tu další nebezpečí. Přečasná čarodějka, La Catalina se pokoušela lstí odloučit jeho duši a donutit ho k boji na smrt. Jednou ji málem zabil brokovnicí, když udělala chybu tím, že přijala na sebe podobu kosa a letěla příliš blízko don Juanova domu. Když Carlos konečně sebral dostatek odvahy k nabourání se kopytem divokého kance do La Catalinina pupku, viděla, že jeho záměr je silný a přestala ho napadat. Většina z Carlosovy síly pochází z jeho setkání s Meskalitem, duchem peyotu, s hlavou jako jahodník, se zelenou kůží. Ale byly i doby, kdy viděl neuvěřitelné věci bez sebemenší pomoci svých psychotropických přátel. Jednoho dne don Juan a jeho přítel don Genaro nechali zmizet Castanedovo auto před jeho zkamenělými očima. A byla taky doba, kdy rozmlouval se světlo vydávajícím, dvoujazyčným kojotem.

Všechno to byly však malé triky, příležitostné výlety do dálov. Zázrakem zázraků byla Castanedova nepřetržitá cesta do srdce všední reality. Věci jsou zřídka kdy takové, jakými se zdají být. Tím, že se dělil o zdroje svého čarodějnictví, se don Juan snažil v Carlosovi rozvinout schopnost vidět každodenní svět šasnoucím, okouzleným očima. Don Juan je dobrým sociologem vědění. Ví, že svět reality zdravého rozumu je produktem společenského konsensu. Abychom se mohli divit, potřebujeme se zbavit očekávání a domněnek, které tvarují a omezují náš pohled. Když dáme do závorek naše normální způsoby vnímání

světa, uvidíme, jak jsou despotické. Don Juan používal čaroděj-
nictví psychotrepických rostlin, aby pomohl Carlosovi v tomto
procesu uzávěrkování. Nejzkušenější filosofové našeho stole-
tí se pokoušeli o totéž čirým myšlením či intelektem.

Zde fikce a skutečnosti oběrcí událost v alegorii.
Student, zabývající se Ed. Husserlem, vědoucí o Castanedově
zájmu o fenomenologii, mu dal kus ebenu, který kdysi ležel
na Husserlově psacím stole. Castaneda četl a diskutoval pasáže
z Husserlových Idejí s donem Juanem a předal tento dar jemu.
Don Juan se mazlil s tímto ebenem, jako to dělal o generaci
předtím Husserl, a dal ho na čestné místo, ~~jakaxtax~~ ve své
pokladnici mocných objektů, které jsou užívány k zaklínání.
A je použitelný. Husserl hledal útek ze subjektivity a solip-
sismu, které byly dědictvím Descartovy definice člověka jako
racionální bytosti, obehnané jistotami její vlastní mysli.
Don Juan učil, že je omylem nechat se chytit do světa psyché
a zanedbávat zázraky, které jsou všude kolem nás. V izolovaném
já nemůžeme najít spásu a vykoupení. Můžeme-li najít způsoby
od-podmínění vědomí, vyhlazení bariér percepce, které jsou
na nás uvaleny zdravým rozumem, nelze říct, co za zvláštní vě-
ci můžeme objevit. Pod nebem je určitě mnohem více věcí, než
si filosofové, psychologové a obchodníci s akcemi představují.

Ve své poslední knize, Journey to Ixtlan, Castaneda uka-
zuje, že to byly spíše realistické než fantastické aspekty
don Juanova učení, které ho přesvědčily, že neexistuje žádný
jiný způsob žít překypující život. "Don Juan mi připomínal,
že musím zemřít", říká Castaneda. Když se smrt stala Castanedo-
vi realitou, byl schopen změnit se, stát se rozhodnějším a být
méně ovládnut očekáváními jiných /lidí/ a obyčejnými, všedními
společenskými rutinami. Přijal ideál života válečníka, který
musí ukázat své tělo a nashromážďovat osobní sílu. Experi-
mentováním s bezvadným neomylným životem Castaneda objevil pa-
radoxní jednotu protikladů. Kázeň a vzdání se /podlehnutí/,
realismus a fantasie, sekundární a primární proces myšlení
jdou ruku v ruce. Není zapotřebí nepřátelství mezi vyrovnanos-
tí a ekstází.

Každá doba objevuje nebo si vytváří hrdiny, které potře-
buje. Naše doba má zvláštní šarnc. Možná, že cítíme, že jsme
čím dál víc cizinci v cizí zemi a tak zabýdlujeme náš svět

Hobbity a gurui, charismatiky a průzkumníky změněných stavů vědomí. Jména Carlos Castaneda, don Juan, Timothy Leary, John Lilly a dalších psychonautů jsou známá mnoha lidem, kteří si myslí, že Neil Armstrong je správným americkým chlapcem, který býval v rádiu těsně před pořadem "Terry a piráti". Naši okultní hrdinové osvědčují touhu po nové době čarů a kouzel. Přestali jsme být okouzleni starými sny. Mysleli jsme si, že nashromážděné bohatství nám přinese jistotu, bezpečnost, a že technologická moc /síla/ nám dovolí manipulovat s prostředím, dokud toto nesplní každé naše přání. Našli jsme stejné množství úzkosti jako štěstí a více chaosu než pokroku. Nyní, zdá se, je na čase zkusit jinou cestu. Ani technologie, ani vláda nemohou změnit svět tak, aby dostatečně uspokojil potřeby těch, kteří chápou, že musí zemřít. A tak ožívujeme staré ponětí moci personální víse. Nový mysticismus prohlašuje, že osvícení musí dostat přednost před projekty sociální změny. Oko dítěte musí být očištěno předtím, než může vidět nové možnosti. V okouzlení je nebezpečí. Víme, že tyranská nadvláda strojů, profitu a ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ a politiky moci přináší jen nevyhnutelné odcizení a nespravedlnost. Ale ústup od politiky do přírodního mysticismu či privatismu nemusí posloužit přežití. Víse bez politiky je stejně nebezpečná jako politika bez víse. Potřebujeme nedomluvené záznaky don Juanova světa neméně než potřebujeme vědecké protesty Berriganů. A my všichni bychom si měli vypůjčit vraní oči a dlouze se dívat na naši rychlost a směr pohybu. Když se Castaneda vrátil ze svého letu s vranami, byl otřesen na mnoho dní. Žil v úzkosti společně všem cestovatelům, kteří vstoupili do světa na druhé straně zrcadla. Chvillemi nevěděl, zda byl profesorem, nárokujícím si být vránou, nebo vránou, nárokujícím si být profesorem. Pak se zasmál a věděl, že doslovná pravda a poesie nemohou, nesmí nikdy být separovány. Co je důležité, je letět vysoko, a vrátit se na Zem.

Sorcerer's Apprentice
Čarodějův učeň

S Carlosem Castanedou romlouvá Sam Keen.

Poprvé publikováno v Psychology Today Magazine, December 1972.

Keen: Jak jsem sledoval dona Juana třemi vašimi knihami, mívám jsem často podezření, že je výtvozem Carlose Castanedy. Je příliš dobrý nato, aby byl pravdivý - moudrý starý Indián, jehož znalost lidské povahy je větší než znalosti kohokoliv jiného. Castaneda: Představa, že jsem ukul člověka jako don Juan je nepřijatelná. Je postavou, k níž by mne má evropská tradice stěží přivedla. Pravda je mnohem podivnější. Nevytvořil jsem nic. Jsem pouze reportér. Nebyl jsem dokonce připraven ani na to, udělat ve svém životě změny, které jsou následkem mého spojení s donem Juanem.

Keen: Kdy a jak jste potkal dona Juana a stal se jeho učněm?

C: Skončil jsem své under-graduate studium /studium, při němž se nezíská doktorát/ na UCLA /University of California, Los Angeles/ a připravoval se jít studovat na doktorát antropologie. Měl jsem zájem o to, stát se profesorem a myslel jsem si, že bych měl začít svou vlastní cestu publikováním krátkého textu o léčivých rostlinách. Vůbec mne nenapadlo hledat nějakého divůse jako je don Juan. Byl jsem v autobusovém depu v Arizoně s přítelem ze střední školy. Ukázal mi starého Indiána a řekl mi, že tenhle Indián toho dost zná o peyotu a léčivých rostlinách. Chvástavě jsem se donu Juanovi představil: "Slyšel jsem, že toho znáte hromadu o peyotu. Jsem jedním ze znalců peyotu /četl jsem The Peyote Cult od Weston La Berra-ho/ a možná že by nebylo beze smyslu spolu poobědovat a popovídat si". Podíval se na mne a moje chvastounství se rozplynulo. Úplně mi zdřevěněl jazyk a oněměl jsem. Obvykle jsem býval velmi agresivní a výřečný, ale teď jsem byl umlčen pouhým jeho pohledem. Poté jsem ho začal navštěvovat a o rok později mi řekl, že se rozhodl předat mi znalosti čarodějnictví, které se naučil od svého učitele.

K: Takže don Juan není osamoceným zjevem? Existuje snad společenství čarodějníků, kteří sdílejí tajné učení?

C: Určitě existuje. Znáám sám tři čarodějníky a 7 učňů, a existují mnozí další. Jestli jste četl dějiny španělského dobývání Mexika, dočetl jste se, že katoličtí inkvisitoři se pokoušeli krutě potlačovat čarodějnictví proto, že je považovali za dílo ďáblovo. Bylo tomu tak po mnoha století.

Většina technik, které mne don Juan naučil, je velmi stará.

K: Některé techniky, které čarodějové užívají, jsou hodně rozšířeny i v jiných okultních skupinách. Lidé často používají sni, aby našli ztracené předměty, a ve spánku se vydávají na výlety ze svého těla. Ale když vykládáte o tom, jak don Juan a jeho přítel don Genaro dokázali, že jste zmizel za jasného dne, mohu jen kroutit hlavou. Víím, že hypnétisér může vytvořit ilusi přítomnosti nebo nepřítomnosti objektu. Myslíte si, že jste byl hypnotisován?

C: Možná, určitě něco podobného. Ale měli bychom začít uvědoměním si toho, jak říká don Juan, že na světě je toho daleko více, než obvykle uznáváme. Naše normální očekávání a pochopení reality jsou vytvářeny společenským konsensem. Jsme učeni jak vidět svět a jak mu rozumět. Trikem socialisace je přesvědčit nás, že popisy, na nichž jsme se dohodli, definují limity skutečného světa. To, co nazýváme realitou, je pouze jediným způsobem vidění světa, způsobem, který je podporován společenským konsensem.

K: Tedy čaroděj, stejně jako hypnétisér, vytváří alternativní svět stavěním odlišných očekávání a manipulačních pokynů k výtěžkům společenského konsensu.

C: Správně. Přišel jsem k pochopení čarodějnictví v termínech Talcott Parsonsovy ideje "glosy" /vysvětlení, glos, poznámek, vysvětlivek/. Gloss je totální systém percepce a jazyka. Např. tento pokoj je gloss. Vzali jsme dohromady řadu isálovaných vjemů - podlahu, strop, okno, světlo, koberce, atd. abychom udělali jednu jedinou totalitu. Ale my jsme byli učeni složit svět dohromady tímto způsobem. Dítě prozkoumává svět s mnoha před-koncepcemi, dokud se nenaučí vidět svět, věci způsobem, který koresponduje s popisy, s nimiž všichni souhlasí. Svět je souhlas. Systém glossování zdá se být něčím jako chození, chůze. Musíme se naučit chodit, ale jakmile se to naučíme, je to pouze jeden jediný způsob chůze. Musíme se učit vidět

a mluvit, ale jakmile se to naučíme, jsme subjektem syntaxe jazyka a modu percepce, který tento obsahuje.

K: Takže čarodějnictví, jako umění, učí novému systému glossování. Když, např. van Gogh opustil uměleckou tradici a namaloval "Hvězdnou noc", říkal: tady je nový způsob dívání se na věci. Hvězdy jsou živé a víří ve svém poli energie.

C: Částečně. Ale je tu rozdíl. Umělec obvykle jen přearanžovává staré glossy, které jsou vlastní jeho příslušenství /k čemu/. Příslušenství spočívá v tom, být expertem na pokyny, narážky smyslu, které jsou obsaženy /v té které/ kultuře. Např. mé primární příslušenství bylo, jako většiny vzdělaných Zápaďanů, v evropském intelektuálním světě. Nemůžete zrušit jedno příslušenství, aniž byste byl uveden do druhého. Můžete pouze přearanžovat glossy.

K: Don Juan vás re-socialisoval nebo de-socialisoval? Naučil vás novému systému významů, smyslu, nebo pouze metodu strhnutí starého systému, takže můžete vidět svět jako žasnoucí dítě?

C: Ano don Juan, ani já s tímto nescouhlasíme. Já říkám, že on mne re-glossoval, a on říká, že mne de-glossoval. Tím, že mne učil čarodějnictví, dal mi novou sadu glossů, nový jazyk a nový způsob vidění světa. Jednou jsem don Juanovi trochu četl z lingvistické filosofie Ludwiga Wittgensteina, a on se zasmál, a řekl: "Tvůj přítel Wittgestein si zavázal smyčku tak těsně kolem krku, že nemůže jít nikam".

K: Wittgestein je jedním z mála filosofů, který by rozuměl donu Juanovi. Jeho představa, že existují mnohé různé jazykové hry - věda, politika, poesie, náboženství, metafyzika, každá z nich se svou vlastní syntaxí a pravidly - by mu umožnila porozumět čarodějnictví jako alternativnímu systému percepce a myšlení.

C: Ale don Juan si myslí, že to, co nazývá viděním, je vnímáním světa bez jakékoliv interpretace; je to čirá, žasnoucí, divící se percepce. Čarodějnictví je prostředkem k tomuto cíli. Abyste rozbil jistotu, že svět je takovým, jakým jste byl vždy učen, že je, musíte se naučit novému popisu, novému líčení světa - čarodějnictví - a pak držet starý a nový dohromady. Pak uvidíte, že ani jeden ani druhý popis není finální. V tom okamžiku vklouznete mezi popisy; zastavíte svět a vidíte. Jste

dřasem vedle; pravý džas vidění světa bez interpretace.

K: Myslíte si, že je možné dostat se za interpretaci použitím psychedelických drog?

C: Myslím že ne. To je můj spor s lidmi jako je Timothy Leary. Myslím, že improvisoval zpoza svého evropského příslušenství a pouze přearanžoval staré glossy. Nikdy jsem LSD nebral, ale co jsem se dozvěděl z don Juanova učení, je to, že psychotropika jsou užívána k zastavení toku obyčejných, obvyklých interpretací, k zdůraznění protikladů mezi glossy, a k rozbití jistoty. Ale drogy samé vám neumožní zastavit svět. K tomu potřebujete alternativní popis světa. To je proč mne don Juan musel naučit čarodějnictví.

K: Existuje realita, která podle nás, lidí ze Západu, je jedním jediným světem, a pak je tu separovaná realita čaroděje. Jaké jsou zásadní rozdíly mezi nimi?

C: V evropském příslušenství je svět staven především z toho, co oči hlásí duchu /mysli/. V čarodějnictví je jako perceptoru použito celého těla. Jako Evropani vidíme svět mimo sebe /vedle sebe/ a mluvíme k sobě o něm. Jsme tady a svět je tam. Naše oči žijí náš rozum a nemáme přímou znalost věcí. Podle čarodějnictví je toto břemeno očí zbytečné. Víme celým tělem.

K: Západní lidé začínají s domněnkou, že subjekt a objekt jsou odděleny. Jsme izolováni od světa a musíme překročit nějaké mezery, abychom se k němu dostali. Pro dona Juana a tradici čarodějnictví je tělo vždy ve světě. Jsou spojeni se světem, ne od něj oddělení, ne mu odcizení.

C: Čarodějnictví má odlišnou teorii ztělesnění. Problémem v čarodějnictví je naladit a upravit tělo, aby bylo dobrým receptorem. Evropani nakládají se svými těly jako by byly objekty. Plníme je alkoholem, špatnou stravou a úzkostí. Když je něco v nepořádku, máme za to, že mikroby napadly tělo zvenku, a tak mu dodáme nějakou medicínu, aby ho vyléčila. Nemoc není naší součástí. Don Juan tomu nevěří. Pro něj je nemoc disharmonií mezi člověkem a jeho světem. Tělo je vědomí a musí s ním být dobře nakládáno.

K: To zní jako idea Norman O. Browna, že děti, schizofrenici a ti s božským šílenstvím jsou si vědomí věcí a jiných lidí jako prodloužení svých těl. Don Juan naznačuje něco podobného, když říká, že "Vědoucí člověk" má vlákna světla, která spojují

jeho solar plexus se světem.

C: Má konverzace s kojotem je dobrou ilustrací různých teorií /ztělesnění/. Když kojot přišel ke mně, řekl jsem: "Ahoj, malý kojote. Jak se máš?" A on odpověděl: "Dobře. A ty?" Ta slova jsem neslyšel normálním způsobem. Ale mé tělo vědělo, že kojot něco řekl a já to přeložil do dialogu. Jsouc intelektuálem, je můj vztah k dialogu tak hluboký, že mé tělo automaticky přeložilo do slov to, co zvíře se mnou komunikovalo. Stále se díváme na neznámé očima známého.

K: Když jste v tomto magickém módu vědomí, v němž mluví a vše je správné a světlo-vydvádající, vypadá to jakoby celý svět byl živý a že lidské bytosti jsou ve společenství, které zahrnuje i zvířata a rostliny. Kdybychom odhodili své arogantní domněnky že jsme jedinými a chápajícími a komunikujícími formami života, mohli bychom objevit, že všechny druhy věcí k nám promlouvají. Lilly mluvil s delfíny. Snad bychom byli méně odcizeni, kdybychom mohli věřit, že nejme jediným inteligentním životem.

C: Měli bychom být schopni mluvit s každým zvířetem. Pro dona Juana a jiné čaroděje na mé konverzaci s kojotem nebylo nic divného, neobvyklého. Stroze řekli, že jsem měl za přítele dostatek spolehlivější, důvěryhodnější zvíře. Kojoti jsou podvodníci a nedá se jim věřit.

K: Která zvířata jsou lepšími přáteli?

C: Úžasnými přáteli bývají hadi.

K: Jednou jsem s hadem konversoval. Jedné noci jsem měl sen, že v attice domu, kde jsem žil jako dítě, byl had. Vzal jsem hůl a pokusil se ho zabít. Ráno jsem ten sen vykládal přítelkyni a ta mi připomněla, že není dobré zabíjet hady, byť to bylo ve snu na attice. Navrhla, až se had příště objeví ve snu, že bych ho měl nakrmit nebo udělat něco, co by nás sblížilo. Asi o hodinu jsem řídil skutr na málo používané silnici a tam na mě čekal 4-stopový dlouhý had, roztáhnutý a slunil se. Jel jsem podél něj a on se ani nehnul. Poté, co jsme se na sebe navzájem podívali, jsem se rozhodl, že bych měl udělat nějaké gesto, abych mu dal poznat že se kaju za to, že jsem ve snu chtěl udeřit jeho bratra. Sáhl jsem po něm a dotkl se ho. Svinul se a naznačil, že jsem uspěchal naší důvěrností. Tak jsem se odtáhl a jen se díval. Asi po pěti minutách odešel had do buše.

C: Nechytal jste ho?

K: Ne.

C: Byl to velice dobrý přítel. Člověk se může naučit volat hady. Oni cítí všechno, vaši aktivitu a vaše pocity. Ale musíte být ve velmi dobré pohodě, klidný, usebraný - v přátelské náladě, bez pochybností či nerozhodnutých záležitostí.

K: Můj had mne naučil, že jsem měl paranoidní vztah k přírodě. Považoval jsem zvířata a hady za nebezpečné. Po tomto mém setkání s hadem bych už nemohl žádného hada zabít, a začalo mi být jasnější, že bychom mohli žít v jakémsi živém nexu. Náš ekosystém by mohl dobře obsáhnout i komunikaci mezi různými formami života.

C: Don Juan o tom má velice zajímavou teorii. Rostliny, stejně jako zvířata, na nás vždy působí. Říká, že jestli se neomluvíte rostlinám, že jste jim chtěl ublížit, jste na nejlepší cestě onemocnět nebo mít nehodu.

K: Američtí Indiáni věří něco podobného o zvířatech, která zabili. Nepoděkujete-li zvířeti, že vám dalo svůj život, abyste mohl žít, jeho duch může zapříčinit vaše trouble.

C: Jsme vjedno s veškerým životem. Něco se změní pokaždé, když úmyslně poškodíme život rostlin či život zvířete. Bere me život, abychom žili, ale musíme být svolní dát své životy bez resentimentu, když je náš čas. Jsme tak, důležití a bere me se tak vážně, že zapomínáme, že svět je velké tajemství které nás naučí, posloucháme-li.

K: Psychotropické drogy snad na chvíli odstraní izolované ego a umožní mystickou fúzi s přírodou. Většina kultur, kterým zůstal zachován smysl společenství mezi přírodou a člověkem také ceremoniálně používaly psychedelické drogy. Užíval jste peyot, když jste mluvil s kojetem?

C: Ne.

K: Byla tato zkušenost intenzivnější než podobné zkušenosti, které jste měl, když vám don Juan dal psychotropika?

C: Intenzivnější. Pokaždé, když jsem vzal psychotropika věděl jsem, že jsem něco vzal a mohl jsem vždy vyslovit pochybnosti o hodnotě své zkušenosti. Ale když kojet mluvil se mnou, neměl jsem žádné zábrany. Opravdu jsem zastavil svět a na krátkou dobu jsem se úplně dostal mimo svůj evropský systém glossování.

K: Myslíte si, že don Juan žije většinu času ve stavu uvědomění?

C: Ano. Žije v magickém času a příležitostně přichází do času normálního. Se mnou je to obráceně.

K: Každý, kdo docestuje tak daleko od vyšlapených stezek konsensu musí být velice osamělý.

C: Myslím, že ano. Don Juan žije v děsivém světě a nechává rutinérní lidi daleko za sebou. Jednou když jsem byl s donem Juanem a jeho přítelem donem Genaro, viděl jsem osamělost, kterou sdílejí a jejich smutek, že nechali za sebou lásky a reference k normální společnosti. Myslím, že don Juan obrátil svou osamělost do umění. Krotí a ovládá, kontroluje moc /sílu/, údiv a osamělost, a obrací je do umění.

Jeho umění je metaforou toho, jak žije. To je, proč jeho učení má takovou dramatickou příchut' a jednotu. Rozvážně sestavuje svůj život a způsob učení.

K: Např. když vás don Juan vzal do hor lovit zvěř, vědomě režíroval alegorii?

C: Ano. Nezajímá ho lovit pro sport ani pro maso. V deseti letech, co ho znám, zabil don Juan, pokud vím, jen 4 zvířata, a to jen v případě, kdy viděl, že smrt pro něj ~~xx~~ bude dobrodíním, darem, stejně tak jako někdy jeho vlastní smrt bude darem někomu. Jednou jsme chytli zajíce do pasti, jichž jsme měli řadu a don Juan usoudil, že bych ho měl zabít, protože přišel jeho čas. Byl jsem zoufalý, protože jsem měl pocit, že jsem sám zajícem. Pokoušel jsem se zajíce osvobodit, ale nemohl jsem otevřít past. Tak jsem si na past stoupl a omylem, náhodou zlomil zajícovi páteř. Don Juan se pokoušel mne naučit, že musím převzít odpovědnost za to být v tomto báječném světě. Naklonil se ke mně a zašeptal mi do ucha: "Řekl jsem ti, že tomuhle zajíci nezbývá už moc života, k tomu, aby se toulal po této nádherné poušti." Vědome vytýčil metaforu, aby mne naučil způsobům válečníka. Válečník ~~xxxxxxxxxxxx~~ je člověk, který loví a shromažďuje svou osobní sílu. Aby to mohl dělat musí rozvíjet trpělivost a vůli a pohybovat se rozvážně světem. Don Juan použil dramatické situace skutečného lovu k mému učení, protože oslovoval mé tělo.

K: Ve své poslední knize, Journey to Ixtlan, obracíte dojem, který štenář získal ve vašich předchozích dvou knihách, že

používání psychotropických látek bylo hlavní metodou, jíž don Juan úmyslně používal ve vaší výuce čarodějnictví. Jak dnes rozumíte místu psychotropik v jeho učení?

C: Don Juan je používal pouze v prostřední periodě mého učňovství, protože jsem byl tak stupidní, zkažený a domýšlivý. Lpěl jsem na svém popisu světa jako by to byla jediná pravda. Psychotropika udělala díru v mém systému *glossé*. Zničila mou dogmatickou jistotu. Ale zaplatil jsem strašnou cenu. Když lepidlo, které drželo můj svět dohromady, bylo rozpuštěno, bylo mé tělo oslabeno a zabralo to celé měsíce, než se zrestaurovalo. Byl jsem úzkostlivý a fungoval jsem na velice nízké úrovni.

K: Užívá don Juan pravidelně psychotropik k zastavení světa?

C: Ne. Může s nimi skončit, kdy se mu zachce. Mně řekl, že by bylo marným, zbytečným pokoušet se ~~vstoupit~~ vstoupit bez pomoci psychotropik. Ale když jsem se choval jako válečník a převzal odpovědnost, nepotřeboval jsem je; mohly by pouze oslabit mé tělo.

K: To musí být téměř šokem pro mnoho vašich obdivovatelů. Jste přece něco jako svatý patron psychedelické revoluce.

C: Mám přívržence a ti mají některé zvláštní představy o mně. Šel jsem pěšky na přednášku, kterou jsem měl mít na Cal State /University, Long Beach/, a chlápek, který mne poznal, ukázal na mne své dívce a řekl: "Hele, to je Castaneda". Nevěřila mu, protože měla představu, že musím být velice mystický. Jeden můj přítel sbírá podobné příběhy kolující o mně. Konsensem je, že mám mystickou nohu.

K: Mystickou nohu?

C: Ano, že jsem chodil bos jako Ježíš a neměl mozoly. Má se za to, že jsem vyopán kameny. Taky jsem spáchal sebevraždu a zemřel na různých místech. Má třída na škole se téměř pomátla, když jsem začal mluvit o fenomenologii a příslušenství a vysvětlovat vnímání a socialisaci. Chtěli by, abych jim povídal o relaxování, obratu a rozdmýchávání jejich ducha. Ale Pro mne je pochopení, porozumění důležité.

K: V informačním vákuu kvetou pověsti, drby. Víme lecos o donu Juanovi, ale málo o Castanedovi.

C: To je vědomou součástí života válečníka. Lasičkovité proklouzávání do a ven z různých, odlišných světů vás nechává nenápadným, těžko viditelným. Čím více jste znám a identifi-

kován, tím víc je vaše svoboda přistřižena. Mají-li lidé definitivní představy o tom, kdo jste a jak budete jednat, pak se nemůžete hýbat. Jednou z prvních věcí, kterou mne don Juan naučil, bylo to, že musíme vymazat své soukromé dějiny. Jestliže znenáhla vytváříte kol sebe mlhu, pak nebudete brán za hotového, a budete mít víc místa pro změnu. To je důvod, proč se vyhýbám nahrávání na mg, když přednáším, i fotografování. K: Snad můžeme být osobními bez toho být historickými. Nyní snižujete na minimum důležitost psychedelické zkušenosti spojené s vaším učňovstvím. A nevypadáte, že byste chtěl dělat takové triky, které popisujete jako čarodějnickovy návyky. Jaké prvky don Juanova učení jsou pro vás důležité? Jak jste jimi byl změněn?

C: Pro mne byly nejupotřebitelnější ideje být válečníkem a idea být "vědoucím člověkem", s eventuální nadějí být sto zastavit svět a dívat se. Daly mi klid důvěru ve své schopnosti kontrolovat, ovládat svůj život. V době, kdy jsem potkal dona Juana, měl jsem velice malou osobní sílu, moc. Můj život byl velice bludný, nepravdivý. Prošel jsem dlouhou cestu ze svého rodiště v Brazílii. Navenek jsem byl agresivní a dovolený, drzý, ale uvnitř jsem byl nerozhodný. Don Juan mne jednou obvinil, že jsem profesionální dítě, protože jsem byl tak pln sebe-lítosti. Cítil jsem se jako list ve větru. Jako u většiny intelektuálů, byla má záda u zdi. Neměl jsem kam jít. Neviděl jsem žádný způsob života, který by mne skutečně vzrušoval. Myslel jsem si, že vše, co mohu udělat, je dospěle, zrale se vyrovnat se životem v nudě nebo nacházet stále komplexnější formy zábavy, jako používání psychedelik, chlast a sex. Všechno to bylo přehnané mým zvykem introspekce. Stále jsem se díval dovnitř sebe sama a mluvil k sobě. Vnitřní dialog byl zřídka zastaven. Don Juan obrátil mé oči směrem ven a naučil mne, jak vidět velikost, vznešenost světa a jak nashromáždit osobní sílu. Nemyslím, že existuje nějaký jiný způsob života, chce-li člověk být překypujícím.

K: Jakoby vás don Juan ulovil starým trikem filosofů, držet smrt před svými očima. Přímě mne ohromilo, jak byl don Juanův přístup klasický. Zaslechl jsem ozvěnu Platonovy ideje, že filosof musí studovat smrt dřív, než získá nějaký přístup ke sku-

tečnému světu, a Heideggerovy definice člověka jako bytí k smrti.

C: Ano, ale don Juanův přístup měl zvláštní, nezvyklý "těživý pohyb", protože vychází z tradice čarodějnictví, že smrt je fyzickou postavou, přítomností, která může být cítěna a viděna. Jednou z glossů v čarodějnictví je: smrt stojí po vaší levici. Smrt je nestranný soudce, který k vám bude mluvit pravdu a dá vám přesnou radu. Konec konců, smrt nijak nespěchá. Dostane vás zítra nebo příští týden nebo za 50 let. Jí to je jedno. Ve chvíli, kdy se upamatujete na to, že stejně musíte zemřít, jste "seříznout" na správnou velikost. Myslím, že jsem tuto ideu ještě pořádně neoživil. Glossa - "smrt po vaší levici" není v čarodějnictví žádnou intelektuální záležitostí; je to percepce, vjem. Jestli je vaše tělo přiměřeně naladěno ke světu, a obrátíte oči ke své levici, můžete být svědkem mimořádné události, stínovité přítomnosti ~~smrti~~ smrti.

K: V existenciální tradici jsou obvykle diskuse o odpovědnosti následovány diskusemi o smrti.

C: Tedy je don Juan dobrým existencialistou. Neexistuje-li žádný způsob jak vědět, zda mám ještě jednu minutu života před sebou, musím žít jakoby to byl můj poslední okamžik. Každý čin, skutek je válečnickovou poslední bitvou. Takže všechno musí být uděláno bezvadně. Nic nesmí být opuštěno nerozhodnuté, nehotové. Tato idea byla pro mne velice osvobozující. Nemám už žádné neujasněné cíle; nic na mne nečeká. Teď tady s vámi mluvím a třeba se už nikdy nevrátím do Los Angeles. Ale na tom sejde, protože jsem se o všechno postaral, všechno si zařídil, než jsem sem přišel.

K: Tento svět smrti a rozhodnosti je daleko od psychedelických utopií, v nichž vládne nekonečného času nízká tragickou kvalitou výběru.

C: Stojí-li smrt po vaší levici musíte si utvářet svůj svět sérií rozhodnutí. Neexistují malá nebo velká rozhodnutí, pouze rozhodnutí, která musí být udělána, teď.

A není čas na pochyby a výčitky svědomí. Ztrávím-li čas litováním toho, co jsem udělal včera, vyhýbám se rozhodnutí, které musím udělat dnes.

K: Jak vás učil don Juan být rozhodným?

C: Mluvil k mému tělu svými činy. Mým starým způsobem bylo opustit všechno nehotové a nikdy nic nerozhodovat. Rozhodovat se mi bylo odporným. Zdálo se mi nefér, že se sensitivní člověk musí rozhodovat. Jednou se mě don Juan zeptal: "Myslíš, že ty a já jsme si rovni?" Byl jsem universitní student a intelektuál a on byl jen starý Indián, a le já se k němu snížil a řekl: "Samozřejmě, jsme si rovni". On nato: "Nemyslím, že jsme. Já jsem lovec a válečník, a ty si kuplíř. Já jsem připraven sečíst svůj život v kteroukoliv chvíli. Tvůj nanicovatý svět nerozhodnosti a rozvážnosti není rovný s mým". Hrozně se mě to dotklo, a asi bych od něj odešel, ale byli jsme uprostřed divočiny. Tak jsem si sedl a "vařil se" ve svém egoismu. Čekal jsem, nerozhodne-li se jít domů. Po mnoha hodinách jsem však viděl, že don Juan by tam zůstal třeba navždy, musel-li by. Proč ne? Pro člověka, který nemá nic nedodělaného, je to jedno, a je to v jeho moci. Nakonec jsem si uvědomil, že tento muž není jako můj otec, který udělal dvacet novoročních předsevzetí a pak je klidně odvolal. Rozhodnutí dona Juana byla neodvolatelná, pokud měl zájem. Mohla být zrušena, odvolána jedině jinými rozhodnutími a tak jsem se přemohl a dotkl se ho, on vstal a vrátili jsme se domů. Dopad tohoto činu byl obrovský. Přesvědčil mne, že cesta válečníka je bohatým, mocným, rázným způsobem života.

K: Není to obsah rozhodnutí, který je tak důležitý jako akt být rozhodným?

C: To je to, čemu don Juan říká mít gesto. Gesto je dobře uvážení čin, který na sebe bere síla, vycházející z dělání rozhodnutí /rozhodování/. Např., kdyby válečník našel hada, který je zkrhlý a studený, snažil by se ze všech svých sil najít způsob, jak dopravit hada na teplé místo, bez ohledu na to, že by mohl být kousnut. Válečník by udělal gesto jen pro gesto samo. Ale udělal by je perfektně.

K: Zdá se být mnoho paralel mezi existenciální filosofií a učením dona Juana. Co jste řekl o rozhodování a gestu naznačuje, že don Juan, stejně jako Nietzsche a Sartre, věří, že vůle spíše než rozum je nejfundamentálnější schopností člověka.

C: Myslím, že je to pravda. Nechte mne mluvit za sebe. Co chci udělat, a snad to dokážu, je odvést kontrolu pryč z mého rozumu. Má smysl /duch/ byl pod kontrolou celý můj život, a to

mne mohlo zabít. Jednu chvíli svého učnovství jsem byl v hluboké depresi. Byl jsem zaplaven hrůzou a sklíčeností a myšlenkami na sebevraždu. Tehdy mne don Juan varoval, že je to jeden z triků rozumu, jak si udržet kontrolu. Řekl, že můj rozum způsobil to, že mé tělo cítilo, že život nemá žádný smysl. Jakmile můj duch svedl tuto poslední bitvu a prohrál, rozum začal přebírat své místo, své vlastní místo jako /pouhý/ nástroj těla.

K: "Srdce má své vlastní rozumy, o nichž rozum nic neví", a tak je to i s ostatními částmi těla.

C: Přesně. Tělo má svou vlastní vůli. Nebo, spíše, vůle je hlasem těla. Proto don Juan nepřetržitě předkládá své učení v dramatické formě. Můj intelekt by mohl snadno odmítnout jeho svět čarodějnictví jako nesmysl. Ale mé tělo bylo přitahováno k jeho světu a jeho způsobu života, a jakmile tělo získalo vrch, bylo zřízeno nové a zdravější království.

K: Don Juanovy techniky zacházení se sny vás lákají, okouzlují vás, protože naznačují možnost volného ovládnutí svých obrazů. Jakoby proponoval zřídit permanentní, pevnou pozorovatelnou ve vnitřním prostoru. Řekněte mi něco o don Juanově cvičení snů.

C: Trikem, jak snění je udržet snové obrazy tak dlouho, aby je bylo možno vidět pozorně, pečlivě. Abyste získal tento druh kontroly, potřebujete předem vytáhnout jednu věc a naučit se jí najít ve svých snech. Don Juan navrhoval, abych používal svých rukou jako pevného bodu a chodil dozadu a dopředu mezi nimi a obrazy. Po několika měsících jsem se naučil najít své ruce a skončit sen. Byl jsem touto technikou tak fascinován, že jsem se stěží mohl dočkat, až půjdu spát.

K: Je zastavení obrazů ve snech jako zastavení světa?

C: Je to podobné. Ale jsou tu rozdíly. Jakmile jednou jste schopen najít své ruce podle libosti, uvědomíte si, že to je pouze technika. Po čem jdete, je kontrola. "Vědoucí člověk" musí akumulovat osobní sílu. Ale to nestačí k tomu, zastavit svět. Je také nutné nějaké vzdání se. Musíte umlčet žvanění, které probíhá ve vaší myslí, a odevzdat se vnějšímu světu.

K: Kterou z těch mnoha technik k zastavení světa, které vás naučil don Juan, stále praktikujete?

C: Mou hlavní disciplínou je teď roztrhat své rutiny. Vždy jsem byl rutinérem. Jedl jsem a spal jsem podle programu, rozvrhu. V roce 1965 jsem začal měnit své zvyky. Psal jsem

v tichých nočních hodinách a spal a jedl jsem, když jsem cítil potřebu. Teď jsem se zbavil tolika ze svých dřívějších zvyklostních způsobů chování, že mne to samotného překvapuje. K: Vaše disciplína mi připomíná zenovou historku o dvou žácích, předhánějících se v líčení zázračné moci. Jeden žák tvrdil, že zakladatel sekty, k níž on přínáležel, mohl stát na jednom břehu řeky a psát jméno Buddha na kus papíru, držícím jeho asistentem na druhém břehu. Druhý žák odpověděl, že takový zázrak na něj nijak nepůsobí. "Mým zázrakem", řekl, "je to, že když se cítím hladovým, najím se, když žízním, napiju se."

C: Byl to tento prvek zaangažování se ve světě, který mne udržel v tom, sledovat cestu, ukázanou mi donem Juanem. Není žádná potřeba, nutnost transcedovat ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ ~~xxxxxxxxxxxx~~ svět. Všechno, co potřebujeme vědět je přesně přímo před námi, věnujeme-li tomu pozornost. Vstoupíte-li do stavu ne-obyčejné reality, jako třeba když vezmete psychotropika, je to pouze abyste vytáhl to, co potřebujete, abyste viděl zázračný charakter normální reality. Podle mně - způsobem života - cestou srdce - není introspekce či mystická transcendence, ale přítomnost ve světě. Tento svět je válečnický lovecký terén.

K: Svět, který jste vy a don Juan namaloval, je plný magických kojetů, okouzlených vran a nádherných čarodějů. Je snadné pochopit, že vás mohl přitáhnout. Ale co světem moderního, městského člověka? Kde tam je magické? Kdybychom mohli všichni žít v horách, mohli bychom udržet údiv při životě. Ale jak je to možné, jsme-li pár kroků od freeway?

C: Jednou jsem položil tuto otázku donu Juanovi. Seděli jsme v kavárně v Yumě a já naznačoval, že bych mohl být schopen naučit se zastavovat svět a vidět, kdybych mohl přijít k němu a žít s ním v divočině. Díval se z okna na kolem projíždějící auta a řekl: "Tohleto, to je tvůj svět. Nemůžeš jej odmítnout. Jsi lovcem v tomto světě". Teď žiju v Los Angeles, a shledávám, že mohu používat tento svět, aby sloužil mým potřebám. Je to výzva žít bez řady rutin v rutinárním světě. Ale ~~ada~~ se to zvládnout.

K: Úroveň hluku a stálý tlak mas lidí jakoby ničily ticho a osamělost, které jsou základními pro zastavení světa.

C: Ne úplně. Hluk může být použit. Můžete použít bzučící freeway k tomu, naučit se naslouchat vnějšímu světu. Když zastavíme svět, svět, který zastavujeme, je svět, který si obvykle udržujeme, pěstujeme svým neustálým vnitřním dialogem. Jakmile jednou můžete zastavit vnitřní žvanění, zastavujete udržování svého starého světa. Popisy kolabují. Tehdy začíná změna osobnosti. Soustředíte-li se na zvuk, uvědomíte si, že je pro mozek obtížné kategorizovat všechny zvuky, a zakrátko s tím přestanete. To je ne nepodobné vizuální percepci, která nás má k tomu formovat kategorie a myšlení. Je to tak poklidné když můžete vypnout mluvení, kategorizování a posuzování.

K: Vnitřní svět se mění, ale co s vnějším? Můžeme revolucinarizovat individuální vědomí, ale stále ještě se dotýkat sociálních struktur, které vytvářejí naše odcizení. Je ve vašem myšlení nějaké místo pro sociální či politickou reformu?

C: Pocházím z Jižní Ameriky, kde intelektuálové vždycky mluvili o politické a sociální revoluci a kde bylo hozeno mnoho bomb. Ale revoluce mnoho nezmění. Hodit bombu, to chce jen málo odvahy; k tomu, abyste přestal kouřit, zastavil svou úzkostlivost či zastavil vnitřní žvanění, k tomu musíte předitel sebe sama. Tam začíná oprávněná reforma.

Don Juan a já jsme byli v Tusconu /Arizona/ nedlouho před Týdnem Země /Earth Week/. Nějaký člověk přednášel o ekologii a hříchu války ve Vietnamu. A celou dobu kouřil. Don Juan řekl: "Nedovedu si představit, že se opravdu zajímá o těla jiných lidí, když nemá rád své". Naším prvním zájmem musíme být my sami. Mohu mít rád své spolu-lidi pouze, jsem-li na svém vrcholu sil, čilosti a nejsem-li v depresi. Abych byl v této kondici, musím držet své tělo v pořádku. Mohu změnit svou kulturu, ale jedinečně zevnitř těla, které je neomylně naladěno na tento tajuplný svět. Podle mne skutečným vzděláním je umění být válečníkem, který, jak říká don Juan, je jediným způsobem jak vyrovnávat hrůzu toho být člověkem se zázrakem být člověkem.

WE HAVE NO DESIRE TO STRENGTHEN THE EGO
OR MAKE IT HAPPY

/Oscar Ichazo/

Když před lety byly ohlašovány smrt Boha, někteří věřící a někteří skeptici měli za to, že by se On měl vrátit do života dřív, než bude pozdě. Bohové přežívají však lépe než ateisté; rozplývají se v zimě našich desilusí, mění podoby a kostýmy, a na jaře jsou znovuzrozeni. Jestliže se dá věřit prorokům a gurům revoluce vědomí, Bůh se znovunarodil a my se rychle blížíme k Bodu Omega, Velkému Probuzení, Nové Éře Ducha.

Dokonce i skeptickému pozorovateli je zřejmá nová náboženská sensitivita v obecně rozšířeném zájmu o Transcendentální Meditaci, jógu, sufismus, Scientologii a okultní umění. Spousta rešidů, lá-mů, sváníů, 14-ti letých perfektních Mistrů, mudrců ve středním věku života, a dalších "realizovaných" bytestí křižují USA šíříc nové náboženství dychtivým posluchačům. Všechno to může být jen libůstka, zábavička. Anebo jsme na začátku náboženské reformace, radikálnější než vše co se odehrálo na Západě, od té doby co Kalvín "byl oženěn" s kapitalismem a dal zrod modernímu průmyslovému státu.

Nehledě na nemalé odlišnosti, shodují se obháječi nového náboženství ve svém odmítnutí omezeného pohledu na vědomí, který charakterizuje Západní kulturu. Lidský duch není strojem uzavřeným do řady čínských krabiček - hlava, tělo, prostředí, dějinný okamžik. Není ničím menším než částí Božské Inteligence, která je vhomogenisována do celého kosmu. Člověk, pokračují jejich argumenty, je kosmologický spíše než psychologický živočich. Jsme duchem v Duchu, vědomím ve Vědomí, prázdnem v Prázdnou, atmánem v Brahmanu, bohem v Bohu. S oživením kosmického definování vědomí přichází i odmítnutí dualismu, který stvořil židovsko-křesťanský svět: Bůh a člověk, nadřirozené a přirozené, svaté a světské, víra a rozum, věda /psychologie/ a náboženství.

Nové náboženství odporuje psychologickému přístupu k porozumění a léčení lidské ne-moci. Nabízí novou antropologii a novou terapii, které začínají domněnkou, že psychologie sama je manifestací nemoci, o níž si /psychologie/ myslí, že má být léčena.

Jako oddělená věda byla psychologie zrozena, když Bůh umíral v 19. století. Jakmile křesťanství vypudilo velkého Boha Pana z divokých míst přírody a stroj ho stáhl z nebes, jediná naděje

člověkovy spásy sebe sama přichází zevnitř z jeho vlastní psyché. Egu byla přiřknuta role straceného Boha. A to, podle nových guruů, je problémem. Začnemeli premisou, že člověk je v kosmu cizím, pak vše co děláme, je zesílením zdí, které nás drží v našich námi stvořených vězeních a učí nás stažit s osamělostí. Ale pravá terapie spočívá v zbavení se iluze individuality a v rozpuštění našeho egocentrismu v kosmickém vědomí.

Není lepší místo kde ochutnat destilovanou esenci nového náboženského vědomí než Arica Institute. Arica otevřela své dveře v New Yorku v roce 1971 76-ti lidem, z nichž většina slyšela o učení jejího zakladatele, Oscara Ichazo, od skupiny Esalenských poutníků, kteří byli v původní škole v Arice v Chile. Během dvou let se Arica rozrostla na štáb 250 učitelů, centra v New Yorku, San Franciscu a Los Angeles, a ctičné programy v tuctu dalších měst. Životopis školy je amalgamem technik a disciplín převzatých z esoterických a náboženských tradic Východu a Západu, které mají dát moderním Američanům praktickou stezku k téměř zaručenému osvícení. V New-yorském hlavním stanu eskalátor protáhne studenty a návštěvníky látkou pokrytým tunelem do řady okobercovaných místností, barevně dekorovaných symboly - tarokovými kartami, yin-yang, diagramy úrovní sateri. Zde jsou meditace, mantry, moudry, eurytmika, bubnování, jóga a nejposlednější techniky "encounter" a skupinové terapie smíšené s přednáškami o filosofii a dietou k formování systému myšlení, a praxí, která zvyšuje vědomí skupiny do stavu osvícení.

Ichazo mluví s jistotou o nadcházející revoluci ve vědomí a o naději, že Arica může vycvičit dostatek učitelů nápomocných novému uvědomění, aby spasili Západní kulturu od smrti, k níž jinač nevyhnutelně spěje. Fakta prozrazující něco o jeho /Ichazově/ životě a výcviku jsou mnohá a zamlžená. Jeho vrcholná znalost map lidského vědomí a starých i moderních technik pro "cestování" psychickým prostorem je však zřejmá. A i když je Arica z velké části výsledkem jeho vize, on se postupně stahuje do pozadí tím víc, čím víc se organizační a spirituální technologie, kterou stvořil, začíná ujímat díla mystérií vyššího vědomí, které se rodí.

We Have No Desire to Strengthen the Ego or Make It Happy
 Netoužíme posílit Ego či udělat je šťastným

S Oscarem Ichazo rozmlouvá Sam Keen. Poprvé publikováno v Psychology Today Magazine, July, 1973

Keen: V Arice, zdá se, jste vytvořil něco, co by se dalo nazvat univerzitou změněných stavů vědomí. Ve vašem životopise si mohu všimnout ego-redukující a vědomí-pěstující techniky, vypůjčené ze zen-buddhismu, sufismu, buddhismu, psychoanalýzy, terapie encounter /skupin/, Gurdieffa a mnoha dalších. Jak jste se stal mistrem a učitelem takového množství různých technik z tolika různých náboženských a esoterických tradicí?

Ichazo: To je dlouhý příběh. Arica není aniž tolik mým vynálezem či objevem, jako produktem naší doby. Znalosti, jimiž jsem přispěl do školy, mám z mnoha zdrojů, s nimiž jsem se setkal během svého hledání. Dalo by se říct, že jsem začal své prozkoumávání vědomí, ne proto, abych dosáhl změněných stavů vědomí, ale proto, abych z nich unikl. Ale ten příběh začíná v raném dětství.

K: Začneme tedy tam.

I: Vyrostl jsem v Bolívii a Peru. Rodiče byli formálně římskokatolíci, ale o náboženství se nijak vážně nezajímali. Chodil jsem do jesuitské školy a učil se teologii. Pak, úplně náhle, začal jsem mít záchvaty, které přicházely v těch chvílích, kdy jsem byl na pomezí mezi bděním a spánkem. Poprvé k tomu došlo /20.3.1927 1937/ když mi bylo 6 a půl. Záchvaty byly velice nebezpečné, ne epileptické, ale jim podobné. Nejdrív jsem zakoušel mnoho bolesti a strach, že umírám, a mé srdce se silně rozbušilo. Pak se zastavilo, bolest se zvětšila, a já umřel. Po chvíli jsem se však vrátil do svého těla a objevil, že jsem naživu. S těmi záchvaty začalo docházet jednou za 2-4 dny. Hrozil jsem se jich, ale věděl jsem, že rodiče mi nemohou pomoci, a tak jsem jim o tom nic neřekl. Stával jsem se velice osamělým a cítil se odlišným od jiných. Neustále jsem se bál, že příští záchvat bude posledním, nebo že by si rodiče mohli myslet, že jsem zemřel, když jsem "venku ze svého těla", a taky jsem se obával toho, jak se vrátit

zpět do normality.

K: Byly obrazy a vize, které jste viděl, když jste byl "venku ze svého těla", příjemné nebo bolestivé?

I: Obojí. Když jste ve svém astrálním těle, i strach i extáze mohou být multiplikovány do nekonečných proporcí, protože v čistém vědomí neexistují limity. To bylo to, co mne přivedlo k mým prvním desiluzím o církvi. Když kněz učil o peklu, mohl jsem říct sám sobě: "Minulou noc jsem byl v pále, a to nebylo podobné tomuto". A ráj církve se ani nepřiblížil tomu, který jsem viděl na svých "cestách". Stále jsem si myslel, že obec věřících a modlitba by mi mohly pomoci zbavit se svých strachuplných obsesí, ale jenom je zhoršili. Byl jsem jako člověk, který vezme LSD ve víře, že by se mohlo přihodit něco zázračného... a..nic /se nestalo/. Modlitba mne ještě pevněji přitáhla k mému problému.

K: Jak jste se začal dostávat se své obsese?

I: Udělal jsem objev, že být chycen do své vlastní subjektivity je peklem, a že jsou věci, které by se daly udělat, abych se z toho pekla dostal.

K: Poté, co selhaly standardní prostředky milosti, převzal jste odpovědnost za kontrolu vlastního vědomí.

I: Tak trochu. Konec konců idea tu byla, ale trvalo mi plno let, než jsem získal úplnou kontrolu. Začal jsem číst vše, co jsem mohl sehnat o anatomii, fyziologii a lékařství ve víře, že najdu, co se svou situací. Pak jsem měl štěstí, že jsem byl uveden do vojenského umění /lépe: do umění zabíjet/. Začal jsem samurajský trénink a měl první úvod do nové meditace. Má rodina vlastnila nějaké pozemky, takže jsem měl kontakty s Indiány, a ti mě uvedli do psychedelických drog a šamanismu, když mi bylo něco přes 10. Začal jsem taky experimentovat s hypnózou a praktikovat jógu. A celou tu dobu jsem četl všechnu filosofie, ke které jsem se mohl dostat - speciálně Williama Jamesa. V 17 jsem šel na univerzitu v La Paz, ale nudil jsem se, byl jsem zklamán a hrozně nemocný.

K: Takže tenkrát tedy už tu je, musíme se dostat k vyvrcholení.

I: Když mi bylo 19, našel mne v La Paz jeden pozoruhodný člověk. Bylo mu 60^a, když mne začal učit, věděl jsem od samého začátku,

že mluvím pravdu. Tento muž, jehož jáno jsem se nazval neprozradit, patřil do jedné malé skupiny v Buenos Aires, která se scházela a sdílela si navzájem své znalosti různých esoterických vědomí-měnicích technik. Stal jsem se v této skupině klukem, co vaří kafe. Vstával jsem ve čtyři, abych jim udelal kávu a snídani a pak se kolem nich nenápadně motal, pokud to šlo. Postupně si začali zvykat na mou přítomnost, označili mne požívát jako morčete k demonstrování technik. Aby nashromáždili argumenty o tom, zda a jak ten který druh meditace či mantry působí, nechávali mne je zkoušet, a zaznamenávali, co jsem zakoušel.

K: Jako druhy disciplín se v této skupině zkoušely?

I: Asi tak dvě třetiny lidí ze skupiny byli orientálci, takže byli silní v zenu, sufismu a kabale. Také používali některé techniky, které jsem pak našel v díle Gurdjieffově.

K: A co pak bylo dál?

I: Jednoho dne, když jsem servíroval kávu, propukl spor mezi dvěma členy skupiny. Obrátil jsem se k jednomu z nich a řekl: "Ty nemáš pravdu. Má ji on". Přesně takhle. Apak jsem tu záležitost vysvětloval, dokud tomu oba neporozuměli. Tento incident však všechno změnil. Chtěli abych odešel a já jsem si myslel, že jsem byl vykopnut, že jsem si moc troufal. Ale asi tak po týdnu mne zavolali zpátky a řekli mi, že se rozhodli učit mě. Pracovali na mně víc než dva roky a tak mi otevřeli dveře k Východu. Po nějaké době ztrávené doma v Chile jsem začal cestovat po Východě a studovat tam, v Hong-kongu, Indii, Tibetu. Zdokonalil jsem se v umění zabíjet, naučil jsem se vše z vyšších jóg, studoval Buddhismus a Konfucianismus, alchymii a moudrost I Ching. Pak jsem se vrátil do La Paz žít se svým otcem a zhustit svá studia. Po roce práce v osamění jsem se dostal do božského kómatu na 7 dní. Poté, co jsem z něj vyšel, věděl jsem, že budu učit, že musím učit; bylo nemožné, aby všechno to, co jsem znal, bylo jen pro mne. Ale zabralo mi to dva roky, než jsem došel k rozhodnutí co dělat. Odešel jsem do Santiaga a začal přednášet na Institutu aplikované psychologie. Vše však beželo tak hekticky, že jsem se rozhodl odejít do vzdáleného, osamělého malého města Arica a zbavit se všeho, krom opravdově zanícených osob, které mne tam chtěli následovat.

Nejdřív jsem pracoval se skupinou 10-ti lidí. Pak, v 1970, přišla skupina Američanů - asi 50 lidí - a zůstala tam na 9 měsíců. 15 z nich bylo z Esalemu. Bylo mi jasné, že přišla doba přesunout se pracovat do Severní Ameriky. A tak jsme tu - Arica Institute s centry v New Yorku, Los Angeles a San Franciscu.

K: Každá forma terapie, ať je provozována v církvích, kostelích, centrech růstu, konsultačních místnostech nebo školách moudrosti spočívá na visi toho, čím by se člověk měl stát, na diagnóze jeho nynějšího neštěstí a na předepsání toho, jak dojít naplnění. Co za zvíře je člověk?

I: Musíme rozlišovat mezi člověkem, jaký je ve své esenci, a jaký je ve svém ego či osobnosti. Ve své esenci /podstatě/ je každý člověk dokonalý, beze strachu, a vláskyplně jednotě s celým kosmem; v jedinci neexistuje žádný konflikt mezi hlavou, srdcem a žaludkem, či mezi jedním člověkem a jinými. Každá lidská bytost začíná v čisté esenci. Pak se něco stane; začíná se vyvíjet ego; akumuluje se karma; je tu přesun od objektivitě k subjektivitě; člověk padá z esence do personalitě.

K: Je tento pád historickou událostí? Nebo mluvíte o nějaké mýtické události, jako je vyhnání z ráje, či třídní konflikt, který se vyvinul, když buržoazie začala vykořisťovat proletariát, nebo dětské přehrávání dramatu Oidipova či Elektrina?

I: Člověk si zachovává čistotu esence na krátkou dobu. Je pozbyta mezi 4-6 lety, kdy dítě začíná napodobovat své rodiče, lže a troulá si. Rozvíjí se protiklad mezi vnitřními pocity dítěte a vnější společenskou realitou, s níž se musí konformovat. Vědomí ego je limitovaný modus uvědomování /si/, který se vyvíjí jako výsledek pádu do společnosti. Osobnost si nad esencí vytváří ochrannou vrstvu, a tak je tu rozkol mezi já a světem. Ego pocituje svět jako cizí a nebezpečný, protože stále se mu nedaří uspokojovat své hlubší potřeby.

K: Erik Erikson popisuje tentýž proces jako nezdar, neúspěch udržovat vztah základní důvěry. Společnost je založena na oné mírné formě schizofrenie, kterou nazýváme "normalita".

I: Jiným způsobem jak charakterizovat ego je princip kompenzace

za pomyslnou ztrátu. Odvrátíme-li se od své původní perfektnosti, své úplnosti, své jednoty se světem a Bohem, vytváříme ilusi, že potřebujeme něco vnějšího k tomu, abychom byli kompletní. Tato závislost na tom, co je vnější, je to, co vytváří člověkovu ego. Jakmile člověk je jednou ve vědomí ega, je tažen pouhou a strachem. Nemiže najít skutečné štěstí dokud přání či touha nebudou uhašeny a on se nevrátí ke své esenci, to jest, dokud nedosáhne toho, čemu Buddhismus říká nirvána či Prázdnota.

K: Otázka touhy /přání/ zdá se být tím stěžejním bodem, který odděluje Západní a Východní pohledy na člověka. Buddhismus a Východní náboženství obecně vidí touhu jako něco, od čeho musí člověk být očistěn dřív, než může být šťasten, ale Západní filosofové a psychologové míří k tomu věřit, že kdybychom mohli oddělit své vědomé a nevědomé touhy, mohli bychom posílit ego k nakládání s realitou a získat tak štěstí. Myslím, že Platonův mýtus zrození erotické lásky je archetypální pro Západního ducha. Původně byly lidské bytosti spojeny - zády k sobě - v párech. Páry byly ve třech variantách, muž-muž, žena-žena, muž-žena. Bohové s nimi měli soucit a rozdělili je od sebe tak, aby mohli být k sobě tváří v tvář a mohli dělat lásku. Erotická láska je pak být znovu spojen se svou ztracenou polovičkou. Toužíme, protože jsme nekompletní, neúplní. Nejhlubším kořenem touhy je přirozená závislost mezi pohlavími. Není tato touha vkořeněna v biologických odlišnostech, v ontologickém faktu nekompletnosti? Proč neakceptovat potřebu inter-závislosti spíše než se pokoušet očistit se od ega a vykořenit naše touhy po tom, co nás těší a nás doplňuje? Nepokoušíte se udělat já /self/ nezávislým na světě?

I: Ne. Pouze jen na určitém uměle vytvořeném společenském světě. Ilusorní svět o němž Buddhismus mluví jako o máji, ilusi - je společensky vytvořená idea toho, co je svět. To je jeden způsob dívání se na věci. Tak dlouho, jak zůstáváme ve svém egu, vidíme svět pouze skrz zástěnu svých strachů, své domýšlivosti, a své touhy.

K: A když roztrháme iluze ega, můžeme, jak řekl don Juan /viz další rozhovor s Carlosem Castanedou/, "zastavit svět" a objevit realitu. Jestliže ego je ďábel v člověku, pak by bylo dobré poro-

zumiť z čoho je udeľáno a jak pracuje. Co je to za ego, ktoré se snažíte odstranit z moderního člověka?

I: Protože ego je falešné, lživé či pokroucené vědomí, nejlepším způsobem jak ho definovat je udeľat krok zpět /poodstoupit/ a podívat se důkladněji na člověkovu esenciální povahu. V lidském živočichu jsou tři centra: intelektuální, emocionální a vitální, nebo, jak je nazýváme my, path, oth a kath. Ideálně, kath je mistrem, pánem života; je to centrum, které řídí životní pohyby a umožňuje nám vejít do vztahu ke světu s instinktuální bezprostředností. Smysly zakoušíme svou základní jednotu se vším životem v našich vnitřnostech. Tato idea je společná mnoha tradicím soudrosti. V Orientě se umění zabíjet koncentrovala na rozvoj uvědomění si tohoto centra, které umísťují cca 4 palce pod pupek. Nazývají ho tantien či hara.

K: A centrum oth by bylo centrem tradičně spojovaným se srdcem?

I: Ano. A rozum a path. Stručně: co se stane, když se ego rozvine, je to, že hlava převládne a pokouší se řídit všechno. Ego je vytvořeno ze slov a idejí, nekonečného vnitřního tlachání, a opakovaných vzorců myšlení, které formují fixované způsoby bránění se člověka proti přirozenému toku života. Ego vytváří celý subjektivní svět, který musí být chráněn proti objektivní realitě, takže ego stále je, existuje ve strachu.

K: Základním lidským problémem je tedy existence ega. Jaký je recept, který nás přivede zpět ke zdraví a esenci?

I: Ego je tvořeno ze tří navzájem propojených částí: má intelektuální, emocionální a hybnostní segment. Zredukování ega zahrnuje práci s každým ze tří těchto prvků. Způsob jakým pracujeme v Arice je dost složitý. Chcete celou teorii a praxi redukce ega?

K: Ano, nejlepší co mohl Freud slíbit byla nekonečná analýza posílení ega, tak abychom si mohli umět poradit s věčnou nespokojeností se skutečným světem, a většina Západních terapeutů slibuje pouze zdákonalení a přizpůsobení se... Naznačujete-li, že můžeme být od ega úplně vyloučeni, jsem zvědav na detaily.

I: Začneme intelektuálním aspektem ega. Obtíž je v tom, že se stále snažíme kontrolovat, ovládat život svou hlavou, i v tom, že tak dlouho, jak zůstáváme v egu, máme falešné ideje o člověku a jeho místě v kosmu. Velice brzo v našem tréninku zavádíme sys-

tém MENTATIONS, který cvičí lidi k tomu, aby mysleli celými svými těly spíše než jen svou "myslí" /duchem/. Je omylem považovat myšlení za výsledek jednoho specializovaného orgánu, mozku. Jestliže neexistuje žádné vnitřní bloky zřízené egem, je každé myšlení stejně tak produktem oka či nohy jako mozku-komputeru. Jsme-li jednotliví, celiství, je myšlení a akce totéž. Dělíme tělo na 12 částí, z nichž každá má fyziologickou a paralelně i psychologickou funkci:

Uši vnímají smysl či logos a dávají nám substanci věcí

Oči izolují formy

Nos vyšehává možnosti

Ústa a žaludek cítí naše potřeby potravy /výživy/

Srdce energizuje organismus svým impulsem

Játra asimilují potravu a vjemy, které bereme do organismu

Tlusté střevo, říť, mechýř a ledviny eliminují potravu, ideje

a zážitky, /zkušenosti/, které nejsou schopny metabolisace

Pohlavní orgány reflektují naši orientaci od života

Stehna a nadloktí reflektují naši schopnost, kapacitu či sílu

Kolena a lokty reflektují klid, pohodu či nepříjemnost, charisma,

s nímž se pohybujeme světem

Lýtka a předloktí jsou prostředky, jež užíváme

Ruce /dlaně a prsty/ a nohy /chodidla/ jsou používány k chůzi a uchopování, pro dosažení cílů.

K: Jak tahle ta technika pracuje? Jestli, např., uvažuji, zda bych měl vzít nějaký slušný džob /zamestnání/ nebo radši se uklidit na Tahiti, měl bych začít svými cíly a promyslet problém i všemi dalšími částmi těla?

I: To je jeden způsob použití MENTATIONS. Každá otázka či problém, o kterém uvažujete, může být promyšlen kompletněji tím, že dovolíme každé části těla stát se naplněnou vědomím. Jsou také doby, kdy se stáváte vědomým si nějaké speciální části svého těla. Máte-li, např., potíže s ledvinami, musíte se zeptat, jaké věci ve vašem životě musí být eliminovány. Obecněji, MENTATIONS jsou používány k udržení celého těla v souladu se světem. Jakmile vědomí je vhomogenisováno do celého organismu, hlava je vyprázdněna a zastaví vykonávání tyranské vlády nad vším.

K: Idea zničení nadvlády hlavy a rozšíření vědomí demokratičtěji do ostatních částí těla - účastenská demokracie v tělu a politika těla - zdá se objevovat se dnes na mnohých místech. Norman O. Brown by chtěl, abychom měli "polymorfně perversní" těla. "Člověk vedení" dona Juana /viz: Castaneda/ má vlákna světla, která spojují jeho solár plexus se světem, a advokáti zenu nás svou praktikovat "žádnou mysl". Mnoho lidí na Západě je unaveno cupotem a poskoky ducha /mysli/ a pohlíží na tělo jako na nový ráj. Ale máme-li ztratit hlavu kvůli tomu, abychom našli své prdele, padla nám jen druhá strana mince. Tu a tam si myslím, že jsme v nebezpečí zapomenout na to, co nás naučili Platon a Aristoteles - duch /mysl/ je erogenní zóna. Musíme se s ní více mazlit, potřebujeme ji k zájmu o svět, a méně k tomu, s ní manipulovat.

I: Souhlasím. My nejme žádní intelektuálové. Techniky, které používáme, jsou navrženy pouze k zničení myšlení, kde dominuje ego. Věříme, že existují myšlenky, kterým člověk musí porozumět, aby byl celým. Nejen že musíme zněnit způsob jak myslíme, ale musíme zněnit i to, co myslíme. Nazýváme intelektuální část ego fixací, a každá fixace je odstraněna, napravena myšlenkou. Každý člověk rozvíjí styl kompenzování nouze, nedostatku, ontologického prázdna, které je ve středu prázdna, které je ve středu ego. Říkáme, že existuje 9 základních stylů nebo bodů fixace ego. Nejsnáš žádným způsobem, jak vysvětlit fixace a ideje /myšlenky/, které je léčí, je použít diagramů /enneagramů/, které jsme vyvinuli /viz Příloha I/.

Vezměme si jeden ego-typ a podívejme se, jak toto schéma pracuje. Typ Indolent může být velice rázný, pevný ve svých vztazích k vnějším světu, mlčky ale nenese odpovědnost za kultivování své esence. Tato fixace koření v speciálně ostrém uvědomění si absence lásky a tudíž smyslu nedostačujícího bytí. Indolentní typ vychází /sexi lidi/ hledat lásku a smysl, o něž se cítí oloupen; stává se neustálým hledačem, ale nikdy ne tím, kde nalézá. To je jeho past. Vždy hledá vně sebe sama to, co může být nalezeno pouze uvnitř. Ale tento hledač je perversním způsobem ignorancí sebe sama. Věří tomu, že ví o jiných lidech všechno a neváhá

řít každému něco jiného. Peklo indolenta je nejhorší ze všech fixací, protože vede k vnitřní paralýze a nerozhodnosti. Ego-indolent vždy velice tvrdě hledá, ale v posledním okamžiku, těsně než se fixace zlomí, se indolent vzdá, a nikdy zcela nenese odpovědnost za svůj vlastní život. Vždy jedná s největšími vydáními identity a osudu - totální pravda a totální perfekce - ale cítí, jak je daleko od toho, být schopen milovat a konat autenticky. Indolentní osoba se často pokouší užívat sexu k získání lásky. Předělává celý svět do obrazu chybějící matky. Konfese sv. Augustina jsou dobrou ilustrací vnitřního světa indolentního typu. Sv. Augustín zůstal hledačem, dokud nedovolil Bohu, aby ho našel.

K: Čím víc mluvíte o vnitřní dynamice této fixace, tím víc to zní jako popis universální lidské situace. Ve středu každé psyché je prázdnota. Můžete ji nazvat chybějící matkou, ontologickou úzkostí, božskou tékavostí, nebo nerozumným, přehnaným strachem ze smrti. Ale to se zdá být charakteristickým pro každého člověka.

I: To je základní situace všech ego-vědomí, ale jen někteří lidé jsou si toho více vědomi než jiní. Indolentní fixace je na vrcholu enagramu, protože se zaměřuje na najuniverzálnější aspekt deprivace ega. A tak lékem na indolenci je lék, který léčí všechny ega - idea svaté lásky /holy love/. Láska začíná v okamžiku, kdy člověk kontemplanuje stvoření a řekne: "Díky Ti, Bože". Duch svatý skutečně pečuje o universum; je to aktivní princip lásky ve všech věcech. A pouze dostáním se do dotyku s tímto duchem je indolence ega transformována do aktivní lásky. Svátá láska láme indolenci a odstraňuje pocit separovanosti. Se svatou láskou přichází uvědomění, že ačkoliv zákony, které ovládají realitu, jsou objektivní, nejsou chladné, protože vedou ke stvoření organického života, který vyplňuje kosmický účel.

K: Rád bych trochu odbočil. Vaše teorie osobnosti se vrací k tradiční náboženské aformaci že člověk nemá žádnou jistotu, určitou identitu, krom vědění o svém božském původu a osudu. Postrádajíce znalost toho, co Tomáš Akvinský nazýval perfekcemi, dokonalostmi Boha, pokouší se člověk kompenzovat. Různé fixace ega jsou pouhými variantami ignorace božského. Je psychické zdraví možné

bez religiozního pohledu na svět? Neměli bychom ego spíše spasit, než se ho zbavit?

I: Nepřejeme si posílit ego nebo udělat je šťastným. Bez osvěcení neexistuje žádný způsob zharmonisování a sjednocení psyché. Když je člověk v esenci, ví, že je v božské jednotě. Teprve pak se rozplyne, zmizí desné odcizení ega se vši jeho defenzivností a strachem. Mír, klid je jen v bytí v božském vědomí. Teď by mohlo být jasné, že Západní sekularisovaný pokus žít bez znalosti posvátné jednoty všech věcí je nezdarem.

K: Proponujete nové náboženství? A je Arica snad novou církví?

I: Ne. Disciplíny, které učíme, jsou velice staré. Mnohé z nich jsou adaptovány z tradičních buddhistických, taoistických, islámských či křesťanských zdrojů. Ale my nemáme žádnou víru ani dogma. Uvádíme lidi do technik, které podporují, usnadňují zkušenosti, ale ve svém přístupu jsme experimentální. Nežádáme žádnou víru. Pouze říkáme: Zkuste tyto věci a uvidíte, co se s vámi stane. Důležitou součástí našeho díla je však skupina, komunita. Když lidé vidí ostatní, jiné lidé s toutéž fixací ega, cítí se méně osamělí a nejsou takovými netýkavkami. Redukujem ego s humorem a smíchem. A to všechno pomáhá. Když se člověk cítí částí komunity bláznů či hříšníků, začíná si uvědomovat, že nároky ega už nejsou nezbytné.

K: Zdá se, že jste narouboval Východní pochopení lidské situace na Západní společnost. Nevím, jak efektivní a prospěšné to může být. Západní náboženství a psychologie se snaží osvobodit člověka od vědomí, od přílišné introspekce. I křesťanství i Freud definovali zralost v termínech schopnosti milovat a pracovat. Váš výlet jakoby zvětšoval introspekci až do bodu, kde se stává totálním zabydlením. Meditace, mantry a moudry vyplňují dny studentů v Arice.

I: Každá forma meditace či kázně k pozdvižení vědomí zpočátku vytváří větší vědomí sebe-sama, protože ego reaguje strachem na hrozbu, nepříjemnou možnost zesílit. Ale jak je esence života kázní a láskou ve skupině, je vědomí ega stráceno, a je tu nové uvědomění si a uznání, ocenění světa. Naším cílem není oddělit lidi od tohoto světa, ale natrénovat je k tomu jej změnit -- zposmalit a milovat zem - dřív, než bude pozdě.

K: Vraťme se k nějakým z dalších technik zničení ego. Jak nakládáte s emoční složkou ego?

I: V těle existují určitá biologická dorozumění, která přirozeně vyúsťují v harmonický emoční život. Existují objektivní schopnosti /Virtues/. Esenciální individuum bude s nimi stále v kontaktu prostě tím, že bude žít ve svém těle. Ale subjektivní individuum, ego, ztrácí dotyk s těmito schopnostmi. Osobnost se pak pokouší kompenzovat je rozvinutím vášní. Vášně, které jsou produktem mysli /ducha/, samy mohou být viděny jako subjektivní exprese nedostatku objektivních schopností. A zase, nejlépe k pochopení těchto myšlenkám poslouží enagramy /viz Příloha II/.

Pokračujeme v případě, kterým jsme začali. Vrcholem enagramu je dominantní vášně pro indolentní typ ego: lenost, záhalka. Lenost odkazuje k vyhnutí se práci, potřebné k rozvinutí esence, a je to kompenzace za nedostatek schopností akce. Opravdová, pravá aktivita se odehrává, když tělo je zdravé a může přijmout energii z kath. K tomu může dojít pouze tehdy, když je hlava prázdná, to je v satori. Aktivita není výsledkem komanda, rozkazu mysli... Můžete sám pokračovat po bodech enagramu a dělat srovnávací analýzy pro ostatní typy ego.

Máme mnoho technik pro nakládání s emoční složkou struktury ego a stále experimentujeme s novými metodami. Protože strach je obranným mechanismem ego, spojeným s ochranou obrazu svého já, máme tu a tam lidi k tomu, aby sestavili dlouhý seznam slov, která jsou pro ně dostupná. Pak s nimi pracujeme tak dlouho, dokud nejsou emocionálně zneutralizovány. Také používáme míder - pozice těla, jako jsou asány v józe - které vytvářejí dispoziční pro objektivní schopnosti. Jsou to postoje a gesta, která dávají pocit odvahy nebo pokory. Důležitou částí naší práce je vytváření citlivosti na různé způsoby dýchání; mělké dýchání horní částí prsou je typické pro ego-vedení, zatímco kath dýchání je charakterističtější pro člověka, který je v esenci. Učíme umění vytváření rituálů a ceremonií, liturgií nového duchovního vedení. A samozřejmě, protože mnozí z našich učitelů jsou bývalí Esalenisté, používáme mnohé z technik sebe-poznání, které byly vyvinuty v humanistické psychologii. /jejíž hlavním sídlem, i školou, je

Esalen/.

K: To nejlepší jste si nechal na konec. Jak dosáhnete stavu blaženosti, když mysl je prázdná od /vnitřního/ žvanění, obřan, plátní a her, a kath je šéfem života?

I: To je jakoby jste se zeptal, "Jaké jsou vaše techniky pro nic-nedělání"? Když jsme v perfektním uvědomění si, nevíme nic a jsme bezprostředně v akci neakce. K tomu dochází přirozeně. V Číně tomu říkali wu wei. V Tao vám hýbe příroda, ne vy s ní. Všechna naše práce smíří k tomuto cíli, ale nic, které děláme, to usměňuje. Když je ego zlomeno, esence zcela přirozeně nastoupí na jeho místo. Kolaps nastává v okamžiku, když hry ega jsou úplně exponovány, vystaveny, vyloženy a pochopeny, když iluze je rozdracena, subjektivita je zničena, karma je spálena.

K: Možná že moment milosti nesmí být naprogramován, ale vy máte celou technologii pro rozvinutí uvědomění si kath.

I: Ano. Na převod vědomí z hlavy do kath je v programu Aricy kladen neustálý důraz... ale práce s pohybem, dýcháním a mantrami jsou zaměřeny speciálně na tento problém. Máme program pravidelných cvičení, která zesilují tělo a dělají je ohebným. Používáme takových věcí jako africký tanec, eurytmika, bubnování pro rozvinutí uvědomění si kath. Mantry a zpěvy zvyšují uvědomění si těla trénováním lidí, aby cítili zvuk a vibrace v různých částech těla. Snad nejstarší a nejsilnější metodou, kterou užíváme, jsou techniky respirace /dýchání/.

O šem Východní filosofové mluví jako o prána-józe, to my nazýváme dýcháním alfa. Tytéž alfa frekvence, které jsou v našich mozcích, jsou také v ionosféře; takže můžeme sjednotit psyché a kosmos v aktu dýchání. V ego-dýchání hlava ovládá - přerušování - přirozený tok, běh. V přirozeném dýchání zastavujeme poroučení plicím a stáváme se receptivními k tomu, jak organismus chce dýchat. Ve chvíli, kdy tomu necháme volný průběh, uvědomíme si, že nemusíme dělat sebe sama dýchajícími: On námi dýchá.

K: Dech zdá se být ústředním pro většinu náboženských tradic. Naše slova "animal"- duše, "spirit"- duch, a "inspiration"-inspiration, se všechna vrací ke kořenu dýchání. V hebrejské tradici se člověk stává člověkem tehdy, když Bůh vdechne do něj svůj dech.

Daleko později psychologie jakoby objevila to, co praktikové jógy znali po staletí – úzkost je vždy doprovázena přerušovaným dýcháním.

Revoluce vědomí, kterou prožíváme, je nějakým způsobem spojena se znovuzrozením dechu. Když se soustředíme na dýchání, vidíme paradox, že se vědomě ploteme do procesu, který běží perfektně přirozeně tak dlouho, dokud zůstává nevědomým. Naše roztěpení mezi děláním a dovořením, mezi vědomým komandem celého života a odevzdáním se přírodním rytům, které nejsou naším "výrobkem", je symbolicky zdramatizováno v našem dýchání. Era úzkosti je érou příliš ovládaného dechu. Nová duchovní revoluce je oduševněná vírou, že nalezneme zpět cestu k moci, která námi dýchá, k síle, která žije pod hladinou našich vědomých myslí.

I: Jako kultura, naše uvědomění se začíná přesouvat od ego ke katé. Proces probuzení v lidstvu je paralelní s procesem individua. Nejsme už nadále na individuálním "výletě". Celá společnost zvyšuje své vědomí. Celé dějiny až do tohoto momentu byla zima. Teď najisto přichází jaro. Žijeme v době transformace.

K: Jaký máte důkaz toho, že "revoluce vědomí" je velkým probuzením a ne jen dalším koníčkem, zábavičkou?

I: Protiklady v Západní kultuře dosáhly tak obrovských proporcí, že se musíme buď začít nebo zemřít. Jsme podobní člověku, který vidí, že jeho ego produkuje pouze větší konflikt, soutěživost, podezírání strach. Logika technologie nás táhne blíž a blíž ke kultuře neustále změny, v níž vyčerpáváme i své psyché i své přírodní zdroje. Způsob života, který v nás vytváří hlad po více a více /věcech/, po rychleji a rychleji, zanechává nás neuspokojenými. Naděje v osobní i kulturní přeměnu je ve faktu, že ego končí vždy zabitím ega. Jestliže rychlost k uspokojování potřeb ega potřebuje být stále zvyšována, celý systém ega v určitém bodě kolabuje; absurdita a protiklady jsou náhle zřejmé. To je první satori. Naše kultura teď zakouší první okamžik osvícení.

K: Existuje jiný, méně optimistický způsob interpretace revoluce vědomí. Ta může být spíše známkou smrti než znovuzrození naší kultury. Tradičním Západním snem bylo, že bychom měli znát a ovládat přírodu natolik, aby to stačilo k vytvoření "alabastrového

města nezaměřeného lidskými slzami". Ale naše etika práce a naše obsese s technologickým snem vyprodukovaly Vietnam, lety na Něsíc, beznádej v základní politické a společenské změny. Americký sen neexistuje. Jako bychom ztratili nervy. A tak se obracíme dovnitř sebe sama. Nemůžeme-li změnit vnější svět, můžeme snad změnit své vědomí. Občas si říkáme, že tři milióny lidí čtou každý měsíc *Psychology Today* v naději, že najdou nějakou výpomoc za ztracené něco, čemu jsme říkali své duše.

I: To je možný způsob, jak se dívat na věci, ale myslím si, že špatný. Příliš mnoho sil se seběhlo, aby udělaly probuzení nevyhnutelným. Vezměte si média: ta jsou nervovou soustavou kultury. Dnes se tato nervová soustava spojuje. TV a komputery nás dávají rychlou zpětnou vazbu z extrémů našeho společenského organismu do centrální nervové soustavy. Stáváme se citlivějšími. Vidíme a cítíme, co pácháme sami na sobě se svou šílenou rychlostí.

K: Ale více může zaslepovat. Může být, jak říká Zorba, že jsme příliš proklaté citliví. Možná, že jsme citlivostí znehybněli sebe sama. A znakem tohoto znehybnění může být to, že lidé, kteří byli před lety tolik znectívání za to, že chtěli změnit kulturu, jsou nyní na cestě do vnitřního světa. ~~Konkrétně například~~ O Jer-ry Rubinovi se říká, že vyměnil politiku konfrontace za bioenergetiku. Mnozí z mých přátel, kteří byli v Radikální Levici jsou teď angažováni v tělových terapiích - Rolfing, sensitivity /groups Reichiánska terapie - víc, než v politice těla.

I: Ale dokonce i paralýza může být znakem koncem starého pořádku. V ego-indolentní fixaci, např., je, těsně před tím, než se ego zlomí, obrovský vnější pohyb kombinován s vnitřní paralýzou. A také kulturní elita je již za materialistickým snem a znovuobjevuje duchovní jednotu kosmu. Z praktického hlediska potřebujeme kosmickou vizi ke stvoření ekologického vědomí nezbytného pro přežití na této planetě. Svět není bez hranic, takže musíme, objevit, že lidstvo je tělo. Je-li idea reinkarnace skutečná - a to je - pak všichni lidé, kteří kdy na světě existovali, jsou teď naživu. Lidstvo je Hesidš a my se probouzíme k tomuto faktu. To je smysl revaluce vědomí.

K: Snad. Snad. Chtěl bych mít vaši důvěru. Ale dívám se na dějiny

a vidím mnohé doby, kdy jsme byli v podobných podmínkách a kdy existovaly podobné apokalyptické filosofie. Vždycky tu byli někteří, proklamující konec světa, a svět k jejich překvapení běžel svou zmatenou, ambovaletní cestou. Ježíš a Essenes četli znamení doby a viděli blížít se Království Boží. Stejně tak Kant, Hegel a myslitelé doby osvícenství. Vise Utopie, osvětlení a nejlepšího ze všech možných světů jsou nebezpečné, protože nás dělají nespokojenými se skutečným světem a přiřazení se k němu /k tomuto světu/ se zdá být kompromisem. Když Kierkegaard řekl k Hegelovi: "Jsem pouze omezená existující lidská bytost. Nemohu stát stranou své historické situace, jen kvůli tomu, abych viděl rozvinutí se Absolutního Ducha", dal existencialistické varování před visemi idealisty. Či, jak říká buddhistická tradice, samsára a je nirvána. Tento svět utrpení je místem, kde nacházíme štěstí; není nejlepším ze všech možných světů, ale pouze nejlepším světem, který máme. A nebezpečí je v tom, že vise probuzení Boha se tak snadno stávají zpolitizovanými. Hegel viděl německý stát jako inkarnaci Absolutního Ducha v dějinách a my vidíme Americký stát jako ochrannou ruku Boha, kterému věříme, že spasí tento svět pro demokracii. Kdekoliv máte nějakou utopickou visi, tam je vždy za scénou schovaný Velký Inkvizitor, tahající za provázky tak, aby ~~jakkájkxxkxxk~~ věci běžely tím správným a svatým způsobem.

II: V minulých dobách byl mystický "výlet" záležitostí individua, nebo záležitostí malých skupin. Teď už ne. To je to nové v dějinách. Teď může každý dosáhnout vyššího stupně vědomí. Teď můžeme ten výlet podniknout všichni společně. Pravá demokracie je založena na faktu, že v esenci jsme si všichni rovni a perfektní. Takže idea vůdce nové revoluce vědomí už není nezbytně nutnou. Lidstvo je organické tělo, které prochází těmi samými stádii jako jimi prochází individuum na stezce k osvětlení. V Západní kultuře soutěživost dosáhla takové rychlosti, že se vědomí musí nevyhnutelně změnit. Když ego či společnost projdou úplným peklem, které si "zavářily" při svém hledání falešné jistoty a statutu, přicházejí k bádu kolapsu a znovu-zrození. Nová vise světa vždy zaujme mladé lidi. Naše mysl se roztahuje a naše cíle se

stávají universálnějšími. Víse lidstva jako jedné enormně velké rodiny, objektivního kaene, mohla kdysi být utopickou. Nyní je praktickou nezbytností.

WE DO NOT HAVE BODIES, WE ARE OUR BODIES

/Stanley Keleman/

Po pádu mnoha revolucí se vracíme domů do svých těl. Černá je krásná, veselí je dobré, a žádný mužský zákonodárce nemá právo říct ženě, jak, kdy nebo kde mít dítě. A žádný člověk /politik/ nemůže vysílat toto tělo zabíjet jiná těla /muže, ženy, děti/, která byla definována jako nepřátelé. Dokonce i WAPF začínají čichat ke květinám, praktikovat sensibilitu a začínají tušit, že nemusí být k prospěchu člověka dobýt svět, jestliže ztratil schopnost jej užívat. Nedá se říct, kde to všechno skončí. Jednoho dne snad budeme osvobozeni od krásy a ošklivosti, 36-24-36 /ženských míry, v palcích/, a tyranie, která utváří osud podle šťastného rozmístění několika placů tukové tkáně nebo velikosti nosu.

Stanley Keleman je oslavovatelem biologického života. Kdybychom měli Otce Země, mohl by být jedním z nich. Vypadá jako, a pohybuje se s autoritou velkého a zřejmě přátelského mševěda. Masivní kovové skulptury poletujících ptáků, které sváří ve svém volném čase dávají tušit jeho vzácnou kombinaci síly a něžnosti. Není těžké uvěřit tomu, co se povídá po Kalifornii, totiž že je jedním z nejúspěšnějších terapeutů bioenergetického hnutí, nebo, pochopit proč existují dlouhé seznamy čekatelů na "dílny", které vede v "centrech růstu" /growth centers/ po celých Státech. Kelemanovy poslední knihy /Bioenergetic Concepts of Ground - ing; Todtmoos; Sexuality, Self and Survival/ jsou dokladem stoupající schopnosti vytvořit novou teorii "tělesnění", která využívá raných výsledků Wilhelma Reicha.

Kelemanova autorita je velkou měrou tuzemská. Z různých elementů, které našel při svém hledání životní cesty moudrosti těla, utvořil terapeutický styl. Syn maďarských a rumunských emigrantů, vyrostl^v Brooklynu. Měl obtíže ve škole, protože, jak říká, "Znal mnoho odpovědí, ale nedovedl říct, jak k nim přišel". Díky sportovním schopnostem získal stipendium na různých školách, a strávil něco času na dvou či třech z nich; to mu stačilo k tomu, aby se ujistil, že odpovědi, které chtěl, nejsou k nalezení na akademii. Otázkou, která ho pronásledovala, bylo: Co to znamená, mít zkušenost svého já? Jeho podezření, že znalost sebe sama začíná u těla ho vedlo do mimoakademických institucí a k lidem, kteří experimentovali se způsoby, jak dostat tělo do středu tera-

peutického podnikání. Jeho učitelé byli vyhnanci, kteří popírali ortodoxní moudrost dne: problémy ducha mají být řešeny psychiatry, problémy těla lékaři, a ty se nemají nikdy setkat, vyjma v šikince mozkové nebo v profesionálních asociacích psychosomatické medicíny.

Na Chiropractic Institute of New York se naučil, že postojevé distorse jsou specificky ve vztahu k nemoci a že tělo by mohlo být reorganisováno. Na Bioenergetic Institute, u Alexander Lowe/a/, přišel do kontaktu s teorií a praxí Reichiniánské terapie. V té době privátně studoval u Niny Bull/-ové/, která vyvinula postojevou psychologii, a navštěvoval semináře na Alfred Adler Institute. V r.1963 odjel do Evropy, kde pracoval u Karlfried Durckheim jednoho z původních Gestaltiků, a u Dori Gutscher/-a/ na Dasein Analytic Institute. Pak domů do Kalifornie, strávit 8 měsíců v Esalemu. Teď žije a má praxi v Berkeley, kde revoluce je vždy, přinejmenším alespoň diskutována. Jeho Center for Energetic Studies na 1645 Virginia Street je jeho domácí základnou: své knihy píše zde. Teď má ve stroji dvě knihy - jednu o smrti, druhou o formativním procesu. Jeho důraz na tělo a důležitost "základů" odrážejí nové uvědomění, které nejspíš bude součástí politiky budoucna. Radikálními požadavky dnes jsou uchování, návrat ke kořenům. Všichni se chceme vrátit na místo, které jsme nikdy nepustili - ztělesnění na žijící zemi.

NEJÁME TĚLA, MY JSME NAŠIMI TĚLY

Rozhovor Samma Keen/-a/ se Stanley Kelemanem/-em/. Keleman je m.j. autorem knih Bioenergetic Concepts of Grounding; Tactness; Sexuality, Self and Survival. Rozhovor byl poprvé publikován v PSYCHOLOGY TODAY Magazine, September, 1973.

Keen: Když jsem podnikl, svou první pouť do známých vědeckých center Kalifornie v r.1968, byl to vzhled a jáné dílny bioenergetiky v Kairo, vedené St.Kelemanem, který mne nejvíce šokoval. Nahoty v Esalen/-u/ vypadaly spíše důstojně; flétnová hudba a vonící tyčinky kombinované s rytmičkým vlněním Pacifiku vytváří pocit klidu a řádu. Vy jste však povzbuzoval lidi, aby se hádali, kopali, štekali, řvali, aby se vydávali bezděčným pulsacím svých těl. Učil jste je, jak ztratit ovládnutí sebe sama. Víte, že jste byl libertinem a velice pravděpodobně i zastáncem sil chaosu a iracionality. Od té doby jsem došel k poznání, že bioenergetika je jednou z hlavních cest terapie k moudrosti a vyrovnanosti těla. Jaké jsou hlavní rysy bioenergetiky, jak vy ji praktikujete?

Keleman: Bioenergetika /dále jen BE/ se zaměřuje na pohyby a formy lidského těla. Pokouší se porozumět vztahu mezi emocí a pohybem, strukturou a procesem. Říkám, že člověk je živý proces, pohyblivá struktura, tělo v pohybu. A všechny emocionální či psychologické konflikty znamenají pokrivení, pokroucení pohybu těla. Osvočit Já znamená osvobodit tělo.

Keen: Jak se vaše praxe liší od praktik freudiánských, jungovských či Primárních terapeutů?

Keleman: První můj zájem patří vzezření těla člověka. Sleduji, kolik koordinace a gracie je v tomto těle, kde je tělo slabé či rigidní, které jeho části jsou nadávyvinuté či pod-vývinuté, kolik má v sobě nápadné vitality. A pokouším se lokalizovat fyzické a psychické utažení, která se stala návykovými.

Keen: Existuje univerzální jazyk těla? Korelují tělesné postoje s emocionálními dispozicemi?

Keleman: Má záznamy o jazyku těla jsou založeny na pracovních domněnkách. Ztuhlost v šíji nebo v páteři či zahnuté nohy obecně

mi napovídají strach z nestability a nutnost dodat životu pevnosti odhodlání. Tam, kde jsou svaly slabé nebo tendují ke kolapsu je to znamením, že jedinec nemůže vydržet mnoho vzrušení či konfliktů. Existují rozpoznávací vzorce: hysterická těla jsou superaktivní, sebe-zničující; masochistická těla jsou hustě a těžce svalnatá; schizoidní těla jsou fragmentální, části, jakoby k sobě nepasovaly některé jsou neobyčejně tuhé, a jiné slabé.

Keen: Pohrabáč a ibišek /poker and marshmallow/ či hypertonik a atonik reprezentují extrémy v typech těl.

Keleman: Správně. Také dělím tělo na horní a dolní polovinu. Spodní část těla mi dává klíč k tomu, jak se jedinec vztahuje k instinktivnímu světu. Sexualita a vyměšování odrážejí vztah k privátnímu instinktivnímu světu, a nohy a chodidla ukazují, jak se jedinec má k nezávislosti a k základům /grounding/. Horní část těla představuje způsob, jak jedinec žije v sociálním světě. Pozorováním paží, rukou hrudi a tváře dostáváme představu, jak osoba míří k tomu manipulovat a milovat svět. Zajímám se o vztah mezi instinktivním a sociálním světem. Je horní tělo více vyvinuté než spodní? Je-li, pak takový jedinec má asi velmi restriktivní, omezující vychování a odškodňuje se ovládnutím pohybů. Nebo bývá mas nad-vyvinutá spodní část těla. Ženy, kterým se dostalo množství posil a ujištění o tom, že jsou atraktivní a sexy, že asi milují hodně své děti, jsou často živé a mají mnoho pohybů ve svých spodních částech těla, ale mají propadlou hrud a tupé, mrtvé oči; vypadají podešleně a poddajně a nedostává se jim síly nezbytné k zvládnutí výzev života. Strukturální a pohybové vzorce jsou existenciálními výpověďmi o tom, jak jedinec žije ve světě.

Keen: BE se zdá být vhodným terapeutickým nástrojem existencialistické teorie člověka. Marcel, Sartre, Heidegger, zdůrazňují, že duch je neoddelitelný od těla. Tradiční psychoterapie má idealistický předpoklad: uznává vztah psyché a somy, ale pokouší se vyvolat ozdravovací proces zacházením s idejemi, představami, slovy a vzpomínkami. Klasická "léčba mluvením" tradiční terapie umísťuje základy v psychickém zdraví spíše do oblasti mysli než těla.

Keleman: Naprosto souhlasím. NEMÁME TĚLA, JSME NAŠIMI TĚLY. Ani neexistuje separace těla a světa. Jako otělesněné bytosti mani-

festujeme své dějiny a demonstrujeme svou interakci s naším světem. Živé tělo zakouší sebe a svět tímtož způsobem, jako zavřený a otevřený, teplý nebo studený, zlověstný či zaslíbený. Naše unikátnost, jedinečnost je v tomto dvojím /podvojném/ vědomí:

jsme sami sebou i světem, jsme svou minulostí i svou přítomností. Keen: Nejsem si jist, zda můžete vyřešit problém duše /tělo tak upravené/. Neskočil jste právě na opačný konec houpačky, na materialistický spíše než na idealistický konec? Nemci věřit tomu, že mám /musím/ ztratit svého ducha, abych našel své tělo.

Keleman: Nemyslím si, že BE je redukcionalistická. Nepokouší se afirmovat tělo na úkor mysli /ducha/. Proponuje energetickou teorii reality, která sjednocuje tělo a ducha. Malý výlet do historie to snad objasní. Freud bazíroval hlavně na duchu. Pracoval s fantasiemi, slovy, sny, vzpomínkami ve snaze ukázat, jako mysl pracuje, jak překrucuje realitu a jak je podmíněná životní zkušeností. Wilhelm Reich se pokoušel pochopit člověka jako biologický proces a zkoumal společný energetický faktor mezi duchem a tělem. BE je výrůstkem jeho vidění jednoho jediného nečleněného procesu, jehož jsou duch a tělo různými manifestacemi.

Jako terapeut nemyslím v termínech ducha a těla. Nespecializuji se na ideje nebo na pocity. Zkouším chápat a vidět, jak se jedinec vyjadřuje coby holistická výpověď, výpověď o svém způsobu bytí ve světě. Např., když požádám pacienta, aby si lehl a zvedl na posteli své nohy 25 krát, zjistím, že zrychlující dýchání a pohyb spouští pocity, vzpomínky a nové vjemy. Lidé mi po takovém cvičení řeknou: "Cítím chvění v nohou, a vzpomínám na okamžiky, když už jsem se nemohl zvednout a začal jsem křičet a žádat o pomoc, ale teď cítím, že mohu daleko lépe stát na svých nohou než předtím". Keen: Je BE výtvozem W.Reicha?

Keleman: On byl asi pra-otcem všech nás. Uchopil Freudovu ideu libida a zkonkrétoval ji v psychologickém a politickém smyslu. Vyvinul teorii povahového krunýře, která říká, že zakřivení, překroucení libida se vždy projevovalo chronickými svalovými stahy a zamrzlými tělesnými dispozicemi. Viděl, že hlavní charakterové a tělové rysy mají funkci regulace pocitů a energie. Fyziologické a psychologické jsou dvě ohniska téhož procesu: povahový krunýř

se ukazuje v chronických svalových kontrakcích, které způsobují tuhosti šíje, pevnou, rozhodnou čelist, nadměrná prsa, nebo pevné, ploché břicho. Chronické svalové kontrakce snižují vjemy, snižují pohyblivost, a snižují schopnost sebevyjádření a tak vytvářejí limitovanou a nerealistickou představu já. Když člověk uzavře pocity strachu či sexuálních vjemů, vytvoří si obraz sebe sama, který chrání jím vybrané obmezení; bude hájit filosofii života, která má za to, že strach je zlý /špatný/ a že sexualita je nebezpečná síla, potřebující přísný dozor.

Keen: Jaké inovace udelal Reich v terapeutické praxi tím, že zničil povahový krunýř?

Keleman: Chtěl aby pacienti leželi na zádech a dýchali a pociťovali kde v jejich tělech jsou kontrakce. Poté je požádal, aby porovnali ~~porovnali~~ své psychologické postoje a své tělesné napětí. Učil je udeřit, kopat a pohybovat se, napráhnout se, a doslova vyzvracet psychické jedy, které mají v sobě. Reichovo terapeutickým cílem bylo změkčit dostatečně tělo, dovolit mu, aby se vzdalo bezděčným záchvěvům. Viděl sexuální svobodu, schopnost organismu dovolit si vstoupit do orgasmických stavů, jako cestu k opětovnému získání nezávislosti. A tak se soustředil na osvobození pánve bezděčnými pohyby a na osvobození těla vzdáním se těla svým vlastním vibracím.

Keen: Reich je často obžalován z přeceňování sexuality z toho, že hlásá zjednodušené evangelium, že více orgasmu a lepší orgasmus by mohly vyřešit problém světa. Kolik je pravdy na tomto obvinění?

Keleman: Reich byl extrémně mírný, jemný a dokonce viktoriánský ve svých sexuálních výrazech. Zdůrazňoval, že terapeutický cíl orgasmické svobody nemůže být dosažen dokud si jedinec nevytvoří pevný a smysluplný vztah a dokud nevytvoří satisfující dílo. Byl také vzdálen naivitě o možnosti léčení neuróz bez velké politické a sociální reorganizace.

Keen: Reichova reputace je zastřena grandiozitou jeho kosmologických teorií o ORGONE-energií a podivnou záležitostí ORGONE-akumulátorů, které FDA odsoudilo jako podfuk. Zdá se tedy, že koruna DE-y? v této zemi připadne Alexandru Lovenovi, Jak on změnil teo-

rii a praxi DE-y?

Keleman: Na prvním místě se vyhnu metafyzice. Tam, kde Reich mluvil hlavně o slasti a o bezděčných odpovědích organismu a napjatém změkčení povahového kramýře, Lowen zdůrazňoval sebevědomí a ego - princip reality. Lowen často postavil své pacienty na nohy tím, že dal jejich energii pohybovat se na ploše. Nechával je ležící v pozici kopat do postele, aby zmobilisoval jejich agresivitu proti jejich vlastním povahovým blokům. Jeho cílem byly také lepší sexuální styky, ale zdůrazňoval, že silné ego je nezbytně nutné k tomu, aby se vzdalo slasti, odevzdalo slasti.

Keen: Když nějaká filosofie či terapie zdůrazňuje princip slasti, je princip reality v nebezpečí. Norman O. Brown nám nikdy neřekl, jak by jedinec, který žije život polymorfní perversity, mohl vytvořit ego se smyslem pro realitu dosti silným na to, aby pěstoval obilí nebo spravoval komputery. Ani Marcuse nám neřekl, jak se budou sbírat odpadky ve společnosti spravované Brotem. Co si myslíte o egu, slasti a principu reality vy?

Keleman: Já dokonce ani nepoužívám termínu ego. Změňuji jej za ideu sociálního já. Sociální já je princip reality. Realita je to, co my chceme podporovat a udržet a do čeho investujeme svou energii: je to řada aktivit a možností, jímž se odevzdáváme. Neexistuje nic takového jako objektivní realita, ať kosmologická či sociální, která je separeována od našich zámyslů podpořit ji. Kdyby většina společnosti řekla, že etika byla úplně špatná a rozhodne se stvořit svět, v němž by každý jedinec mohl nabýt svou optimální slast, byl by to nový princip reality. Cíle a funkce, které podporujeme jako živé organismy, nás samotné definují. My teď definujeme sebe samé mnoha funkcemi: reprodukce, sexualita, práce ve vztahu k přežití a ve vztahu k ideálu. Slast není jedinou společensky žádoucí realitou. Není tomu dávno, co lidské bytosti silně investovali do analytických a kognitivních funkcí. Popisujeme člověka jako rozumné zvíře - Homo sapiens - a všechny ostatní funkce byly považovány za méně důstojné, za méně hodnotné. S Freudovo vymezením sexuality jako esenciálního ~~xxxxxxx~~ faktoru lidské identity jsme vstoupili do nové éry. Já nesouhlasím s Freudem. Nám za to, že evoluční teorie ukazuje k faktu, že člověk se stává. Ještě ani nevíme, co jsme. Nebo spíše., jsme biologické,

energetické procesy pohybující se k neznámému konci /cili/.
 Keen: To nás zas přivádí zpět k otázce vztahu ego a politiky.
 Je-li realita sociálně definována, pak struktura individua je determinována ekonomickými, politickými a ideologickými strukturami jeho doby. A chceme-li změnit jedince, musíme změnit společnost. Člověk nemá žádné nitro, které by nebylo ve vztahu k vnějšku, žádnou psyché, která by nebyla zabarvena polis. Případá mi, že Reichův přínos pro tvorbu základů radikální terapie byl při rozvoji IE-y v USA ignorován.

Keleman: Myslím, že Lowen měl dobré důvody k tomu, být apolitický. Viděl, že politika zničila Reicha. A tak si osvojil Freudův konservativní politický postoj. Freud totiž vedel, že kdyby se stal revolucionářem příliš brzy, bylo by celé psychoanalytické hnutí zničeno. Ve společnosti ovládané etikou je strašidlo života jako slasti děsnou hrozbou.

Keen: Ale pokoušet se dělat terapii těla užívajíc Freudovské koncepty ego a principu reality neznamena pouze prohrát v jedné bitvě, ale znamená to kapitulovat ve válce. Mám-li to přeložit doslovně: princip slasti tvrdí, že slast přichází před principem, nebo-li na začátku je láska, a pak rozum /Logos/ čili, energie je věčná rozkoš, slast. Nebo, jak říká Sv. Augustín: "Miluj a dělej co chceš". Nemyslím si, že je možné dělat dobře terapii bez politického a pravděpodobně i metafysického pohledu.

Keleman: Souhlasím. Pro mne je idea evoluce kontextem mého díla. Tělo je částí pokračujícího procesu, trvajícího procesu. Neverím, že nás náš vývoj civilizace mrzačí. Museli jsme projít Průmyslovou revolucí a periodou, kdy jsme nad-vyvíjeli své kognitivní a manipulační síly. Určité, civilizační proces na nás zanechal jizvy a stopy; naše těla jsou poměrně dost obrněna a uartvena proti slasti. Ale neverím, že lidské kognitivní, ovládací, dohlížející funkce jsou silnější než funkce životní. Rozvíjíme a rozvíjíme se. Vše je v procesu. Člověk prošel od stadia těžkého brnění k lehčímu. Podívejte se na strukturu svalů opic. Takový Cromagnonský člověk by byl stěží kandidátem "sensitivity group". Člověk se stává vztyčenějším, vzpřímenějším, citlivějším, a ohebnějším a poddajnějším. Náš vývoj celoroční /na rozdíl od zvířat/ sexuality nám dal schopnost pro inovace, a to znamená neznámý potenciál.

Protože můžeme vynalézat a bolest z neznámého je tak veliká, ritualisovali jsme a strukturovali jsme mnoho z našeho života. Ale to je jen dočasný proces. Teď máme daleko širší rozsah možných pocitů a chování než měli naši vzdálení předkové. Tak říkám že je čas pracovat na daleko pružnějším pohledu na člověka a vidět sami v přechodu /přerodu/.

Keen: Freud, Reich, Marcuse, Brown, všichni jsou natolik ovládnuti romantickým viděním, že očerňují civilizaci jako zdroj nespekcejenosti a potlačování. Všichni touží po návratu ke vznešenému divochovi, k nepotlačenému tělu primitiva.

Keleman: Všichni, zdá se, mají podivnou představu prvotního hříchu v němž zlo není zapříčiněno hadem na stromě v rajské zahradě, ale strojem ve městě. Když Reich staví ideál zrevolutionisování společnosti aby navrátil člověka k jeho kořenům v přírodě, neukazuje žádné porozumění pro to, čím se člověk stane ve své interakci se světem, ani pro jeho vynořující se potenciál k větší svobodě. Nevěřil, že člověk dělá civilizaci pro další humanisaci sebe sama.

Keen: Rád bych zkusil, přeléžit tuto teorii do praxe. Jaký má evoluční názor na vliv na váš způsob terapeutické praxe?

Keleman: Nedívám se na agresi tak tradicionalisticky jako Reich či Lowen. Nepředstírám, že existuje jen jedna jediná správná cesta napražení se ke světu, či jediný, prostý, správný vzorec pro sexuální expresi. V primitivní společnosti kdyby člověk nebyl agresivní, kdyby trochu nezabíjel a nenásilňoval, nebyl by přežil. Ale to se všechno změnilo. Civilisace umožnila některým z nás stát se umělci a básníky, prosazovat svou existenci velice mírnými, měkkými, nesoučnými způsoby. To značí, že snaha vymyslet, vykonstruovat ideální mužské či ženské tělo je pouze skrytá ortodoxie. To je důvod proč neschvaluji jeden jediný postojeový ideál vytyčený Alexandrovou metodou či dílem Idy Rolf/-ové/. Řekneme-li, že mužská pánev musí přirážet dopředu, aby jsme vnikli, pronikli, jinak že ztrácíme mužskou agresivnost a sexuální slast, máme tu nový typ šovinismu. Ten nerespektuje individuální rozdíly v typech těl a životních stylech. Sleduju-li jedince, ptám se ho: "Jak bys chtěl žít v tomto světě a jakého druhu byly nároky kladené na tebe,

že ti brání být osobou, jakou bys chtěl být?"

Keen: Znamená to, že jste zprovozoval ze světa všechny koncepty maskulinity a feminity?

Keleman: Více mne zajímá to, jak si daný jedinec vybírá způsob, jak vyjádřit svou sexualitu. Když ke mně přijde např. muž, a řekne mi, že má rád soulož s jemnými pohyby, pánve, ale že se necítí dost mužným, zeptám se ho, co myslí tím necítit se dost mužným. "Nepřirážím dost tvrdě, nejsem dost agresivní, nedaří se mi dojít k vyvrcholení, nedominuji nad ženskou". Řeknu mu, že to, co má tu povídat, je úplně uhozený, že je to založeno na nějakých stereotypních ideálech mužství.

Dejte mi to říct jinak. Nikde v Reichovi ani v Lowenovi není nic takového jako je u Junga introvertní osobnost. Někteří lidé si vyberou nechat svět přicházet k nim a nejsou nijak agresivní. Jejich sexuální styl odráží tento výběr. Co s tím?

Lidé jsou tak různí. Někteří těla mají gotický vzhled, jiná vypadají jako obrazy Rembrandta či El Greca. Beru tyhle ty odlišnosti vážně. Někteří lidé dělají prudké, analyticky pronikavé pohyby do světa; jejich energie se projevuje v ostrých spurtech a pak ustupuje. Jiní dělají měkké a protažené kontakty a jejich energie je vzorcována jako vlny, které se vzdouvají a padají pomalu. Někteří jedinci potřebují velice ostré hranice a jiní jsou měkčí a rozvláčnější.

Keen: Jak může terapie pomoci jedinci dosáhnout individualitu a svobodu?

Keleman: Existují dvě hlavní složky dobré terapie. Zaprvé jedinec musí zakusit způsob, jak jeho povahové brnění /krunýř/ brání jeho ~~tak~~ individualitě i jak svou individualitu vyjadřuje. Povahový krunýř je tělo - karma; pokroucený způsob si já vybralo, aby se udrželo na světě. Má-li osoba tak napnuté, sevřené břicho, že on nebo ona má omezené sexuální pocity, pak proto, že sám proces zachovává integritu organismu. Říci ne /nějakému/ já může být jediným způsobem reknutí ano. Abych se nevzdal sebe sama, zachovávám si kontrolu nad svým životem. Bolest a napětí chronických svalových kontrakcí musí být zakoušeno a vědomím, že obranné systémy psyché a těla byly funkcionálními a nutnými v dětství.

Jsou výrazem způsobu bytí, jaký si organismus vybral. Ale bloky /zábrany/ nepřekonáme pouze tím, že je zakoušíme a že získáme vhled do jejich počátků. Člověk začíná zakoušet svět různými způsoby. Jakmile povahový krunýř se začíná rozpadat, lámat, vibrace, pulsace a proudící pocity /rozhnutí/ přinesou nové uvědomění si života do předtím již umírajících částí těla. To je vzrušující, ale také to působí paniku. Chce to čas, být schopen tolerovat větší životnost.

Keen: Nepotřebujeme však něco víc než jen sebe-poznání a okoušení nových pocitů?

Keleman: Absolutně. Vždy existovala tabu proti sebe-poznání - nejeste plody ze stromu poznání dobra a zla. Tradiční terapie se pokoušela překročit toto tabu následováním Sokratovy rady: "Poznej sebe sama". Ale neodvážila se nabourat hlubší tabu: být sám sebou. Sebe-poznání nám dovoluje pozorovat náš biologický organismus z jisté, bezpečné vzdálenosti, ale akce vyžaduje abychom se odevzdali tomu, jít za známé, jít za to, co známe. Chceš-li poznat sebe sama, stačí ti tiše sedět, ale chceš-li být sám sebou, musíš se pohybovat.

Keen: Končí-li sebe-poznání osvětlením, pak akce musí obsahovat zatemnění, popletení. My v západní kultuře jsme natolik zidealizovali otázku vedení a moci /síly/, že shledáváme těžkým připustit, že být lidským zahrnuje neustálé tápání v temnotách. Byli jsme naprogramováni na hledání světla a jasnosti, a nemůžeme pochopit, proč nás naše porozumění není s to zabydlit nás ve světě.

Keleman: Jedním z hlavních prvků terapie je pomoci jedinci vyvinout způsoby, jak nakládat s trvalou bezmocností lidského stavu. Věřím, že základní pravdou o všech neurózách je, že to je stav bytí bezmocný s bezmocností. Od té doby, co jsme organismy v procesu, stále hledíme tváří v tvář neznámým situacím, v nichž si doslova nevíme rady. Dítě ví, že musí utéct z emociálně nesnesitelné situace. Neví jak. V terapii může jedinec shledat obtížným cítit energii a nové pocity, jež se uvolňují, když jsou rozbity staré naprogramované vzory jednání, protože neví, co s nimi počít. Učení nakládat s bezmocností je proces, který zahrnuje akceptování pomoci od ostatních lidí. Ve vztahu pacient-terapeut,

se terapeut podílí o své vlastní znalosti universální bezmocnosti a svůj závazek, prozkoumat způsoby, jak ji zvládnout. Když pracuji s jedincem doufám v to, žeho vrátím zpět jeho vlastnímu vnímání jeho situace a schopnosti používat vlastního organismu svobodněji. Chci mu pomoci najít k němu samému odkazující bázi jeho identity v jeho těle tak, aby mohl zmenšit svou bezmocnost. Ale dobrá terapie vždy přivádí osobu tvář v tvář neoddělenosti a k nezbytnosti zavést novoty do svého jednání, ale jinou věcí je mít je v sobě a rozvíjet je. Život je velice plodný: dává spontaneitu a tedy říká: "Teď ji ty rozvíjej, vyvíjej." Sází semena, ale je na nás být zahradníky.

Keen: Jak byste vyložil cíle bioenergetiky?

Kelesan: ~~Každý organismus~~ Já definuji svůj cíl jako stělesnění /stání se tělem/ nebo sebeutváření. Každý organismus prochází určitými fázemi. Život jde od stavu universální jednoty do stavu expanse, od stavu zřízení hranic, aby se udržela energie do stavu, kde hranice jsou rozbity, zničeny a životní energie se vrací zpět do stavu universální jednoty. Tou je smrt, symbolická či reálná, skutečná. Naše sebe-vědomí vytváří hranice, které drží, udržují naši energii a dávají nám vymezení, ale když jednáme nebo když svět působí na nás, bouráme své hranice a rozšiřujeme svou sféru bytí. Dokud nejsme opravdu mrtvi, tak stále bouráme a přestavujeme své hranice. Chci, aby jedinec v sobě skutečně vyvinul smysl pro identifikaci se všemi aspekty svého biologického procesu. Cítění, smyslovnost, myšlení a aktivitu. I potlačení i exprese, napětí i relaxace jsou nezbytně nutné pro organismus, aby byl ~~žebný~~ uhlazený, a v kontaktu se sebou samým. Myslím, že terapie jako Primal Scream jsou ve svých názorech příliš omezené. Nárůst do schopnosti cítit je dobrou kompensací pro nad-vývin ducha, ale myšlení a akce jsou důležitými aspekty zdravého organismu.

Keen: Váš ideální jedinec musí být velice ohebný, pružný.

Kelesan: A taky trochu hladový, chtivý. Pokud jsme naživu, musíme očekávat, že budeme nekompletní a nestabilní. Musíme se vzdát iluze o možnosti být celiství. Mám rád tuto větu z knihy Haftorah: "A člověk je slib, on ještě není." Jsme organismus s ote-

vřeným koncem a tak nikdy nemůžeme dosáhnout stavu stáze.
 Keen: Myslím, že náboženství a terapie by mohly být definovány podle toho, jak zodpovídají otázku: "Co máme dělat s touhou, s prázdnotou, hladem, nicotností, natesnanými na dřevě, na jádro lidské zkušenosti?"

Buddhovým velkým objevem bylo to, že touha je kořenem neštěstí, strasti, a potlačení touhy že je cestou ke štěstí, nirváne. Sv. Augustin měl za to, že nenasycená touha - chtíč - může být ztlumena, uklidněna, najde-li svůj pravý objekt - Boha. Existenciální terapeuti oddělují neurotickou a ontologickou úzkost a věří, že pouze nějaká vůle-po-smyslu zmírní ontologickou úzkost. V tuto dobu pravděpodobně nejpopulárnějším způsobem jak nakládat s vědomím nekompletnosti života, je s flaškou /alkoholu/ nebo, když to nepomůže, s librem. Myslím si, že vytváříme problém, když definujeme nostalgii po celistvosti jako abnormální či špatnou. Stydíme se za svůj metafysický hlad.

Keleman: Nespokojenost je strukturální složkou živého organismu. Jedním ze zákonů energetického fungování je ten, že každé uspokojení zaručuje neuspokojení. Každý hluboký kontakt si žádá dalšího kontaktu; čím více je jedinec schopen zažívat a vlastnit /mít/, tím víc toho chce. Když, např. se muž a žena vezmou a začnou uspokojovat své ~~xixxxx~~ základní potřeby, vynoří se nová poptávka po dalším kontaktu, po více života, více interakcích, více sociality. A to je to, kde začínají obtíže. Pokaždé, když úspěšně navodím kontakt a uspokojím část sama sebe, vytvářím zárodek své vlastní neuspokojenosti, protože jsem rozšířil své hranice a je mi umožněno být víc a víc zažívat, zakoušet.

Keen: Moudrost musí spočívat někde v delikátní bilanci mezi naší potřebou krotit naši energii v naší vybraných hranicích a naší potřebou vyjádřit se za hranicemi našeho poznání a jistoty. Jak definujete zralou sexualitu? Jaká směs zadržování a expansivní exprese tvoří maximální sexuální satisfakci?

Keleman: Myslím si, že sexualita závisí vždy na kontinuu vývoje. Co je zdravé, záleží na tom, kde je osoba ve svém životním procesu. Někteří lidé mohou mít sexu habaděj a přitom nebyť schopni integrovat svou sexualitu se svou milenkou, nebo i po celý život. Zralá sexualita znamená být v harmonii se svým sexuálním vyjádřením a potřebami právě tuto fázi života /ve které zrovna teď jsem/.

a vědět, že se to změní.

Keen: Myslíte, že sexuální revoluce nás posunula nějak blíže k sexuální zralosti? Nebo představuje, je novou represivní ortodoxií, jež definuje svobodu termíny frekvence a různosti sexuálních epizod?

Keleman: Jako většina revolucí byla i tato nezbytná a přehnaná. Zničila životaneschopný ideál, že existuje pouze jediný správný způsob, jak dělat lásku /v misionářské pozici v monogamním manželství/. A poskytla lidem příležitost zkusit všechno, vyhrát si své touhy, vybourit se proti sexuálním ideálům a vzorcům jejich rodičů. A proč by lidé neměli dělat všechno, co dělat chtějí - od monogamie až po to, mít dvě stě milenců? Ale já s tím myslím, že každá forma sexuálního chování může být nazvána zralou. Jak se jedinec blíží směrem k do-zrání, začíná se sexuální vzrušení stávat sekundárním. Je to prohloubení citění, co se stane determinujícím faktorem sexuálního života. A aby se toto vyvinulo, musí tu být nějaké zadržení sexuálního vzrušení. Má zkušenost mi říká, že dokud nemám zájem na tom, aby můj vztah k někomu trval /pokračoval/, nebudu hluboce uspokojen.

Schopnost zůstat, zastavit se u svých pocitů a nevidět je jako něco, co zmizí, co bude časem smyto, vytváří smysl pro anticipaci, hlad po co nejbohatším možném naplnění. Odříkání ~~me~~ a zadržení jsou samy o sobě slasti, když z toho kouká, že se mé pocity prohloubí. Dokonce i Charles Lamb pochopil "ekstasi skromnosti". Já věřím v péči o, a ve výchovu vzrušení, umožňujícím mu /t.j. vzrušení/ uzrát do zralého citění.

Keen: Silný moralismus a romantismus spojené se sexem také vytvořily opačný typ problému. Někteří lidé hluboce cítí, křtí a zadržují své vzrušení, lásku, ale nedovedou se sexuálně vyjádřit. Dát sexualitu a jemnost dohromady není jednoduchá záležitost. Máte odlišné terapeutické techniky pro přehnaně expresivní a přehnaně krotké lidi?

Keleman: Jedná-li jedinec kompulsivně všude tam, kde cítí vzrušení, nařídím mu zpomalit pohyby. Nehýbej pánev. Ne-jednej. Dýchej zhluboka a nech ať se vzrušení zpevní a vyzraje v pocity. Jak se citění, pocity začínou rozvíjet, vzniká úzkost a s ní i bolestné extatické vzpomínky z dětství. Máte-li tuto úzkost tváří v tvář,

učíte se tolerovat více pocitů vřelosti, vroucnosti.

Je-li jedinec schopen hlubokého citění, ale je mu bráněno v sexuální expresi, chce poněm, aby začal dělat sexuální pohyby pánví.

Povzbuzují pohyb, výraz, akci, prosazení se. Nebo mohou povzbudit toleranci k něžným pocitům a jemným pohybům. Když se rozvíjí vzrušení, počítáme s úzkostmi, jež zakazují fúzi sexu a lásky.

Keen: Váš názor na zralost tedy vyžaduje, aby jedinec byl schopen ovládat sebe sama i vzdávat se sebe sama.

Kelaman: Nepredávám žvásty, které vycházejí z hnutí o probuzených smyslech či z Gestalt-terapie, že se máme "zbavit svého ducha a obrátit se ke svým smyslům". Tento názor je založen na mýtu prostoty, nevinnosti: vše, co je nám dělat, je stát se pasivním ke svým zkušenostem, nechat je všechny odplout, splynout s tím, co se už událo. Ale to nepočítá s akcí, pouští to akci ze zřetele. My jsme účastníky probíhajícího dramatu života.

Keen: Vidím, že máte námitky proti vlivy východní spirituality, která doporučuje nechat zemřít naše ego, vzdát se iluze individuality a splynout s Jedním.

Kelaman: Myslím si, že všechno tohle je nebezpečné a zavádějící. Podívejte se, je velice snadným být kosmickou bytostí, vplynout do Jednoty. Jste narozen jako kosmická bytost. Když vycházíte z matčina lůna, jste v dotyku s universálním a kosmickým životem. Máte však velice malou individualitu. Proces uznání či vstoupení v držení vašeho ztělesnění vyžaduje, abyste potvrdil to, čím jste. V tomto smyslu se musíte otočit zády k universálnímu, chcete-li vznést nárok na svá práva coby lidská bytost. A každý, kdo odmítá stát se individuem je zahanbením Boha či kosmického procesu, protože nakládá, zachází s Božími záležitostmi, a ne se svými. Popírá smysl toho, být zrozen. Fakt zrození /narození se/ je vždy konstatováním inkarnace, vtělení. Znamená to říci ne kosmologickému životu, životu polymorfní perversity, životu bez hranic či limitů. Jeden z mých učitelů, Karlfried Durckheim, dal mi následující poučení: "Nikdy nezabijete ego, pouze shledáte, že žije ve větším dome, než jste si mysleli". Autentická náboženská afirmace je obsažena v naší sebe-afirmaci.

Keen: Jedním z nejsilnějších motivů kosmického definování člověka je ten, že ovládá strach ze smrti tvrzením, že umírá pouze člove-

kože já, zatímco co jeho esence je nesmrtelná. Je-li má podstata reinkarnována, nemám zapotřebí trápit se omezeními, tragedií či smrtí. Ale identifikuju-li se s tímto historickým tělem z masa a krve, protloukajícím se rokem 1973, není vždy snadné objevit odvahu počítat s mou úzkostí a křehkostí a nevyhnutelností smrti. Norman O. Brown, vědec, Arica-škola, a většina přívrženců školy transpersonální psychologie nakládají se smrtí v symbolických termínech - smrt ega. Nemluví mnoho o doslovné smrti; ale hrob je realitou na naší cestě.

Keleman: Je-li jedinec organický proces, smrt jako konečná stanice procesu je částí definice procesu. Nemůžeme oddělovat otázku smyslu života a smyslu smrti. Umírání, stejně jako sexualita, je integrálním výrazem organismu. Vybíráme si svůj styl života a svůj styl smrti.

Keen: Jaké korelace vidíte mezi stylem sexuality a stylem umírání?

Keleman: Pracuju na knize o smrti, v níž počítám se dvěma typy osobností: self-extender a self-collector. Tyto typy zhruba korespondují s typy extravert / introvert a mohou být reprezentovány L.B. Johnsonem a Harry S. Trumanem. Self-extender se napřahuje, míří ven, ~~maximalizuje~~ do světa a potřebuje ustavičný souhlas. Drží se napřážení směřen ven, roztažení a míří k tomu být agresivním a dominantním ve svých sexuálních vzorcích. Tento druh osob umírá na nějakou náhlou, rychlou nemoc, např. srdeční. Self-collector si vytváří velice silné hranice a nechává svět přicházet k němu. Potřebuje malé potvrzení sebe sama od ostatních lidí. Spokojeně si užívá svých pocitů a nesnaží se ohromovat. Obvykle umírá na nějakou degenerativní nemoc. Umírá krok za krokem, slábne, dokud nezestárne. Typ Self-extender si často usnadňuje svou vlastní smrt: např. lékař mu řekne, že má srdeční vadu, a on žije stejným tempem dál, nebo, když je smrt blízko, uspíší ji sebevraždou nebo vzdáním se. Self-collector se snaží prožít píď po píď: nevzdává se.

Keen: Umírání je komplikováno našimi idejemi o tom, jak, kdy a kde by měl člověk slušně umřít. Moderní medicína často deprivuje jedince pokud jde o důstojnost konečného výběru.

Keleman: To proto, že dominantním mýtem naší kultury je ten mýtus,

že milujeme zvládnout všechno. Žijeme mýtem hrdiny a tak se předpokládá, že zemřeme statečně, osaměle, bez protestu, aniž bychom obtěžovali ostatní lidi. Předpokládá se, že zapřeme své najintimnější city, obětujeme se za úspěch a zanedbáme život těla za "vyšší" ideály. Málo lidí ví, že mají xxxxxxxx možnost volby tvořit svou vlastní mytologii spíše než žít z kulturního mýtu. Namísto toho být hrdinými konkvistory života bychom měli být badateli, cestovateli, experimentátory nebo milovníky.

Keen: To vyvrací názor, že naše mýty se vztahují k životu těla. Co máme cítit a zažívat je strukturováno naším viděním naší představou toho, co jsme.

Keleman: Dominance heroického mýtu v naší kultuře může být přeloženo přímo do fyziologických termínů, do jednostranného rozvoje jednoho přesného, určitého systému. Uvnitř lidského organismu existuje systém stresový a systém slasti. Naš stres-systém nás připravuje na nebezpečí, na konání, na akci zvětšováním naší úzkosti, zkracováním našeho dechového cyklu a vytvářením svalového napětí. Systém slasti závisí valnou měrou na opačných psychologických vzorcích: měkkost, pulsace, svalová relaxace, dlouhý dech. Naše kultura nás začíná připravovat od samého okamžiku zrození k tomu žít převážně ve stresových situacích. Vezmeme dítě, které bylo sotva vyžato z lůna, a které potřebuje kontakt s tělem své matky aby se změkčil šok ze zrození, a vrhneme je okamžitě do stavu odcizení. Přenášíme ho halou, aby je mohl otec spatřit, a krčíme ho podle rozvrhu. To je první stres. Dýchací vzorec nikdy nedá šanci znovu se orientovat na stav slasti. Dítě je tak podmínováno být dominantním, soutěživým, bojovným, agresivním. To je převládající nervové ovzduší naší kultury.

Keen: Ale vždy existuje proti-kulturní mýtus, který byl v Americe vždycky silný a teď začíná být ještě daleko mocnější: mýtus věčného dětství, nevinosti, možnosti života v neustále slasti. Od Hucka Finna k Billy Buddovi, od hippies k obhájcům "Trojice vědomí" existuje tu skryté přesvědčení, že Amerika je Nový Ráj a my jsme Adamové a Evy. Uprostřed zhoršeného životního prostředí, vládního chaosu a korupce, nejpustošivějších válek, v které jsme kdy bojovali, mluví velké množství amerických intelektuálů a futuristických problémů jak žít v Utopii. Domnívají se, že uspokojování

našich potřeb bude garantováno centralizovanou vládou a největším místním problémem bude jak nakládat s hrozbou přebytku volného času.

Keleman: Tato reakce z přehnaného zdůrazňování hrdinského mýtu a stresových vzorců, které tento mýtus vytvořil. Mnozí lidé v naší kultuře dnes hledají cesty jak porušit, zmírnit stres-syndrom a žít klidněji a příjemněji. To je to, co motivuje většinu lidí projít terapií a taky to vysvětluje přitažlivost nových spirituálních hnutí, jako je Arica a Transcendentální Meditace.

Keen: Vaše zdůrazňování systému rozkoše, toho být zabydlen, mít základy, důraz na ztělesnění ve vybraném stylu života zdá se mít v sobě mystický prvek, který se však týká spíše sestoupení k tělu než transcendování limitů těla. Vztahuje se více k D.H. Lawrenceovi než k Plotinovi.

Keleman: Když se naučíme tolerovat více rozkoše /slasti/, svět vypadá jinak, než když se na něj díváme ve stresuplném stavu. Je otevřenější a přátelštější. Časy se mění a analytický modus ustupuje, a intuitivní a receptivní mody dominují. Svět má najednou prostor. Není úplně strukturován jako svět paranoidea. Je tu místo pro překvapení, novost, radost. Svět se stává obyvatelných na mnoha rovinách a existuje tu následný čas a čas plný událostí.

Keen: Předvídáte dobu, kdy bude existovat autentická politika těla?

Keleman: V současné době je politický svět zaveden a spravován v terénech ekonomického přežití, a život těla je podřízen této hodnotě. Stále ještě žijeme v mýtu: kde nepracuje, až nejl. Neukážete-li se, nonesete-li bolesti této kázně, nejste oprávněn k žádné slasti. Ale vez skutečnosti už jsme za etapou "zubů a drápů" dějin, a už nemusíme žít etikou pouhého přežití. Politika se změní, když vyrostе uvědomění, že jsme uprostřed radikální změny konceptu člověka. V minulosti byla ústředním zájmem moc, síla. Síla znamenala přežití. Člověk, který první vzal do ruky kladivo, aby uhodil jiné stvoření, měl moc. Ale člověk, který byl první schopen zadržet napětí, aby udeřil ve vhodnější chvíli, měl větší moc. Mám za to, že lze tuto analýzu aplikovat také na sexuální moc. Později byla moc "prováděna" schopností odložit uspokojení, požitek, odměnu, držet se místa a ovládat okolí.

Ale tehdy otázka moci začala odcizovat člověka. Byl to tento Marxův pronikavý postřeh, který si vyžádal Reichovu pozornost. On pochopil, že obsese mocí vede k vykořisťování a k odříznutí člověka od jeho vlastních zdrojů slasti. Ekonomické a sexuální vykořisťování jdou ruku v ruce.

Keen: Podíváme-li se zpět, tak exploze Nové Levice byla motivována touhou po erotičtější politice těla. Ale nedostávalo se jí síly. Bylo to vzrušení bez vhodného zadržení, zkracení.

Keleman: Myslím, že nová politika vyraší tehdy, až se vlády budou zabývat slastí místo moci. Politika Nové Levice zklamala, protože radikálové nerespektovali tělo. Ke jejich drogy, komuny, sexuální život nebrali respekt k životu těla.

Keen: Co se stalo s touto revolucí?

Keleman: Šla zpět k zemi, aby našla její i své tělo, zdravou potravu a tělovou terapii a vztahy s více závazky. Stará polarita byla mezi rigidní kázní a hedonistickým chaosem. Teď už jsme snad za těmito alternativami; teď je otázkou, jak vytvořit život, který je uspokojující pro celý organismus a jak přetvořit politiku, aby se hodila k této potřebě po celosti, celistvosti.

Keen: Snad nová politika, stejně jako některé nové terapie, vyraší v úsilí k zmaximalizování slasti spíše než k zmaximalizování konfliktu.

Keleman: Ke změně dochází už v přírodních vědách. Jeden můj přítel ze Salk Institutu mi řekl, že brzy bude existovat spíše fyzika založená na biologii, než biologie založená na fyzice. Přicházíme do doby, kdy naše vnímání nás samých jako živých stvoření bude determinovat povahu našich zkoumání ve vesmíru stejně jako v naší politice. Nebudeme už dále zkoušet vidět sami sebe jako objekt ve světě objektů. Myslím, že tyto změny přinesou postupně novou politickou strukturu, založenou na holističtějším vidění lidských potřeb.

Keen: Možná, že budeme-li žít dost dlouho, zažijeme některého kandidáta na presidentský úřad, hlásajícího z tribuny "všechnu slast lidu".

THE HEROICS OF EVERYDAY LIFE

/Ernest Becker/

Na krátkou dobu se reflektor zaměřil na Ernesta Beckera, a pak, z nějakého neznámého důvodu, zhasínal, a Becker sám ustupoval do nezaslouženého skrytu. Od 1965 do 1967 byl Becker PROFESOREM v Berkeley. V době hlučných politických legrací a revolucionářských pocitů a nálad, byl akademickým super-starem pro generaci studentů, která jinak naslouchala pouze lidem, jejichž ideje byly infikovány hněvem a zlostí. Jako hostující lektor sociologie a antropologie "hrál" pro přeplněná auditoria. S vědomým dramatisováním /jednou četl ze scénáře Krále Leara/ odhaloval patologii, která leží skryta pod normalitou. A pak změnil scénu, aby ukázal, jak lidskou věcí může být šílenství.

Za maskou osobnosti, pod fasádou charakteru, se skrývá strach ze smrti a ohromná hrůza ze světa. Žádný div, že lneme ke vytáčkám, žertům a obranným mechanismům. Spíše snášíme tyto perversity které máme, než abychom upadli do propasti absurdity. Smělými rozmachy kreslí Becker lidskou situaci, aby ukázal, jak moc musíme být hrdinaky, chceme-li žít v pravdě.

Beckerovo myšlení nasledovalo politický styl 60-tých let. Nemluvil o revoluci. Ale studenti milovali jeho širokého a ohnivého ducha a jeho odvahu myslet mimo departmentem povoleného. Šéfové departmentu nebyli jím tolik okouzlení. Na to, jak byl populární, se jím zdál povrchním. Když pak žádný departmentem ~~prvotně zámýšlená~~ nemohl najít finanční fondy k obnovení smlouvy s Beckerem, podepsalo 2.000 studentů petici administrativě školy, aby tam byl Becker udržen. Poté, co administrativa opatrně vysvětlila, že nemá žádnou moc působit na záležitosti departmentu, Berkeleyjský studentský výbor vzal věc do svých rukou a odhlasoval, aby 13.000 dolarů ze studentského fondu bylo dáno na to, aby se Becker udržel na škole jako hostující lektor.

Namísto aby přijal studentskou nabídku, cestoval Becker přes záliv, aby učil na San Francisco State /College/. Ale politická vřava této školní mini-apokalypsy mu znemožnila pokračovat v pečlivě vědecké práci, která vždy počítala s intelektuálním divadlem. V 1969, Becker, tehdy 44-letý, odjel na Simon Fraser University ve Vancouveru, kde je profesorem v depart. politických věd, sociologie a antropologie.

Jeho vývoj byl postupný. Po II. světové válce žil Becker v Evropě několik let a pracoval na americkém vyslanectví v Paříži. Ale zahraniční služba neuspokojovala jeho touhu přispět nějak životu. Otázka, kterou byl posedlý: "Proč lidé jednají tak, jak jednají?" vedla ho na Syracuse University k doktorátu filosofie v kulturní a sociální antropologii /1960/. Tam se začal zajímat o paralely mezi zenem a psychoanalýzou a začal rozvíjet existenciální přístup k psychologickým otázkám. Spíš než aby se zaměřoval na symptomy nebo aby vypracovával intrapsychické výklady fenoménů jako fetišismus a paranoia, kladl základní otázku: Proč dobrovolně potlačujeme sami sebe a přijímáme mrzačící obranné mechanismy? Beckerova širokouhelná vize vedla k záplavě knih a článků, které se týkají naší nutnosti aplikovat vědecké psychologické znalosti na kritické problémy osobní svobody a sociální morálky. Jeho ústředním zájmem zůstal přesah mezi vědeckou teorií člověka a jeho teologickým obrazem. Tituly jeho knih: *Zen: A Rational Critique* /1961/, *The Birth and Death of Meaning* /1967/, *The Revolution in Psychiatry* /1967/, *Beyond Alienation* /1967/, *The Structure of Evil* /1968/, *Angel in Armor* /1969/, *The Lost Science of Man* /1971/, *The Denial of Death* /1973/, odrážejí jeho stále trvající globální zaměření.

Před rokem *Angel in Armor* rozvlnil zájem mezi editory *Psychology Today* a my jsme zařadili Beckerovo jméno do seznamu lidí, s nimiž budeme v budoucnu dělat rozhovory. Pak dorazila jeho nová kniha, *The Denial of Death* a vlna se ještě vzvedla. 6. prosince 1973 jsem ho zavolał domů do Vancouveru, abych zjistil, stojí-li o nahrávaný rozhovor. Jeho žena mě informovala, že Becker byl právě odvezen do nemocnice a že je v konečné fázi rakoviny. Příštího dne mě volala, že Ernest souhlasí s rozhovorem, a abych, chci-li, přijel - snad ~~že~~ bude ještě při síle a rozumu. V rychlosti a rozechvěn jsem dorazil do Vancouveru, věda, že ještě drzejším než vstoupit do soukromného světa umírajícího by bylo odmítnout jeho pozvání.

Náš rozhovor se rozbíhal pomalu. Kladl jsem hlavní otázky a Becker odpovídal. Časem můj duch odstranil překážky, ale neměl jsem to srdce ptát se na kritické otázky. Čas nás však del dohromady a náš rozhovor začal být jasnějším i tužším. Bylo jasné, že Becker ani nechtěl ani nenabízel intelektuální

ohleduplnost. Blízkost nemyslitelného nebyla omávkou chudého
myšlení či zeslabení argumentů. Jakmile náš dialog dospěl
k tomu, co Jaspers nazývá "milostným bojem", do Beckerovy tvá-
ře se vrátila barva a na dvě hodiny smrt zmizela z pokoje.
Když přišel čas, rozdělili jsme si papírový pohárek medicí-
nálního sherry, kterou ošetřovatelka zanechala na nočním stol-
ku pro Ernesta. A já pak odešel, naučiv se něco o odvaze, co
nikdy nezapomenu.

The Heroics of Everyday Life
Hrdinství každodenního života

S Ernestem Becker/-em/ rozmlouvá Sam Keen. Poprvé publikováno v Psychology Today /magazine/, April, 1974.

Becker: Chytl jste mně v extrémní situaci. Ta je testem všeho, co jsem kdy o smrti napsal. Dostal jsem šanci ukázat, jak člověk umírá. Postoj, jaký zaujímá. Jestli to bere povýšeně, mučně; jakými druhy myšlenek to člověk obalí; jak člověk akceptuje svou smrt.

Keen: Tento rozhovor může být takovým, jakých chcete, aby byl. Ale rád bych dal do vztahu váš život s vaším dílem. A rád bych promluvil o práci, kterou jste už nebyl sto dokončit.

B: To je dost snadné. Co se týče mého díla, myslím, že jeho hlavní výpad je ve směru vytvoření fúze vědy a náboženské perspektivy. Chci ukázat, že když máte přesný vědecký obraz lidské situace, shoduje se tento přesně s náboženským pochoopením lidské podstaty. To je něco, na čem pracoval Paul Tillich, ale čeho nedosáhl, protože pracoval ze směru náboženství. Problémem je pracovat ve směru vědy. Kdybych si měl nad čím v tichých, klidných hodinách radostí mnout ruce a říkat si, "To je to, co jsem znamenitě provedl", pak nad tím, že jsem, myslím si, posunul vědu o člověku blíž k fúzi s teologií.

K: Jak jste to udělal?

B: Ukázáním, že psychologie ničí naše iluze o autonomii a tudíž staví otázku opravdového zdroje síly, moci lidského života. Freud, Wilhelm Reich a především Otto Rank ukazují, jak si stavíme, budujeme charakter a kulturu, abychom ochránili sebe sama od devastujícího uvědomění si naší skryté bezmocnosti a hrůzy z nevyhnutelné smrti. Každý z nás si konstruuje osobnost, styl života, jak říká Reich, charakterovy kruny, v marné snaze popřít fundamentální fakt naší animality. Nechceme připustit, že jsme osamělí. A tak se identifikujeme s mocnější, silnější osobou, věcí, přeporem, nebo velikostí našeho bankovního konta. A tento obraz lidské situace se shoduje s tím, co tradičně říkala teologie: člověk je stvoření, jehož podstatou je popírat svou stvořenost.

K: Když jsou polo-bozi, přijdou i bozi? Když se vzdáme své pseudokontroly, zjistíme, že jsme žiti silami, močemi, nad nimiž nemáme žádnou kontrolu, které nijak neovládáme? Schleiermacher v 19. století řekl, že lidská situace je charakterizována absolutní závislostí, nebo nahodilostí.

B: Přesně. Vidím také, svou práci jako rozšíření Frankfurtské sociologické školy, a speciálně díla Maxe Horkheimera. Ten vidí člověka jako vůli na dané stvoření, které je na zemi opuštěné; To je nádherná idea, kterou jsem chtěl rozvinout, abych ukázal implikace vědeckého pohledu na stvořenost /člověka/.

K: Jaké jsou to implikace?

B: To nás vede k problému zla. Jednou věcí, kterou jsem nebyl bohužel - schopen dokončit, byla kniha o povaze zla. Napsal jsem knihu, pojmenovanou *The Structure of Evil*, ale moc o zlu jsem tam toho neřekl. Když jsem onemocněl, pracoval jsem na knize, v níž jsem se pokoušel ukázat, že všechna lidsky zapříčiněná zla jsou založena na lidské snaze popírat svou stvořenost, překročit svou bezvýznamnost. Všechny ty zbraně, všechny budovy, všechny ty pokusy vzpírat se věčnosti prohlášením, že člověk není stvořením, že člověk je něčím speciálním zvláštním.

Hledání obětních beránků vychází z té samé potřeby být zvláštním. Jak řekl Arthur Miller: "Každý potřebuje svého Žida". My každý potřebujeme svého Žida nebo negra, někoho, koho můžeme s potěšením, s radostí bít, a to nám dává pocit speciálnosti. Chceme nepřítelé, abychom ho mohli degradovat, někoho, koho můžeme pokořit, čímž se vyvýšíme nad statut stvoření. A já si myslím, že toto je obrovský fakt, idea dynamiky zla jako fundamentálně způsobovaného popíráním stvořenosti. Jakmile však akceptujete stvořenost, nebudete už nadále muset a moc prohlášovat, že jste něco speciálního.

K: Ale ve vašich knihách kladete důraz na potřebu věřit, že jsme speciální. Říkáte, že všichni musíme být hrdiny, abychom byli lidští.

B: To je pravda. Ale důležitou otázkou je to, jak to že musíme být hrdiny. Člověk je zvíře, které musí něco udělat se svou eferméritou. Chce ji překročit, být schopen říct: "Vidíte,

přispěl jsem k životu. Posunul jsem život vpřed, utloukl jsem smrt, očistil jsem svět". Ale to vytváří iluzi. Otto Rank ji báječně upravil, když řekl, že dynamika zla je pokusem udělat svět jiným než je, udělat ho jiným, takovým, jaký být nemůže, udělat z něj místo osvobozené od náhody, místo osvobozené od nečistoty, místo osvobozené od smrti.

Popularita kultů jako Nacismus pramení z potřeby hrdinské role. Lidem se nikdy nedaří tak dobře, jako když cítí, že přináší čistotu a božství do světa a překračují omezení a náhodu.

K: Myslíte, že nějaká z nynějších politických krisí je zapříčiněná naší ztrátou hrdinských ideálů? Ať byla realita Kennedyho presidentování jakákoliv, vyprodukovala smysl Camelotu a nový hrdinský obraz. Nixon nám dal matné, mdlé a krátkovlasé klempíře.

B: Ano, Amerika hrozně hledá hrdiny, že? Myslím, že jednou z tragédií této země je to, že nebyla schopna se vyjádřit hrdinsky. Poslední hrdinskou válkou byla II. světová. Tam jsme bojovali proti zlu a smrti. Ale Vietnam jasně nebyl bojem proti zlu. Je to hrozný problém a já si nečiním nárok jej vyřešit. Jak žije člověk hrdinský život?

Společnost musí vynalézt nějaké cesty, nějaké způsoby, jak umožnit občanům cítit se hrdinsky. To je jedna z největších výzev 20. století. Tu a tam jsme zběžně zahlédli konstruktivní hrdiny - CCC /Central Criminal Court/ v polovině 30-tých let, kamarádství chlapů v II. svět. válce, kampaně za občanská práva. Tito lidé cítili, že přináší jisté množství čistoty a spravedlnosti do světa. Ale jak dosáhnout, aby lidé cítili, že společnost je založena na hrdinském řádu, aniž by ničila nějakou jinou společnost, nebo aniž by hledala obětní beránky, jak to dělali Náci?

K: Tak, jak chápáte společnost, vypadá to jako problém HLAVA XXII. Jestli jsou lidé uzavřeni do krabíčky, kapsule charakterového krunýře, který je chrání před hleděním tváří v tvář hrůze existence a tudíž i vidění nutnosti hrdinského života, pak hrdinské modely mas musí být nevědomé. Není idea hrdinství ideou elity? V The Hero With a Thousand Faces říká Joseph Campbell, že hrdinova cesta není pro každého.

B: Používám ideu hrdinství v širším smyslu. Být hrdinou zna-

mená po sobě zanechat něco, co vyvyšuje život a dovede k důstojnosti, závažnosti existence. Hrdinským může být udělení krásného kabinetu /kusu nábytku/. Pro průměrného člověka může být dosti hrdinským /skutkem/ starat se o někoho. V povídkách a hrách si dělají srandu ze starých lidí, když říkali: "Ano, vždycky jsem pro tebe /vás/ něco obstarával. Vždycky jsem vás /tebe/ivil". Ale toto jsou hrdinové průměrného člověka! Není to něco, co by člověk směl snižovat. Mám za to /nepřemýšlel jsem o tom příliš/, že americkým hrdinstvím je to, že se člověk vždycky staral o dobrý život, byl dobrým živitelem rodiny, a staral se její blaho.

K: Hrdina jako člověk, který si vystačí sám, který sám zvládne své záležitosti.

B: Ano. Ale nemyslím, že člověk může být hrdinou v nějakém skutečně povyšujícím smyslu bez nějaké transcendentální reference, jako být hrdinou pro Boha, nebo pro tvořivé síly universa. Nejalexandrovější typ hrdinství zahrnuje cítění, že člověk žil k nějakému účelu, smyslu, který ho překračuje. To je proč náboženství dává individuální platnost, kterou xxx mu nic jiného dát nemůže.

K: Vzpomínám si na výrok Hannah Arendtové, řecká polis byla sformována válečníky, kteří se vrátili z trojských válek. Potřebovali místo, kde by vykládali své příběhy, protože jedině v příběhu získávali nesmrtelnosti. Demokracie byla vytvořena, aby udělala svět bezpečným pro vykládání příběhů.

B: V primitivních kulturách byl kmen hrdinskou jednotkou, protože jeho členové a po předcích zdědění duchové byli posluchači. Kmen zajišťoval, zabezpečoval a rozmnožoval život a obracel se k mrtvým předkům a říkal jim: "Vidíte, jak dobře si počínáme? Dbáme o svatyně a přinášíme vám potravu". Mezi některými Indiány z Planin měl každý svého strážného ducha, osobního božského referenta, který mu pomáhal být hrdinou na zemi. Myslím, že to vysvětluje značné množství ušlechtilosti a důstojnosti, které vidíme na fotografiích /starých Indiánů/. Měli pocit, že přispívali ke kosmickému životu.

K: Pro moderního člověka je daleko těžší být hrdinou. V kmenových kulturách mělo hrdinství co dělat s opakováním archetypálních vzorců, s následováním stop původních hrdinů. Po hrdinovi se nežádalo, aby udělal něco nového. My jsme odvrhli minulost a zapřeli tradiční modely. Tak že postrachem moderní

ho hrdiny je to, že musí udělat něco nového, něco, co nikdy předtím uděláno ještě nebylo. Jsme ospravedlnění pouze novostí. To je pro moderní muž / a moderní žena, v souvislosti s jejich osvobozením / má úzkost a je neustále nespokojen. Pořád se pokoušíme nastolit svou jedinečnost.

B: To je pravda. Tillich soudí, že aby moderní člověk byl hrdinským, musí vzít nebytí v sobě ve formě absurdity a negovat je.

K: V Buddhismu a Východní filosofii je dokonce daleko větší fascinace uchopením Prázdná. Hrdinou je člověk, který může překročit touhu existovat a uchopit, přijmout nebytí.

B: Mám pocit, že v Buddhismu je určitá vytačka. Protože nemůžete mít na světě to, co chcete, úplně se toho zřeknete; protože nemůžete zabít smrt, přijmete ji. Mluví o dostání se z kola z karmy, ale s ironickým výrazem tváře, doufaje, že si na něj znovu nasednou. Budhismus mne nikdy moc nepřitahoval, protože postrádá vysvětlení toho, proč tu jsme. Západní člověk se zajímá o PROČ, o příčiny.

Tady jsme všichni vajíčky, placentální vajíčky, My všichni sedíme na této planetě a naším hlavním životním úkolem se stává popřít to, že jsme vejci. Chceme prohlašovat, že jsme tu z nějaké vyšší příčiny, nějakého vyššího důvodu, a pokoušeli jsme se zjistit jaký důvod to je. Neexistuje /žádná/ odpověď, ale důvod tu být musí. A zdá se mi, že Buddhismus se nikdy nepokusil zodpovědět tyto otázky: Proč jsme zde? Proč vysedávají vajíčka na této zemi ve formě embryí? To je pro mne naše hlavní otázka, která nás všechny trápí a souží.

K: Měl byste říct, až budete unaven...

B: Nemám tušení, jaký směr má nemoc, a tak budeme pokračovat. Chtěl bych pohovořit o některých pochybách, které mám o svých ranných dílech. Jedním z jejich největších defektů je to, že jsem se pokoušel nashromáždit ideje vhodné k 60-tým letům, že jsem se pokoušel být důležitým. Teprve v poslední době jsem se pokusil prezentovat empirický obraz člověka nahlédne na to, co potřebujeme či chceme. Teď mám za to, spolu s Frankfurtskou školou, že jedinou poctivou, pravou praxí je teorie. Pro intelektuála dneška ve světě smutná není nic poctivějšího nic opravdovějšího na práci než vypracovávat svůj obraz toho,

co to znamená být člověkem. Člověk je zvíře, tvor, který si nastavuje zrcadlo. Dělá-li to naprosto poctivě, je to velký čin. Jenom běžet, být jenom tažen bez vypravování obrazu, bez ukázání sobě sama, co člověk je; to dělá tvora velice nezajímavým.

K: Snad. Ale Hegel to viděl přesně opačně: ve slepotě, spíše než v sebepoznání slouží člověk účelům Absolutního Ducha. Úskočností Ducha je to, že používá vášní člověka, aby sloužily cílům kosmu. A naše sebe-ignorace je jaksi nezbytná pro celé drama.

B: Snad má Hegel pravdu. Jáme tu, abychom se vyčerpali, spotřebovali, abychom vyhořeli. Ale pořád ještě je prací myslitele nebýt slepě tažen a pokoušet se nastavovat člověku zrcadlo. Z toho vyplývá, že by byznysem, prací jednoho každého mělo být pokoušet se zobrazovat, vypočítávat lidské záležitosti. Ve své studii o primitivním člověku dělá Paul Radin rozdíl mezi myslitelem a mužem akce, činu. Šaman je myslitel a každý ví, že je něčím zvláštním, a ne modelem pro ostatní členy kmene. Ale myslitel dneška si představuje, že je úkolem každého získat vhléd /do věcí/ a být sebe-realizován.

K: Takže úkol dostat se za svou mez je velice limitované lidské povolání a obyčejný člověk musí žít hrdinský život v limitech svého charakterového krunyře?

B: Ano. Velice málo lidí může žít bez represe, bez omezení. Kdybych věděl, jak obtížné sebe-uvědomění je, a jak úzkostnou a hazardní záležitostí je zbavit se charakterového krunyře, nedoporučoval bych to všem lidem. Fritz Perls řekl: "Zemřít a být znovuzrozen není snadné". To je úmyslné zmírnění. Nedo-vedu si představit, co by si mnozí z každodenních lidí, které znám, počelo bez svého charakterového krunyře. Pro většinu lidí je mentálním zdravím kontrolována absese, kanalisování člověkových energií limitovaným a definitivním směrem. Ti lidé, kteří jsou sebe-realizováni, stále ještě žijí velice posedlým způsobem ne? Musejí napsat ještě jednu knihu, udělat ještě jeden džob, musejí růst, zdokonalovat se. Opravdu nejsou moc atraktivními stvořeními. Liší se od průměrného člověka pouze tím, že vědí, že jsou posedlí. Myslím, že toto je toho důkazem: ležím na nemocničním lůžku, umírám, a vkládám všechno

co jsem, do tohoto rozhovoru, jako by to bylo opravdu důležité nemám pravdu? A to se považuji za sebe-realizovaného člověka v tom smyslu, že jsem prohlédl svůj Oidipovský komplex a rozbil svůj charakterový krunýř. Ale mám-li žít jako stvoření, musím zaměřit své energie daným směrem.

K: Je to náhoda, že jste byl fascinován otázkou smrti a napsal *The Denial of Death*, apak onemocněl? Byla tato fascinace jakousi výstrahou?

B: Ne. Tu knihu jsem dokončil celý rok předtím, než jsem onemocněl. Došel jsem k ideji popření smrti přímo logických imperativů celého mého díla. Zjistil jsem že toto byla idea, kteráto všechno svazovala. Byl to především můj objev díla Otto Ranka, které mi ukázalo, že strach ze života a strach ze smrti jsou hlavními pohnutkami lidské aktivity.

K: Tu a tam vám položím nějakou otázku hodně na Tělo. Zdá se mi, že se vám báječně podřilo znovuvzkřísit, obnovit ztracený realismus tragického pohledu na člověka, ale na vaší perspektivě vidím určité pokrivení. Rudolph Otto řekl, že když se díváme na svaté, můžeme je charakterisovat třemi idejemi: Je to mystérium, tajemství, záhada; naplňuje nás hrůzou, je děsivé; a fascinuje, je žádoucí. Jako byste nad-zdůrazňoval hrůzy života a pod-ceňoval jeho přitažlivost. Život, jako sexualita, nás děsí, odpozuje, i přitahuje.

B: Správně. Myslím, že je to velice dobře řečeno, a já nemám žádný argument, krom toho, že když člověk dělá nějakou práci, vždy se nějak pokouší čelit převládajícím trendům. Má práce měla určitý sklon "bourat obrazy". Jestliže zdůrazňuji hrůzu, je to pouze proto, že mluvím s veselými, boдрými roboty. Myslím, že svět je pln tolika veselých, boдрých robotů, kteří mluví pouze o štěstí, zábavě a příjemných věcech. Považoval jsem za svůj úkol mluvit o hrůze. Ve světě je zlo. Po zprávách které přišly z Norimberského soudu o věcech, které se děly v táborech smrti, není nadále už možné mít přirozeně optimistický pohled na svět. Jedním z důvodů, proč jsme na světě je být poráženi na jatkách. A tragedie udeří tak náhle, nenadále. Musíme ji rozpoznat, i když se bráníme to vědět. Celý náš charakterový krunýř nás má ochránit před vedením náhlosti, s níž hrůza může udeřit. Lidé jsou skutečně křehcí a nejistí.

To je pravda. Tady je krásný citát z "The Pawnbroker", kde hlavní postava říká: "Nemohl jsem udělat nic. Nemohl jsem nic udělat". My děláme všechno, abychom se udrželi dál ve vědění, že neexistuje nic, co nemůžeme udělat. Vymášíme si obrovské budovy kontroly. V Rusku, např. nepodávají zprávy o neštěstích, k nimž tam dojde, jako jsou např. pády letadel. V ráji takovéto věci musí být eliminovány.

K: To je jako Christian Science Monitor - nemluví o katastrofách.

B: Ano, to je ten kontrolní, ovládací aspekt charakterového krunyře, který v lidské bytosti tak vitální. Nevím, co by lidé dělali, kdyby museli žít s vědomím náhlosti katastrofy. Nemůžete se přece trápit tím, že každé auto na ulici může porazit vaše dítě cestou do školy. Ale může /je porazit/. Je přirozené pro člověka být šilným zvířetem; musí žít šilným životem, protože vě o své smrti.

K: Další kritický bod. Říkáte, že člověk žije na dvou úrovních: je zvířetem, i tvůrcem symbolů, protože žije v jednom světě faktu /skutečnosti/ a které nás drží dál od hrozivého vědění o surových a syrových faktech života. Ale připadá mi, že jste upadl do staré pozitivistické distinkce mezi faktem a interpretací, či údajem a ~~smyslem~~ /významem/. Pochybuji, že máme něco jako syrový svět faktů, k nimž pak přidáváme vrstvu symbolických interpretací. Tillich vždy trval na tom: "Nikdy neříkej /jediný/symbol". Symbolické vědění je nejvyšší formou vědění, kterou máme. Jak obhájíte názor, že faktuální svět zjišťuje primární hrůzu a jistotu o konečnosti smrti? Faktem je, že nevíme. Jak by asi řekl Kierkegaard: "Kdo jsi, a kde stojíš, Erneste Beckere, dějinné individuum, abys mohl tak jistě separovat fakt a iluzi?"

B: Ano, chápu. To je velice dobrá poznámka. Opravdu nevím, jak odpovědět. Říkáte, že symbolické transcendence smrti může být opravdu pravdivou jako sám fakt smrti.

K: Ano, ale dovolte mi to trochu rozpracovat. Naše módy myšlení o světě jsou fundamentálně dualistické. Můžeme je nazvat nadvládou pravé či levé strany mozku, či dionýzovské /apolónským, nebo primárním/ sekundárním procesem /vyšlením. Vezmeme-li

si klíče od racionalistického či apolónského modu myšlení, je čas lineární a všichni jsme individuálními atomy, které končí ve smrti. Ale v nevědomí nejsou žádné přímé lajny, žádný čas a žádná smrt.

B: Už vím, co myslíte. Rád bych souhlasil, že transcendence smrti, symbolicky nebo z hlediska celého universa, může být opravdu skutečná. Ale jako filosof se pokouším mluvit k vědomí moderního člověka, který nadlouho nemůže žít v dionýzovském universu a nezakouší mnoho transcendence času. Mluvím k člověku, který nemá beldachyn symbolů, jimiž by se obklopil, a který se, tudíž, bojí.

K: Ale naše zkušenost být zajatci času a obětmi času je spíše sociologický než filosofický ~~zvrh~~ fakt. Možná, že reflektuje úsudek který jsme si udělali o své společnosti spíše než o universu. Ve většině před-technologických kultur smrt nebyla takovým problémem, jako je dnes. V některých kulturách byla smrt viděna jako analogická k přechodu zimy do jara a k znovuzkříšení země.

B: Správně. Určité národy věřili, že smrt byla konečným rituálním povýšením, posledním ritem přechodu, kdy se člověk stal individuovaným na nejvyšší stupeň. Ale my už tuto víru nemáme.

K: Ale musíme se zeptat sebe samých, proč ji nemáme. Je taková víra intelektuálně neplatná, nebo jsme my stratili schopnost myslet něčím jiným než jen svou levou hemisférou mozku? Jednou z věcí, která vyšla najevo z nových studií ESP, psychokinéze a z léčení psychózy jeto, že ortodoxní modely ducha /mysli/ a reality, které byly mimo diskusi od 19-tého století, už nejsou adekvátní. Jestliže mysl /duch/ není izolovaným mozkovým mechanismem ve stroji-těle, jestliže existuje něco jako pole či kaluže vědomí, pak se hypotézy jako reinkarnace či přežití vědomí stávají zajímavějšími.

B: Musím připustit, že vycházím z apolónského těžiště a nemohu pochopit mysl těch, kdož jsou v ESP a pod. Chci si udržet otevřenou mysl, ale zalcoženo^u na tom, jak já vidím svět a myslím o něm, lidé nekomunikují. Lidé jsou opravdu seprovaná^a myslí a separovaná těla. Děti a rodiče si navzájem nerozumějí. Trvá to asi tak 20 let od svatby, než člověk začne konečně komunikovat se svou chotí. Každý žije ve svém malém, vlastním, rozškátulkovaném světě, až to děsí. Same, řekněme to takto:

Postupně ve mně narůstalo podezření ke všemu idealismu a všem nadějím. Podle mne díla jako Beckettova hra *Endgame* /konec hry/ dávají věrný obraz lidské situace - děs, beznaděj, izolace lidí. Podle mne mluvit o levé a pravé části mozku nestojí za zlamanou grešli,

K: Vaše osobní filosofie je tedy stoickou formou hrdinství.

B: Ano, ale dodal bych s jednou výhradou: že věřím v Boha.

K: A abyste přišel k tomuto bodu víry, musel jste rozbit všechny iluze?

B: Správně. Základním vědeckým, kritickým úkolem je úplná eliminace všech útěch, které nejsou empiricky podloženy. Potřebujem silný obraz lidské situace bez falešných, lživých útěch.

K: Dávám přednost pluralističtějšímu přístupu. V určitých dnech si počínám převážně jako myslící bytost; v jiných dnech jsem převážně soucítící bytost. A v některých šťastných dnech žiji hlavně pocity. Z kterých typů zkušeností bych si měl vybrat klíč k interpretaci světa? Ve svých perných, těžkých dnech jsem stoik a vím, že tou nejodivnější věcí, co mohu udělat, je dívat se přímo na chladný smích na tváři pravdy. Ale v oněch lepších dnech, když jsem schopen připustit všechno kolem mne, vše se zdá být možným, a já vím, že tím největším je větší víra v, a větší otevřenost k tomu, co je neznámé, nezvyklé cizí.

B: Myslím si, že je to dobré a pravda, ale představuje to úroveň velkého činu. Radost, štěstí, naděje, důvěra jsou věci, které člověk dosáhne poté co prošel beznadějí, opuštěností. Představují vrcholy vývoje osobnosti a musí být kultivovány. Ale říkat lidem o radosti a o štěstí, říkat jim, že mají tenčit úplně pod kontrolou svých Oidipovských komplexů bez nějakého sebevědomí, že mají být úplně reflexivními, vedenými stvořeními, to mi nepřipadá dost poctivé. Vždycky se dívám /v TV/ na Billy Grahama, protože je něco strašidelného, zlověstného na tomto druhu reflexivní radosti, jemuž nemohu porozumět. Ta záležitost má všechny charakteristiky fenomenu přímého podmiňování. Je to Skinnerova krabička. A na této rovině nerad mluvím o víře a radosti. Ale tak, jak jste to vy vyjádřil, bych chtěl začít mluvit o víře a radosti. Ale tak, jak jste

o vyšším lidském dosáhování, kde intelekt je opuštěn, a do hrůz začínají vstupovat emociální a jiné typy zkušenosti. Mám za to, že jsem ve svém psaní provedl intelektuální úklid domu, aby bylo místo pro vyšší etnosti.

K: Jak vypadá svět ve chvíli, kdy se váš duch vymrští do prostoru, kde můžete říct: "Jsem stoik, ale věřím v Boha"? A jak vidíte sám sebe?

B: Mám za to, že nejbezprostřednější věcí, kterou cítím, je zbavení se břemene odpovědnosti za svůj vlastní život, její uložení zpět tam, kam patří, odevzdání jí zpět tomu nebo čemu, co mě vysedělo. Cítím velký pocit úlevy a naděje, že vejce nejsou vysezena do prázdnoty. Za náhodou, hrůzou a smrtí je smysl, který vykupuje, osvobozuje, vyvažuje, ne nezbytně nutně v osobní nesmrtelnosti či něčem podobném, ale prostě vykoupení. A to je dost.

K: Uvědomuji si, že jsem si vás dnes ráno držel od těla. Můj postoj byl perfektní ilustrací vašich tézí o popření smrti. Chtěl jsem se vyhnout kategorii, z níž jsem vyloučen - totiž, umírání. To snad je dost lidské, ale valice hloupé, protože mi to zabráňuje položit vám některé otázky, které bych vám rád dal. Jako filosof jste přemýšlel o smrti intenzivněji než kdo jiný. A teď přímo, dalo by se říct, provádíte své empirické výzkumy. A tak bych se rád zeptal co můžete dodat teď, když jste blíž zkušenosti /smrti/.

B: Vím, co myslíte. Nemohu vám říct víc, co by už někdo jiný neřekl o smrti, či o umírání. Avery Weisman a Elisabeth Kübler-Ross/-ová/ pracovaly s pacienty, kteří umírali. Co usnadňuje umírání je to být schopen transcendovat svět v nějakém druhu náboženské dimenze. Řekl bych, že ^{nej}jdůležitější věcí je vědět, že za absurditou člověka, života, za lidským hlediskem, za tím, co se s námi děje, je fakt ohromných tvořivých energií kosmu, které nás používají k nějakému, nám neznámému účelu. Být použit k božským záměrům, účelům, ať je s námi jakkoli špatně nakládáno, je něčím, co utěšuje. Myslím na Kalvína, když řekl: "Bože, i když's mne potloukl, protože jsi to Ty, je to v pořádku". Myslím, že člověk platí, nebo by se měl pokusit zaplatit za svůj život, jeho smysl, jeho cenu, jeho konec. To pro mne bylo nejdůležitější. Myslím, že seku-
larizovaným lidem je zatěžko zemřít.

K: Stala se tato transcendentální dimenze pro vás hmatatelnější proto, že jste onemocněl, nebo jste byl vždycky napojen na nějakou náboženskou tradici?

B: Vyšel jsem z židovské tradice, ale po mnoha let jsem byl ateistou. Myslím, že narození mého prvního dítěte více než co jiného bylo tím zárakem, který mne probudil k ideji Boha; viděl jsem něco vyhoupnout se z prázdna a viděl jsem, jak nádherné^{to} bylo, jak neočekávané, a jak moc to je mimo dosah našich sil a chápání. Ale necítím se náboženštější proto, že umírám. Chtěl bych zdůraznit, že mé probuzení se k božskému mělo co dělat se ztrátou charakterového krunýře. Proces růstu u dítěte obsahuje maskování strachů a úzkostí vytvořením charakterového krunýře. Protože se dítě cítí bezmocné a snadno zranitelné, musí posílit svou moc tím, že se napojí na jiný zdroj moci /síly/. Dívám se na to v termínech elektrického okruhu. Otec, matka, či kulturní ideologie se stávají jeho nevědomými zdroji síly. My všichni žijeme odkázanými, ~~my~~ dodanými silami. Jsme hluboce závislí na jiných lidech. Ve zhrucení osobností tím, co je člověku odhaleno, je to, že není svou vlastní osobou.

K: Všichni jsme ovládáni. Možná, když dosáhneme čtyřicítky, začneme mít šanci vyhnat své interiorisované rodiče a dělat autonomní rozhodnutí.

B: Snad. Je to fascinující jev, protože fundamentální šalbou, podvodem společenské reality je to, že existují osoby, nezávislá, rozhodnutí-dělající centra. Ale lidský živočich nemá sílu a tato neschopnost stát na vlastních nohách je jedním z nejtragičtějších aspektů života. Když konečně prolomíme svůj charakterový krunýř, a objevíme svou zranitelnost, stává se nemožným žít bez mocné úzkosti, dokud nenajdeme nový zdroj síly. A tady nastupuje idea Boha.

K: Ale je to jen jedna stránka příběhu. Když obrany osobnosti kapitulují, existuje, je více úzkosti, ale je automaticky, taky více energie, více erotu, upotřebitelného nakládat se světem, protože je ho /erotu/ méně investováno do udržovací akce. Takže je tu přebytek, čistý přírůstek radosti.

B: Ano. Je /tu/ přírůstek tvořivých energií.

K: Rád bych pokračoval jiným směrem. V dobách před Jobem se

myslelo o nemoci, že je výsledkem božího soudu. Když byl někdo nemocen, byl to důkaz toho, že je ve stavu hříchu. S uvedením naturalistické teorie nemoci bylo utrpení odděleno od viny. Nyní, s příchodem psychosomatické medicíny, jsme přivolali Jobovské, utěšovatele zpět k lóži /nemocného/ a mluvíme o paralelách mezi styly života a styly nemoci. A nejkrutější otázkou, která je vždy přítomná, i když nepoložená, v přítomnosti nemoci je tato otázka: "Proč jsi nemocen?", nebo, ještě hůře: "Proč sis udělal, přivodil takovou věc /nemoc/?". Chtěl bych vědět, co si myslíte o vztahu stylů života a typů nemoci.

B: Myslím si, že jedním z velkých tragických paradoxů je ten, že jsme o nemoci a o psychosomatické nemoci toho tolik vypátrali, a že s tím nemůžeme nic udělat. Vracím se k tomu, co jsem řekl ráno: jsme řízená, hnaná stvoření. Předpokládejme, že jsme zjistili, že určitý styl života vede k srdečnímu záchvatu nebo k rakovině. Myslím, že přístup stále ještě musí být mikroskopický, t.j. fyziologický, protože, prakticky, lidé nemohou změnit své povahy. To je podobné tomu, co víme o tom, že rodiče mohou dětem naindukovat schizofrenii. Víme o dvojitých vazbách a podobných věcech, ale stále ještě nemůžeme napláňovat společnosti, odebírající matkám jejich děti. Neexistuje žádný způsob jako naprogramovat společnost, aby lidé nebyli bezmocně závislí na jiných lidech. A to vede k depresi, když se objeví zrada nebo opuštění. Takže přístup musí být nápravný, biochemický, kdy dáte lidem injekce, takže se nebudou cítit zle, nebo přinejmenším oslabíte symptomy.

K: Zdá se mi, že v některých ohledech je vaše myšlení výlučně mužské - což je odpustitelné, protože jste muž. Ale když mluvíte o úsilí muže být soběstačným, přemýšlím, není-li situace, kterou kreslíte, spíše obecně lidskou situací, a není-li přehrána, nadsazena racionální, soutěživou mužskou kulturou, v níž žijeme. Kdybyste byl žena, jak by se lišila vaše filosofická perspektiva?

B: To je ale otázka! Nevím. Rozhodně hrdinství, hledání obětí, beránek, vyhýbání se smrti, a prázdný pokus udělat ze Země něco, čím není, jsou stejně mužskými jako ženskými rysy.

K: Ale ženy - tradičně - uspokojují svůj nesmrtelnostní pud děláním dětí spíše než fabrikováním artefaktů. Muži musí

tvořit ex nihilo, zatímco ženy mají možnost volby biologické reprodukce. Protože mužská tvořivost nevyhnutelně zahrnuje efemérní svět symbolů, je mezi muži větší nenasycenost, neuspokojenost, než mezi ženami. Stavíme dům nebo píšeme knihu, doděláme to, a pak musíme zase začít znovu, abychom si dokazovali, že jsme tvůrčí.

B: Kniha je takový mělký fenomén, srovnatelný s dítětem, ne? A je to také takové poníjivé hrdinství, srovnatelné s dítětem. Nevím, co se svým dílem. Myslím si, že je v něm hrozně moc ženství, co se týče věcí, které jsem musel cítit, abych psal. Když se má práce dostává k pužu k hrdinství, myslím, že muži jsou soutěživější než ženy. Celým dramatem dějin je příběh mužů hledajících potvrzení, schválení své speciálnosti. Jedna válka za druhou byla zapříčiněná snahami muže udělat ze světa něco, co z něj být nemůže. A podívějme se, kolik energie vkládáme do symbolických činností. Stěží se představíte ženského Boby Fischera, s takovým fantastickým, energickým zasvěcením se symbolické hře - šachům.

K: Kdyby vám bylo uloženo vytvořit symbolický portrét E. Beckera na doprovodu tohoto rozhovoru - jak by vypadal?

B: Kdybych měl udělat svůj symbolický portrét? Možná, že co je významným, je to, že pokaždé váhám, když mi položíte osobní otázky. Má osobnost je hluboko v pozadí mého díla. Jedinou nevšední věcí, kterou jsem kdy udělal jako osoba, je neobvykle hluboká sebeanalýza.

K: Nikdy jste nebyl analyzován?

B: Ne, a je to dlouhý příběh a já doufám, že někdy budu schopen popsat to, protože to je velice důležité.

K: A proč mi nechcete říct o vaší sebeanalýze?

B: Dovolte mi nejdříve k tomu říct něco jiného. Jsem-li nucen namalovat svůj portrét, pak první, co mi přichází na mysl, jsou Rembrandtovy za sebou následující autoportréty, v nichž ho vidíme stárnout, a vidíme efekty jeho života na jeho tváři. Nejdřív by to byl mladý muž a každý následující obraz by ukázal tvář a víc poznamenanou učením ze života, desilusí. Ukázal by dospělost jako desilusi z moudrosti. Ale kdybych si mohl vybrat, nechal bych své ideje prezentovat bez doprovodu mého portrétu. Jsem hrozně moc proti kultu osobnosti. Nemohu vystát tváře herců nebo guruů. Odmítám prezentování obrazů

někoho, jako odpověď na všechno. Nikdy jsem nezapoměl na to, co řekl Sokrates. Prohlásil, že je zřejmě lepším učitelem než stoikové, protože je šeredný. Stoikové si získávali lidi svou krásou. Člověk by měl vyhrávat, získávat si zlidu silou svých intelektuálních idejí, nikoliv svou osobností /vzhledem/. Na tváři je tedy něco klamného, nepravdivého, protože tvář naznačuje, že za ní je nezávislá osoba - což je velice vzácný případ.

K: A vaše sebeanalýza?

B: To byla velká událost mého života, zabírající několik let. Když jsem byl v polovině třicítky, náhle jsem začal zažívat velkou úzkost, a chtěl jsem zjistit, proč. Tak jsem si vzal do postele blok a tužku a když jsem se v noci probudil ze skutečně pozoruhodného snu, zapsal jsem si ho, a zapsal jsem i to, jaké jsem měl pocity na určitých místech tohoto snu. Postupně mi mé snové zprávy, mé nevědomí řeklo, co mě trápilo - šil jsem "dodanými" silami. Mé zdroje síly nebyly opravdu mé vlastní a byly, co se týče efektu, zemřelé, mrtvé. Myslím, že v analýze se člověku objeví jeho nedostatek nezávislosti, jeho podmíněnost, jeho strachy, a co je zdrojem jeho síly. Abych našel svou cestu z tohoto dilematu, které mi sebeanalýza odhalila, začal jsem prozkoumávat jiné dimenze reality, teologické dimenze.

K: Nakolik pozměnila teologická perspektiva váš pohled na člověka?

B: Např., kdysi jsem byl velkým obdivovatelem Ericha Fromma, ale později jsem začal věřit tomu, že je příliš obratným, že je příliš optimistickým pokud jde o možnosti svobody a možnosti toho, čeho může lidský život dosáhnout. Mám za to, že na této zemi probíhá úplně jiná drama, než je to, které, jak si myslíme, vidíme. Po mnoha let jsem si myslel, stejně jako Fromm a téměř jako všichni, že země je scénou pro budoucí apoteózu člověka. Teď cítím, že se děje něco, co je úplně beze vztahu k našim přáním, něco, co vůbec nemusí mít co dělat s naší apoteósou či naším narůstajícím štěstím. Myslím si, že lidstvo na této zemi už toho mnoho nedosáhne. A to nás vrací zpět k ideji lidstva jako opuštěného na této zemi a k ideji Boha jako nepřítomného. A jediným smysluplným dialogem je, když

se člověk ptá nepřítomného Boha, "Proč tu jsme?" Myslím, abych použil Tillichova termínu, že měním horizontální dimenzi za vertikální: myslím si, že se člověk musí věnovat spíše Bohu, než budoucnosti lidstva. Bylo by to legrační, kdyby Ježíš vyhrál nad Athénami, ne?

K: Nejsilnějším z Tillichových prohlášení, které jsem kdy za svých studií u něj slyšel, bylo to, že opravdu proroctví myslitelé v moderní době byli ti, kteří ztrávili celý svůj život bojující s Velkým Inkvisitorem. Zdá se, že více apoteózy, ideálních států a utopií, v nichž nebude žádná represe, nevyhnutelně vede k pětiletkám a nejkrvavějším politickým čistkám.

B: Nejkrásnější věcí na Americe je to - ať jsme na tom buhví jak špatně - že jsme se nedali na cestu obětování lidí nějakému utopistickému ideálu.

K: Řekové věděli, co říkají, když tvrdili, že naděje je poslední z útrap v Pandorařině skřínce. Zdá se, že desiluze musí přijít dříve než důvěra.

B: A pocit radosti je něco dosaženého po mnohém soužení, kdy se - podle Sv. Františka - zastavuje všechna aktivita, aby bylo možno poslechnout si zpívajícího ptáka. Ale to je výdobytek, a ne něco, co člověk dostane po několika lekcích, nebo po několika prvních vykřících /při narození/. Na nejvyšším bodě víry je radost, protože člověk chápe, že toto je svět Boží, a protože všechno je v Jeho rukou, jaké právo máme být smutní? - hrách smutku. Ale je velice těžké takhle žít.

Myslím si, že úkolem vědy o člověku je ukázat nám naši skutečnou situaci na této zemi. Pokud si lžeme do kapsy, a pokud žijeme ve falešných nadějích, nemůžeme se nikam dostat. Nevím, kam jdeme, ale myslím, že pravda je hodnotou, poslední hodnotou, a falešná víra /naděje/ je velkou pastí. Vždy jsem měl rád jednu větu Nikose Kazantzakise: "Naděje je kurva se shnilými stehny". Myslím, že pravda je něco, k čemu můžeme dojít, a jdeme-li k ní, musí to mít nějaký smysl, význam. Je to věšení pro pravdu, která mne udržovala v chodu.

K: Jsou ještě nějaké věci, o kterých bychom byste chtěl něco říct?

B: Zdá se, že jsme všechno probrali, všeho se dotkli. Položil jste mi některé otázky, které mne zmátly, a donutily mne my-

let jinak, než běžně dělávám. Jsem opravdu překvapen, že jsem byl schopen vám odpovědět tak, jak jsem odpovídal, protože jsem byl hrozně unaven. Ale duch pracuje o něco lépe než tělo; má svou vlastní pohotovost. Je mi líto, že jsem vás donutil podstoupit tuto zkušku. Vypadá to hnedla jako antropolog u umírajícího Indiána, který se pokouší na magnetofon zachytit poslední jména, dřív, než Indián vdechne naposled... Že jste nikdy dřív nedělal podobný interview, jako je tento? K: Ne. Ale jednou jsem tuto možnost otevřel a vy jste ten rozhovor chtěl se mnou dělat, a tak musel být udělán. A byla to opravdu událost mého života!

B: Je mi líto, že už asi /tento rozhovor/ neuvidím vytištěn. Je to grandovní, po 15 let jsem posedle pracoval na rozvinutí těchto idejí, píšíc jednu knihu za druhou do prázdna, a pokračující v jakési víře, že látka /námet/ je dobrá. A teprve teď, v posledních letech, se lidé začali zajímat o mé dílo. Sedet tady, mluvit s vámi, jako teď, mi dává přemýšlet o tom, že neuvidím tyhle věci. Je to /zvláštní/ stvoření, ten člověk, který chce více zkušeností, dalších 10 let, pak dalších 5, další 4, další 3. Myslím, že všechny tyhle věci pokračují a budou pokračovat, a já nebudu toho částí. Neříkám, že je neuvidím, že neexistují jiné dimenze existence, ale konec konců, já budu cítit taky tak. Myslím, že jedinou horší věcí by bylo necítit se rostoužným. Tak mnoho lidí skončilo /dávno/ před svou smrtí; po ničem netouží: jsou prázdní.

B: To je dobře řečeno. Opravdu, jste-li živou osobou, musíte, dokud není konec, po něčem toužit. Jste zavázán víc a víc se zajímat o zkušenost. Pořád je toho mnoho k objevování.

K: Myslím, že poběhám.

Ernest Becker zemřel 7. března 1974.

Jeho kniha *The Denial of Death* byla odměněná Pulitzerovou cenou r.1974

THE SYNTHETIC VISION

/Roberto Assagioli/

Před více než půl stoletím, kdy Freud ve Vídni vytvářel psychoanalýzu, rozvíjel v Itálii Mudr Roberto Assagioli psychosyntézu. Donedávna jeho dílo nebylo příliš známo ani v, ani mimo Itálie, ale v posledním desetiletí rozkvetly instituty psychosyntézy po celém světě a Assagioliho knihy jsou překládány do mnoha jazyků.

Odhady jeho schopností široce variují: Někteří lidé mají za to, že se do psychologie vrátil fakt vůle, že Assagioli rozpracoval životaschopnou představu transpersonálního já, že sestavil terapeutickou technologii, která reflektuje to nejlepší, co moderní psychologie může nabídnout. Mike Murphy a Stuart Miller z Esalenu soudí, že psychosyntéza poskytuje souhrnný pohled, který je způsobilý provést "svatbu" humanistické, transpersonální a na výzkumech založené psychologie. Jiní vidí Assagioliho ideu vůle jako viktoriánský atavismus, jeho transpersonální já jako nepatrně přestrojené výpujčky z idealistické teologie a jeho techniky jako elektrický míšmaš. *eklektický?*

Miasma umírněnosti. Při prvním čtení jsem shledal knihy Psychosynthesis a The Act of Will obsáhlými, těžkopádnými a uspávacími. Assagioliho analýzy byly tak vyvážené, jeho diagramy tak obsažné a jeho řešení tak globální, že se všechno propadlo do bahna miasmatu umírněnosti. Aristotelův zlatý střed může snad vyprodukovat příjemný život, ale dělá z něj nedramatickou prózu. Více "úplného a harmonického rozvoje lidské osobnosti" a "eliminace všech konfliktů, které by mohly překážet tomuto rozvoji" vypadají přinejlepším optimisticky a při nejhorším naivně.

A co byste si počal s psychoterapeutem, který si vypíjí nejlepší názory a techniky z tuctu konkurenčních variant psychologie? Na americké terapeutické scéně jsme si zvykli na psychologické války, na pravidelné "zahánění do ohrady". "Nejste O.K." mezi členy American Psychological Association a Association for Humanistic Psychology. /Je správné dotýkat se? Je terapie šokem lidštější než spaní s klientem?/. Rovnováha a harmonie se zdály být vlažnou stravou ve srovnání s prvními výkřiky /primal screams/, MandM /Murphy and Miller, Esalen/ a volnými asociacemi. Byl jsem zvědav na to, co nám

agresivním Američanům řekne tento aristokratický gentleman se svým smířením, vyrovnaním. Psychosyntéza nejen že nevypadala jako velká a metodická, ale byla i příliš málo heroická. Nemohla by psychoterapie být skromnější? Možná, že by bylo lepším vzdát se velkých visí a koncentrovat se na menší problémy. Měl jsem o psychosyntéze své pochyby. Ale alternativy toho slibují ještě méně.

Předtím než jsem vstoupil do Institutu Psychosyntézy na Via San Domenico ve Florencii, neměl jsem moc nadějí v podpoření moderního ducha psychologů. Assagioliho kancelář je malý pokoj jeho bytu, přímo nad Institutem. Knihy obepínají dvě zdi: Ralph Waldo Emerson, Harman Keyserling, Abraham Maslow a Carl Gustav Jung jsou jeho favority. Na dalším regálu je Racek Jonathan Livingston usazen mezi Rollo Mayem a Erikem Eriksonem. Stůl je starožitný a pokrytý objekty a papíry /talismany Samana/; čerstvě řezané květiny /jako tygří lilie, které znám z Tennessee/; barometr; hodiny; kuchyňská časomíra; váhy; vlajka OSN; globus hvězdné oblohy; dvě tištěné kartičky - Energie a Dobrá Vůle. Zdi, kdysi bílé, teď zežloutlé jako staré kosti. Viktoriánské milostná sedačka se krčí v rohu pokoje.

Assagioli vstal, aby mne přivítal. Je starý, štíhlý, křehký, ale živost a radost dělají jeho vzezření rázným, průbojným. Jeho špičatá koží bradka a lososově zbarvený sametový smokingový kabátek mu propůjčují vzezření autority ze starého světa.

The Synthetic Vision
Syntetický pohled

S Roberto Assagioli/-m/ rozmlouvá Sam Keen. Poprvé publikováno ve Psychology Today magazine, December, 1974

Assagioli: Musím vás požádat, abyste své otázky psal, protože neslyším.

Keen: /To asi bude pěkný rozhovor! Budu muset vést dva oddělené dialogy: jeden s magnetofonem, druhý s Assagiolim. Abych dodržel sled jeho odpovědí, budu číst své psané otázky do magnetofonu. Budu také zaznamenávat své rozpracování těchto otázek, meta-otázky, pochyby, atd. Bude těžké podchytit nuance, protože Assagioli může odpovědět jen na specifické otázky. Stejně však existuje mnoho lidí hluhých k meta-konversaci, k myšlení za slovy. Každý dialog má čtyři části. Dvě bývají hluché/.

Jaké jsou hlavní rozdíly mezi psychoayntésou a psychoanalýzou? /dále jen: PS, PA/.

A: Věnujeme daleko více pozornosti vyššímu nevědomí a rozvoji transpersonálního /dále jen TP/ já. Freud v jednom svém dopise říká: "Zajímám se pouze o sklepení lidské bytosti". PS se zajímá o celou budovu. Snažíme se postavit výtah, který umožní člověku dosáhnout každého patra, každé úrovně jeho osobnosti. Mimo to, budova, která má pouze suterén, je velice omezená. Chceme otevřít terasu, kde se můžete koupat ve slunci nebo se dívat na hvězdy. Naším zájmem je syntéza všech oblastí osobnosti. To znamená, že PS je holistická, globální, všezahrnující. Mení proti PA či dokonce behaviorální modifikaci, ale trvá na tom, že potřeby smyslu, vyšších hodnot, duchovního života jsou stejně reálné jako biologické či sociální potřeby. Popíráme, že existují nějaké izolované lidské problémy. Vezměte si např. sex. Neexistuje sex sám o sobě. Sex je spojen s každou jinou funkcí. Tzv. sexuální problémy jsou zapříčiněny - často - konflikty mocí mezi partnery a mohou být vyřešeny pou-

ze rozmotáním spletených interakcí mezi nimi.

K: Rysy, o kterých jste se zmínil, jsou převážně teoretické. Je vaše terapeutická praxe nějak odlišná od PA?

/Je vždy šokem pro čtenáře rétoriky logoterapie a existenciální psychoterapie zjistit, že obě tyto terapie nezavedly do praxe žádné pozoruhodné inovace - což může znamenat, že mezi nimi nejsou žádné praktické rozdíly/.

A: PS používá daleko většího množství cvičení a technik, než je možné zde vypočítávat. Máme systematická cvičení pro rozvíjení každé funkce osobnosti. Zpočátku probádávame všechny vědomé a nevědomé aspekty osobnosti tak, že máme pacienty, k tomu, aby napsali autobiografii, vedli si denníky a vyplňovali dotazníky, a prošli všemi typy projektivních testů TAT, kresbou, atd/ Jak terapie pokračuje, používáme relaxaci, hudbu, umění, rytmické dýchání, ~~zkráceně~~ mentální koncentraci, evokativní vizuální symboly a slova, meditaci. Ale chtěl bych zdůraznit, že každý jedinec je jiný a žádná technika nemůže být aplikována automaticky.

K: Vyvinula se PS z PA?

A: Ano. V r.1970 byl Freud v Itálii neznámý, Má doktorská komise nebyla moc ochotná, ale nakonec mi přece jen dovolila dělat doktorát z PA. Odjel jsem do Curychu studovat u Eugena Bleulera, objevitele schizofrenie. Když jsem se vrátil do Itálie, praktikoval jsem PA zde, ale brzy jsem objevil její meze.

K: Jaké byly vaše vztahy k Freudovi a Jungovi?

A: S Freudem jsem se nikdy osobně nesetkal, ale korespondoval jsem s ním, a on napsal Jungovi, vyjadřující naději, že bych mohl zapříčinit rozvoj PA v Itálii. Ale já se stal brzy hereetikem. S Jungem jsem měl daleko srdečnější vztahy. Potkali jsme se několikrát a báječně jsme si promluvili. Ze všech moderních psychoterapeutů je Jung, v teorii i praxi, nejbližší k PS.

K: V čem jsou podobnosti, v čem rozdíly?

A: V praxi terapie oba spolu souhlasíme v odmítání "patologismu", t.j. koncentraci na morbidní projevy, a symptomy domnělé psychické "nemoci". Díváme se na člověka jako na fundamentálně zdravý organismus, v němž mohou být dočasné malfunkce. Příroda se vždy pokouší znovu nastolit harmonii, a v psyché je dominantním princip syntézy. Nesmířitelné protiklady neexistují. Úkolem terapie je pomoci jedinci ve změně osobnosti,

a v vintegrovaní zdánlivých protikladů. I Jung, i já jsme zdůrazňovali potřebu toho, aby člověk rozvíjel své vyšší psychické funkce, spirituální dimenzi.

Snad nejlepším způsobem jak ukázat naše rozdíly je použít diagramu psychických funkcí. Jung rozlišuje čtyři funkce: sensaci /rozhnutí/, pocit, myšlení, intuici. PS říká, že Jungovy čtyři funkce naskýtují úplný popis psychického života. Náš pohled je zvisualisován na diagramu. Máme za to, že imaginace a fantazie jsou odlišné funkce. Existuje také skupina funkcí, která nás pobízí k akci ve vnějším světě. Tato skupina zahrnuje instikty, tendence /sklony/, impulzy, touhy /přání/, a aspirace. A zde se dostáváme k jednomu z ústředních základů PS: Existují základní rozdíly mezi hnutími, impulzy, touhami a vůlí. A my klademe vůli do centrální polohy, doprostřed sebe-vědomí či Ega.

K: /Pozor - nebezpečná půda - kdekoliv je přání, touha v opozici k vůli, objeví se tragický konflikt, který může být rozřešen jen intervencí silného muže. Mám podezření, že pod samotným rukávem Syntézy číhá ocelová ruka vůle/.

Proč stavíte vůli do středu ega? Jste snad advokátem nové formy voluntarismu? Měli bychom pozměnit Descarta: "Chci., tedy jsem"?

A: Věřím, že vůle je Cinderellou moderní psychologie. Byla vyhnána do kuchyně. Viktoriánský názor, že síla vůle může zdolat všechny překážky, byl zničen Freudovým objevem nevědomé motivace. Ale to, naneštěstí, přivedlo moderní psychologii k deterministickému pohledu na člověka jako na svazek spolu soutěživých sil bez centra. To je opakem každé přímé lidské zkušenosti sebe sama. V určitém bodě, v krizi, kdy hrozí nebezpečí, dojde k procitnutí, v němž jedinec objeví svou vůli. Odhalení, že já a vůle jsou spolu intimně spojeny, může změnit celé člověkem uvědomování si sebe sama i světa. Vidí, že je živým subjektem, tím, kdo jedná, nadaným silou, mocí si vybrat vztahovat se, navodit změny své osobnosti, jiných lidí i okolností. A toto uvědomění si vede k pocitu celosti, jistoty a radosti. Protože moderní psychologie tím, že opevnula

centrálnost vůle, popřela, že máme přímou zkušenost já /sebe sama/. S jistotou, že člověk má vůli, přichází uvědomění důvěrného spojení mezi vůlí a já. To je existenciální zkušenost přímého uvědomění si čirého vědomí já. Je to sebe-vědomí, které odděluje člověka od zvířat. Lidské bytosti jsou vědomé, ale také vědí, že jsou vědomé. Můžeme vyjádřit důležitost sebe-vědomí, jednoty chtění a bytí tím, že řekneme /opačně k Descartovi: "Jsem si vědom bytí a chtění", nebo: "Jsem chtějící já".

K: /Myslím, že Assagioli bourá deterministický domeček z karet, v němž žila "vědecká" psychologie od té doby, co příčina a následek obsadily trůn. Proboha, on se snaží udělat nás odpovědnými za svou identitu! /

A: Monoha diskusí o identitě bylo na nic, protože akademičtí psychologové si nedali tu práci experimentovat vhodnými způsoby. Prohánějí krysy bludišti, ale nejdou do laboratoře své duše a neprozkoumávají svou vlastní zkušenost vůle. Mohli by být přirovnáni k těm teologům, kteří odmítli podívat se Galileiovým dalekohledem, protože se báli zničení svého pohledu na svět. Opomíjejí introspekci, která je nejlepší laboratoři, kterou psycholog má.

K: Můžete dále popsat vůli?

A: Ne. Je nepopsatelná. Je to věc přímé zkušenosti, stejně jako přímá zkušenost modré či červené. Můžete mi říct, čemu je podobné zakoušet modř?

K: /Svátost Svátosti je vždy prázdná. V "srdci" každého systému myšlení leží nevýslovné. Požádajte racionalistů o to, jak hned poznat jasnou a odlišnou ideu, nebo Freudovce, jak odhalit Oidipův komplex, nebo chtějte, aby pozitivista verifikoval princip verifikace a odpovědí je vždy koktání, které zakrývá rozpačité mlčení. Bod startu je vždy v tajemnu: subjekt je vždy to, co není vyčerpáno predikáty; řeč, jazyk nás pouze vede k bodu, kde začíná mlčení./

Dobrá: modrá je chladná jako tekoucí voda a ta je velice odlišná od červené, které je jako skořice či slunce. Když mluvíte o vůli: je to trochu jako předsevzetí, které ztužuje pruskou páteř, nebo jako teplé štávy běžící Bergsonovým "élan vital"?

A: Ne. Élan vital je podle mého názoru věrnou koncepcí libida

bez specifické sexuální konnotace, dodané mu Freudem. Je to dynamika, síla, moc, energie, co představuje základ života. Vůle je spíš jako řídicí činitel osobnosti, než životní síla. K: Ale to napovídá, že existuje jediná vůle, jediná řídicí síla. Od dob Sv. Pavla do Sv. Freuda zkušenost rozštěpené vůle týrala lidstvo. "Dobro, které chci, nedělám", a vůle k životu je opozicí vůle k smrti. Jak sjednotit tyto konfliktní vůle?

A: Určitě je pravda, že v já existuje rozmanitost, ale vůle je esenciální aktivitou já, která stojí nad rozmanitostí. Řídí, reguluje, vyrovnává - tvůrčím způsobem - ostatní funkce osobnosti. Nevěřím, že v člověku existuje nějaký základní roštěp, nějaký nenapravitelný konflikt. Nemyslím, si, že existuje vůle k smrti, opozitní k vůli k životu. Co je mylně nyzýváno "rozštěpením vůle" může být ve skutečnosti považováno za konflikt mezi centrální vůlí a rozmanitostí pohnutek, vnitřního puzení, tužeb a přání. To je universální zkušenost. Konflikty jsou přítomné v každém normálním jedinci. Bez nich by nebylo zapotřebí PA či PS! Každý výběr vlastně zahrnuje, v sobě obsahuje nějaký konflikt - např. zůstat doma a číst si, nebo se jít projít - obe nemůžete najednou. V neurotickém konfliktu je zoufalý pokus mít dvě neslučitelné věci v tutéž dobu. Ale u normální osoby vůle může fungovat k ~~zmenšení~~ zmenšení či k eliminování konfliktu rozpoznáním hierarchie potřeb, a k uspořádání přiměřeného uspokojení všech potřeb. Ústřední vůle rozděluje úkoly jiným částem osobnosti. Dovolte mi použít analogii: vůle je jako dirigent orchestru. Ten nemá prosazovat sebe sama, ale má být spíše skromným služebníkem skladatele a notového zápisu.

K: /Po stranách slyším ženské hlasy: "Filosofie a psychologie na Západě vždy byly skvostnými formami mužského žvanění, obvykle doplněného cigárem po obědě a skrytým šovinismem. A co ženská perspektiva? Popisuje Assagioli stav mužské psyché či lidské psyché"?/

Neproзраzuje umístění vůle do středu já výlučně mužskou perspektivu? V tradičním chápání jsou řízení, ovládnutí, prosazování se, agrese, považovány za mužské atributy. Samice /téměř všech druhů zvířat/ jsou považovány za příjemné, starají se

o výživu atd. Znáte nějakou esenciálně "ženskou" složku já. Vůle? Jak vyrováváte mužské a ženské složky v já?

A: Vůle není jen prosazovací, agresivní, ovládající. Existuje akceptující vůle, vůle ustoupit, vůle odevzdat se. Dalo by se říct, že existuje ženská polarita vůle - volní odevzdání se, radostné přijetí jiných funkcí osobnosti.

Chtěl bych ukázat tutéž věc jinak. V centru já je i aktivní i pasivní prvek - činitel i divák. Sebe-vědomí zahrnuje naše "bytí s svědem" - být čistým, objektivním, milujícím svědkem - toho, co se děje uvnitř i venku. V tomto smyslu já není dynamikou o sobě ale "bádem" svědectví, divákem, pozorovatelem, který shlíží na běh věcí. Ale je tu i jiná část vnitřního já - chtěč /ten, kdo chce/, či řídicí činitel, který aktivně zasahuje do rozehraní různých funkcí a energií osobnosti, zavazuje se a pouká k akci do vnějšího světa. Takže, ve středu já je jednota mužského a ženského, vůle a lásky, akce a pozorování.

K: /Ten i ten spíše než buď/ nebo. Tady máme syntetický princip spojující dehmoady to, co je obvyklé rozděleno. Východní filosofie umísťuje esenci člověka do nečasového pozorovatele. Západní filosofie od zrodu technologie umísťuje důstojnost člověka hlavně do schopnosti ovládat svět, jednat, působit. Assagioli oženil západ s Východem. Jsou smíšená manželství k něčemu, nebo produkují filosofické bastardy?/

Jak vede PS lidi k tomu, aby si vytvořili tento Olympský postoj odtažitě, objektivní síly?

A: Techniky se vždy vztahují k individuální situaci, takže je těžké generalisovat. Ale mohu probrat dvě základní techniky: od-identifikování se, a trénink vůle.

Mohu začít fundamentálním psychologickým principem. Jsme ovládáni vším tím, s čím je naše já identifikováno. Můžeme ovládat a kontrolovat vše, od čeho jsme se od-identifikovali. Normálním, běžným smyslem, který děláme všichni, je identifikovat se s nějakým obsahem vědomí spíše než s vědomím samým. Někteří lidé získávají svou identitu ze svých citů, jiní ze svých citů, jiní ze svých myšlenek, jiní ze svých společenských rolí. Ale identifikace se s /nějakou/ částí osobnosti ničí svobodu, která pochází ze zkušenosti širokého

"Já."

K: Identifikujeme se s predikátem spíše než se subjektem.

A: Správně. Krise v životě často připravuje člověka o funkci či roli, s níž se identifikoval: sportovcevo tělo je zmrazeno, muži uteče žena s potužným básníkem, oddaný pracovník musí odejít z práce. Na člověka pak dolehne proces odidentifikování, a řešení může přijít pouze s procesem smrti a znovuzrození, v němž osoba vstupuje do širší identity. Ale k tomuto procesu může dojít s vědomou kooperací.

Cvičení odidentifikace a identifikace zahrnuje praktikování uvědomování a potvrzování sebe sama: mám tělo, ale nejsem svým tělem. Mám emoce, ale nejsem svými emocemi. Mám džob, ale nejsem svým džobem atd. Systematická introspekce může pomoci eliminovat všechny částečné identifikace já.

K: Tato technika je podobná buddhistické vippassana-meditaci, v níž člověk pouze pozoruje probíhající myšlenky, senzací a obrazy.

A: Ano, a to vede k tvrzení, že pozorovatel je odlišný od toho, co pozoruje. Takže přirozenou fází, která následuje po od-identifikování se je nová identifikace já. Já rozpoznává a prohlašuje, že "Já jsem středem čirého sebe-vědomí. Já jsem středem vůle, schopným vládnout, řídit, a používat všech svých psychických procesů a svého fyzického těla." Cílem těchto cvičení je naučit od-identifikovat se v jakoukoliv denní dobu, odpojit já od každé mocné, neodolatelné emoce, osoby, myšlenky či role, a osvojit si výhodné postavení objektivního pozorovatele.

K: /Pozor, nebezpečí: praktiku od-identifikace může provozovat člověk, který má hodně světla, ale málo ohně. Láska je nestřídmost, a tudíž vždy slepá nebo jednooká. Vyberu si jednu ženu, místo, práci, atd. a věnuji jí /mu/ nestřídmé množství pozornosti. Silné "unešení" vždy obsahuje v sobě prvek fetišismu. Vášně nás převažuje na jednu stranu. A tu a tam nerychlejší cesta k jádru věci zahrnuje poddání se silám, impulsům, a touhám, jimž nemůžeme rozumět, t.j. transcendovat. Já vášně slučitelná s PS? Norman O. Brown říká: "Všichni jsme zlozky. Jsme rozbití?" V křesťanské tradici přichází uzdravení z akceptování naší rozbitnosti; nikoliv ze sesyntetisování našich částí do perfektního celku. Ideál celistvosti, realizace-

vání celého lidského potenciálu, transcendování protikladů, dosažení osvícení me me mate. Ale hádám, že je to sekularizovaná náhrada Království Božího, které vždy přijde, nastane zítra /t.j. v budoucnosti/. Možná, že lidská situace je nevyhnutelně zbarvena částečností a tragedií. Možná. Ale já jsem povinován sám sobě pochybovat o svých pochybách. Můj odpor k ideji života bez konfliktu může být způsobem toho, jak má ego trvá na protikladech. Byl bych já stále sebou, být šťastně sesyntetizován? Vidím, jak dospíváte k čiré zkušenosti já jako pozorovatele, ale jak můžete tvrdit, že vůle se zdá být bezmocná při zvládnutí infantilních ~~pasivních~~ pohybů. Tehdy je vůle bezmocným vězněm, ovládaným infantilním tyranem. Když přijde deprese, nakypí se zlost, nebo vyhublá sexuální touha, síla vůle se zdá být slabou; vůle je podobna spíše stárnoucímu rodiči než zdatnému manažerovi osobnosti.

A: Vůle, stejně jako každá jiná funkce osobnosti, může být systematicky rozvíjena a posilována. Je-li slabá, může být trénována pravidelným cvičením, tak, jako jsou svaly trénovány tělocvikem. A i když začnete se slabou vůlí, můžete, prostým zázrakem překompenzace, vyvinout sílu vůle větší než normální. Každý má vůle tolik, aby mohl začít proces rozvíjení (vůle). K: /Kdykoliv někdo mluví o rozvíjení síly vůle, objeví se mi před očima dva protikladné obrazy: 1. Self-made man: Horatio Alger, Dale Carnegie, a /příručka/ How to Develop A Powerful You in 30 Days. Máme podezření, že jde o povrchnost. 2. Oběť. Neurosa je vnitřní pasivita. Deprese je naučená bezmocnost. Bez silné vůle člověk zůstává být obětí. Možná. Dvojnásobnost konceptu vůle, nebo spíše jeho nedostatek, je v moderní psychologii reflexí rozpaků nad touhou /mít/ osobní moc, sílu. Naše pužení k moci bylo externalisováno a kanalisováno, svedeno do vědy a technologie, politiky a válčení. Proč nemít rozvoj vnitřní potence za jasný cíl?/

Jaké další techniky používáte k rozvíjení síly vůle?

A: Devojte mi malé upřesnění. PS se primárně nezabývá rozvojem síly vůle. Síla je nutnou, ale ne nezbytnou podmínkou vůle. Stejně tak důležité /jako rozvíjet sílu vůle/ je rozvíjet vůli

něco umět, a dobrou vůli. Máme mnoho technik pro rozvíjení každé z těchto kvalit. Dlouze o nich mluvím v knize *The Act of Will*. Jednou technikou je visualisování "ideálního modelu". Namalujte, zobrazte pokud možno co nejživěji, jak by váš život byl odlišný /od nynějšího/, kdybyste měl silnou vůli. Zvisualisujte sebe sama, tak, jako byste dosáhl vnitřního a vnějšího zvládnutí sebe sama. Také doporučujeme provádění nějakých "zbytečných cvičení" každého dne, pro posílení sebevědomí. Můžete se rozhodnout stát na židli 10 minut nebo denně uběhnout míli nebo ovládat svou divokou povahu. Rozvíjení vůle něco umět je obtížnější. Je-li váš vůle postavená do přísné opozice k silným pocitům či sklonům, bude přemožena, a tak si musíme vytvořit strategii k dosažení cílů, které chceme. Vezměme si např. člověka s obsesivní touhou, který chce být zbaven své obsese. Čím více se na obsesi koncentruje, tím /tato/ divočejší roste. Ale může zadržet svou pozornost a nahradit obsesi novým zájmem; může kultivovat dobročinnou "obsesi". Držení nových obrazů před očima tenduje k produkování reality sugerované těmito obrazy. To vychází z dobře známého psychologického zákona: představy či mentální obrazy a ideje tendují k tomu produkovat fyzické podmínky a vnější akty, které jim /představám, atd/ odpovídají. Nebo, jak řekl William James: "Každá představa má v sobě hnací prvek". Jednou velice prostou technikou, kterou používám, je série karet, na nichž jsou natištěny evokativní slova jako: Klid, trpělivost, štěstí, energie, dobrá vůle. Když jsou karty rozloženy po místnosti, "spouštějí" postoje a vyvolávají kvality, které symbolisují. Podobným způsobem používám umělecká díla. Např. Fra Angelovo *Pročlenění Páně* je zřetelným symbolem transformace osobnosti, která nastane, když se osoba dostane do styku s TP Já.

K: /Je to slabomyslné, anebo důvtipné použití automatických reakcí těla/ ducha? Nejsem si jist. Osobní zpráva: Jednou večer jsem si vzal kartičku s nápisem *Blaženost do svého hotelového pokoje* a číkal na výsledek. Ráno jsem se probudil ve zmuchlaných pokrývkách do silné sluneční záře, kostelních zvonů a zlatého dne plného florentinské kávy, Leonarda da Vinciho a blaženosti. Ale všichni víme, že takovéto postojové "nátě-

ry" jsou způsobeny silou sugesce, ne?/

Dobrá vůle jakoby patřila spíše k náboženství než do psycho-
terapie. Může vůle být zdravá, aniž by byla dobrá?

A: Ne. Člověk je vždy ve společenském kontextu; není izolovanou
jednotkou. Takže čím více je konfliktů, tím více energie je
zmařeno, promrháno. Hluboký mír, klid na harmonisaci vůlí.
Sebe-střednost /považování já za střed/ je hubece destruktiv-
ní pro kooperaci, bez níž člověk nemůže žít plný život ve spo-
lečnosti. Proč bychom měli považovat dobrou vůli za nějakou
cnost, záležitost pouze pro teologii? Můžu udělat ještě další
krok. Tentýž princip se hodí na vztah jedince k přírodě a uni-
versu. Žádný člověk nemůže zajmout arogantní postoj a považo-
vat se za ne-vztahujícího se k universu. Ať chce nebo nechce,
je člověk součástí universální vůle a musí se nějak naladit
na rytmus universálního života, a ochotně se na něm podílet.
Harmonisace a unifikace, sjednocení individuální a universální
vůle - čínská identifikace s Tao, stoické přijetí osudu, nebo
křesťanská vůle Boží - je nejvyšším lidským cílem, i když je
realisován vzácně.

K: Dokud Maslow nezačal mluvit o meta-potřebách, nebyla psycho-
logie popletena něčím, co se podobá metafysice nebo náboženství.
Teď zdá se, jsou mysticismus a medicína spojujícími se silami.
Zahrnuje zdravé sebe-uvědomění nezbytně nutně náboženský zá-
vazek?

A: Ne nezbytně. Toho, co nazývám osobní PS, může být dosaženo
porezumením vyššímu a střednímu nevědomí. Ale podle některých
lidí, když bylo dosaženo základních psychických potřeb, určité
míry zdraví, začne nuda a pocit nesmyslnosti, a začíná hledá-
ní nějakého vyššího účelu života. Jak ukázal Jung, být normál-
ním a adjustovaným je pro některé lidi maximum, ale jiní mají
hlad pro transcendenci. V psychologii existuje "čtvrtá síla"
TP psychologie - která se snaží probádat ony potřeby a aspira-
ce, které jdou za sebe-aktualisací a humanistickou psychologií.

K: Ve Freudově době došlo k úplnému kulturnímu spiknutí proti
libidu: šlo o to, potlačit je, donutit je zůstat v nevědomí.
Existuje teď paralelní spiknutí s cílem potlačit náboženské
impulsy? Jako bychom se styděli za svou chuť po smyslu, významu

ten je naší době tak málo po chuti, jako viktoriánské době byla /málo/ po chuti erekce a vzrušení.

A: Mnozí lidé jakoby dobrovolně podlehli spirituální lobotomii, represí vznešeného, k úplnému popření TP já. Z toho vyplývá, že vyšší nevědomí ve skutečnosti zůstává mnoha lidem neznámé. Mnoho psychologů podporovalo adopci degradovaného sebe-obrazu stavením argumentu, že všechny náboženské či spirituální impulsy jsou pouhé sublimace sexuálních instinktů. Tento typ redukcionismu ignoruje fakt, že mnozí z nejtvorivějších lidí v dějinách podávají zprávy o zkušenostech TP povahy. Jakým právem můžeme popírat, že spirituální hnutí /myslí/ jsou méně reálná, méně základní než sexuální či agresivní pudy?

K: Jak by mohli lidé potlačit vznešené? Co je na ráji tak strašného?

A: Není to o nic záhadnější než exprese sexuální ekstáze. Bojíme se vznešeného, protože je neznámé, a protože když připustíme realitu vyšších hodnot, jsme zavázáni jednat ušlechtilěji. Božství, spolupráce, ztráta sebesoustřednosti a odpovědnost za spirituální růst jdou spolu s uznáním vyššího já.

K: Co je podstatou TP já? Mluvíte o entitě, separované od já, kterou přímo zakoušíme v sebe-uvedomění?

A: Nemí vám povědět, jak TP já vypadá. Maslow se pokusil charakterizovat je, i povahu vrcholné zkušenosti v *The Psychology of Being*. Přímá zkušenost TP já je vzácná, a spojení s ním velmi vzácné. Ale mnozí lidé o něm vědí, že je prostředkováno vyšším nevědomím nebo super-vědomím. Mohu popsat některé z jeho efektů. Spontánně se projevuje v tvůrčím díle velkých universálních génů, jako Platon, Dante, či Einstein. Jiní s ním přicházejí do styku s motilitou či meditací. Nebo mohli pocítit volání nebo tlak nějaké vyšší moci. Jazyk je vždy neadekvátním k mluvení o TP-ních nebo spirituálních zkušenostech. Každý výraz je vysoce symbolický, a bylo použito velkého množství symbolů: osvětlení, sestup do podsvětí psyché, probuzení, očištění, transmutace, psychospirituální alchymie, znovuzrození, osvobození.

K: Mám za to, že jistě máte nějaké techniky pro rozvíjení uvedomění si TP já.

A: Ano. Mezi nimi je nejlepší technika vnitřního dialogu. Před-

stavte si velice moudrého muže, který zná odpověď na všechny problémy, s nimiž se setkáváte. Kdybyste mohl mít s takovýmto člověkem rozhovor, co byste mu řekl? Je to váš vnitřní učitel..

K: /bojím se, že můj vnitřní guru je asi senilní. Pořád nabízí protikladné rady: moc se s tím nepárej/ pracuj tvrději; riskuj vše/ zůstaň, kde jsi; oddej se šílenství/ kultivuj vyrovnanost. Nikdy se nemůže rozhodnout, zda je na straně Dionýsa či Apollóna

A: ... čekáte-li na odpověď, najdete ji spontánně přicházet od třetí osoby nebo z knihy, kterou čtete, nebo z vývoje okolností. Taký je dobré praktikovat meditaci. Tu a tam navrhuji klientům napsat dopis.

K: TP-mu já?

A: Ano. "Drahé TP já..." Zkuste to a uvidíte, co tu udělá.

K: Na jakou adresu to mám poslat?

A: Na tutéž, kam posíláte zlostné dopisy, kde píšete silence nebo nepříteli vše, co proti ní /neumíte/ máte.

K: Pořád se nemohu rozhodnout, jsou-li techniky PS naivní či báječné. Často mi připadají trochu prostomyslné. /Mám se přiznat, že po dnešním setkání /s Assagiolím/ a jeho "zjednodušených prostomyslných" analýzách neurosy jako váhání na židli rozhodování, jsem přestal kouřit?/

Existuje stará tradice spojující moudrost s bláznovstvím. Je moudrý muž prostomyslný? Je zjednodušování, přicházející se stářím, moudrostí, nebo jen vyčerpáním? A je PS moderní verzí školy moudrosti? Jaký je rozdíl mezi moudrým člověkem a bláznem?

A: Moudrost je z módy dneska dokonce ještě víc než vyle. Původní pojem moudrosti má málo co dělat s bláznovstvím. Samozřejmě moudrost obsahuje, zahrnuje vyšší prostor ducha, ale není to prostomyslnost. V Číně je ideogramem moudrosti kombinace větru a blesku. Takže moudrým člověkem není člověk, který je klidný a unavený, ale člověk, který se nedá lapit jako vítr a který udeří jako blesk, když je to zapotřebí. Moudrost je spojena s intuicí /to je proč byla viděna jako žena: Sophia/, a s viděním věcí vcelku. a to ji spojuje s TP perspektivou. Je to síla hrát s protiklady a nastolit syntézu. Mám za to, že léta pomáhají člověku nabýt něco z perspektivy nezbytné k vytvoření harmonie mezi zdánlivými protiklady.

K: Blake řekl: "Cesta excessu vede do paláce moudrosti". Nemělo by mládí být dobou excessu spíše než časem usilování o předčasnou rovnováhu?

A: To je zábavné.

K: Tady je další citát /ze skotského filosofa Mc Nab/-a/, myslím "Moudrost je ctnost v druhé polovině života, ale nuda v první". Není PS rezervována těm, kterým je přes 40 let?

A: Musíte mi prominout, nedám-li vám vyčerpávající odpověď. Jedinci jsou přece tak různí. Někteří mladí jsou psychicky dospělí, a někteří dospělí jsou psychicky dětinští. Něco z osobní PS se musí "odehrát" před TP PS-ou, ale lidé jsou na to připraveni v různém věku, různém stáří.

K: Co jsou limity PS? Být kritikem svého vlastního systému, co byste kritisoval?

A: To by měl být váš džob, ale já to udělám sám. Je to srovnání. Odpovím paradoxem. Limitem PS je to, že nemá žádné limity. Je příliš extensivní, Příliš vše-obsažná. Její slabostí je to, že akceptuje příliš mnoho. Vidí v tutéž dobu příliš stran, a to je jí k újmě.

K: /Toto je můj "index sebepoznání": Většina "známých" lidí se dostane tak k C-/minus/. Assagiolismu dávám potvrzené A/.

Hannah Arendt/-ová/ říká, že odpuštění je klíčem k činu a svobodě. Bez odpuštění je život ovládán opakovaným donucováním, nekonečným cyklem resentimentu a odvet. Dokonce i mnozí psychoterapeuti před ním smekají. Někteří, jako Janov, zdají se doporučovat, povzbuzovat serentiment a zlost proti rodičům a společnosti, protože jsou zdrojem primární bolesti. Řeknete mi, co může říct PS o odpuštění, odpovědnosti a vďecnosti.

A: V PS klademe důraz na odpovědnost jedince. Ať se člověku děje cokoliv, musí přijmout odpovědnost tady a teď za změny, které chce udelat ve své osobnosti, a ne vinít rodiče a společnost. Jsem proti hromadě věcí v moderní společnosti a jsem v tomto smyslu revolucionář, ale my jí /společnost/ musíme změnit zevnitř /jí samé/ protože je to naše společnost. K oněm lidem, kteří vás ublížili, vám doporučuji chovat porozumění, a mít s nimi soucit. Možná, že to ublížení není tak velké, jak si představujete.

Samozřejmě, všichni jsme podmíněni minulostí, ale máme sílu neuznat ji, přejít ji, překročit ji, a změnit sebe samé. Většina ublížení, páchaných rodiči na dětech, je z ignorace a ne ze zloby, a tak je osvobozující odpustit těm, kdo lépe neuměli, spíš než přechvávat resentment a sebe-lítost. K odpoštění se dostanete dřív, když přijdete do kontaktu s opravdovým utrpením lidstva. Jednou věcí, kterou bych chtěl doporučit ve výchově, je to, aby mládí týdně navštěvovalo nemocnice, blázince a slums /brlohy/ tak, aby přímo přišli do kontaktu s lidským utrpením bez nějakých teorií, statistik, politických, ideologií.

K: Od doby úpadku náboženství na Západě a opuštění ritů přechodu rituálů zrození a smrti - připadlo psychologii pomáhat lidem měřit se s krisemi přerodu a mezními situacemi. Co si myslíte o smrti? Jak se jeví vám, v 55-ti letech?

A: Smrt mi připadá především jako uprázdňování, vzdání se. O smrti existuje množství hypotéz, a idea reinkarnace se mi zdá nejrozumnější. Nemám přímou znalost reinkarnace, ale mám víru, že stávám do dobré společnosti se stovkami miliónů Východních lidí, s Buddhou, a mnoha dalšími na Západe. Smrt je normální součást biologického cyklu. Je to mé tělo, které umírá, a ne celý já. Takže se o ni moc nestarám. Můžu umřít dnes večer, ale ochotně bych přijal další léta, abych mohl pracovat na tom, co mě zajímá, co, jak si myslím může být užitečné jiným lidem. Jsem, jak říkají Francouzi, disponible /k dispozici/. Také humor pomáhá, a smysl pro proporce. Jsem jeden jedinec na malé planetě v malé sluneční soustavě v jedné z galaxií.

K: /Je těžko vědet, co platí za doklad hodnoty vidění světa, a terapeuta, který je /toto vidění/ odkazuje. Každá forma terapie má své dramatické úspěchy a stejně tak dramatické neúspěchy. V případě PS vezme za doklad /hodnoty/ jeden argument ad hominem: při rozhluvě o smrti nedošlo v Assagioliho hlasu k žádné změně tónu či intensity, a světlo stále hrálo v jeho černých očích, a jeho ústa nikdy nebyla daleko od úsměvu/.

NA CESTĚ KE "TŘETÍ VLNĚ"

CIVILIZACE

Alvin Toffler

Z časopisu The New York Times Magazine

Podle futuristy Alvina Tofflera se "první vlna", která měla změnit člověka, zvedla přibližně před deseti tisíci lety po vynálezu zemědělství. "Druhou vlnu" přinesla asi před třemi stoletími průmyslová revoluce. Ve své poslední knize The Third Wave (Třetí vlna) tvrdí autor Alvin Toffler, že se průmyslový systém dnešního světa hroutí pod náporem další vlny historické změny. Krize naší doby, ovlivňující západní hodnoty, politické organizace, hospodářství a strukturu rodiny, nejsou osamocenými jevy, ale + jak se domnívá - předchůdci civilizace "třetí vlny", která přinese nové příležitosti k lepšímu životu. V upraveném výňatku z této knihy popisuje Toffler některé změny nové civilizace a jejich příští vliv na osobnost a sociální chování člověka.

Předchozí kniha autora: The Future Shock /1977.

Nová civilizace vpadá do našeho života jako exploze a nám nezbyvá než uvažovat o tom, zda my sami jsme už také nezastarali. Obrovský pokrok v takových oborech jako je genetika a elektronika nám bere dech. Světová ekonomie začíná být k nepoznání. Nové sdělovací prostředky nás ohromují. Rodinný systém se rozpadá. Radiční politické a hospodářské teorie začínají vypadat stále nedokonalejší, protože stoupající třetí vlna napíná staletý rámec industrialismu tak, že praská ve švech.

Produkt průmyslové revoluce - dobře známá společnost se silnou závislostí na hromadné výrobě, hromadných sdělovacích prostředcích, masové výchově a masovém politickém názoru začíná pozvolna ztrácet svůj masový charakter. Průmyslovou uniformitu začíná nahrazovat rozdílnost - rozdílnost hodnot, forem rodiny, sdělování, náboženství, techniky, prostě všeho od politiky k poezii. V odlivu systému druhé vlny vyrůstají nové instituce - od svépomocných skupin a politických odštěpných organizací k nadnárodním společnostem. Kousek po kousku, zatím ještě nerozpoznány, začínají zapadat do svých míst složky nového společenského řádu třetí vlny.

Uvážíme-li, k jakému zpochybnění našich zvyků, hodnot, běžných pochodů a reakcí došlo, sotva nás překvapí, že se někdy cítíme jako lidé minulosti, jako pozůstatky mizící průmyslové civilizace. Jsou však mezi námi lidé budoucnosti, ti, kdo by svým způsobem už před-

vídali příští civilizaci? Až se přeneseme přes pohled na úpadek a rozklad kolem nás, podaří se nám zachytit vynořující se obrysy osobnosti budoucnosti - nástup, abych tak řekl, "nového člověka"?

V tom případě by to nebylo poprvé. kdy byl na obzoru údajně objeven *un homme nouveau*. André Reszler, ředitel Střediska pro evropskou kulturu v Ženevě, shrnul první pokusy o předpověď příchodu nového typu člověka.

Každá představa nového člověka je sama o sobě odlišná. Reszler však přesvědčivě poukazuje na to, že ze většinou takových obrazů se skrývá onen starý známý přítel, ušlechtilý divoch, mýtické stvoření nadané všemi druhy vlastností, které civilizace údajně zkazila nebo opotřebovala. A správně uvádí v pochybnost tuto romantizující představu primitiva a připomíná nám, že režimům, které se vědomě pustily do prosazování nového člověka, obvykle kráčí v patách totalitní spoušť.

Bylo by proto pošetilé už zase hlásat zrození nového člověka (pokud by to dnes, kdy jsou genetické v plné práci, neznamenaloby nového člověka v čistě biologickém smyslu). Tato myšlenka navrhuje prototyp, jediný ideální vzor, který se celé civilizace snaží následovat. A ve společnosti, která jde rychle vstříc naprostému odklonu od masovosti, neexistuje nic nepravděpodobnějšího.

Nicméně stejně pošetilé by bylo věřit, že od základu značné materiální podmínky nebudou mít vliv na osobnost nebo přesněji řečeno na sociální charakter. Jestliže revolučně přeměníme technologii, energetickou základnu, strukturu rodiny a samotnou povahu práce, změníme také lidi. I kdybychom věřili v nějakou neměnnou povahu člověka - a já tento obecně zastávaný názor nesdílím - stejně by společnost odměňovala a vyzdvihovala určité charakterové rysy a penalizovala jiné, což by vedlo ke změnám v rozložení povahových rysů obyvatelstva. Naším úkolem proto není hnát se za mýtickým člověkem, ale za charakterovými prvky, kterých si bude zítřejší civilizace nejspíše věřit.

Nástup druhé vlny byl například provázen šířením protestantské etiky s jejím důrazem na střídmost, neustálou tvrdou práci a odpírání radosti - což byly rysy usměrňující obrovské zdroje energie k úkolům hospodářského rozvoje. I druhá vlna přinesla změny v individualismu, v postojích k autoritě, v pojmech objektivitě a subjektivitě a ve schopnosti abstraktního myšlení, cítění a představivosti.

Aby mohli být zemědělci zapojeni do průmyslové práce, museli napřed získat základy vzdělání. Museli být vzdělávání, poučování a formování. Museli pochopit, že je možný jiný způsob života. Bylo proto třeba mnoha lidí schopných představit si sama sebe v nové roli a v novém prostředí. Bylo třeba zbavit jejich myšlení nejbližší přítomnosti. Pokračující industrializace s sebou tedy kromě nutnosti do určité míry demokratizovat vzájemné sdělování a politiku nesla i potřebu demokratizovat představitivost.

Výsledkem takových psychokulturních změn bylo změněné rozložení charakterových rysů - nový sociální charakter. A dnes stojíme opět na pokraji podobného převratu.

Skutečnost, že se ženeme pryč od orwellovské uniformity, ztěžuje generalizaci vymořujících se příznaků. Přesto lze očekávat velké změny, které pravděpodobně ovlivní psychologický vývoj vznikající společnosti. A to nás vede k velmi přitažlivému, i když dosud nejistým závěrům.

Tak předně dítě zítřka bude pravděpodobně vyrůstat ve společnosti daleko méně soustředěné na pozornost k němu.

Stárnutí nebo "šedivění" obyvatelstva ve všech zemích s vysokou úrovní techniky přinese větší pozornost veřejnosti k potřebám starých lidí a v souladu s tím i menší zaměření na mládež. A protože se ženy budou věnovat svému zaměstnání nebo kariéře, sníží se tradiční potřeba usměrnění jejich energie na mateřství.

V době druhé vlny se milióny amerických rodičů dožívaly splnění vlastních snů prostřednictvím svých dětí - často proto, že mohli důvodně očekávat, že se jejich dětem povede společensky a hospodářsky lépe než se vedlo jim. Toto očekávání pohybu směrem vzhůru bylo pro rodiče pobídkou soustředit obrovskou duševní energii na děti. Dnes stojí mnoho z těch, kdo náležejí ke střední třídě, před bolestným zklamáním, protože jejich děti se v tomto daleko složitějším světě pohybují na společenském a hospodářském žebříčku spíše směrem dolů než nahoru. Pravděpodobnost splnění snů ve vlastních dětech mizí.

Ze všech těchto důvodů vstoupí asi dítě, jež se narodí zítra, do společnosti, které už nebude posedlá jeho potřebami, tužbami, psychologickým vývojem a okamžitým uspokojením. Bude-li tomu tak, budou lékaři zítřka naléhat na soustavnější a náročnější dětství. Rodiče budou dětem méně dovolovat.

Své děti však nebudou rodiče milovat o nic méně než dosud, rodina však už asi nebude tak úzce zaměřena na požadavky dítěte, jako to zatím je v tolika rodinách střední třídy.

Mám také podezření, že dospívání nebude pro tolik mladých lidí tak zdlouhavým procesem, jako je dnes. Milióny dětí dnes vyrůstají v rodině s jedním rodičem - pracující matkou nebo otcem - tísněným proměnlivou hospodářskou situací. Žijí tak v menším přepychu a je jim věnováno méně času, než se dostávalo generaci dětí šedesátých let.

Příští děti budou asi vychovávány v rodinách, kde se bude pracovat doma, v jakýchsi "elektronických domcích". K nejvýznamnějšímu rysu vývoje příštích desetiletí bude patřit přesun významného množství profesí z továren nebo kanceláří zpátky do domovů. Protože mnoho pracovníků je zapojeno do pohybu nepostižitelných symbolů a informací spíše než fyzických statků, nebude už třeba, aby docházeli do práce na nějaké centrální místo. Už dnes by podle zprávy výrobních inženýrů mohlo 35 až 50 procent pracujících v některých vyspělých výrobních centrech vlastně vykovávat svou práci doma, kdybychom se rozhodli organizovat výrobu tímto způsobem. Mnozí by mohli pracovat několik dnů v kanceláři nebo v továrně a zbytek týdne doma.

Závrtný růst cen benzínu a dopravy vůbec a velké náklady na sdělování a minipočítače naznačují, že dospějeme k okamžiku, kdy bude daleko levnější přenést elektronické stanice domů než každý den dopravovat obrovský počet pracujících do práce a zpět. Dojíždění do práce bude nahrazeno "telespojením". Jistě, všechna práce se nedá dělat doma a všichni pracující by asi doma zůstat nechtěli, ale i kdyby se v příštích několika desetiletích mělo na domácí pracoviště přesunout jen 10 až 15 procent pracujících, mělo by to obrovský vliv na využití energie, ekonomii a sociální vztahy.

V mnohých domech by se rodina mohla stát úplnou výrobní jednotkou, jak to bylo typické před průmyslovou revolucí. Kromě toho můžeme očekávat, že děti budoucích elektronických domovů budou přímo zapojeny do pracovních úkolů rodiny a od útlého věku ponесou stále rostoucí zodpovědnost, tak jak tomu dnes často bývá tam, kde rodina řídí vlastní malý podnik.

Takové fakta naznačují, že dětství a dospívání budou kratší, ale zodpovědnější a produktivnější. Je také pravděpodobné, že děti v takových rodinách, kde budou pracovat po boku dospělých a načerpávat do sebe měřítko dospělých, budou méně vystaveny tlaku svých vrstevníků. Mohou se z nich docela dobře stát vysoce úspěšní lidé zítřka.

V době přechodu k nové společnosti budou všude tam, kde bude málo pracovních příležitostí, bojovat odbory druhé vlny nepochybně za

vyhloučení mladých lidí z pracovního trhu mimo domov. Odbory - a učitelé, ať už v odborech organizovaní nebo ne - budou nadále prossazovat stále delší dobu povinné nebo téměř povinné školní docházky. Podle toho, jak dalece se jim to podaří, budou milióny mladých lidí nadále nuceny setrvat v bolestném očistci prodlouženého dospívání. Uvidíme proto asi ostrý kontrast mezi mladými lidmi, kteří rychle vyrůstají, protože brzy přijali pracovní zodpovědnost v "elektronickém domově", a mezi těmi, kdo pomaleji dozrávají venku.

Protože se však změní potřeby hospodářství a společnosti, budeme muset čekat změny i ve školství. Výuka bude do větší míry probíhat mimo třídu spíše než ve třídě. Zkrátí se - nikoliv prodlouží - počet let povinné školní docházky. Místo přísne věkové segregace se mladší děti smísí se staršími. Výuka bude více propojena s prací a rozložena na celý život. A práce samotná začne v životě asi dříve, než tomu bylo v poslední jedné nebo dvou generacích.

Mládež bude dozrávat a vstupovat do světa pracujících, kde budou její osobnost formovat nové síly, odměňující určité rysy a trestající nebo odsuzující jiné.

V období druhé vlny se práce stávala stále rutinnější, specializovanější a náročnější na čas - zaměstnavatelé chtěli pracovníky poslušné, dochvilné a ochotné provádět mechanické úkoly. Proto byly tyto povahové vlastnosti podporovány školami a odměňovány zaměstnavatelem.

Dnes do naší společnosti proniká třetí vlna, a tak nové, méně masové technologie, nové způsoby organizace a rostoucí odpor pracujících k úmorné monotónnosti začínají měnit povahu práce v méně - nikoliv více - jednotvárnou. Práce je také méně roztržštěná, každý pracovník vykonává o něco větší úkol. Stále více zaměstnanců pracuje na vlastní přání jen na částečný úvazek. Pružná pracovní doba a vlastní tempo práce nahrazují starou potřebu masové synchronizace chování. Pracující se musí vyrovnávat s častějšími změnami svých úkolů a s oslepujícím sledem přesunu personálu, změn výrobků a reorganizací.

To, co tedy zaměstnavatelé 3. vlny stále více potřebují, jsou muži a ženy, kteří jsou ochotni přijmout zodpovědnost, kteří chápou, jak jejich práce navazuje na práci ostatních, kteří dokážou zvládnout stále rostoucí úkoly, přizpůsobují se rychle měnícím okolnostem a citlivě se sladují s lidmi kolem sebe.

Stará společnost druhé vlny často zaplatila za těžkopádné byrokratické chování. Firma třetí vlny vyžaduje, aby byli lidé méně předem

naprogramování a aby byli pružnější. Rozdíl je podle Donalda K. Conovera, generálního ředitele podnikového školení ve Western Electric, asi jako mezi klasickými hudebníky, kteří zahrají každou notu podle předem určeného a předepsaného vzoru, a mezi jazzovými improvizátory, kteří - jakmile se dohodnou, jakou píseň budou hrát - citlivě reagují na vzájemné narážky a na jejich základě se rozhodují, jaké noty zahrají.

Takoví lidé, typičtí pro "odmasovělé" pracovní síly, které průmysl třetí vlny potřebuje, zavrhnou mnoho hodnot druhé vlny. Podle Daniela Yankeloviche, který pracuje ve výzkumu veřejného mínění, je jen 56 % pracujících ve Spojených státech motivováno tradičními podněty. Jde převážně o starší lidi, kteří se cítí nejšťastnější v jasně uložených úkolech a nejraději sledují přísné pracovní směrnice. Neočekávají, že ve své práci najdou nějaký smysl.

Na rozdíl od toho už celých 17 procent zaměstnaných lidí přijalo novější hodnoty vyplývající z třetí vlny. Jsou to hlavně mladí střední vedoucí pracovníci, kteří, jak prohlašuje Yankelovich, "žijí po větší zodpovědnosti a důležitější práci, po závazku, který by odpovídal jejich talentu a dovednostem". Hledají smysl práce spolu s finanční odměnou.

Aby získali takové pracovníky, začínají zaměstnavatelé nabízet individuální odměny. To pomáhá vysvětlit, proč několik vyspělých společností, jako např. TRW Inc., vysoce specializovaná firma se sídlem v Ohiu, neposkytuje dnes zaměstnancům pevně stanovenou soustavu okrajových výhod, ale souhrn dovolené, zdravotnických příspěvků, penze a pojištění podle vlastního přání. Každý pracovník si je může upravit podle vlastních potřeb. Yankelovich říká: "Neexistuje jedna soustava podnětů, jež by motivovala celé spektrum pracovních sil". Dodává však, že v soustavě odměn za práci už nemají peníze tutéž motivační moc, jakou měly kdysi.

Nikdo tím nechce tvrdit, že by pracující peníze nechtěli. Jistěže je chtějí. Jakmile však dosáhnou určité výše příjmu, začnou v tom, co ještě požadují, velmi lišit. Další peněžní přídatky už nemají svůj bývalý vliv na chování. Když Americká banka v San Franciscu v Kalifornii nabídla náměstkovi vicepresidenta povýšení v pobočce vzdálené pouhých třicet kilometrů, odmítl je přijmout. Nechtěl dojíždět. Když jsem před deseti lety popisoval nevýhody dojíždění do práce v pojednání nazvaném Future Shock (Budoucí otřes), odolalo podnikovému přesunu

podle odhadu jen asi 10 procent zaměstnanců. V současné době jde už o 30 až 50 procent, jak uvádí Merrill Lynch Relocation Management Inc., i když přesuny jsou teď často provázeny více než obvyklým zvýšením platu. "Rovnováha se dnes definitivně přenesla od rozhodnutí vyhovět firmě a odpochodovat do nějakého vzdáleného města k většímu důrazu na rodinu a životní styl," říká viceprezident Celanese Corporation.

Mění se i ty nejzakořenější systémy autority. V podnicích druhé vlny má každý zaměstnanec jediného šéfa. Spory mezi zaměstnanci jsou předkládány nadřízenému k rozhodnutí. Ve vyspělém průmyslu je však styl zcela jiný. Pracující mají současně více nadřízených, navíc se lidé různého zařazení a různých dovedností setkávají v dočasných úkolových týmech nebo pracovních skupinách. Ty jsou zase organizovány v takzvané matici. A jak řekl S.M. Davis a P.R. Lawrence, autoři uznávaného pojednání na toto téma: "Spory ... se urovnávají bez společného šéfa, který byl ochotně k dispozici při rozhodování... Matice předpokládá, že tento konflikt může být zdravý... nedorozumění se zvažují a lidé vyjadřují své názory i když vědí, že jiní s nimi možná nebudou souhlasit."

Tento systém znevýhodňuje ty pracovníky, kteří projevují slepou poslušnost, a odměňuje ty, kdo - v určitých mezích - odmlouvají. Lidé, kteří se snaží najít význam své práce, zpochybňují autoritu, chtějí rozhodovat nebo žádat, aby jejich práce byla společensky zodpovědná, mohou být v průmyslových podnicích druhé vlny považováni za původce nepokojů. Průmysl třetí vlny se však bez nich neobejde.

Všeobecně tedy vidíme jemnou, ale hlubokou změnu v rysech osobnosti odměňovaných hospodářským systémem - změnu, která nutně musí utvářet nově se vynořující sociální charakter.

Na ekonomii bychom se mohli pohlížet jako na oblast rozdělenou na dva sektory - jeden, v němž produkuje zboží nebo služby pro ostatní, a druhý, v němž produkuje zboží nebo služby pro sebe sama. V prvním sektoru jsou výrobce a spotřebitel odlišní lidé. Jako pracující vyrábíme zboží a služby na prodej nebo výměnu. V druhém sektoru vy i já pracujeme pro sebe. Vlastně je výrobce a spotřebitel jedna osoba. V prvním sektoru produkuje. V druhém sektoru by se dalo říci, že "prosumujeme" (produkuje i konsumujeme zároveň).

Oba tyto sektory hospodářství mají na nás zcela odlišný psychologický vliv. Každý sektor totiž kreslí prosezuje vlastní etiku, vlastní soustavu hodnot a vlastní definici úspěchu.

Období druhé vlny se stalo svědkem obrovského rozmachu výroby na výměnu. Dokonce i zemědělská rodina, místo aby nějakým způsobem pěstovala vlastní potraviny, produkovala zemědělské výrobky za peníze a nakupovala pak potraviny v obchodě. Růst výměny a pokles toho, co bychom mohli nazvat prosumací, podporovaly v kapitalistických i socialistických průmyslových zemích etika ziskuchtivosti. Daly vznik úzce ekonomické definici osobního úspěchu.

Jedním z málo zkoumaných hospodářských jevů současné doby je však obrovský růst svépomoci a kutilství, které překračují meze pouhé záliby. Milióny lidí si sami měří sami krevní tlak, staví vlastní terasy, čerpají benzín do aut nebo se spojují s jinými lidmi v organizacích zaměřených na zlepšení vlastní osobnosti - od skupin žen, které se podrobily mastektomii, ke skupinám bojujícím proti kouření a skupinám, které pomáhají lidem zarmouceným po ztrátě příbuzného nebo přítele. Ve Spojených státech je dnes kolem půl miliónu takových svépomocných skupin a celé hnutí roste obrovskou rychlostí. Místo aby se považovali za spotřebitele služeb nabízených odborníky, jako jsou lékaři, psychiatři a další specialisté, zajišťují si lidé v tomto hnutí společně vlastní služby. Jsou tedy vlastně prosumátory.

Příčiny tohoto rozmachu svépomoci a kutilské činnosti jsou složité a různorodé, od vysokých cen za služby po nedostatek instalatérů a opravářů, od nástupu nových technologií a materiálů ke zhoršení služeb dosud poskytovaných státem. Ať už jsou příčiny v čemkoliv, mnoho důkazů naznačuje, že prosumace dosáhne v příštích desetiletích daleko většího významu. A protože začíná zabírat stále více našeho času a energie, začne i ona pozvolným, ale hlubokým způsobem měnit náš život a utvářet sociální charakter.

Místo abychom zařazovali lidi podle toho, co vlastní - jak to dělá tržní etika - etika prosumacní přikládá vysokou hodnotu jejich činnosti. Mít hodně peněz pořád ještě něco znamená. Velký význam však začínají mít i jiné složky. K nim patří soběstačnost, schopnost přizpůsobit se a přežít v obtížných podmínkách a schopnost dělat věci vlastníma rukama. Dále - zatímco výrobní nebo tržní etika chválí zaměření na jediný směr, etika prosumacní žádá všestrannost. Všestrannost je v módě. A protože třetí vlna staví výrobu na výměnu a výrobu pro vlastní použití do lepší rovnováhy, začínáme slyšet stále hlasitější požadavky "vyváženého" způsobu života.

Přesun některých druhů činností z výrobního sektoru do sektoru prosumičního, jenž právě probíhá, naznačuje také nástup dalšího typu rovnováhy v životě lidí. Stále větší počet pracujících, kteří vyrábějí pro trh, tráví čas jednáním s abstraktnostmi - slovy, čísly, modely - a s lidmi, které znají jen málo nebo vůbec ne.

Pro mnohé z nich může být taková "práce hlavou" přitažlivá a uspokojivá. Často ji však provází pocit odtržení od realistických pohledů, zvuků, doteků a emocí každodenního života.

Na rozdíl od toho se v prosumaci obvykle zabýváme konkrétnější, bezprostřední realitou - v přímém kontaktu s věcmi a lidmi. A jak stále více lidí dělí svůj čas tak, že slouží na částečný úvazek jako pracovníci a na částečný úvazek jako prosumátoři, dostávají se do postavení, v němž se těší jak z konkrétního tak z abstraktního, z doplňujících se radostí práce hlavy a rukou. Prosumiční etika vrátila řemeslu po téměř tři sta letech, kdy se na ně pohlíželo svrchu, úctu. A také tato nová rovnováha pravděpodobně ovlivní rozložení rysů osobnosti.

Podobně vzestup industrialismu a rozšíření vysoce vzájemně závislé práce v továrně vedly lidi k objektivitě. Život doma a práce na úkolech s nízkou vzájemnou závislostí podporovaly u žen privatismus a subjektivitu. Dnes, kdy se stále více zapojují do výrobní činnosti, stávají se ženy stále objektivnějšími. Naopak doma zase zůstává stále více mužů, kteří na sebe berou větší podíl domácích prací, takže jejich potřeba objektivitě se zmenšuje. Začínají se "subjektivizovat".

V budoucnosti, kdy mnoho lidí třetí vlny bude svůj život dělit mezi práci na částečný úvazek ve velkých vzájemně závislých firmách nebo organizacích a práci na částečný úvazek pro sebe a rodinu v malé autonomní prosumiční jednotce, dojdeme možná k nové rovnováze mezi objektivitou a subjektivitou u obou pohlaví.

Místo aby se prossazoval "mužský" a "ženský" postoj, z nichž žádný není dobře vyvážený, odmění systém asi ty lidi, kteří jsou zdravě schopní vidět svět oběma perspektivami, tedy objektivní subjektivně. Zkrátka - stále rostoucí význam prosumace pro celé hospodářství uvolní další prudký proud psychologické změny. Společný účinek zásadních změn ve výrobě a prosumaci, přistupující k hlubokým změnám ve výchově a vzdělání dítěte, slábuje přinejmenším stejně hlubokou změnu našeho sociálního charakteru, jakou přinesla před třemi stoletími druhá vlna.

Nový sociální charakter začíná rašit přímo v našem středu.

I kdyby se každý z těchto pohledů nebo spekulací měl projevit jako klamný - kdyby se tedy každý z těch posunů a změn, které začínáme vidět, měl zvrátit - existuje přesto stále ještě jeden poslední nepopíratelný důvod, proč musíme očekávat přímo explozivní změny osobnosti. Je možné shrnout jej dvěma slovy: "sdělovací revoluce".

Spojovací články mezi sdělovacími prostředky a lidským charakterem je složitý, ale naprosto pevný. Nemůžeme změnit všechny své sdělovací prostředky a očekávat, že jako lidé zůstaneme beze změny. Revoluce ve sdělovacích prostředcích musí znamenat i revoluci v psychice člověka.

V období druhé vlny se lidé topili v záplavě masově vyráběné obrazotvornosti. Mohutné rozhlasové a televizní sítě a poměrně málo centrálně vydávaných novin, časopisů a filmů krmilo lidi tím, co kritické označili jako "monolitické vědomí". Jednotlivci byli neustále přesvědčováni, aby své úlohy srovnávali s poměrně malým počtem modelů a aby svůj životní styl hodnotili pouze podle několika doporučených možností. V důsledku toho byl rozsah společensky schvalovaných stylů osobnosti poměrně úzký.

Dnes jsme při velkém rozsahu televize, videokazet, družicového sdělovacího systému a s rozvojem odborných a místních časopisů svědky konce takového monolitického vědomí. Namísto několika zpráv pro velký počet lidí plyne prostřednictvím nových sdělovacích prostředků velké množství informací k docela malým, ale o to různorodějším skupinám lidí. Tento jev má nejne hluboké ekonomické a politické důsledky, ale také nás psychologicky ovlivňuje.

Dnes nám už méně masové prostředky předkládají oslnující škálu modelů životních rolí a stylů, s nimiž se můžeme měřit. Kromě toho nás nekrmí dokonale vytvarovanými kvádry, ale třískami a úlomky obrazotvornosti. Místo aby nám podaly výběr souvislých obrazů, z nichž můžeme vybrat, chtějí na nás, abychom si sami sestavili své odpovídající složené nebo sektorové "já". Tvorba úplného "já" se stává stále těžší, což vysvětluje, proč dnes tolik miliónů lidí zoufale hledá vlastní osobnost.

Probouzí se v nás zvýšené vědomí vlastní individuality a charakteristických rysů, které nás utvářejí. Máš vlastní obraz se tedy mění. Chceme, aby se na nás pohlíželo jako na jednotlivce, aby se s námi jako s jednotlivci zacházelo, a to právě v době, kdy nový výrobní systém vyžaduje individuálnější pracovníky.

Nové sdělovací prostředky třetí vlny nám pomáhají rozvinout to, co je v nás čistě osobní, a navíc nás mění ve výrobce - či spíše prosumátory vlastního obrazu.

Německý básník a sociální kritik Hans Magnus Enzensberger napsal, že v hromadných sdělovacích prostředcích všerejška "existuje technický rozdíl mezi příjemci a producenty - odraz sociálního rozdělení práce na výrobce a spotřebitele". V období druhé vlny to znamenalo, že profesionální publicisté vyráběli zprávy pro posluchače. Posluchači zůstávali bezmocní a nemohli přímo reagovat nebo vzájemně působit na ty, kdo zprávy sestavili.

Na rozdíl od toho je nejrevolučnějším rysem nových sdělovacích prostředků skutečnost, že mnohé jsou interaktivní - dovolují každému jednotlivému uživateli vytvářet nebo předávat informace stejně jako je přijímat zvenčí. Videotelefony, videokazety, levné kopírovací přístroje a magnetofony dávají komunikační prostředky do rukou jednotlivce.

Při úvahách nad budoucností si už dovedeme představit dobu, kdy dojde k vzájemné interakci dokonce i u běžné televize - místo sbychom televizní osobnosti pouze sledovali na obrazovce, budeme skutečně moci s nimi hovořit a ovlivňovat jejich chování při vystoupení.

Revoluce ve sdělování dává každému z nás složitější obraz sebe sama. Rozlišuje nás hlouběji. Urychluje samotný proces, kterým "zkoušíme na sobě" různé představy; ve skutečnosti vlastně urychluje náš pohyb z jedné představy do druhé. Umožňuje nám promítnout svou představu elektronicky do světa. A nikdo si plně neuvědomuje, co tohle všechno udělá s naší osobností. V žádné předchozí civilizaci jsme totiž neměli tak mocné nástroje. Stále ve větší míře se stáváme vlastníky technologie vědomí.

Svět, do něhož dnes tak rychle vstupujeme, je natolik vzdálen našim minulým zkušenostem, že musíme připustit, že všechny psychologické dohady jsou velmi vratké. Je však naprosto jasné, že tyto mohutné síly se slévají, aby změnily sociální charakter, aby vyloučily určité rysy, potlačily jiné a v tomto procesu nás všechny přetvořily.

Opouštíme civilizaci druhé vlny a prožíváme víc než pouhý přesun z jednoho systému energie k druhému nebo z jedné technologické základny k další. My totiž současně revolučně přetváříme vnitřní prostor. V tomto světle by bylo absurdní promítat minulost do budoucnosti, představovat si lidi civilizace třetí vlny podle termínů druhé vlny.

Jsou-li naše předpoklady jen zčásti správné, budou se zítra jednotliví lidé navzájem daleko ostřeji odlišovat než dnes. Většina z nich

pravděpodobně vyspěje rychleji, projeví zodpovědnost v ranějším věku, bude přizpůsobivější a projeví větší individualitu. Více než jejich rodiče budou asi tito lidé zpochybňovat autoritu. Budou chtít peníze a budou za ně pracovat - ale s výjimkou podmínek extrémního strádání se budou zdráhat pracovat jen pro peníze samotné.

A hlavně asi budou toužit po rovnováze v životě / rovnováze mezi prací a hrou, mezi vřobou a prosumací, mezi prací hlavy a rukou, mezi abstraktním a konkrétním, mezi objektivitou a subjektivitou. A budou si představovat a promítat sebe sama daleko složitěji, než to dělali lidé před nimi.

Až přijde civilizace třetí vlny, nevytvoříme žádného utopického muže nebo ženu, kteří by čněli nad lidmi minulosti, žádnou rasu nadlidí, žádné Goethy nebo Aristotely (nebo Čingischány či Hitlera), ale pouze - doufejme, že s hrдостí - takovou rasu a civilizaci, které si zaslouží být plně a radostně nazývány lidskou rasou a lidskou civilizací.

!!!

Nejsem prorok, nevěřím, že někdo zná budoucnost, a jestli to někdo tvrdí, pak je podvodník. Já pouze načrtávám nové rámcové hypotézy a nové myšlenky v naději, že se stanou čerstvým podnětem k přemýšlení.

Alvin Toffler - The New York Times Book Review

Tofflerovo základní hledisko, že průmyslová civilizace, závislá na levných surovinách a zatěžovaná zastaralým systémem rozhodování, je na pokraji zhroucení, není pro futurology ničím novým. Avšak při psaní této knihy se Toffler nedopustil té chyby, že by propadl pesimismu. "Pod znětí a nánosem ~~nezrozumitelných~~ zdánlivě nesmyslných událostí" objevil systém, který dává potenciální naději... "lidský příběh nespěje ke konci, teprve začíná". Dokud se přes nás nepřežene třetí vlna, nebudeme vědět, jak se Toffler svou pozoruhodnou knihou přiblížil k pravdě.

Jerry Adler - Newsweek

Třetí vlna přináší srozumitelný a dráždivý výklad způsobu, jakým technika a vynálezy utvářely náš svět a naše zvyky od dob průmyslové revoluce. Toffler je vzdělaný člověk, jemuž se výstižně podařilo podat důkazy objasňující jeho tezi, a na několika málo stránkách dokáže přivést k okamžiku, kdy se světla a zvuky minulosti kolem nás postupně ztlumí a vítr zanáší z dálky útržky hudby budoucnosti, připomínající kompozice Charlese Ivese.

...Alvin Toffler je obdařen velmi průnikavým duchem, velkorysostí, a vrozenou schopností vypracovat a obhájit tezi, která před všechny své nedostatky přináší snadné a podnětné čtení. Možná, že právě takový způsob výkladu je nutný, aby lidé pochopili změnňý svět, jen je obklopuje.

Eugene Kennedy - Chicago Tribune

Toffler překračuje hranice času a prostoru, aby předložil co nejširší spektrum informací - od rodiny přes mikrobiologii až po teorii dějin. Nemusíme s jeho teorií souhlasit a přesto nás potěší a udiví rozsah třetí vlny. ... Tato kniha je přes všechny své ne-

dostatky pozoruhodným dílem, které musí přečíst každý, kdo se zajímá o budoucnost. Zajímalo by mě však, jestli nepřesnost jeho návozu nepramení z něčeho ještě hlubšího: z novohegeliánského názoru, že o třetí vlně, k níž nevyhnutelně dojde, rozhodne osud. To by nebylo správné.

Buckminster Fuller poznamenal, že budoucnost je závod mezi utopii a zapomenutím, a jenom málo důkazů hovoří ve prospěch utopie.

Toffler nám dal důležité dílo; na jiných ~~nezáleží~~ záležitích, aby nám řekli, co dělat příští týden, avšak přečtení Třetí vlny pomůže.

Jerry Fournelle - Book World

A r n o l d B r o w n : Věk Osírise. Svět na přechodu
v: The Futurist, Washington 1980, česky: Spektrum, Amer. velvyslan.
Praha, č.33, 1981

Současný přívál změn znepokojuje mnoho lidí nalézajících oporu v institucích, které se v praxi už neosvědčují nebo se rozpadávají. Futurolog A. Brown analyzuje některé konflikty a rozpory, které nás pronásledují a obhajuje svůj názor, že podobně jako egyptský bůh Osiris, jehož tělo bylo rozsekáno na kusy, se každým rokem znovu probouzel k životu, ta i dnes začínají vyražet "zelené výhonky" nové společnosti.

Napřed to bylo období Vodnáře, jak je v Americe proklamoval rockový muzikál Hair. Nová doba míru, lásky a harmonie, zazelenání světa, triumf bratrství. Pak přišlo období narcisismu, "já generace", jak nám ji přiblížili tak odlišní lidé jako je historik Christopher Lasch a spisovatel Tom Wolfe. Doba sobectví, sebelásky a sebeuspokojování. I já přicházím se skromným podílem k charakterizaci naší doby - k období Osírise.

Osiris symbolisoval rytmus života na březích Nilu. Možná že i my, podobně jako on, procházíme obdobím transformace - další z řady proměn, které tvoří lidské dějiny, jako byla renesance, reformace a průmyslová revoluce. Z dějin víme, že v takovém období se bortí a rozpadávají instituce tvořící rámec umírající společnosti, a to je nezbytný předpoklad pro vznik nových institucí společnosti, která se právě rodí. Staré instituce stojí v cestě nové době, která přichází s novými potřebami a s novým člověkem. Mnozí badatelé se shodují, že k takové změně dochází právě dnes. Harvardský sociolog Daniel Bell např. napsal celou řadu prací o přechodu k postindustriální společnosti. Historička Barbara Tuchmanová nazvala svojí poslední práci, kritickou analýzu Evropy 14. stol. A Distant Mirror (Vzdálené zrcadlo), která je odrazem jejího přesvědčení, že v přechodu od středověké společnosti k renesanční, k němuž došlo ve 14. stol., se zrcadlí naše doba přechodu. (Hlavní rozdíl mezi dnešní a tehdejší dobou je v tom, že tenkrát neexistovali vzdělaní pozorovatelé, kteří by tuto transformaci určili a definovali - dejme tomu - jako postředověké období).

To, čemu dnes říkáme narcisismus, je patrně jen obrazem toho, co se s lidmi stane, ocitnou-li se mezi starými a novými institucemi - v určité stagnující pozici, kdy čekají, kde by zakotvili. Zeptáte-li se na večírku nebo v letadle lidí, co jsou, všimněte si, že vám většinou řeknou o svém místě ve společnosti.

"jsem účetní, pracuji pro firmu General Foods, žiji v New Yorku, jsem členem episkopální církve, jsem ženatý, mám dvě děti, jsem absolventem Yale, atd".

Tito lidé vám neřekli, kdo jsou - řekli vám, kam patří. Je pravda,

že definujeme své postavení, alespoň před ostatními, jako příslušnost k nějaké instituci. (Je zajímavé, že mladší lidé, narození po válce, mají menší sklon k ztotožňování se s institucemi než jejich starší kolegové)

Institute kladou samozřejmě odpor. Jedná se o jev, kdy dosažení určitého cíle stojí u dané instituce na druhém místě za zachováním své existence. Vidíme tedy, že se ohrožené instituce zuřivě brání; připomeňme si reakci islámu, tažení za návrat k elementárnímu vzdělání a překvapivý rozmach evangelického křesťan.hnutí v USA.

Podle toho by se mohlo zdát, že se kyvadlo času vrací nazpět nebo že existuje období, kdy instituce slábnou a zanikají, což vede některé pozorvatele k závěru, že se historie neustále dněkonečna opakuje. Avšak podrobnější průzkum ukazuje, že se kyvadlo nikdy nevrací úplně. Co považujeme za oživení původních institucí, je mnohem častěji zrod nových, skrývajících se za původní fasádou, tak jako rané křesťanství přijalo háv existujících náboženství, aby si zajistilo přijetí.

Výsledkem tohoto chaosu je jistá společenská schizofrenie. Uvnitř společnosti a dokonce i mezi jednotlivci se hromadí paradoxy a rozpory ve větší míře než v klidnějších dobách. Epidemický výskyt schizofrenie je mimochodem průvodním jevem všech období přechodu. Možná že bychom sledováním výskytu schizofrenie mohli předpovídat sociální změny.

To všechno se dnes projevuje v některých hybných silách americké společnosti. Jedním příkladem je rozpor mezi centralisací a decentralizací. Ve všech složkách společnosti se projevuje silný sklon k centralizaci - pokračuje federalizace vlády, vznikají obchodní konglomeráty, kdy stále menší počet velkých firem ovládá více průmyslových odvětví, počítačová technika vede k užší koncentraci údajů a k centralizaci dochází také ve sdělovacích prostředcích.

A současně pozorujeme stejně silný sklon k decentralizaci. Konflikt mezi výkonnou a zákonodárnou složkou amer. vlády a větší pravomoc vlád jednotlivých států skutečnou centralisací jen stěžují. Rozkvět podnikatelského ducha v amer.obchodě, prpjevující se zvýšením počtu absolventů obchodních škol, kteří chtějí založit vlastní firmu nebo dávají přednost zaměstnání v menších podnicích než v mamutích společnostech, je velkou překážkou pro vznik konglomerátů. Nový vývoj v počítačové technice, jaký představují mikroprocesory, otvírá možnosti pro individuální a decentralisovaný přístup k informacím a pro podnikatelské ambice. Nové způsoby přenášení zpráv - např. svousměrná televize, kdy je divák přímo vtažen do vysílání, vláknová optika, kabelová televize a další - mohou veřejnosti nabídnout mnohem větší výběr možností a tím oslabují moc hlavních televizních společností.

Dalším příkladem naší schizoidní doby je postoj vůči vědě a technice. Technika jako největší zlo ohrožující naše životy a naši existenci je tématem, které se v amer. literatuře objevuje již od konce II. SV, a nikde se s ním nesetkáme tak často jako právě ve sci-fi. Rovněž hnutí za "návrat k přírodě" má silně antitechnický podtext. Noví Luddité zahájili právní procesy proti Univ. of Calif. a žádali, aby upustila od vývoje zemědělských strojů, které by mohly vést k propouštění pracujících. Myšlenka přiměřenosti techniky, propagovaná dnes již zesnulým E.F. Schumachrem, požaduje, abychom omezili technický rozvoj než se nám vymkne z rukou.

Na druhé straně ještě nikdy zájem o vědu a techniku tak velký jako nyní. Skožo každý týden se objevují nové technické publikace a nedávny seriál o vědě, vysílaný stanicí Public Broadcasting System, sledoval největší počet diváků, jaký se kdy díval na program této stanice.

Další známky stressu můžeme sledovat ve všech institucích. Na první pohled by se mohlo zdát, že vldání instituce, pevně kotvící ve zkonstatěných tradicích, nejsou pro svou zastaralou strukturu schopné se vypořádat s novou situací. Americkému systému dvou polit. stran se už delší dobu nedaří udržet pořádek a kontrolu v Kongresu. Výkonná složka stále narůstá a stává se byrokratičtější a těžkou zvládnutelnou. Avšak pod tímto povrchem vyřázejí výhonky, které se vyhnou překážkám a zajistí kontinuitu činnosti vlády.

V kongresu se objevily nové formy spolupráce mezi jednotlivými složkami - zasedání, která vyplnila organizační vakuum způsobené úpadkem polit. stran. K prvnímu došlo v r. 1970, a od té doby se jich konalo již přes dvacet. V minulých letech vyrůstaly jako houby po dešti takzvané ad hoc skupiny, do nichž se soustřeďují zájmy členů Kongresu.

S V narůstáním konfliktu mezi Kongresem a prezidentem přebírá důležitější roli třetí složka americké vlády - soudnictví - které se stává de facto zákonodárným orgánem. Tento jev spolu s různými snahami Kongresu směřuje z dlouhodobého hlediska k omezení moci federálních správních orgánů, které byly dosud relativně nevypočitatelné. Souhrn těchto zmatků dává - a to je zajímavé - vládní systém, který mnohem účinněji reaguje na denní potřeby než se všeobecně připouští. V rámci tohoto procesu dochází k podstatným a důležitým změnám uvnitř systému.

Mnoho sociologů píše a nařiká nad ztrátou pocitu sounáležitosti v amer. společnosti. Říkají, že jim to připomíná centrifugu, která se otáčí stále rychleji až z ní jednotlivci odpadávají. Jedním z výsledků je, že jednotliví Američané dospívají k rozhodnutím, která odporují oficiální vládní nebo obchodní politice nebo vytvářejí novou. Tent jev bychom mohli sledovat již od Vietnamu a patří k němu takové příklady

jako je odmítání zákona o povinném používání bezpečnostních pásů v autech za jízdy a růst prodeje menších vozů dovážených ze zahraničí navzdory ohromné kapacitě amer.automobilek.

Dalším příkladem úpadku autority, který má s tímto trendem mnoho co společného, je "obnažování profesichální nedotknutelnosti". Lékař přestal být bohem. Odborníci všeho druhu - a zejména vědci - se stávají stále častěji terčem pochybností. Vyšší úroveň vzdělání, větší příliv informací a názorů prostřednictvím elektrotechniky, stále častější veřejné diskuse mezi odborníky o takových otázkách jako je jaderná energie a odhalení oficiálně propagovaných způsobů lži způsobily, že lidé ve svém myšlení a chování vycházejí z vlastního úsudku nebo intuice.

Tento chaos a změny jsou pravděpodobně nejvýraznější v náboženských institucích. Jedním z nejpozoruhodnějších příkladů je evangelické křesťanské hnutí v USA.

Je v něm zapojeno cca 45 mil. lidí a mnozí, ne-li všichni, mají pocit, že se vrací do "tajuplných starých časů" a jak je označována doba jistoty a víry. Budují svou vlastní křesť. společnost jako alternativu světské společnosti, která je obklopuje. Tvoří je vedle kostela celý komplex obchodů, bank, restaurací, motelů, kosmetických salónů - všech zaručeně křesťanských. Hnutí má svou vlastní TV-stanici (která je co do velikosti na 4.místě ve státě a stále roste), 1300 rozhlas. stanic, 2300 obchodů s knihami, gramofon.společnosti, obrovský vydavatelský komplex, vlastní celonárodní soupis křesťanských firem atd. Toto společenství má také svůj vlastní školský systém - více než 1 mil. dětí navštěvuje přes 5000 evangel. základních a středních škol vycházejících z fundamentalistického výkladu bible.

Je důležité, že se tito lidé snaží vytvořit alternativu toho, co ~~je~~ tradičně považováno za křesť. společnost. Jsou přesvědčeni, že naše společnost se stala příliš světskou a jen málo křesťanskou, a že tedy musejí najít cestu zpátky.

Možná že přicházejí s novou radikální křesť. teologií, která dá přednost "správě světa" před jeho vlastnictvím a využíváním jeho bohatství. Považují za svou povinnost ochraňovat a šetřit to, co Bůh stvořil a nezneužívat toho. Uvážíme-li, že je americký systém hodnot založen na víře v neomezený růst, pak tento postoj, jestli je opravdový, skutečně znamená fundamentální převrat.

Pro mnohá lidi, jejichž pocit bezpečí závisí na příslušnosti k mocným institucím, je tento příval změn, charakterizujících naši dobu, úděsný. Mají pocit, že budou smeteni do hlubin, kde je čeká než tma hemžící se neznámými a strašidelnými přízraky. Jiní před sebou vidí

novou civilizací, Utopií, kde zničení dnešních institucí osvobodí lidstvo, které se bude podobat andělům.

Je na nás, abychom si vybrali. Nemáme tušení, co přinese budoucnost. Možná, že přijde doba temna - nebo se budeme hrát na výsluní nové renesance. Jedno je však jisté - pud sebezáchovy lidstva je silnější než pud sebezáchovy institucí. Zánik institucí nemusí znamenat konec lidstva. Musíme jako plavec - začátečník věřit, že se neutopíme, když se vrhneme do vody.

Skutečným smyslem báje o Osírisovi není to, že byl roztrhán na kusy, ale že se znovu probudil k životu.